Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

L. Knich
Karla V. Ulricha.

LIBRARY
JUL 15 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

PG
5038
N4
1862
d.1 3

Sebrané spisy

BOŽENY NĚMCOVÉ.

Díl III.

V LITOMYŠLI a v PRAZE.
Tiskem a nákladem Antonína Augusty.
1862.

SELSKÁ SVATBA

a

OBRAZY V OKOLÍ DOMAŽLICKÉM.

Sešit I.

Z KNIH
K. ULRICHA.

V LITOMYŠLI a v PRAZE.
Nákladem A. Augusty.
1862.

Selská svatba.

Svatební smlouva.

Když jdou rodiče do výmluvy a odevzdají synu statek, aneb když mu statek koupí, musí sobě hledat bohatou nevěstu; při čemž se na srdce velký ohled nebere. Musil by to být rázný chlapík, a k tomu hodně zamilovaný, aby se na jmění neohlížel, a děvče bez pomoci do statku si přivedl. Nemá-li žádnou na pohotově, přehlídnou se všechny selske dcery ve vesnici a v okolí, a která by se tak nejlépé pro chlapce hodila, tam se pod rukou stane poptávka. Není-li holčina strana proti tomu, vezme ženichův táta některého kmotra za svědka a jde s ním na smlouvu. Holčiny rodiče mají též své svědky a tak začnou sedíce za stolem ve jmenu Páně o štěstí svých dětí smlouvat, kdo dá víc. — Táta ženichův řekne „Já dám Jiříkovi statek, tolik polí, tolik luk, dobytek a nářadí, co dáte Vy Káči?“

„My jí dáme šest aneb více tisíc, tolik a tolik obilí a nábytku, k tomu ještě dobytek.“

„Co přidáte?“

„Nerádi bychom čeho přidali.“

„No ještě krávu?“

Přidají-li rodiče Káčiny krávu, aneb co druhá strana žádá, potřepají si vespolek ruce, a smlouva je

hotova; nepřidajíli, není z toho nic, a jde se dál. Zdali se Jiřík Káči, a Káča Jiříkovi líbí, po tom se nikdo neptá, a také při smlouvě ani jeden ani druhý nebývá. Teprv když je všecko ustanoveno a svatební den určen, začne Jiřík k nevěstě chodit. Na to jsou třikrát oznámeni, a den před svatbou víje se věneček, a vážou se na klobouky kytice, při čemž mladá chasa zpívá a tancuje do noci.

Den svatební.

O půl deváté z rána přišla jsem do vsi; pozvána jsouc s ženichovy strany, musela jsem jít do jeho statku. Hosti byli již pohromadě a ženich přistrojen. Měl žluté koženky, modrou vestu, černý šátek na krku, vysoké boty, a modrý dlouhý kabát, na límci strakatě vyšívaný. Na klobouku měl celý strom rozmariny, na němž od stopky až k vršku půlloktové konečky pentle všech barev navázaný byly. Družba byl též tak přistrojen. — Na některých svatbách mají řečníka (plampače,) ale toho zde nebylo. Za chvíli přišel dudák, a všickni zasedli k stolům. Sotva se to stalo, nahnalo se do sednice hrůza dětí, stavíce se okolo kamen; to jmenují *číhačky*. Nejdříve přinesli na stůl pivní a hovězí polívku, potom hovězí maso s křenem a jelita. Když jsem ty ukrutné vrchovaté mísy spatřila, pomyslila jsem si: Není možná, aby to ti lidé snědli. Nevědělať jsem, že se z toho celé hejno vesnických výrostků nakrmí. Každý si vzal hodný kus pro sebe a ještě kus pro číhačky. Žádné dítě, žádný žebrák neodešel ze statku, aby se byl nena-

jedl, a byťby ho tam i živá duše neznala. To se mi líbilo, a zpomněla jsem si na skvostné tabule bohářů, od kterých častokráte sotva jaký drobeček nuznému odpadne. Já seděla ještě s dvěma opodál, a snídala kávu a *neomítky* — svatební koláče. Po snídaní se děti trochu rozutíkali, se stolů se sklidilo; ženichova matka sedla na lavici, a vedle ní místo zemřelého otce ženichova jeho poručník. Ženich klekl nejdříve před matku, políbil jí nohy a ruce, padl jí okolo krku a s pláčem děkoval za mateřské vychování, prose spolu o svaté požehnání. To když obdržel, klekl před poručníka, a učinil totéž. Potom šel k sestrám a k bratrům, děkoval jim za všecko, co mu dobrého v svobodném stavu prokázali. Ti ho slzami polévajíce líbali a křížkem žehnali. Na to začal dudák hrát, vyšel ze dveří, a ženich i družba i ostatní hosti za ním. Když přišli za vrata, přistoupily dvě ženy k dudákově straně, a začaly červenými šátky točit a zpívat.

„Jak ty jsi Jiříčku z dobrého chování,
Však budeš naříkat, až půjdeš od mámy.
Od mámy, od mámy, od tvého tatíčka.
Budou ti plakávat modré tvé očička.“

S samým zpěvem přišli jsme až na dvůr, kde nevěsta jakožto sirotek u své sestry bydlela. Na dvoře i na náspi bylo čistě vyklizeno, a dveře byly zavřeny. Postavili jsme se před ně, a družba začal tlouci, s průvodem dud zpívaje:

„Tluču, tluču, otevřete,
Vy pantáto neslyšite,
Jiřikovi těžké srdce nedělejte!“

Tu se dvéře otevřely, a družička, držíc žbánek piva v ruce hosti přivítala a připivši si, podala ho družbovi; ten se napil a opět jí ho vrátil; tak to udělali po třikráte. Potom jsme šli do sednice, kdež byli s nevěstiny strany hosti a houdek, (huslař). Ženich zůstal po straně stát, a družka začala:

„Jdi jen družbo do komory
Ona tam za dveřmi stojí,
Bílým šátkem sobě
Černé oči utírá;
Vezmi jí jen za ručičku,
Přiveď ty ji před mamičku,
Aby jí to odpustila,
V čem ona ji rozhněvala.“

Několik žen, družba a ženichův poručník, který byl svědkem, šli do srubu, kde nevěsta seděla. Srub byl vybílen, a kolem stál nevěstin nábytek v pěkném pořádku. Na levé straně lože s nebesy a do vrchu vystlanými poduškami; na pravé straně strakatými tulipány omalovaná alměř, za ní misník, čili *suden*, s čistým nádobím, a na něm křížek s několika zrcadlovými obrázky. V koutě stály dřevěné nádoby, kolovrat a přeslice s vřetánkem. Kůžel na přeslicí byl nadit lehkým lnem, a za červenou haraskou bylo šest nových vřetánek zastrčených, na každé špici bylo červené jablko. V čele srubu stály tři strakatě omalované truhly: v jedné bylo narovnáno plátno, povlaky, ubrusy, a těm podobné věci: v druhé sukně, zástěry, šněrovačky a kabátky; v třetí šátky, pleny, rukávce, fábory a čepce. Kdo chce, může si vše přehlídnout a

spočítat. Zde drží selky na pěkný šat, a každá jen trochu bohatá nevěsta má k svatbě nových dvanáct i více sukní a zástěr, a třebas osm bohatě vyšitých šněrovaček, což velmi mnoho stojí. Na židli u lože seděla nevěsta a plakala, až jí srdce usedalo. Když jsme přišli, vstala, podala nám každému ruku, pak sedla a z nova naříkala: „Má zlatá mamičko, můj zlatý tatíčku, že vy tu nejste a mne nevidíte!“ Při tom jí tekly slze z černých očeк po buclatých tvářích jako bohatý hrách. Nevěsta mívala jindy k oddavkám smuteční šat, a též družka musila být tak přistrojena, ale nyní z toho sešlo, a ony mají svůj obyčejný šat s tou výmínkou, že nesmí mít družka kabátek, a kdyby mrzlo až by země svítila. Nevěsta má vlasy do žíhonů sčesané, a s čela do zadu na způsob diademu, věnec z dělaných kytek, na nichž není ani pozlátka ani fáborů šetřeno; na krku bílý šátek, pak bílou zástěru, černou sukni a černý soukenný kabátek okolo límce a u rukou kunou lemovaný; červené punčochy a střevíce s černými mašlemi, na špalíčkách kované, ale ne s předu. Svatební střevíc musí být nevyhnutelně s předu holý.

Chvílku jí nechal družba ještě poplakat, potom ji vzal pod rukou a vedl do sednice. Ženy začaly:

„Jak z komory vyjdu,
Svobodná jsem víc nepřijdu“ atd.

Tak jak dříve ženich, klekla nyní i nevěsta před svou sestrou a poručníkem, a prosila o pože-

hnání. Potom jí vzal družba pod jednou, družka pod druhou rukou a šli ze dvéří, zpívajíce:

„Jak ty jsi děvčátko z dobrého chování,
Však budeš naříkat, až půjdeš od mámy,
Od mámy, od mámy, od tvého tatíčka,
Budou ti plakávat modré tvé očička."

Když jsme se brali ze dvora, šel houdek s dudákem napřed, nevěsta za ním, a v zadu ženich sám a sám. Jeden muž nesl živou slepici, druhý na tříšce nastrčený neomitek, a družička kytku a červený šátek. To jsou dary panu páterovi. Tak jsme se dostali při zpěvu a veselém hovoru do Střemnic, kamž Chrastavice do kolatury patří. Při oddávání stála družička i družba za nevěstou a ženichem a jak mile pan páter s ceremonií hotov byl, popadl družba ženichův věneček, a schoval si ho. Mají oni spůsob takový: když si družka přispíší a věneček popadne, musí jí ho družba vyplatit, vezme-li družba, musí jí ho družba vyplácet, a sice v neděli po svatbě ve městě. To se jmenuje „*věneček propíjet.*" Po oddavkách uvedl pan páter nevěstu v předsíni za ženu, totiž tak jako šestinedělku, což prý zde jest ve zvyku. Když bylo po všem, šli mladí zasnoubenci se svědky k zápisu, a my se postavili u kříže před kostelem, dudák a houdek začali hrát, tři ženy se okolo nich postavily, začaly šátky točit, s jedné strany na druhou se houpat a zpívat:

Ten Střemický pan farář pěkně káže,
Rozdává obrázky, ruce váže:

Já na to kázaní také půjdu,
O jeden obrázek žádat budu.

Střemnicky pan farář milostivý,
On mi dal obrázek, ten byl živý.
Kam já ho přesmutná, kam já ho dám,
Dám-li ho do knížek, nevejde tam;

Dám já ho do lože, lehnu k němu,
On mi dá hubičku a já jemu.

Celá vesnice byla zhůru, a všickni se dívali na *Českou* svatbu, neboť jsou tam již Němci, a jich veselky nikdy tak hlučné nebývají.

Když přišel ženich s ostatními nazpátek, vrátili jsme se zpívajíce domů. Ve vesnici šli jsme rovnou cestou do hospody. Za chvíli přinesli „*vandrovní koláč*“ rozkrájeli ho, a mezi hosti rozdali. Potom začal dudák zamilované kolečko dle nápěvu: „Vosy, vosy, sršáni,“ a ženich s nevěstou, družba s drouž-kou i všickni ostatní začali se točit jako vřetánka. Ženské, když trochu potančily, šly se domů přestrojit; ostatní ženy zůstaly v těch šatech až do rána, ale nevěsta, ta se skoro každou hodinu do jiných šatů převlékala.

Hosté, kteří netančí, posadí se za stoly, diváci okolo kamen, aby měli tanečníci volné místo. Dudák a houdek, tito miláčkové jak starých tak mladých, sedí na okně. Tu přijde některý sedlák, vezme sklenici s pivem, postaví se před dudáka, začne to neb ono zpívat, v kole začnou tancovat, a kteří netancují, postaví se k zpěváku. V zápalu popadne hoch tu

neb onu holku okolo krku, a ona musí s ním zpívat a pít. Žárlivosti neznají zde snad ani podlé jména!

Dudáka popsat není možná, k tomu by patřil Hogartův štětec, a kdož ví, zdali by ho i ten vylíčil? On srostl s dudami v jedno tělo. Jaký tón z dud zavřískne, takový výraz dostane jeho tvář. Takt si dává nohou a hlavou, a kdyby trvala svatba nebo posvícení celý týden, co také bývá, dudákovo oko je vždy bystré, jeho noha vždy čerstvá! Zamilovaného srdce také není a nesmí být, sice by se padesátkráte za noc zbláznil. Není to snadná věc, sedět v kole tak květoucích tváří, hledět na ty kulaté hlavy, jak se s jedné strany na druhou houpají, a dívat se do těch planoucích očeк, jak se jim brzy jasně svítí, brzy temní, je-li píseň buď radostná neb žalostná. Ale dudákovi neučarují! Pozorovala jsem jednu mladou ženu, která se založenýma rukama s takovou nadšeností jednotvárný nápěv dudácký poslouchala, s jakovou snad nikdo tu nejzdařilejší operu poslouchati nemůže. „Paní! vete," pravila ke mně, když dovřískly, „vete že to je přece jen ta nejkrásnější muzika!" Takovou důmínku vymlouvat byla by marná věc! — Chceli kdo vidět pravou radost, ať se přijde podívat na selské posvícení neb na selskou svatbu. Kdyby byl sedlák břemenem stísněn, až by se pod ním k zemi skláněl, v tu chvíli vše odhodí, zapomene na všecky trampoty, a žije jen v radostí. Kdyby mu stála smrt za patami, on by se po ní neohlížel, a v bujném kolečku třeba do náručí se jí zatočil. Je to statný a pěkný ráz lidi zde, smědých podlouhlých tváří, ohnivých očí a černých vlasů. Ob-

zvláštně hezky to sluší těm, kteří posud dlouhé vlasy nosí.

K večeru jsme šli z hospody k obědu. Ženich kráčí se svými hostmi a s dudákem do svého statku, a nevěsta se svou stranou a s houdkem také do svého. K obědu mají opět hovězí maso, pečeně a jelita, jich zamilované jídlo. Po obědě se zpívá, rozpráví, a když se číhačky rozběhnou, zatancuje se jedno kolečko. K deváté hodině se *„zavádí nevěsta“* a ženich se odebere se svými hostmi do jejího bytu. Když jsme tam přišli, byla sednice lidem natlačena; mužští zůstali stát, a my ženy zasedly jsme ke stolu, okolo něhož několik žen, nevěsta a droužka již seděly. Dudák se připojil k svému druhu, a oba se postavili k nám. Najednou ženy vstaly, upnuly zraky své na hudebníky a začaly zpívat:

Kde jsou mé zlaté rodiče, kteří mne chovali,
Aby mně naposled požehnání dali.

Kde je má matička, která mně chovala,
Aby mně naposled požehnání dala.

Kde je můj tatíček, který mne vychoval,
Aby mně naposled požehnáníčko dal.

Požehnání dali, mne vyprovodili
Mé zlaté rodiče, kteří mne chovali.

Až půjdeš ze dveří, vezmi za vorbičku,
Opatrůj vás Pánbůh, můj zlatý tatíčku!

Když půjdeš ze dveří, tak dej pozdravení:
Uchovej vás Pánbůh, všecky mé přátely!

Po té zpívaly dvě smutné, které srdce ubohé, osiřelé nevěsty hluboce dojaly; plakala až hrůza. „Dorlo," povídala jsem vedlé mne stojící ženě, „přestaňte zpívat, vždyť nevěstě srdce div nepukne." „I to nic nedělá paní, to musí být," byla naivní odpověd. Najednou vpadly do veselejšího nápěvu, obrátily se, kde ženich stál a začaly tuto:

„Strakaté peřiny na bidle visí,
Starej se Jiříčku o koně lisí.

Já se již postaral o celý vůz,
Pojď sedni, Kačenko! pojedem už.

Já nechci, nepůjdu, koně se plaší,
Já bych si vytloukla své modré oči.

Já nechci, nepůjdu, ani nesednu,
Já ještě u mámy trochu zůstanu.

Já nechci, nepůjdu, až zejtra ráno,
Opatruj vás Pánbůh, má zlatá mámo!"

Po zpěvu vzaly nevěstu pod paží, a vedly ji ze dveří. Tu přiskočil družba, chytl nevěstu za nohu a vyzul jí střevíc. Chtěj neb nechtěj musela mu ho dát. Na náspi stálo šest zapřažených vozů; na koních seděli pacholci, a na každém vozů u naloženého nářadi jedna selka. Když to jde přes pole, sedne nevěsta také na vůz, ale to bylo jen na druhý konec vesnice, šla pěšky. Než odjeli zazpívala družka:

Z domu se loučila se všemi děvčaty
I také na záspi s pacholaty.

Děkuju vám, vy Chrastavští chlapci,
Kteří jste brávali Kačenku k tanci.

Bráváva-li jste, již nebudete,
Kterak vy na ni zapomenete.

Zapomenete-li, já budu plakat,
Kdo pak bude za ni cestičku šlapat.“

Potom práskli pacholci do bujných koní, vyjeli ze vrat a svatebníci za vozem zpívali:

„Nepojedem dále, jen přes vršek
Vezeme Konopom, plný vůz podušek.

Dej si dobrý pozor, kudy tě vezou,
Ať domů trefíš, až tě vyženou,

Až tě budou mlátit, až tě budou bít,
Abys věděla, kudy ty máš jít.

Otvírejte se, Konopic vrata
Vezem vám nevěstu, od stříbra, zlata;

Otvírejte se, Konopic dvírce
Vezem vám nevěstu, má nové střevíce.

Sundávejte se, všechny závory,
Vezem vám nevěstu, samé fábory.

Poneste židličku, poneste nevěstě,
Vezem vám nábytek, stojí on za dvě stě.

Poneste židličku, poneste k vozu,
Ať si nám nevěsta nezvrátí nohu.

Slízej ty nevěsto, slízej ty s vozu
Jdi ty se podívat do svého domu;

Do svého domu, do své sednice,
Jdi ty se podívat, ke své mamičce.

Postavte alměř, ať se nesvrátí,
Ať se nám nevěsta domů nevrátí.

Pojďte mamičko, pojďte ji vítat,
Bude vás Kačenka, pěkně poslouchat.

Bude vás poslouchat, v pátek i v sobotu,
Bude vám dělávat všecku robotu.

Pojďte ji vítat, všichni přátelé,
Kačenka je vaše, jináč nebude.

Mezi tím jsme přišli až do ženichova dvoru, kde nás na prahu matka jeho očekávala. S pláčem jí padla nevěsta okolo krku a prosila: „Má zlatá mamičko, přijměte mne jako svou, a neubližujte mně.“ Matka jí udělá kříž, a když jí i druzí přátele uvítali, vedli ji do sednice. Tu se všechny ženy opět posadily za stůl. Venku skládali do vyčištěného srubu nábytek, a chlapci dostali pít.

Nyní *je prodej nevěsty.* Družba přijde a praví: „Ženy, co chcete za nevěstu, já bych ji rád koupil.“

„O holečku, ta je drahá, kdož ví, máš-li tolik peněz?“

„A hle, chtěli byste ji draho prodat, a není celá.“

„A což by chybělo, je celá, a k tomu nova.“

„Tak ji ukažte!“

Ženy nechtí nevěstu ukázat, proto že jí střevíc chybí, bez něhož musela jít přes celou vesnici. Tu

vytáhne družba nevěstin střevíc, a začne ženy pokoušet, že mají nevěstu o jednom střevíci, že ji nekoupí.

„Mlč hubo pomlouvačná!“ zakřikne družka, „my budeme mít nevěstu o jednom střevíci, kdož to kdy slýchal, tu vidíš že má dva.“ Přitom postaví na stůl dva střevíce, které sama sobě svlekla.

„Kterak by to mohly být nevěstiny střevíce, vždyť jsou s předu kované?“

Ženy musí mlčet a konečně mu dají, co za střevíc žádá.

Teď když byla nevěsta celá, začal ji družba kupovat. Nejdříve chtěly na něm ženy *„kaši bez ohně vařenou.“* Družba se svědkem (který řečníkovo místo zastával,) beželi ven, a přinesli talíř čistého medu. Ženy ho schovali a posílaly je pro všelikeré věci, jež ubozí po vsi shánětí museli; k posledu také pro *strom devatera ovoce.* Za chvíli přinesl družba malý stromek, plný světel, a postavil ho do prostřed stolu. Na špalíčku byl zastrčen smrkový vršek, na jehož větvích byly svíčičky přilepeny a ovoce navázáno: jablka, hrušky, třešně, trnky, ořechy, šípek a rozinky; s jeřabinami na nitích navlečenými, byl strom jako korálem okrášlen. Ženy počítaly ovoce, ale která se omýlila a na ně sáhla, ta dostala jalovcovým proutkem přes ruku. Když se podívaly, mrštil řečník proutkem do stromu, a světla i ovoce rozlítly se po klínech. Na to musel přinést družba *„pani matčin koláč.“* Přinesl ho na zádech z nevěstiny alméře, v ubrusu svázaný. Je to bochník, s loket délky a šířky, na způsob mazance upečený. Ten se rozkrájel na

kusy, každý kus se pomazal „kaší bez ohně vařenou“ a pak se rozdaly mezi hosti. Po tom dělení se dává „nevěstě *pomoc* aneb na *povíjan*.“ Přinesou talíř, postaví ho před nevěstu, ženich sedne k ní, a nyní skládají na talíř peníze a každý přeje mladým manželům štěstí a podá jim ruku.

Nevěsta vysype peníze do klína, družka vstane a takto děkuje: „Vy páni muzikanti, trochu posečkejte, já vás již dost dlouho poslouchám. Vy pane řečníče! omluvte mne malou chvíli, ať učiním moje poděkování. Povídala paní matka s panem tatíkem, nevěsta i se svým milým ženichem, budeli v tom Pánbůh štěstí přáti, chce se Vám vším dobrým odsloužiti. Těšte jeden druhého, malí, velcí, domácí i přespolní; — jestli já vás potěšit nemohu, ať vás potěší ta vaše nejmilejší, který ji nemá ať si ji hledá, — kdekoliv ji najde. — Já bych si přála, abych dnes — v křišťalové sednici seděla za mramorovým stolečkem, — zázvorovou posteličkou s hřebičkovými klínky. — Na stolečku císařskou žemličku, skleničku vínečka, — stříbrnou lžičku. Až já se vdávati budu, — vystrojím vám devět mís, na čtyrech málo, na páté nic, okna zacpám, — dveře zandám sama s mým milým — za kamny se schovám, to vám udělám, — nic vám nedám. Jestli jsem se vám v něčem podřekla — za zlé nemějte, v školách já nebyla, — těm věcem se neučila. Až já v školách budu, — něco více vědět budu anebo docela nic.

Oj koník vraný, — na ostro kovaný, — zhůru hlavu nese, když na něho moc naloží, — také někdy klesne; tak schopná dívčina nejsem, — abych se za-

líbila všem. Páni muzikanti hrajte, — až jen všecko řinčí, ať se mně žíly — pod koleny nekrčí; kde je pan družba ať jdem tancovat — do kola!“

Vyhoupne se na stůl a zpívá:

„Ještě si zadupám na tom bílém stole
Kde je můj družba ať pro mne jde.

Družba ji podá ruku, ona mu sletí do náručí, a tancuje s ním kolečko. Potom přijde družba k ženám a řekne:

„Již jsem vám všecko udělal, co jste chtěly, nevěsta je má.“

„My ti ji dáme, ona je však těžká, stůl by se pod ní zlomil, vystav jí stříbrný most o čtyrech sloupech.“

Družba vysázel po stole čtyry řady peněz, nevěsta vstala a šla po nich k němu, zatancovala s ním jakož i s ženichem kolečko, a ženy ji opět mezi sebe vzaly, vedouce ji k *„čepení“* do srubu. Přitom nesmí být žádný mužský. Nevěsta si sedla na podnožku, ženy pily rosolku, jedna jí sundavala věnec a drouzka zpívala:

„Kačenko, Kačenko, dívče milí,
Nedej sobě bourat tvé čepení,
Jest-li si čepení bourat dáš,
Ty na mne zpomeneš, uhlídáš.

Sundej ty Jiříčku, sundej věnec,
A vždyť ty nejsi žádný mládenec
Káča pannou byla, pentle nosila,
Ona je pro tebe sundat musela.

Zatím dá žena nevěstě černý čepec, (ještě zachovaný od buláckého kroje) na hlavu a převlekne ji do jiných šatů. Takto ustrojenou vzali ženy mezi sebe, přikryli jí plenou, zavolaly dudáka a družbu, a šli s nimi do sednice zpívajíce:

„My máme mladou ženušku,
My máme mladou ženu,
Kdo ji chce viděti,
Musí nám platiti
Nebo: mu klobuk vezmú.

Ženich jim dá na rosolku, a ony mu vloží do náručí mladou ženku, on ji obejme a tancuje kolečko. Na to se všickni seberou a jdou opět do hospody, kde může dle své libosti pobýt. Já přála manželům „sladkou zlatou noc," šla k rychtářce, lehla pod nebesa a spala až mne hluk drůbeře zbudil. Sotva jsem byla po snídaní, již se přihnal dudák s mladou ženou a jejím mužem, družka se družkou a několika muži pro Bora, by s nimi chodil. Já se ptala, kam půjdou, a dostala za odpověď: že budou zvát na přátelský oběd k neděli, který dávají mladí manžele, a pak že budou chodit po vesnici s dudami. K večeru aneb již odpoledne shrne se všecko do hospody, kde se do rána tancuje. Některá svatba trvá celý týden, v neděli na to se propíjí věneček, a zase trvá tanec až třeba do středy. Ubohý dudák! —

V písních při svatbách panuje vůbec velká rozmanitost, zde připojím jen ještě jednu, která, když má nevěsta jít z domu k ženichovi a je sirotek, zpívá se takto:

Já jsem se všemi se rozloučila,
Rodiče nikde jsem neviděla.

Kde pak je má zlatá mamička,
která mně má vyprovodit?

Ach! máma na hřbitově spí,
Jak mně má vyprovodit.

Má zlatá upřímná mamičko!
Co pak tak tvrdě spíte?
Co se vás navolám, že neslyšíte!

Co se vás navolám, naohlížím,
Já vás má mamičko, přec nevidím.

Jak pak ji uhlídáš, když jí nemáš,
Na hřbitově spí, ty jí nezvoláš.

Ještě se podívám po našem dvorečku,
Jestli tam uhlídám zlatou mou mamičku.

Tvá máma tvrdě spí, na hřbitově je,
Ona víc nevstane, tráva ji kryje.

Obrazy z okolí Domažlického.

I.

Řeč takových pánů, jako se z nich jeden v „Prager Zeitung“ vyskytl, jde lehce od huby, ale není v ní velkého požehnání. Máme pospíšit, abychom se jen německy naučili a česky zapomněli, z toho že vzejde pravá blaženost. Ano, jen kdybychom se tím neodloučili od převeliké části národu našeho, která od nás poučení a osvícení očekává. Zeptejte se jen sedláka, který má Němce za ouředníka, podívejte se do vesnic kde se všecko po německu vyjednává i ohlašuje, a podivíte se zmátkům a procesům, jaké z německých svatebních a jiných smlouv povstaly. Ovšem, kdyby alespoň bylo všude lidí, kteří by to stranám obratně a svědomitě přeložili, ale těch není. Kdo jim to čte třeba tomu sám nerozumí a nejdůležitější věc vynechá. Ale kdož by to za svou povinnost uznával, snížiti se k lidu, všimnouti si sprostáka a z bludu ho upřímně vyvésti. Raději si ti pánové oči zastřou, a uši zacpou a řeknou vám, že dáváte neslušné věci do časopisů, napíšete-li že, lid až hrůza hluboce v pověrách vězí a že se mu té nejskrovnější ztravy duševní nedostává. Častěji mi připadne na mysl, jak nám *Krouský* vypravoval o rvačce, která se v je-

dné vesnici strhla a celou hospodu pobouřila, poněvadž děvečka do podezření upadla, že krade sousedce kraví hnůj, aby jím čarovala. To není pranic vzácného, že se soupeřové až podnes pro čáry k osudu rychtářskému dohánějí. Nevinnější jsou ovšem jiné pověry, když u pří. selka při velkém větru oknem trochu mouky ven vyhodí, aby mohla Meluzina dítěti kaši uvařit a tak bolestně nekvílela. Jindy prý postavili třeba plnou mísu mouky ven, a byly rády, když ji Meluzina vyprázdnila. Při starých byla ještě štědrota, oni dávali i té ubohé povětrnici. a my umíme jenom svlíkat a odírat.

Nedávno sem viděla opravdu onu kulatou kapličku pod vrchem, o níž mi společnice pravila: „Vidíte tamhle u té kapličky je studánka, tam stála před léty lípa a pod tou lípou seděl sv. Vojtěch a spal. Tu přijde pastéř a z bezbožnosti mu zatroubí do ucha: sv. Vojtěch se probudil a pastéř ohluchl. Od té chvíle, kdo by chtěl zatroubit, každý ohluchne, a proto musí za trest bičem praskat. Studánce říkají po tu dobu Vojtěška.“ — Společnice vedla mě do vsi, kde nás dcera její přívětivě uvítala. Seděla u kolovratu a předla. Povšimla sem si hned pěkné přesličce. Byla červeně a modře malovaná, z dola až k vrchu kužele cínem jako stříbro lesklým vykládaná, kužel byl nadít pěkným lnem a otočen červenou haraskou, na jejímž konci byla přivázána špice a do lnu tou špicí pentle upevněna. Je to dlouhá špice a na hoře žlutý plechový štítek, asi jako dětská dlaň anebo v podobě jasanového listu, jen trochu menší, u prostřed je kvítek z granátů, a všecko dohromady

tuze hezký vypadá. — „To máte od sedláka?“ ptám se mladé ženy. — „Ne to mám od milého, kterého sem měla dříve ráda,“ dala mi za odpověď, a vypravovala s upřímnou důvěrností o hořkém tajemství srdce svého. Ona je též obětí selské *špekulace*. Jak se ty nejkrásnější meze někdy sbíhají! U nejnižšího a u nejvyššího bývá srdce často pravým pastorkem. Jaká to zlá věc, že je sedláku dítě jako nedítě, když se tu jedná o živobytí, nebo o statek. — „Co říká váš milý, když vás teď potká?“ ptala sem se jí, když dokončila. — „Ušklíbne se a zapálí až po uši,“ odpověděla a oči se jí zalily.

K obědu sme měli hladkou ančku, lité dolky s perníkem a medem, k tomu dobrou vojtěšku, která prý je také pro oči zdravá. Po obědě sem musela vypravovat o naší Praze. Tu přijde pacholek do dvéří, smekne čepičku: „Vítám vás teta!“ přivítá mne, dá zase na hlavu, sedne vedle nás a poslouchá s otevřenou hubou. Potom mne vedli po hospodářství a do nového srubu, který vystavěli na dvoře od kamene pro boží oheň. Vidím tam lože, i ptám se kdo tam spí. — „I to děvečka, nechce nám na sejpce spát; ono je to skrze to *volání*.“ — „Jaké pak volání?“ — „I nu když má holka chlapce, tedy k ní večír přijde a volá na ni u okénka, aby mu otevřela. Proto tomu říkáme *volání*.“ — K večeru dal sedlák zapřahnout, a dovezl mne domu. Na cestě mi vypravoval že má z knih, které mu půjčujem velikou radost. Izidor Lhotský se mu náramně líbil, teď čte spravedlivou kroniku Českou, ale o Palečku nechce ani slyšet, ten prý se jim nelíbí.

II.

Cestující popisují nám cizí krajiny jako zahrady, všude po polích zelenají se stromy a jsou k užitku i k utěšené ozdobě. Jenom u nás bývá někdy jednotvárnost až k umdlení, nic než planina a holé role, nikde stromku, nikde křoviny. Když to na některých stranách za Prahou nic jinak nevypadá. Tím více mne tu překvapilo několik polí, kde sem mnoho štěpných stromů po mezi nasázených spatřila. Divila sem se, že přece jeden hospodář je milovník štěpařství, ale nebylo tomu tak. Stromy ty stály tu ještě po dědovi, který v tom zalíbení nacházel, po jeho smrti přišel jiný hospodář a ten stromy okolo pole a statku až na několik posekal a zahynouti nechal. Smutnější ovšem je jiná příčina, která se tu vůbec udává, proč tak málo ovocných stromů viděti, an tu místa dost ladem leží, jehož by se k štěpnici dobře použiti dalo. Praví se, že bývá každý strůmek od nezbedné luzy zkažen, a stojí-li v poli, že se často i velký kus pole sešlape. Jednomu rychtáři podřezali přes půl kopy stromků, které si byl nasázel. I řekla sem, že by se to snad nestalo, kdyby v tom všickni najednou jednosvorně začali. —

To je opět ta bídná stránka našeho školního vychování. Tabulkami: „*Škoda, na stromech činěná, trestá se tak neb tak!*“ nepřivede se lid k ničemu, ba jeho svévole se tím jen podráždí. Kdyby ale byla za školou malá štěpnice, kde by se dítě učilo, jak proutek z jádra pučí, jak roste až se z něho strůmek vyvede, kdyby viděl chlapec, jakého opatrování

a šetření tu potřebí, aby rostlina nezahynula, a dobré ovoce vydávala, jsem jista že by raději novou kudlu z Klatovského jarmarku do vody hodil, než aby mladý strůmek poranil. Ta rozpustilost neděje se jen od sprostého selského kluka, to se stává i v Praze na nábřeží, jak sme nedávno četli. Naše vychování je nepřirozené od jednoho konce až k druhému.

Jak pěkné zahrady jsou v okolních vesnicích, a co v nich vidíte? Jilmu, jeřáb a střemchu, jenom někde také hrušku nebo jabloň. Sotva že se ze sta jeden vzdaří, který by si tohoto odvětví hospodářského zaměstnání hleděl. Ale odkud by se chuti a schopnosti nabralo, když se na to z mládí nehledí. Nebohý štěpař z vlastního nadání zůstane o samotě, a závist, ta pekelná příšera, přejde hory doly a vtiskne své jedovaté šlépěje po vesnici jako po městě. Když myslí nebohý, že mu jeho lopota ponese užitek, zničí zradná hanebná ruka, která by zasloužila, aby ji u samého ramena utal, tolik životů a tolik práce. Často se dívám na ty holé vrchy a myslím si: „Hle jak krásné sady by tu mohly být, jak k vyražení tak k pohovení lidu a k okrase celé krajiny.“ Ty sady a štěpnice dodávají Koutskému panství velké krásy.

Polnosti si tu ale sedlák hledí dosti bedlivě, ač prý zůstává při starých zvykách a žádných novot nezačíná. Koní je tu málo, ale za to je radost se podívat na skot. Skoro každý sedlák chová také dvacet i třicet ovcí podle velkosti statku, což prý dobře vynáší, zvláště když vlna platí. Musí to být od dávných časů a snad také k vůli oděvu, neboť potřebují

do roka kolik liber vlny na své šatstvo a pro čeládku. Pacholek dostane 5 zl. na penězích a dvojí oblek, děvka 2 zl. a také dvojí oblek. Ty šarkové sukně a kabáty jsou z polovic vlny, a tudy jí mnoho vyjde. Čeládka se nemá zle, když je sedlák zámožný. Když jdou ze služby, dostane každý roháč, čtverhranny to koláč, vší omastkou pomazaný. Odtuď snad mají píseň:

„Dejte mi peníze, dejte mi roháč,
Mně se tu nelíbí, já půjdu od vás.“

I co se stravy dotýče jsou tu jednodušeji živi, nežli v kraji a také zde umí málo která tolik vařit jako tam, a při žádné příležitosti, jak ste při svatbě viděli, nemají tolikerých krmí, jako jinde. Na tom však pranic nezáleží, ba lépe jest, když se s jednoduchou stravou spokojí. — Ale duševní stránka venkovského lidu je velmi zanedbána. A jak by to mohlo jinak být? Vesničané, kteří jsou blíže města a do školy sem chodí, ti přece o něčem slyší, ale vzdálenější jsou věru nebozí. Oni mají školy i učitele, může-li se to tak nazvat, ale těžko učit, když řečený učitel sám nic neumí, kromě trochu číst a do sta počítat. Který pořádný člověk by se však také za 50 zl. v peprný stav učitelský uvázal?! A ty musí ještě dost bídně vytlouct. Přes zimu chodí děti do školy, ale jak první husí kvítko vyleze, nastane jiná práce a škola se zavře; pan učitel má bez toho také svou práci buďto polní anebo řemeslnickou, a učení se musí tedy odložit. Ovšem že tam duchovní

otec pilně dohlíží, ale za hodinu nemůže se všecko do těch tvrdých mozků vlít, a byť by jim samé potěšitelné pravdy a užitečné vědomosti vecpával, když učitel v tom nepokračuje, a věci ty častým opakováním v paměti jejich neokopává, musí se to do druhého dne vykouřit a vytratit. Takový ubohý sedlák neví ani, že by se mimo čtení ještě něčemu jinému měl naučit. O psaní nebývá ani zmínky. Ptejte se ho, co vám odpoví: „Vidíte zlatá paní, ten náš kantor je hodný, můj chlapec umí dobře číst a léta svá spočítá na minutu, to je dost na selského chlapce, vete?“ Vy mu ovšem za pravdu nedáte a řeknete, že je potřebí, aby rolník, který je na své mozoly živ a z jehož rolí vyrůstá koření proti strašlivému hladu, také jiné věci uměl, nežli cedulku z kanceláře bídně dost přečísti, ale on zůstane při svém: „Milá paní, to je pro učené lidi; a kdo by nás tomu naučil, náš pan kantor neumí sám tolik, a pro nás sprosté lidi ta učenost není!“ Přece však nám zkušenost dokazuje že by je to těšilo, kdy by se jich někdo ujal. „Bože!“ říkají, „kdyby nám v těch dlouhých zimních večerách někdo tak něco povídal nebo *čtal*, jak bychme rádi poslouchali.“ Tu však buď není, kdo by četl, anebo se knih nedostává, anebo je ti páni nechají v schránce zavřené.

Tu ty dny zaklepe někdo na dvéře, já zavolám „dále.“ Vejde sedlák, přeje: „Dobrého zdraví“ a udělá hlubokou poklonu. Ptám se ho, co žádá.

„Jdu s prosbou k vám. Byl sem u M— rychtáře a ten mi povídal, že ste mu zapůjčili knížky k

čtení. Já jsem taky milovník písma, prosil bych vás tedy, kdybyste pro mne něco měli k čtení, já bych vám od toho zaplatil, co by ste chtěli.“

„My nepůjčujem knihy za peníze, ale když rád čtete, půjčím vám knihu z dobré vůle.“ Jdu tedy a hledám něco příhodného, on se zatím ohlížel po pokoji.

„Prosím vás paní“ ptá se, a ukazuje na obrazy pověšené kolem po zdi. „Kdo jsou ti pánové?“

„To je Karel Čtvrtý, otec vlasti, povídám, počnouc od prvního „To je Sv. Prokop, opat Sazavský!“

„Počkejte paní, já se na něj podívám, hm, hm, tak to je Veleslavín“ při tom kroutil hlavou a bystře se na obraz díval. —

„To je Žižka“ vykládám dále.

„To ten Kubík, co popral u Kouta ty Němce, podívejme se.“ I ptám se ho, ví-li co z české historie? Ale on my tolik povídal ba i léta udával, že sem se až podivila. Četl prý jednou celou zimu českou kroniku. Měl radost, když seznal i některé z ostatních králů, o kterých z historie věděl. „A tito pánové, skládají knížky?“ opakoval po mně a ostře přehlížel řadu českých spisovatelů.

„Tu ten je švihák“ řekl, ukázav na Tyla. „Ten je taky asi dobrý čtveračina. Co pak skládá? ptal se a ukázal na našeho Čelakovského.

I jdu, vezmu *„Ohlas písní českých“* a přečtu mu *„Českého sedláka.“*

„Vždyť sem si to myslil, že to bude něco takového, to mu z očí kouká,“ tak řekl, a pustil se do srdečného smíchu.

A tak na každém něco posoudil, ale nejvíc se mu líbilo, že má také jeden z těch pánů rozdělené vlasy, jako sedlák.

Dlouho sem se s ním ještě bavila, a pořád sem měla co odpovidat. Když odcházel, nařízovala sem mu, aby nečetl knihu jen sám pro sebe.

„To není starost, nač bych to pro sebe čtal, kdybych neměl také jiným povědět, co je hezké, ani by mě to netěšilo.“

Podala sem s úctou sedláku, jejž hloupým nazývají, ruku, a přikázala mu, aby přišel brzy zase.

III.

Již dříve jednou stala se zmínka, že jsem chtěla, aby se u mne každou neděli odpoledne několik městských dívek scházelo, že bych jim jednu neb dvě hodiny čítala. Slíbily, že jedna druhé řekne, a že přijdou: první neděli jich přišlo tedy pět — a to byl začátek i konec — více nepřišly. Dále jsem ponavrhla několika dívkám, kdyby se chtěly učit psát, aby chodili v neděli a ve čtvrtek ke mně, že je budu učit. Ta se ozvala: „Kdyby to bylo německy, to by mě Vater nechal.“ Tu zase: „Kdyby to bylo francousky; česky již umím! — Není divu. — Přihlásilo se jich osm, ale když mělo přijít k čemu, zůstala jen polovička. Proč i ta druhá polovička nepřišla? — „Že prý to není potřebí ženské, aby uměla psát jako kancelářský.“ — Bylo by si přáti, aby uměl každý kancelářský pravopisně česky psát, uspořil by nebohým sedlákům mnohé mrzutosti.

Tolikráte jsem to již slyšela, že není ženské potřebí aby uměla psát, jen když umí trochu číst, že toho je dost! Musím při té příležitosti své soukromné mínění povědít. Když se vezme kolem, jest ovšem mnohem větší počet žen, které nepotřebují celý rok péro vzít do ruky, ale velký počet jich je zase, které buď celý obchod vedou, aneb mužovi po ruce být musí. Těm toho je potřebí, aby uměly jak se patří psát.

Vím, že to je posud požadování nemožné, aby umělo děvče kromě psaní, čtení a počítání i něco jiného, neboť nemáme po tu dobu žádných ústavů k tomu. Dévče chodí od šesti do dvanácti let do školy; třetinu toho času, říká jako papoušek z německé knihy, dělá Aufgabe ze Sprachlehre, (třebas tomu ani za mák nerozumělo, to nic), a ostatní odříkává zrovna tak jak to nebožka bába odříkávala. Jeli dítě vtipné, tak se přece někdy stane, že se mu ve dvanáctém roce v mozku rozsvítí, a ono některou věc pochopovati začíná, ale tu vyjde ze školy, a matka je zapřáhne do jiné práce, kde si již více děvče na učení nezpomene, leč na katechismus, když se má vdávat. Pamatuje-li si která, že se má psát po h, ch, k, r ypsilon, a umí-li hodně zčerstva knihu přeříkat, je rozhlášena za šikovné děvče. Ale kolik je takových? Vždyť je to ženské psaní tak zostuzeno, že vůbec od pánů škrabaninou nazváno jest, ač by se mohli ti páni posměváčkové někdy hezky za nos vzít. Známeť takové, kteří myslí, když několik škol proběhli, že všecku učenost spolkli, a zatím by je zadrhlo jedním prstem děvče, které v druhé třídě v šesté la-

vici sedávalo! Nemyslím snad, aby ženské do filosofických přednášek chodily, Bůh chraň! ale dle mého uznání měla by každá kromě psaní, čtení a počítání, i trochu zeměpisu, přírodopisu, obzvláště ale historii své vlasti znát. A nejvíce toho mají potřebí matky! Kdyby byly věděli matky české, co to je, hrdým býti na svůj národ, kdyby byly znali ocenit krásný jazyk svůj a neučily děti hned z mládí, klanět se cizím modlám, a vlastní svatyni zneuctívat: nebyloby to přišlo snad tak daleko, aby se dávaly v Čechách *české* plesy, a pravý vlastenec aby byl obdivován, jako cizozemské zvíře.

Každý se rád upamatuje na dobu, když sedával k nohoum své matky neb staré chůvy, a u vytržení poslouchal, pohádky o sklenném vrchu a zlatém zámku, o čárovné kráse diamantového pokoje, a o spících princeznách. Nebylo by lépe, kdyby se ukázala dětem také kromě těch pohádkových světů, skvělá skutečná minulost slavných předků? — To se nikdy nezapomene. Moje babička byla jen sprostá žena, ale ona znala z většího dílu českou kroniku a nejraději nám z ní povídala; za časté dokládala: Vidíte děti, jak slavná byla Česká země, a jak byli Češi všude váženi, a nyní se jim smějou. Já se toho nedočkám, ale vy se toho snad dočkáte, že to bude jinak. Zpomeňte si děti často když nám babička povídala, co musela pro českou řeč vytrpět, a nedejte se nikdy zavést. Já se neučila německé řeči, pohrdla sem dobrým živobytím, a radší sem šla do chaloupky v Čechách, než bych zůstávala v cizině. Svůj

k svému, doma je nejlíp. „Bůh jí dej lehké odpočinutí! Upomínka na ty blažené chvíle mého dětství, na všechny ty zlatoplodným zrnům podobné slova, jsou drahé kameny v rámci mého života!

Vímť já ze zkušenosti, jaký dojem příběhy z české historie, jako jsou o Břetislavu, Soběslavu, a j. na dětskou mysl činí; každé slovo padne do srdečka jako jiskra a roznití je tak, že jim plamen z očeк sálá. A takové jiskry Boží, vházené do mladých srdcí, nedají se více ututlat, ty nezalije ani celý Dunaj. Z dvadceti dětí jedno, aby se neptalo rodičů nikdy na nic jiného než: „Mámo kdy mi dáš krajíc chleba, a táto kdy mi koupíš na nový kabát?“ Dítěti je všecko nové, a každý brouček, každý kvítek, každá hvězda na nebi je mu mystickou pohádkou, jejíž rozřešení nejprvé od rodičů žádá. Ale jakž pak, nemůže-li mu ji ani matka ani otec vysvětlit? Ve škole? Tam je teprv pravý labyrint, z něhož někdy školák i s panem učitelem cestu najít nemůže. A tak zajdou mnohé vlohy, že jim žádný na pravou cestu pomoci nemůže. Myslím tedy, že by se neměla matka jen pro sebe učit, ale pro své děti! —

Byl by čas, aby přestaly ženy myslit, že jsou na světě jen pro paradu! Každá musí dle své možnosti vyplnit částečky v nesmírném řetězu člověčenstva! A nyní je k tomu doba! Má-li být chrám naší národnosti na obdiv světu, a chceme-li aby naše děti v něm „*Te deum*“ zpívaly, nesmíme zahálči-

vě ruce do klína vložit, a na muže zevlovat, jak pracně po kaménku na něj snáší. V našich rukou leží poklady, a neměli by je matky chovat, by jimi cizí roucho zdobily, ale raději je vložit do zdí vlastního chrámu, by se co jasné slunce zaskvěl. Není k tomu nic jiného potřebí než lásky! Mnohá by řekla: „Co jen chce, vždyť mluvíme česky, a dáváme děti český učit.“ To je láska jen tak ledabylo, jako když se řekne: „Já mám toho člověka ráda, ani nevím sama proč a zač.“ S tou není vlasti pomožino! Tu musíme milovat z přesvědčení, musíme jí znát skrz na skrz, musíme vědět k jakému cíli a konci ji milujeme, a tu vroucí vědomou lásku musíme dětem do srdce vštípit. Takovou nevyvrátí hrom a bouře a směle se mohou na ní skály zakládat. Když by takto české ženy svůj úkol vykonaly, a naše plémě by k vítězství „Halleluja“ volala, pak by se mohly beze vší chlouby mužům po boku postavit a směle říci: „My k té slávě také přispěly!“

Bych lásku k vlasti v srdci zdejších dívek zbudila, chtěla jsem jim předčítat předně historii, neboť jen tou se může pravé lásky docílit; že se mi nepodařilo, nemohu za to. Kdo o prospěšnou věc nedbá, není jí hoden.

Z čtyr děvčat mám ale potěšení. Jsou to městské dívky, a ač nemyslí, že budou někdy hraběnkami, přece se učí psát a říkají: „Kdyby to k ničemu jinému nepotřebovaly, že si budou moci aspoň písničku pořádné napsat, a že se naučí dobře číst a něco že zvědí o světě.“ Udělaly si mezi svými známými chasníky, že si budou vespolek vykat. Ondyno

přišla jedna ke mně, a se smíchem mi vypravovala, že byla u jedné známé do přástvy pozvána, a když tam přišla, a všickni chasníci ji vy pozdravili, divily prý se ostatní děvčata, jedna druhou fukla, s úšklebkem si šeptajíce: „Poslouchejte jen, oni si vykaji, jako by byli přátelské; věru už neví co má dělat z přepychu.“ To je po prvé že se slovíčku vy taková čest stala, aby se za *nobel* drželo.

Onehdy přišel jeden sedlák za ouřadní záležitostí a když svou věc skončil, pustil se do řeči. „Proč pak říkáte *oni*, a neříkáte *vy*? ptal se ho můj muž, předně a nejprvé. Sedlák se na něj upřímně podíval a odpověděl: „My ve vsi si říkáme *ty* prostším ve městě říkáme *vy*, ale pánům se nemůže jináč říci než *oni*. Jak pak by se asi takový učený pán na mne podíval, kdybych mu řekl *vy*?“

Toť je jisto, že sme ho z bludu vyvedli, a i mnoho jiného mu pověděli. A měli ste vidět, jakou radost jevil, když slyšel že není již česká řeč opovržena, a že neříká hodný Čech *oni* ani císaři pánu. Ruce na zad přeložené stál před námi v tom šarkovém kabatě s holým krkem a dlouhými vlasy, a oči v té vráskovité tváři jen svítily.

„Inu“ začal najednou „vždyť sem já to říkal, přes tu staročeskou řeč na světě není, a sám sem rád, že nepomine. Ale povězte mi přece (já vám tedy nebudu vykat, když to nemá být) vy ste jistě ze selského rodu?“

„Proč?“

„Že tak rádi povídáte. Vidíte to je divná věc, byl sem také mezi pány někdy, ale jak živ se mnou žádný tak nemluvil, jako vy, proto sem myslil, že ste z našinců. Kterak bychom ale také žádat mohli, aby s námi tak mluvili jako vy, takové lidé jako my, nepatří mezi učené pány.“

Nebohý sedlák nepřišel z podivení, když slyšel o lásce k člověčenstvu, a jen se díval a hlavou kýval, a bylo vidět jak ho to těší, že si může volně oddechnout; a přece to bylo na místě, kde nesmí sedlák jinak stát, než s shrbeném týlem a s ponížené tváří. ¡Není tomu dávno, viděla sem starého sedláka, s hlavou jak padlý sníh, před vyškrobeným panákem dobrou čtvrt hodiny stát. Nezdál se mu starec té cti hoden býti, aby mu řekl: „Dej na hlavu!“ Konečně se mu uráčilo, milostivým ruky pokynutím jej propustit. A byl to panáček, sotva metle odrostlý, který ještě dlouho za vyučenou nedostane!—

Mezi řečí povídal nám tatík, že si koupil takovou hezkou písničku, a že se s ni celou neděli těšil. I ptám se jakou a kde?“

„V neděli, když jsme šli zde z kostela, vidím že chlapec za sloupem s někým handrkuje. I jdu tam, a ptám se co má. Nějaký člověk mu dával tři písničky, aby mu dal za ně na paklík tabáku. „Dej mu“ povídam kdyby to bylo pro zaplať Pánbůh! Ale teď bych nedal tu jednu písničku ani za pět grošů. Je k sv. Janu a má osmnácte veršů. Já hrozně rád zpívám, a je mi již šedesáte let. Když jsou ty křížové dny, nechám mužské se modlit, jdu při ženských a zpívám.“

„To nebudete asi sám u vás, že rád zpíváte, ne-li?“ „Tu to je pravda, v českých vesnicích je všude zpěvu dost, ale když přijde člověk kousek do Němec tam to již přestane. Za to ale když přijdou do hospody, nadělají křiku jako prašivci. Deset Čechů tolik nenakřičí, jako tři Němci.“

I ptali sme se ho dále, zdali rád čte, a když přisvědčil, vyndám knihu, podám mu ji, a ptám se, umí-li tu literu číst — latinku. — On si vytáhl breyle, dal si je na nos, rozevřel knihu a začal dost dobře číst.“ Ó, to sme se učili ve škole tak číst za mých let, jináče ne. Ale tohle musí být pěkná kniha? — Byl to „Jarohněv z Hrádku.“

Já se nabídla, že mu ji půjčím, a on měl radosti za sto zlatých. Zpomněla jsem, že se již mnoho o tom namluvilo, kdyby byly knihy švabachem tištěny, že by je lid raději čítal, ale zde sem posud ani od jednoho neslyšela, aby mu latinka v čtení vadila. Jsou to jen pohodlní páni, co tak stěžují, prostý rozum je práci přivyklý.

„To je divná věc, jak živi ste mne neviděli a půjčíte mi hned knihu a tak se mnou mluvíte,“ řekl sedlák při odchodu. „Až to povím doma, nebudou tomu ani věřit. Kdy byste tak jednou k nám přijít chtěli to bychom měli radost, já bych pro vás rád přijel.“

My mu to přislíbili rukou dáním a tatík bulák šel s radostí domů.

IV.

Dnes je smrtelná neděle! — Kam se poděly časy, když sem s děvčaty smrt vynášela, když sem se těšila na svátky! — Ty Boží hody, co ty chovaly v sobě radostí pro nás děti! Ale nejvíc velkonoce. Na vánoční svátky přišlo Jezulátko, byly štědrovky, lilo se olovo, spouštěly se na vodu svíčičky a byla koleda Štěpánská. Na svatodušní se stavěly jen máje. Ale na velikonoce bylo ještě více radovánek pro nás, a začaly se hned na smrtelnou neděli s vynášením smrti. Za mlýnem u stodoly sme ji strojily; to bylo fáborů, to bylo šátků a dělaných kytek na ní, dost a dost; okolo krku měla místo korálů šňuru výdumek (vydmutých vajec). Když byla ustrojena, vzaly ji nejstarší dvě pod paží, a vedly k řece, křičíce „Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi.“ U řeky začaly jsme ji odstrojovat a s křikem a hlukem hodily jsme potom holý slaměný došek do Úpy zpívajíce:

„Smrt plave po vodě, nové leto k nám jede,
Leto, leto, leto, kde's tak dlouho bylo?
U studánky u vody, ruce, nohy mylo.
Fiala, růže kvésti nemůže,
Až nám Pánbůh zpomůže.
Svatý Petr z Říma pošle flašy vína,
Abychom se napili, Panaboha chválili.“

S levé strany zaznával křik Žernovských chlapců, kteří házeli smrtonoše, a s pravé strany bylo slyšet vejskot Zličské chasy, která šla ze starého hradu dolů k pořičí. Ještě sme si pohrály na louce „Slunéčko

a měsíček“ nebo na „Čukababu“, potom si každá, co na smrt půjčila, vzala a šly jsme domů.

Na květnou neděli bylo svěcení kočiček; když sme přišli z kostela, zavolala nás babička k sobě, ulomila z proutku každému po třech kočičkách, a ty sme museli chtěj, nechtěj sníst, aby nás po celý rok v krku nebolelo. Odpoledne sme se sebrali, šli na proutky, a pletli dynovačky. Na zelený čtvrtek nebyla obyčejná snídaně. Když sme byli ustrojeni, poručila matka, abych vzala jidášky, sama pak nesla talíř s medem. Nejdříve dostal otec jidáška s medem, potom děti od nejmenšího až to na mne došlo, pak děvečky, a naposled si vzala matka sama.

Na velký pátek přišla babička před slunce východem k našim ložím a budila nás „Vstávejte děti, vstávejte, hned slunce vyjde.“ Honem každý něco na sebe přehodil, a vyběhly sme ven, kde již otec a matka byli. Tu sme klekli, ruce sepiali, a oči upřené k modrým nebesům majíce, nábožně jsme otčenáše odříkávali, až se ukázalo slunce, to jasné oko Boží, osloněné paprsky, jako lesknoucí se dlouhou brvou. Když sme slunce spatřili, udělali sme kříž a šli domů. To je prý proti zimnici. Staří lidé, jak mi babička povídávala zašli i do širého pole, aneb na vrchy, a tam se modlili! — Je to velmi dojemné podívání! Co jsou varhany, co je kadidlo proti zpěvu ptáčímu, proti čistému vzduchu jitra jarního. Nevěděla sem tenkráte, co to ve mně zpívá, jaká radost ňadra má šíří, ale tak volno mi bylo, že bych samou rozkoší s třepetavým skřivánkem vzhůru se byla vznesla a s ním slunci vstříc letěla! — Památka ta je

ni jedna z nejmilejších, a plakávala sem i s babičkou, bylo-li pošmourné jitro, a modlení se nám zkazilo. —

V sobotu bylo pečení mazanců, v neděli velká paráda, obarvení a kreslení vajec. V ponděli nevněl žádný mužský do domu; ale bratrům těm šibalům se přece vždy poštěstilo, že nějakým způsobem své kamarády k nám pustili, a my byly potom na vzdor bránění bity, a ještě sme k tomu koledu dát musely. To ubohé ženské plémě přijde vždy zkrátka! — Celý den přicházely děti dynovat s lítem, všelijaké kolední písně zpívajíce. O vy blažení bezstarostní dnové mladosti, kýž vás možno nazpět přivolati!—

Zde v okolí neříkají „smrt vynášet“ nýbrž „zimu“. Také se nenosí do vody, ačkoliv snad dle začátků písně i zde ten spůsob býval. Děti si ustrojí došek do bílých plachet jako dítě, nosí je po vsi, a zpívají při tom

„Smrt plave po vodě,
Nové leto k nám jede.
O ty svatá Markyto
Zachovej naše žito
I to všecko obilí,
Co nám Pánbůh nadělí.“

Někde se přidává ještě sloha

„Svatý Jiří jede k nám,
Po věnečku veze nám
Nám, nám, N— pannám.“

V.

Zde se drží masopůst, jako carneval Benátský, kam se člověk obrátí, tam vidí maškary. Po celý masopůst každou neděli a na bálové dny chodí maškar dost, přijdou i do pokojů, trochu se prochází a zase mlčky ovšem odejdou, což mi často velmi podivné přicházelo. Na masopustní dni, čili jak se také říká ostatky, chodí zde maškary i za bílé dni po ulicích, ale v nedělí a pondělí, co sem aspoň pozorovala, jen samé výrostky. V outerý odpoledne strhl se na rynku křik a hluk, já běžím chutě k oknu, a tu vidím jeti na koních maškary, napřed několik pěších, mezi nimi veliká smrt, která na nás zuby cenila. Maškar na koních bylo as dvacet, a některé velmi vtipné. Bylo to veselé podívání, když ten strakatý dav na koních jel, provázen po všech ulicích množstvím lidu. Před lety prý jezdívali na třiceti a více koních, a ještě vybranější maškary mívali. Ve Kdyni, jak sem slyšela vynášejí zase masopůst na márách ven.

Na masopustní pondělek bylo hezky, šla sem tedy do blízké vesnice, podívat se, jak ten Boží masopůst odbývají. Z daleka již zaznívaly dudy, zpěv a výskání. Přijdu k sedláku, on spal, selka chystala šaty na večer k muzice, od které ale teprv před polednem byla přišla. Malá dcerka seděla na lavici s nohou zavázanou; ptám se, co se jí stalo. „I platila těm malým chlapcům oračky," odpověděla matka," potom s nimi šla do hospody, přimíchali se mezi velké, někdo je porazil a šlápl jí na nohu." „Co pak

dáváte na ni," povídám? vidouc na noze černou nějakou mastí namazaný kloc!

„Černou mast, aby jí noha nenastřílela, a aby se to potom neválelo." „To jí dejte jen studenou vodu, ono to zase zajde, když noze uškozeno není." Selka mne poslechla, a hned začala děvčeti studené obklady dávat, což si ta libovala. Hospodyně přinesla šišky a listy (jinak kuchařkám pod jménem „Boží milosti" známé) a já musela jíst. Za malou chvíli se otevrou dvéře, a do nich vejde mladá žena se svým mužem, sestra to selčina. nesou v jedné ruce zaobalený naškrobený čepec. „Na masopůst Dorla?" „Jdem, jdem:" odpoví vesele selka. „Ste nemocen Petře?" ptám se muže, který vyhlížel velmi daremně. „Ba už čtrnácte dní mně to jaksi divně trápí; byl sem před tím v jedné vesnici u muziky, uhorčen šel sem domů a v noci mi bylo tak mdlo, že sem musel vně; ale tam sem upadl, asi hodinu bez sebe v zimě ležel, a to mne dorazilo. Od té doby mi nechutná, brzy mi líce hoří, a pysky okorají horkostí, brzy zase zima semnou třese. Kdybych se mohl zapotit, bylo by lépe; včera jsem vstal, šel do hospody a chtěl si zatancovat, ale ono to nešlo. Snad to půjde dnes."

„Vy ale kousek rozumu nemáte lidé," povídám na to „kdybyste zůstal raději v loži, a s lékařem se poradil, než vás to přemůže." „Já mu také povídala," ozvala se žena. „Nevěřte jí paní" zase na to Petr, „když jsem ráno povídal, kterak sem přijdu, že mi je zle, začala se kabonit a nemluvila. Co s ní mám dělat, když chci mít dobrou vůli?" „I co pak je, však ty se z toho Petře vytancuješ, a bude do-

bře", vskočila do řeči selka „muzika je poloviční zdraví. Já na ty doktory pranic nevěřím, každý jen hádá, a neví žádný nic. Tanec to je nejlepší lík."— Někdy bych jí byla přisvědčila, ale nyní jsem mlčela. — „Honzo, nestydíš se o masopůstě spát" budila Dorla sedláka, „vstávej a pojď tancovat, ještě není popelec." „Jdi, jdi blázne" bručel sedlák, ale když si promnul oči a viděl mne, vstal a začal se omlouvat. Myslila jsem, že mně dá jinak rozumný sedlák za pravdu, aby nechodil švagr k muzice, ale on přisvědčil druhým, a poslal Petra do hospody. Tak náruživě tancovat, a s takou vášní tanec milovat, jsem hned tak neviděla jako zde. Mladí, staří, vdaný, nevdaný, všecko to tancuje, a každý obětuje zamilovanému „kolečku" spánek, zdraví, ba často i život.

Za několik dni potom sešla jsem se s Petrovou švagrovou a hned se ptám, zdali není Petrovi hůř? „To, to, už mu je zase dobře. Z prvu to nešlo do kolečka, ale potom se chutě do toho pustil, zpotil se, a bylo po nemoci." Hleďme, že ty zázračné dudy i nemoc vyhání, jsem ani nevěděla.

VI.

Slunce hřálo jako v letě, a vábilo ven z pokoje. Kolikráte jsem zvána byla od známého jednoho sedláka, abych přišla „hejtú" i umínila jsem si, krásného dne použít, a k němu zajít. Byl právě pátek, a selky se hnaly do města na kázání; tu šlo několik mladých selek v tmavomodrých sukních, bílých zástěrách s bílými kalouny, tu zase stará bulka v

dlouhém řebíčkovém kožichu s holým krkem, peřinkou na prsou, mošinkou na ruce. Jak jsem již dříve psala, nosí zde selky celý půst tento smuteční šat. Ze silnice sešla jsem na polní stezku, a podlé potoku vedla mne k vesnici jménem Bořice, která leží pěkně na vršku, jakoby ji tam zavál, malé půl hodinky od města. Přede mnou šel žebrák, a nedaleko sedlák síl. „Obrod vám Pánbůh“ přál žebrák, když jsme přišli blíže „Dejž to Pánbůh i vám“ odpověděl sedlák. „Mně neobrodí“ usmál se trpce žebrák. „Když máme my, máte taky“ řekl na to rolník, a šel zpovolna brázdou nahorů. „Pravda je tu to“ přisvědčil žebrák, obrátě se ke mně. „Inu Pánbůh na nás nezapomene, a sešle vždycky dobrodinečky, kteří pomohou.“ „Dostanete mnoho ve vesnicích?“ ptám se žebráka. „Na penězích nic, ale na potravních věcích dost. Každá selka dá buď trochu brambor, buď kus chleba, vajíčko, a je-li právě poledne i trochu polívky; když člověk vesnici přejde, je toho přece trocha. Na masopůst dostaneme po šišce, a na každé svátky po rozpečku. Letos je ovšem drahý rok, a člověk to za zlé mít nemůže, nedá-li kdo, proto nás ale přece žádná selka z prázna neodbyde.“ S takovou řečí přišli sme spolu až k samé vesnici, on mi ukázal statek mého známého, sám jda po svém.

Po celém dvoře byla rozházena mrva, a na ní stará sláma, aby se to ušlapalo, uleželo, a mrvy přibylo, již tu mnoho zapotřebí mají. Stavení je již staré, ale marštal a chlívy zděné. Tu vyběhne proti mně Anča domácí dcera, hezké děvče, co růže pichlavá, jak mi jeden selský chlapec svou milou po-

pisoval. „Já viděla paní vně (venku) a hned poznala, že to jsu vy.“ Přišla i selka, a obě mne vedly do sednice. „Kde máte sedláka?“ ptám se. „Nahlíží včelám, ale záhy tu bude, jen sedněte hni“ ukazovala do rohu za stůl „na tu neřest v sednici nehleďte paní. Ten náš sedlák umí trochu kolářství, a tu přijdu susedí, a prosí aby spravil to nářadí, pluhy, růry a co je; ve vesnici koláře není, a on to rád udělá.“ Na to se zatočila jako na obrtlíku, vešla ven, ale hned tu zase byla a položila na stůl bochník chleba a šálek medu. „Posluźte si paní“ nutila mne k jídlu, když byla chleba skrojila, a náčinek stranou položila „med je starý jako jikry. Právě nyní, ani ta pomazánka k medu není, ani ta smetana k pití. Čím máme jen uctit.“ „Jen si nedělejte matko zbytečné starosti, já k vám nepřišla na posvícení“ povídám aby se upokojila. — Když chce sedlák zde hosta nejvíce uctit, předloží mu pomazánku (máslo) a med, který se nakape na pomazaný chleb. Není-li med, dá se cukr. Tato zamilovaná lahůdka se i ve městě na banketech (jak zde křtiny nazívají) užívá. — V malé chvíli přišel sedlák, přivítal mne upřímnou tváří, rukou dáním. „Nahlížel jsem včelám, a ty jedny byly tak zlé, že bych se byl málem nad nimi prohřešil“ to řka vzal včelu, která mu ještě na rukavici zůstala, a opatrně donesl vně. „Vete paní, u nás to chatrně vyhlíží“ pravil ke mné „chtěli sme ten rok stavět, ale bez stravy řemeslníci na vesnici pracovat nejdou, a letos je tuze draho, musí to ještě počkat, jen když máme pro ten Boží oheň chlívy zděné. Váš muž by zde hlavou stropu dosáhl.“ „Jeminářku což

je tak vysoký?“ divila se selka. „Je vyšší a bytelnější chlap než já“ odpověděl sedlák.

Na to sme si ledacos vypravovali, a já musela na jich žádost o Praze povídat, a jak to v kraji je. „A kde domovem?“ ptá se mne sedlák. Povídám kde byli moji rodiče, a kde nyní jsou. „Tak daleko?“ opakovala Anča „a paní se nestýská po mámě?“ „Hlúpá, zvyk je druhá přirozenost. Kdybys měla chlapce ráda, šla bys s ním i do kraje, a nedbala na nic,“ tak přetrhl mojí odpověd tatík. „Ba to nešla, raději do výmluvy“ řeklo děvče odhodlaně a zakroutilo hlavou. „Však byste přece šla Ančo“ povídám na to „jen kdyby pro vás hezký chlapec přišel. V kraji je lépe než zde, a jistě by se vám líbilo.“ „Paní, já bych takového ani nechtěla, ať by si byl jako obrázek, který by mne odtud odvedl. Kterak bych živa byla, s našima za týhoden ani jednú promluvit? Jednú jsem byla v Klatovech na pútě, ale mně se tam tolik stýskalo že jsem se ani modlit nemohla.“ Takovou zpívá zde každý. Ten sladký domov. Já se jim nedivím, vždyť jsem měla také již chvíle, kde bych byla mnoho za to dala, malou chvílinku v milých R— pobýt, s mými si pohovořit, a všecka pro mne drahá místa proběhnout, a nejsem na svůj domov svazkem přírody vázaná horákyně! — Smála bych se, aby tak někdo přišel, a o Kosmopolitismu jim kázal. Co by řekli? „Tomu spadly myšlénky, v hlavě se mu popudilo, nechte ho, on neví co mluví.“ —

Z přístolku vytáhl sedlák knížky, které jsem mu byla půjčila, na ledacos se vyptával, a povídal jak se to čtení sedlákům líbilo, zvlášť „Cesta do

Arabie“ a „Život Jana Augusty.“ Litoval, že o nás dříve nevěděl, mnohý dlouhý večer že by jim byl ušel. Nyní nastávají polní práce, a kromě neděle, nezbývá časů k čtení. Když jsem odcházela, vyprovázela mne celá rodina až na zásep, kde stálo několik děvčátek boso, ruce pod zástěrkama složené, by se podívaly na paní v klobúku. Sedlák mne ale vedl přes vlastní zahradu, bližší cestou dolů. Statek jeho je první na cestě z města, a stojí na vršku, zeleném jak brčál, což mi hned při odchodu do oči padlo. „Sám ste si zahradu tak zřídil?“ ptám se hospodáře. „Sám; ten vršek byl suchý jak trn, táhl jsem tedy třikrát vodu přes něj, abych ho zvlažil. Polovici jsem posázel stromky, a druhou polovici také ještě posázím. Loňský rok jsem měl hezky ovoce již, a když to sousedé viděli, prosili hned, abych jim to štěpování ukázal, že to budou také dělat. Proto také rád čítám, člověk se leco naučí, a neví k čemu toho potřeba; a kdyby k ničemu jinému, mám tu chasu, jsou ty přástvy, a tu jim všelicos povídám, co jsem čtal, a oni jsou tomu rádi.“

Ještě mne kus cesty vyprovázel, a při rozejiti podala jsem přičinlivému, rozumnému hospodáři ruku, přála dobrého zdraví, a přislíbila co nejdříve přijít „hejtú.“

Když jsem došla k městu, hrálo na předměstí houf chlapců mičem, a pokřikovali na Němce mimojdoucího: „Němče volatý, čtyrrohatý,“ ale ten tomu nerozuměl, a šel svým flegmatickým, filosofickým krokem přes město. Takový pohraničtí Němec liší se tak od českého sedláka, že ho pozná, kdyby se i do české-

ho kabátu ustrojil, a třebas slova nepromluvil, pozná ho po houpavém, váhavém chodu, a té hrdé nevšimačné tváři, na které jakoby napsáno bylo „Já pán.“ Ostatně jsou dobří lidé, a nevšimnou si ničeho, jen když jim nechá bavorské na pokoji. Zvlášť pak se jich netkne, co dělá „Das behmsche Völkla“ *).

VII.

Asi hodinu cesty od města na severozápadní straně je pěkný zelený vrch tak zvaný Hrádek (Spitzberg), a pod ním vesnice Aujezd. Je to rozmilá vesnice; stavení hezky spořádané, u každého buď z předu buď ze zadu ovocný sad, a skoro u pátého statku vždy košatá lípa. U prostřed kaplíčka. Statky nejsou v pořadí staveny, proto že je vesnice na hrbolatém místě postavena; tu jich je několik nízko v dole, několik výše, a zase několik až na vršku. Ale ta pořůznost se mně právě líbila. Bylo to v neděli odpoledne, když jsem si do té vesnice zašla. Před prahy hrály děti, pod lípami a v sadech seděli muži, ženy, chlapci i děvčata a hovořili; v jednom sadě si hovil tatík v trávě, a máma mu vískala. Také moji známí seděli vně pod lípou; vstali a chtěli mne vést do sednice, ale já zůstala raději u nich a sedla k matce

*) Nedávno byli v jednom místě na hranici dva ouředníci a povídali si u stolu o české literatuře. Kovář a rychtář honorace toho místa a oba g'studiert, seděli u kamen a poslouchali, najednou se ptá ten jeden „Co huan te Kamrels na ſche Bücher?“ — Aby ho Pánbůh miloval!! —

sedlákově, 90tileté čilé stařeně. Jak mi všickni dosvědčovali, dělá si posud všecko sama, pere, vaří, chodí na trávu, a sama záplatuje. Sluch má prý tak dobrý, že slyší za humny vozem jet. — Vysoké stáří není zde nic neobyčejného. V zimě rok, co umřel v jedné vesnici sto a tříletý starec, který dělal v poli, slyšel a viděl, a na podzim při česání ovoce na hrušku vylezl a ovoce česal, jako mladý chlapec.— Když sme již hodnou chvíli všelicos povídali, ptá se mně stará: „A jest-li pak slyšela paní o našem Kosinovi?“ „Něco jsem slyšela, ale nevím, zdali to pravé. Vy to budete ovšem nejlépe vědět, když byl Kosina odtud?“ „Ba to že byl, tamhle z toho statku“ ukazovala na jeden statek v dole. „Chcete-li budu vám tu nešťastnou příhodu povídat?“ „Povídejte, budu ráda poslouchat.“ — „Nechte mne povídat bábo, vy začnete zas od konce“ namítal syn. „Jen mne nech Honzo, ona mi bude paní rozumět.“ Druzí také na sedláka křičeli, aby bábě radost nekazil, a on ji musel nechat. Když si odkašlala, začala jak jí syn radil od začátku.

„Za starých časů byli prý ti naši sedláci tuze váženi, měli velké svobody a čeští králové je měli v lásce, proto že byli bedliví, věrní a do boje jako oheň. Někde až tuze daleko je město, a to se jmenuje Mediolán; tam prý táhl jednou německý císař a chtěl je rozbořit, proto že ho nechtěli tamnější lidé poslouchat. Český král mu šel na pomoc a s ním šli také naši Chodováci. Před tím městem je řeka, tam se položili, ale nemohli nijak města dobýt. Mezi Chody byl jeden jménem Psutka (po dnes jsou v jedné vesnici zde Psutkové); ten stál u té řeky na stráži,

díval se na město a přemýšlel, jak by je bylo možná dostat. Tu vidí u městské zdi psa, i myslí si: „Ten pes je z města, kterak se dostal ven?“ I nepustil již více psa z očí a po chvílce viděl, kudy leze zpátky. Hned to oznámil našemu králi, pustili se přes řeku, a když viděli, že je možná tou dírou se do města dostat, pokusili se o to a tak šťastně město přemohli. Tenkráte dostali naši, za to že byli tak statni, a Psutka že to vypátral, listy zlatými slovy psané, dostali velká práva a svobody; patřili sice k městu, ale byli svobodni. Od té doby jim přezdívali Psohlavci, a to jméno nám po dnes zůstalo. Jaký čas od té doby až k nešťastné příhodě s Kosinou uplynul, to vám říci nemohu, ani kterak se to stalo, že obec naše v poddanství přišla. Na Trhanovský zámek půl hodiny odtud přišel pán z ciziny, jménem Lamingar. Ten chtěl, aby mu sedláci robotovali. Tenkráte byl naším rychtářem Kosina; jak to nařízení přišlo, postavil se proti tomu a stál za všecky, nechtě přivolit, aby svá práva a svobody zadali. Ale Lamingar ho vyhlásil za buřiče a odsoudil k smrti. —

Když byl v Klatovech k popravě veden, začaly zvony samy od sebe zvonit; a tu si měli hned ti zatvrzeli pánové pomyslit, když se takový zázrak stal, že tomu Pánbůh nechce, ale oni na to nedbali; jen lidé ho litovali. Kosina šel k smrti hrdinsky a celou cestu si zpíval. (Píseň ta se prý posud v okolí pamatuje.) Když stál již na popravním místě, obrátil se k pánům, mezi nimiž také Lamingar byl a zvolal: „Lamingare! do dne do roka tě zvu k soudu Božímu!“ Na to neřekl již nic, a byl odpraven. Je-

ho paní byla mezi našincemi, kteří pro rychtáře tuze želeli, a že ukrutně plakala a naříkala, obklopilo ji panstvo, a když mdlobou sednout musela, házeli jí do klína krony (tolary). Ale ona je vyhodila zase na zem a odpověděla: „že jejich peníze nechce, ty že jí muže nenahradí.“ —

Od toho dne nebyl Lamingar nikdy sám, ale když se schyloval rok ku konci, a on posud zdráv byl, začal si dělat z Kosinova vyzvání smích. Byl rok; a den na to, poslední do určité lhůty, dal připravit Lamingar hostinu, a sezval přátely své, by jej s nimi prohejřil. Když bylo po hostině, a již se víno pilo, podepře se Lamingar o lenoch vycpané sesle a povídá s smíchem:“ „Ha, ha, Kosino, rok a den je a já jsem posud zde!“ „To dořekl, zčernal, svalil se na zem a víc nezdechl.“ —

Stařena se zamlčela, a po nás šel mráz. Všickni mlčeli jako pěny, a muži podepřené hlavy v dlaních hleděli zádumčivě k zemi. „Ten tam nahoře, soudí spravedlivě!“ řekl tiše hospodář a zvedl temné oko k modré obloze.

Sesle, z které Lamingar spadl, dlouho v zámku schována byla; ale v pokoji co umřel, nechtěl žádný přebývat. Měl tři sestry, a ty daly na usmíření po jeho smrti tři kamenné kříže a tři kapličky na třech vrchách postavit. Okolo jednoho jsem šla; v dole je čtyrhranný postavec, na něm kulatý sloupek, a nahoře nízky křížek. Na postavci je vytesané jméno Ježíš, a počet r. 1680. Za nějaký čas prodaly ty sestry panství hraběti Stadionovi, a táhly jinam.

„Kterak jsem vám to paní povídala“, ozvala se

zase stařena, tak mi to vypravovala jedna selka, která byla 105 let stará. Ta to slýchala od jiných pamětníků; ostatně ví o tom každé dítě zde. Také mi říkala ta stará, až bude zase jednou vojna, že nevyhrajou naši, dokud nepřijdou k tomu Psohlavci (nebo také buláci, co mají bílé šarky a na ramenou bílé šňůrky). Ale ona asi již žádná vojna u nás nebude" dokončila stará řeč. „Ba ani nechceme, aby jaká byla; svatý pokoj!" ozvali se druzí.

IX.

Mnohý nezakusil té rozkoše sedět za parného dne pod košatým stromem na drnu, a dívat se zelenými větvemi k modré obloze. Blaho a volno bývá člověku v tom okamžení, a myšlénky jeho brzy se smělým volným ptáčetem zhůru se vznášejí, brzy tiše jedna druhou honí, jako obláčky, které na blankytném nebi jako bílé labutě plují.

Nedávno hovila jsem si tak líbě pod květnou lípou; kam oko pohlédlo, všude se zelenalo. Stero různoznící hlasy ptactva se ozývaly se všech stran a země ta krásná panna zdálo se, že v zamyšlení poslouchá. Tu se přitoulá větřík, věrný záletník její, a zlehounka políbí svíží líčko; probudí se ze sna, a ňádra její se zachvějí. Zašumělá lípa, zavlnilo vysoké žito, jako stříbrozelená hladina jezerní, a mezi ním se pohyboval strakatý dav lidu, jakoby na jeho vlnách ploval. —

Byl to vesnický pohřeb svobodného děvčete; ovšem smutný, ale velmi pěkný pohled naň. Napřed

šli dva trubači, za nimi neslo šest družek rakev. — Zde je způsob, že bývá děvče od děvčat k hrobu neseno. — Vedlé družek šli jejich chlapci, každý kytku v ruce; za rakví šlo ještě šest svobodných párů, a potom teprv rodiče a známí.

Děvčata měly vínky, co jsem ponejprv viděla, proto že ta krásná ozdoba panen šátkům ustoupit musela, do kterých si nyní pěkné vlasy kryjí a tak se od žen nelíší. Tmavé vlasy měly k zadu zčesané a do čtyr vrkočů spletené; u zavázadla černou mašli a na konci každého vrkoče též. Potom trochu nad čelem bílý vínek na dlaň široký, z předu krásně vyšitý aneb krajkami vysazený. Pod vrkočemi se zaváže a konce též mřížkami protkané visí ku předu. Na vrchu hlavy měla každá po rozmarynovém věnečku. Velmi ladně vyhlížely! — Bulky prý mívaly jen dva vrkoče a vínky s černým, červeným a modrým šmelcem vyšité.

Rakev byla celá červenými šátky ověšena a na vrchu ležel věnec z dělaných kytek. Někdy prý dávají v šátku svázaný bochník chleba umrlému za hlavu, a ten se po pohřbu v hospodě rozkrájí a k pivu sní, ale při tom pohřbu toho nebylo. —

Když se blížili k vršku, kde jsem seděla, postavily děvčata rakev dolů, vstoupily k zadu, a těch druhých šest družek ji vzalo. Šla jsem s nimi. V nedaleké vesnici je kostel, u něho hřbitov, tam jsme zastavili. Kněz a zpěváci na nás čekali; rakev se postavila, a obyčejné obřady se započaly. Když udělal kněz nad zesnulou nevěstou poslední kříž, pustili ji čtyři chlapci do ouzké komůrky. Děvčata sejmuly věnečky s hlavy, chlapci vzali kytky a posypali nimi její

bíle a červeně omalované lůžko. Ruce zalomené majíc nad hrobem schnutá klečela máti a naříkala hlasitě: „Má ubohá Manko! Má dobrá děvečko, již mne nebudeš víc těšit. Položili tě do studeného hrobu, a tvrdou hlínu nahází na tvé dobré srdéčko, které mne tak tuze milovalo. O tatičku nebeský! kterak si mohl takové hoře na mne dopustit.“ — Smuten stál otec, ale nemluvil slova; ruce na prsou přeložené díval se kalným okem do hrobu. Jen chvílemi vyvinul se hluboký vzdech ze stísněných prsou, a ústa se křečovitě stáhla, ale tu přikryl honem tvář širokým kloboukem, by nebylo vidět násilný jeho pláč. Přátelé těšili jak obyčejně naříkající matku, aby neplakala, že má o jeden stupeň blíž do nebe. Ale to jsou marná slova. Kdo by chtěl potěšit krvácející srdce matčino!

Smutno mi bylo, když jsem šla za sklíčenými rodiči do malého kostelíku, a mnohá trpká upomínka mi srdce sevřela. Jakž by to mohlo ale jinák u hrobu být; každý má někoho, kterého buď již oplakává, a nebo se bojí ztratit. — Kněz se pomodlil, lidé se pomalu rozcházeli, a zvlášť pospíchala svobodná chasa do hospody, kde památku mrtvé propili a protancovali, na útraty rodičů zemřelé; tak to je spůsob. Ještě jednou se zastavili rodiče u hrobu jediného miláčka, udělali tři kříže a odešli za druhými.

Já a starý bulák, který vstal od nízkého hrobu, a naposled rukávem uplakané očí utřel, byli jsme poslední odcházející ze hřbitova.

„Půjdete do hospody táto, a nebo půjdem kousek cesty pospolu?“ ptám se ho.

„A což bych v hospodě řídil, žížeň nemám, a

chuť k tanci dávno přešla. Nebudete-li se za mne stydět, půjdem spolu.“

„Vy jste tomu dal; kdybych se za vás styděla, nebyla bych se nabídla.“ Šli jsme tedy spolu.

„Dnes se mně vaše děvčata zvlášť dobře líbily, ty vínky jim rozkošně sluší“ povídám na cestě.

„To je má řeč, ale ony mi to nevěří; nevím věru, co se s těmi šátkami ztřeštily. Panně šátek nepřisluší, ten je pro ženu. Kdyby jste viděla, jak pěkně vyhlížely děvčata za mých mladých let, pro podívanou aby byly. Do pasu se pěkně stáhla, hlavu samý vrkoč, fábory a na čele čistý vínek. Potom neměly krky tak zadělané; ten byl holý, kolem okruží a napřed drcek*) s granátem, přes prsa nápěnku**), věřte mi, každou mohl vymalovat, jak hezky vyhlížely. Ale teď, ani se na ně dívat nemohu, jako i na chlapce s krátkými vlasy, a dlouhými kabáty. Ta chasa si nerozumí, a kdyby jim člověk co řekl, odpovědi „že jim dají vlasy mnoho pletení a bulka že je studená. Chlapcům se šarka špiní, a v zimě nehřeje.“ Na mou věru, ten svět se zvrátil; jaké to bývávaly zimy, a přece by nebylo vzalo děvče plenu nebo šátek na hlavu pro celý svět. Já sám jsem již přes osmdesát let stár, ale ani plášť ani šátek jsem posud na těle neměl. Nebožka Hanče, Pánbůh jí dej lehký spánek, chodila pořád s holým krkem v bulce, a jen když by-

---

*) Spinadlo, kterým se sepne u mužských a ženských z předu košile, některé ženy říkaji také jen spinátko.

**) Pentle, šněrovaná přes prsa.

la tuhá zima, vzala dlouhý kožich. Já chodíval na volání, a třebas hodinu jsem stával u okénka v lehké kazajce; na střeše praštěly zimou hřeby, a mně bylo teplo, jako po muzice. Já nevím, máli ta chasa nyní rybí krev, a nebo se za starý kroj stydí."

To jste trefil; ohně oni mají dost, ale ta šlakovitá paráda. Vy zde o té čertici málo víte, a nesmíte si na mládež přes příliš stěžovat, ale přijďte do kraje, tam uvidíte selky samé zlato a hedbáví, samou krajku a drahý šátek. Jich krásný kroj se jim zošklivil."

„I bodejž je pan páter, pomalu budou nosit také kokrhele, ne?" vskočil mi starý se smíchem do řeči.

„Možná dost. Věřte mně, když jsem byla před dvěma lety ve své otčině a viděla krajanky své, že jsem zlostí a litostí div neplakala. Co jsem se natěšila, až je uhlídám v tom pěkném krojí, tu máš, ono se to hrnulo do kostela na polo po selsku na polo po městsku ustrojené. K čemu vyhlížely! — Se šatem složí sedlák i své prosté mravy, všecky staré obyčeje, písně a hry se mu zdají hloupé, a *konečně zkazí tím opičením i svou krásnou řeč.* Mysle že mluví po selsku příliš sprostě učí se to po městsku, a že bývá z většího dílu ve městech řeč pokažená, to je stará historie. Za celý den bych vám, milý tatíku nevypověděla všecku zkázu, která z parády pochází."

„Oh, milá paní, však já mám z toho dobrý rozum, a vím, že to za čerta nestojí, a zvlášť u sedláka. Řeknu jen ku příkladu u nás; dříve si naše selky na všecko samy napředly i na pleny, a hrubší vě-

ci i samy utkaly. Teď plátno prodají, a koupí bavlněné hadry řídké jako mhlu. Ovšem to nebylo zdarma, ale člověk k tomu poznenáhla přišel, ani nevěděl jak, a byla to věc nepřežitelná. Když míval chlapec pěknou šarku a kamizolu, děvče dvě nedělní sukně, dvě zástěry a pas, měli to na kolik let, a šetřili toho jako zlata. Nyní má sedlák dva soukené kabáty, šarky a kazajky. O ženách hřích mluvit! Nemá-li dvanácte sukní, kdož ví kolik drahých šněrovaček, zástěr, plen a kabátků, není spokojena, a k tomu ještě přes chvíli co nového. Já vám povídám, dvakrát tolik stojí ten nynější šat, a nevydrží polovic, co náš starý. Co ty selky hlav si nalámou, jak by nejlépe tu parádu vytloukly, a co hubě soust utrhnou, to mají náhrady. Sám čert je svádí, a půjde-li to tak dál a dál, sežere paráda chléb. Není divu, že nás Pánbůh tresce! —

Slova ta připomenula mi pověst z mého domova (blíže Krkonošských hor), kterou jsem jedenkráte v staré jedné knize zaznamenanou čtla. Za času knížete Spitihněva kopalo prý se tam zlato, stříbro, železo a meď, ale bohatstvím zmarněly lid začal peněži plýtvat a hřešit. Nosili prý u dlouhých kabátů zlaté knoflíky, a ženy jejich se zlatem leskly; hodování a veselí nebylo konce, a dukaty plnými hrstmi rozhazovali. Tu je Pánbůh potrestal! Prameny, z nichž se jim bohatství hojně prýštilo, se ztratily, a více neukázaly, tak že se brzy pro nouzi do hor útéci museli. Dlouho na to koupil si svobodu hornickou Bartoň Svatoň ze Svatoňovic a dal kopat. Ale každého ze šacht mrtvého vytáhli. Lid nemyslel jinak,

než že se v tom ukazuje prst Boží, a žádný do šacht nešel. Teprv po padesáti letech začali a dokopali se uhlí, což se tam (v Svatoňovicích) po tu dobu kope.

„Ale vy povídáte," přejmula jsem opět řeč, „že čert jen ženy svádí, já myslím, že nejsou muži o nic lepší, ba některý je marnější ženy."

„Já je nezastávám, kdyby sami na marnost netrpěli, ženám by to nedovolili. Mohla by se žena aneb dcera opovážit, a navěsit blaznových flandrů na sebe, aneb začít dokonce cizí kroj, já bych s ní nešel do kostela za všecky peníze. Kdyby se jen několik mužů tak opřelo, že by jim přestala chuť na parádu!"

„To je těžká věc; třebas byl i muž pánem v domě, ženy mívají někdy tvrdé hlavičky."

„Nu tedy bych to s ní strhal."

„Ale, ale, kdo pak bude tak mluvit. Dobře že nás tu žádný neslyší, kdyby jste se ve velkém městě proti parádě prohlásil, dají vás na rožeň jako svatého Vavřince."

„E co, o městech ani o panstvu nemluvím, když mají peněz dost, ať blázní, jim to projde. Ale sedlák má zůstat při starém, tomu je takové opičení po jiných a přílišná marnost k záhubě, a nezíská tím než posměch jak doma tak jinde. U nás je to spůsob, co bez toho víte, že chodíme všickni stejně ustrojeni. Začne-li někdo novotu a druzí se mu vysmějí, rád to odloží, sic by neobstál, ale někdy se zblázní třebas celá ves, a to je potom hůř vypudit."

„Na ten spůsob by to mohli ale zase odložit; kdyby jeden dva začali, šli by druzí za nimi. A to

jsem vašim děvčatům již řekla stranu nošení vínku, ale žádná nechce začít.“

„Když ony si něco zamanou, to je těžko vyvracet, ale kdyby se s těmi chlapci co začít dalo, byl by tomu hned konec; jen prohodit slovíčko, s takovou že nebudou tančit, ani o ni stát, která nevezme vínek, hned by ho vzaly. Ovšem bývají ženské někdy svévolné, ale na vás to paní nepadá,“ omlouval se honem starý.

„Jen nechte, vždyť já mám někdy také svou hlavičku.“

„No, no, to bude k obstání. Já myslím, že udělá děvče hochu něco k vůli, vždyť se říká: Pro milého nic těžkého, pro milou tou mírou. Věřte že by si daly říci, dobré a rozumné slovo mnoho dokáže.“

„Jistá pravda.“ „Moje Hanče, Pánbůh jí dej věčnou radost měla také někdy vrtochy, ale když jsem jí dal dobré slovo, byla by hned do ohně skočila. Přes padesát let jsme byli spolu, a pořád svorně a pokojně, jako sto květů, ač jsme dost zkusili. Vojna byla, vojáci každou chvíli na krku, drahota, starost o živnost, a všelijaké jiné trampoty nás potkali. Ze začátku byly jsme při rodičích, a že táta bohatší nevěstu chtěl, a já ho neposlechl, byly peprné hodiny; ale brzy jsem nastoupil hospodářství, a bylo lépe.“

„Toť je dost, že jste si směl Hanu vzít, když rodiče nechtěli, u vás se to zřídka stává.“

„Ono to někdy jinak být nemůže; kdyby si nevzal ten, co přejme hospodářství, bohatou, nemohl by vyplatit druhé, a statek rozdělit je věc těžká. V některých vesnicích to několik sedláků udělalo, a nemá

z toho nikdo nic: už musíme zůstat při starém pořádku, chceme-li hospodářství udržet. Ovšem že si nemůže člověk vždy dle vůle ženu vzít, ale ono se přece z dvaceti jedno špatné manželství vydaří. Přijde mnoho na zvyk. Já si ovšem nedal tenkráte říci, a snáze bych si byl smrt udělal, než jinou vzal. Ale Hanče byla děvče jako květ, paty jí mluvily, a celý den zpívala jako zvon. Dokud byla živa, těšil mne svět, ale co umřela, stojím jako smutná bříza. Bože co jsme se nazpívali, natancovali; teď ty staré písně a tance přestávají. Děvčata si kupují nové písně, a ty nemají ani hlavy ani paty, ani kousek noty. Škoda věčné věkův, že to staré pomíjí.

„Milý táto, já si kolikráte myslila, kdybych měla hodně mnoho peněz, že bych poslala tanečního mistra a malíře po Čechách, aby sebrali všecky kroje a tance. Ale o písně nemusíte mít starost, ty jsou zachované. Přijďte k nám, a já vám jich ukážu tři knížky, a třebas vám je zazpívám. Milý brachu, ty jsou daleko široko známé, zpívají se před králi a císaři, a každému se líbí."

„Tu to máme, doma řeknou, že jsou staré, v městě že jsou hloupé, a v cizině se líbí. Ať mě ještě někdo špetne, hned mu to vyložím. Ale povězte mně, kdo pak je všecky sepsal?"

„Jeden pán v Praze je sesbíral a dal vytisknout."

„Posilň ho Pánbůh, já se za něho pomodlím— a co nejdříve se přijdu k vám podívat."

S tou řečí jsme přišli na rozcestí, starý tatík šel na jednu, já na druhou stranu. Celou cestou jsem

ale myslela, kdyby se to stalo a napravilo, co jsme si povídali a přáli. —

X.

Malý kousek za městem na jihozápadní straně je vrch, z něhož je rozkošná vyhlídka na celé okolí. Za starodávna jmenoval se vrch ten vůbec Veselá Hora, co je ale na něm kostelíček ke cti sv. Vavřinci vystavěn, říká se i vrchu na svatém Vavřinci; jen v několika dále od města ležících vesnicích užívá se starodávní jméno. Praví se, že byl kostelíček ten založen ke cti sv. Vavřinci od knížete Boleslava na poděkování za vítězství, které obdržel dne desátého srpna 955. v Šumavských lesích nad Maďary utíkajícími z Lešského pole, kde poraženi byli od císaře Otta I. Dříve prý obětovali na Veselé Hoře pohanští Čechové svým bohům. Vedlé Veselé Hory táhne se lesem pokrytý vrch Ermut. Tam jsem zamířila k osamělé myslivně, bych si u starého myslivce a jeho přívětivé starušky odpočinula a před deštem se ukryla, který byl na blízku. Než jsem s vršku dolů sešla, zastavila jsem na chvíli krok, neboť bylo položení krajiny přede mnou oku velmi příjemné. Z pozadí sahá temný les až skoro k samé myslivně, nevelkému dřevěnému ale čistě spořádanému to stavení: z předu je ale vrch dílem zorán, dílem travou porostlý, jakož i druhý vrch, který se hned za ním zdvihá; teprv za tím se vlní modrozelené vrchole hor, a hrdě svá temena k obloze vypínají. Tu a onde je vidět sedláka pracujícího s dobytkem v poli; sem tam sedí v svižím obilí sel-

ky plejíce trávu, a hlavy jejich s červenými šátky obvázané vyhlížejí z dálí jako makovičky. Krávy a ovce se pasou po vrchu a u lesa o strom opřen stojí pasák, zpívá a řeže píšťaly. Z předu myslivny je malá zahrádka, pleteným plotem z proutí ohražena; k zadní straně ovocný sad, jehož každý štípek květem jak mléko bílým obalen jest. Pod okny na lavici sedí starý myslivec, kouří a pokřikuje přes chvíli na pěkné dva honící psy, kteří na zeleném drnu spolu laškují; rádi by krotkou drůbež, kterou myslivcová krmí, rozplašili, kdyby se nebáli pána. Jako lehká mlha sklání se pomalu deštíček k zemi, by umdlévající občerstvil. Myslivec se zdvihne, jak mne spatří, jde mi naproti, a vede do sednice, kde i staruška přívětivě mne uvítá. Starý otevřel okno, by čerstvý chlad do sednice vál, a květiny z oken postavil ven, k nímž se přidružila jeho malá vnučka, by májovým deštěm skropená rostla. Myslivcová přinesla zatím chléb, čerstvotou vonící máslo, sklenici mléka; sedli jsme k stolu, rozprávěli a bylo nám mílo. Když bylo po dešti, vyprovodil mne myslivec kus cesty, a ukázal, kudy mám jít do vesnice, kamž jsem vlastně šla. Opět jsem musela lezt na vrch, pod nímž teprv vesnice leží. Ptáci zase zpívali, obloha byla jasná, země vydychovala tisícerou vůni, a já ji vsála plnou duší v sebe.

U vsi páslo několik děti housata; těch se ptám, v kterém statku zůstává sedlák N. „To je můj dědek“ zvolá modrooký klučina, a nabídne se, že mne k němu povede. Šel napřed, já za ním, a za mnou hejno dětí, které by byly rády věděly, koho to Hanton

vede. Starý sedlák stál na záspí, díval se na nebe a zpíval. „I vítám vás paní, toť se mi líbí, že k nám jdete“ zvolal, sotva jsem do vrat vešla. „Pozdrav Bůh, jak vidím a slyším, jste vesel, táto?“ „Po takovém deštíčku si můžem vždy o dvě písně víc zazpívat, to je lepší, než aby zlato padalo. Nu ale pojďme dál. Markyto, kde tě ďas má!“ volal na dceru, když mne byl do sednice dovedl. „Již jdu,“ ozval se hlas z komory, kde si bralo děvče nedělní zástěru, neboť mne byl již můj průvodčí opověděl, a nyní stál u krbu a neodvratně se na mne díval. V okamžení vešla Markétka, děvče pěkné jak karafiát a zdravé jak višně. „Vidíte paní, s tú divčí hospodařím, a chlapce a jednú divčí mám odbyté. Škoda že selku tráva kryje, ta by vás byla ráda viděla. No, umřít musí každý, ona to přestála, a já půjdu dost brzy za ní. Hbitě, Markéto, nestůj, chléb přines, pomazánku, med a smetanu, paní si vezme dle líbostí“; tak poroučel táta a setřel slzu, která mu do oka vstoupila. — Všecko namítání a odporování proti hostinnosti je marné, a kdyby člověk nechtěl jíst, zarmoutil by hospodáře, který by si to za nečest pokládal, aby si host u něho ani chleba neukrojil.“

„Táto! to je ta paní, co nám ty hezké knížky půjčila?“ ptalo se děvče, když bylo všecko sneslo. „Proč pak nepošlete tátu pro jinou, když se vám líbila?“ povídám. „Milá paní, někdy mě ty staré nohy nechtí slúžit, a než člověk na Veselú Horu vyleze sklesnou; nyní beztoho čtání přestává.“ Až to bude moct jen být, přiběhnu sama k vám“ řekla Markétka, a já ji pobídla, aby jen přišla.

Již mnohokráte jsem slyšela o svatojanských ohních (na sv. Jana křtitele) povídat, ale něco bližšího o tom mi nikdo povědít nemohl. Ptám se tedy starého sedláka, zdali by on o tom co věděl. „Ba právě že vím, za mých mladých let jsme to dělávali, ale to jsme říkali „Jána pálit.“ Mladá chasa trochu odrostlá, sebrala se a nanosila buď na přílohy (ouhor) aneb na pastvíštata dříví, narovnala je do hranice a zapálila; když hořela hranice plamenem, vzali jsme se za ruce a výskajíce okolo ohně jsme skákali, a naposled, když se byla hranice snížila, chlapci i přes oheň skákali. Já byl již hospodářem, ještě jsme pálili Jana, potom se to nevím z jaké příčiny ouředně zapovědělo, a od té doby to u nás pomalu pomíjelo. Nyní to dělají jen pohraniční Němci.“ „A jaké písně jste přitom zpívali?“ „Co komu napadlo, někdy jsme jsme výskali bez ladu a skladu.“ To mi tatík povídal, a když jsme si ještě chvíli porozprávěli, a já se k odchodu měla, vzal starý klobouk a šarku a pravil, že půjde na kus se mnou. „Nač máte před chlévem ten drn?“ ptám se venku Marketky. „I to dala naše stará děvka, aby kouzelnice kravám neučarovaly. Na večer před prvním májem se ten drn položí a svěcenou vodou pokropí; kdyby kouzelnice přišla, nesmí drn překročit, dokud všecku travičku nespočítá; než je s tím hotova, kohout zakokrhá a ona více žádné moci nemá. Ale táta říká, že to hřích, čárám věřit.“ Já přisvědčila tatíkově řeči a povídala jí příklady, jaké následky někdy z pověr pochází.

Před vraty mi padly do očí nastavěné po vesnici máje, které jsem byla prv přehlídla. Před statky

v zemi zaraženy stály štíhlé vysoké smrčiny, jen košaty vrcholek byl celý nechán; ostatně byly všechny větve olámány. Vždy kus a kus je kora oloupána. a kus nechána, ale s šíří pentle v kolo vyřezána. Na zeleném vršku byly navěšené různobarevné fábory z harasu; nejkrásněji okrášlen byl máj u statku Marketky. „Je to zde způsob, stavět máje?“ ptám se. „To je u nás tak ve zvyku. V noci na prvního máje, postaví se, kde jsou svobodná děvčata ve statku máj. Má-li děvče milého, postaví ho ten; nemáli žádného, postaví ho domácí chasa. Které děvče by nemělo máj, té by se druhé vysmály. Nechce-li se dát chlapec zahanbit, vystrojí máj co nejpěkněji všelikými tretky. Někdy neví děvče ani. kdo jí máj postavil.“ „Vy to také nevíte Marketko?“ šeptám děvčeti. Usmála se, sklopila oči, a když je ke mně pozdvihla, čtla jsem v nich zřetelnou odpověd na moji otázku. — Jen aby tatíkova špekulace květ lásky tvé nezničila! přála jsem v duchu hezkému děvčeti, když jsem se s ní loučila.

Domácí nemoc.

Sedíme s Aničkou samy dvě, a rozmlouváme. Já povídám o své krásné otčině, o zpomínkách z mého mládí, o rodičích, a jak se jim nyní v cizině stýská.

„Věřím ráda," praví Anička, „já vím co to je, když se po domovu zasteskne."

„Byla ste již někdy z domova?" ptám se.

„Před šesti lety přes dva měsíce ve Vídni u strýčka, který je tam již osmadvacet let učitelem, a mnohokráte psával, abychom k němu přijely. Matka nemohla, poslala tedy tenkráte mne, a byla tomu ráda, že se něčemu naučím, a při tom také trochu té němčiny pochytím. Ale já tam nemohla vydržet."

„A proč? Vedlo se vám tam zle?"

„Když si teď na tu dobu zpomenu, mrzím se sama na sebe, že jsem byla tak hloupá, a nezůstala tam; mohla jsem nyní něco více umět. Ale tenkráte bych byla umřela! Když jsem do Vídně přijela, bylo mi hnedle ouzko, jak jsem viděla tu hromadu domů, to běhání lidu, ten hluk a povyk; tu chvíli byla bych se raději zase k Domažlicům obrátila. Přijdu k strýčkovi, on byl ve škole; paní teta mne přivítala, podala mi ruku, ale já jí ani slova nerozuměla; mlu-

vila německy. Sedla jsem si do koutka, a bylo mi, jak by mne opařil. Strýček přišel ze školy, srdečně mne uvítal. Ačkoli mluvil špatně česky, já na to nedbala, jen když mluvil česky. Ptal se mne, umím-li německy?

„Já že ne.“

„No milá holka, to se musíš učit, sice bude s tebou zle. Od dnešního dne nebudu s tebou jinak rozprávět, a tak se nejsnáze naučíš. Nouze tě dožene, to bude nejlepší Sprachmeister.“

Nyní mi nastaly smutné dni. Do půl dne i od půl dne chodila jsem k jedné paní do šití; tam byly samé Němkyně, já jim nerozuměla, ony mně ne, a tak jsem seděla jako pěna. Doma to bylo zase tak! Jak těžko mi to přicházelo, a jak dlouho, to trvalo, než jsem se těm nejobyčejnějším a nejpotřebnějším slovům naučila! A co jsem slzí vylila, to Bůh sám ví! Strýček mne vodíval tu i tam, k Sperlovi do sálu, do pěkných zahrad, také do divadla, ale mne nic netěšilo; milejší nade vše by mi bývalo, kdybych byla mohla být doma, a s kamarádkami jít k sv. Vavřinci, anebo do Petrovic na smetanu. V jedné zahradě kterak se procházíme, zaslechnu české slovo: „Pojďme bratře.“ Jako by do mne střelil, vytrhnu se strýčkovi z ruky a chci tam běžet, ale on mně zakřikl: Dums mádl dós šikt si nit! Musela jsem u něho zůstat, ale mnohokráte ohlídla jsem se ještě po tovaryšcích, kteří mne třemi slovy tak potěšili.

Opuštěná, jako bych sama na světě stála, majíc v ošklivosti všecky radovánky, byla jsem nejraději, když tetička odešla, a já sama doma zůstala. Tu jsem

si otevřela okno na dvůr, hovořila sama k sobě, a zpívala.

Bylo to bláznovství! Já se ptala, jako by to matka byla: „Aničko, jak se máš?“ A zase jsem odpověděla svým hlasem: „Ach zle, matko! zle! Já tu nevydržím, a nevezmete-li mne domů, tedy zde umru; a nikdo mi na dušičky nerozsvítí na hrobě svíčku, a žádná kamarádka mi nedá na něj kvítí.“ Tak jsem si odpovídala a těšila se, a byla jsem ráda že slyším aspoň své zvuky. Když jsem si postýskala, a poplakala, začala jsem zase zpívat; nejzamilovanější moje písně byly: „Není tu, ach! není,“ potom „Jen se mi Marinko dobře chovej.“ „Včera neděle byla“ a mnoho jiných. Naproti naší pavlači zůstávala ouřednice, rodička z Benátek ve Vlaších, a často k nám docházela. Jednou také zpívám, okno bylo otevřeno, a u té paní také. Za chvíli přijde k nám a ptá se, kdo to u nás umí tak zpívat? Mně nenapadlo, že by na mne myslila, i dávám na srozuměnou, že u nás žádný není, a ona odešla. Sotva přišel strýček a tetička domů, přiběhla opět, a povídala strýčkovi, aby se muž zeptal, kdo to zpíval, že to byl tak dojímavý zpěv, a ty písně že ji upamatovaly na vlast. Strýček se mne ptá, a konečně sme se domluvili, že to já byla. Ona tomu ale nevěřila až jsem písně opakovala.

„A kdo ji těm písním naučil?“ ptala se strýčka, který dělal tlumočníka mezi námi. Na to jsem nevěděla, jakou jí dát odpověd, neboť to byly zvuky, které mne od kolébky provázely, se mnou srostly, a bez kterých bych říkajíc ani býti nemohla. Odpově-

děla jsem tedy, že u nás každý slouha takové písně zpívá. Ale ta paní prý slýchávala, že jsou v Čechách tak suroví lidé, že nemají ani pořádného obydlí, že mají místo podlah bláto, a že zůstávají s lichvou v jedné sednici, že jedí neslaná a nemaštěná jídla, a že neznají ani Pánaboha.

Jak jsem to slyšcla, přála jsem jí, aby černá chodila, a sobě, abych německy uměla jen proto, abych mohla té paní vymluvit. Začala jsem ale jen po česky, a notně jsem si na to zadupla: „Což myslí ta paní, že jsou v Čechách medvědi? Jen ať se přijde podívat, jak to vyhlíží. A třebas by nemohl mít sedlák vždy uklizeno a vymyto jako v kostele, přece to není jako v chlívě! Možná že to vypadá tam u ní doma desetkrát hůře. A o jídle! Darmo mluvit; mně chutnal doma lépe všední, než zde sváteční oběd. Nemrzte se strýčku, ale já to nemohu poslouchat. Jen to řekněte té paní, aby věděla jak to je u nás, a nečernila lidem, kteří nevědí co mluví.“ Strýček se ale na mne zamračil, a neřekl ani slova o mém hněvu, neboť myslil, že se moje výčitka také tetičky týkala, která mi často „böhmisches copak“ říkala, což mne velice mrzívalo. Od té doby jsem se nemohla na paní ani podívat.

Poslední dny mého pobytí poslala mne tetička k prádlu se podívat, které venku na travnatém místě pověšeno bylo. Jdu tedy a přebírám prádlo. Najednou jde po selsku ustrojená babička s dvěma chlapci, posadí se zrovna přede mnou na sedátko. Chlapci čistě ustrojeni hodili sebou do trávy. „Neběhejte děti, neválejte se,“ prosila babička, ale děti se ani neohlíd-

ly. „Matko Boží, já mám kříž“, naříkala stará, sepiala ruce na klín a slze ji polyly. Hned jak jsem první slovo z jejich úst zaslechla, pichlo mne k srdci, a bylo mi, jako bych slyšela zpěv andělů. Po špičkách přišourám se až k samé stařence, zatáhnu ji za rukávec a ptám se: „Matko, jste Češka?“

Babička sebou trhla, obrátila se na mne, a radostí zajíkavě odpověděla: „Já jsem Moravanka, ale jste vy Češka?“

„Ano; dva měsíce jsem již ve Vídni, a ještě jsem si česky porozprávět nemohla. Ani nemůžete věřit, jakou radost mám, že mohu několik slov promluvit.“

„A jakž bych nevěřila, panenko, vždyť se mi lépe neděje. Sám Bůh vás sem přivedl k mému ulehčení.“ V tom začaly děti po sobě pískem házet, a babička vstala, šla k ním, a gestami jim ukazovala, aby to nedělaly, že by je matka bila. Děti šly s ní k lavici a ona se posadila. „Takhle to máte,“ pravila, „ráda bych s těmi dětmi chodila, ale nemohu s nimi mluvit, proto že neumím německý, a jsou to moje vlastní vnoučata.“

Já se jí vyptávala, a ona mi svůj příběh takto vypravovala:

„Když můj muž umřel, zůstaly mi tři děti, dvě holky a chlapec. Chlapec byl nejstarší, a bylo mu teprva šest let. Tenkráte mi bylo zle, a já nevěděla, kam se obrátit. Kudy jsem chodila, tudy jsem se modlila, aby Bůh nějaký prostředek v tom udělal. Tu přijde jednou můj soused z města, a přinese mi psaní od mého bratra z Vídně. Dala jsem si je pře-

číst, a stálo v něm, že mně nastokrát pozdravuje, že se mu dobře vede, a potřebují-li něčeho, abych mu psala. Kdo byl radší než já. Koupila jsem druhý den hned za dva krejcary papíru, šla k panu kantorovi, a prosila ho, by mi napsal psaní, a všecko v něm vypověděl, jak se co semnou stalo, a jakou nouzi mám. Pan kantor mi to udělal, a já čekala den ode dne odpověď. Netrvalo to dlouho, bratr mi poslal peníze a psal, abych mu dala svého chlapce. Bylo mi na rozmyšlenou, ráda bych ho byla dala, ale ještě radší doma nechala, neboť jsem slýchávala, že je v tak velkých městech pravá Sodoma, a kdo pak tam dá na takové dítě pozor. Ale sousedé a pan kantor mi to vymlouvali, a radili mi, abych dítěti v štěstí nepřekážela, by jedenkráte na mne nenaříkalo. Kýž bych je byla neposlechla! Dala jsem tedy hocha do Vídně. S prvu mi psával, ale potom přestal, a málo kdy se hlásil. Strýc ho měl rád, nakládal na něj, a dal ho na studie; chlapec se dobře učil, měl štěstí, a než strýc umřel, dostal císařskou službu, a vzal si bohatou paní. Já jsem se zatím s děvčaty dost bídně protloukala, ale Pán Bůh nám dával zdraví, a že byly holky pracovité, měly štěstí, a záhy jsem je obě provdala za hodné muže."

„Bývala jsem brzy u té, brzy u oné, pomáhala jim příst a děti chovat. Tu mi zkázal syn, abych k němu do Vídně přišla, a stará léta u něho ztrávila. Která matka to neráda slyší? mě nechtěly pustit, ale já se nedala držet, a sotva jsem se té chvíle dočkat mohla, až dítě uhlídám, které jsem od šesti let neviděla. Přijedem do Vídně, já slezu v pěkném

domu s kočáru, tu přiběhne dolů sloužící, vezme mne uzlík z ruky, a na schodech mi vejde naproti vystrojený pán, popadne mě okolo krku, začne mně líbat, a na mne mluvit; byl to můj syn, ale já ho neznala a také jsem mu nerozuměla.“

Dále nemohla nebohá matka pro samý pláč. Po hodné chvíli teprv přišla zase k slovu: „Nemohu panenko bez slzí na tu chvíli zpomenout. Syn můj také plakal, a vedl mne do pokoje k své paní a dětem. Přiběhly ke mně, líbaly mne, ale mluvit se mnou nemohly.

„Synu, co pak nemůžeš ani slova na mne promluvit, co pak jsi docela na svou řeč zapomněl?“ ptala jsem se ho s pláčem. Ale on zavolal na sloužícího, který trochu česky rozprávěl, a tomu řekl, aby se mne zeptal co chci, a jestli docela nic německy nerozumím. Když mi to sloužící řekl, a mne se tázal, pravila jsem mu: „Nač bych se byla německy učila? Mně toho nebylo nikdy potřebí, a toho jsem se nenadála, že můj syn svou řeč docela zapomene, a svou matku ani po moravsku nepřivítá. Sloužící mu to řekl, ale jakou odpověd dostal, nevím. Viděla jsem však, že se zamračil. Sloužícímu řekl, abych jen byla tichá, že se to za nějaký čas podá, a že se mi nebude pranic stýskat.

Dostala jsem svůj pokojík, ale což je to všecko platno, když mně při tom srdce nesmírně bolelo. Co jsem se natěšila, až to dítě uhlídám! Teď je mám, a nemohu se s ním potěšit! Jsem tu již kolik neděl, sem tam některé slovíčko rozumím, ale kdyby mi Pánbůh všecky hříchy odpustil, nebyla bych v stavu,

té řeči se naučit. A nač by to bylo? Vidíte, osobo zlatá, já bych se tu mohla mít dobře, oni mě mají rádi, sedím s nimi u stolu, jezdím s nimi, ale mne to netěší, a radší bych byla, kdyby byl syn sprostým sedlákem, aspoň bych se mohla s ním potěšit. Půjdu tedy zase domů k dcerám, a raději budu tam o suchých kůrkách, než zde o dortách! Jako by to ani nebylo mé dítě!

Ale já se zapoměla a zůstala sedět, a vy bezpochyby také chvátáte. Potěšila ste mě panno, a Bůh vás za to posilniž. Mějte se dobře."

„S Pánem Bohem, matko! Šťastnou cestu! Zdráva se navraťte k svým."

Podaly sme si ruce a plakaly sme, jako bychom byly svojí.

Dlouhá noc.

Dlouhá noc je slavnost přástevnická, která se ještě za mých mladých let v mé otčině skoro bez proměn slavila. Dále se ale víc a víc změňovala, až z ní konečně, jak jsem slyšela, udělali bál! — Co nevidět přestanou snad na vesnicích všecky ty nenucené, rozmilé radovánky, a místo posvícenské muziky, obžínek, oraček a j. budou bály a besedy. Furiant, ruchadlo, ovísek, kolečko, a jak se ty rozmanité tance jmenují, ty všecky přestanou; selský junek ve fraku a glasovaných rukavičkách se bude zapisovat buclaté selce ve věnci a florových šatech na půl quadrilly do tanečního pořádku. — Všecko pokračuje s duchem času! —

Jak známo, drží se ve vesnicích přástvy, jak přestanou polní práce, až zase nastanou. V některých místech, jako na příklad zde v Šumavských horách, dá na světlo každý týden jiný hospodář, a když se všickni ve vesnici vypořádají, začne se od prvního. Ale v mé otčině zvolí si děvčata nejraději jedno neb dvě místa, kam se po celý čas scházejí. Bývá to buď u mladých manželů, neb u vdovy, aneb kde jsou dcery ve statku a nikdo nemocen aneb mrzut není. Na světlo platí dohromady. Po celý čas pří-

stvy má dovoleno, buď si dcera, buď si služebná, to pro sebe schovat, co přes úkol napřede. Druhý aneb třetí týden masopustní se slaví dlouhá noc. Děvčata přepočtou přízi, kterou byly ve přástvách napředly, a která byla nejpilnější, ta je královna dlouhé noci. Na den slavnosti se strojí před muzikou u královny večeře, ku které ovšem každá přástevnice něco koupí z peněz, které ztržila za přízi přes úkol napředenou, za to si pozve ale každá svého hocha. (U večeře není kromě přástevnic nikdo, ale každá pošle od jídla výsluhu domů). Královna si musí zvolit krále; ten dá vrkoč a platí muzikanty, ona musí zase nejvíce k večeři přidat, musí kůžel strojit, a musí hochům pití dát. V krátkosti dlouhou noc popíši, jak se dříve slavívala.

Sedlák Říha ve vesnici Žernově*) byl veselý rozšafný muž, selka dobrá žena, a Madlenka nejhezčí, nejlepší a k tomu nejbohatší děvče v celé vsi. Tam se mohly přástevnice dle libosti smát, zpívat, s hochy žertovat, žádnému to nepřekáželo, žádného to nemrzelo. Stará Dorota a pastoušek uměli pěkné pohádky povídat, ale to jejich povídání byla pouhá pleva proti tomu, co Říha povídal. On četl mnoho pěkných kněh a uměl všecko pořádně vyložit; někdy čítal i z kníhy, a to se to předlo až mílo, kotouče byly mžikem plny, a úkol co nevidět napředen. Přišel druhý týden masopustní, děvčata snášely přízi, by

*) Žernov je vesnice na Náchodském panství v Královhradeckém kraji.

ji spočetly, a viděly, která byla nejpilnější, která bude královnou dlouhé noci. Tenkráte byla ní Madlenka. Ale jak to, že předčila starší hbité přadleny? Ona to sama nevěděla, ale já bych to uhodla. Byl tím vinen asi Jiří, ten hezký kovářův syn, co nedávno domů přišel; sedával v přástvě nedaleko Madlenky, ale chvílemi nevěda ani jak se to děje, seděl blizounko ní, a díval se tak upřeně na její prsty, jakoby chtěl sčítat, kolik vláken do nitě táhne. Tu se začala noha Madlenčina čerstvě pohybovat, ona tak pilně předla, ach Bože! tak pilně, že jí až tváře hořely. Chvílemi se jí začala nit trhat, a ona se musela neustále shýbat a navlékat, ale proč to? nevím. Nyní byla královnou, to bylo starostí! Musela krále volit, večeři strojit, přeslici chystat, lecco nového kupovat. Nejvíc jí ten král hlavu mátl. Věděla dobře, že ji má Jiří rád, ale posud to slovy neřekl, a proto byla na rozpacích, jak mu to má říci; panenský stud jí bránil, dříve svou náklonnost hochu ukázat. A jiného zvolit přece nemohla, vždyť musí děvče jen toho za krále volit, koho má nejradší.

Byly již dva dni před dlouhou nocí, děvčata měly přízi, co přes úkol napředly, prodanou, každá již díl k večeři koupila a Madlence odevzdala; Madlenka měla již přeslicí s kuželem hotovou, lecco nového uchystáno, jen krále posud nezvolila. „No Madlenko, kdo bude králem?“ ptali se rodiče, ale Madlenka se zapálila a utekla ven, ba ani té nejupřímější kamarádce se nesvěřila, ač jí ouzkost div srdce neutlačila.

Hůře se vedlo Jiřímu; těšil se, že jej snad přece Madlenka za krále zvolí, neboť se domníval, nemilým že by jí nebyl, a nyní byl již čas tu, a ještě mu nevzkázala. K ní jít nechtěl, aby nemyslila, že se dotírá, a se samotnou se nikde nesešel; i mrzelo ho, nač koukl. „Já jsem byl blázen, ona mne nemá ráda, a zvolila jiného“ tak si myslil, jda po stráni dolů k vodě, neboť slyšel, že šla Madlenka do města, a chtěl ji potkat. A tu právě šla pod strání přes lávku. „Pánbůh mně odpusť ten hřích, ale raději bych byl, aby se v Úpě utopila, než abych slyšel, že má jiného ráda“ šeptal Jiří sám pro sebe, a šel zvolna Madlence vstříc. „Dobrý večer Madlenko kde jsi byla?“ „Ve městě na koupi; a kam ty jdeš?“ ptala se Madlenka a utírala horké tváře. „Já? — já jdu do Hradce, a nepřijdu až za čtyry dny“ řekl Jiří potměšile, a díval se na Madlenku, co na to řekne; ale té se oči zalily, bolestně na něho pohlédla, a sotva se sebe vypravila: „To nemluvíš pravdu, vždyť máme dlouhou noc?“ „Mne nikdo nepohřeší“ Tu začalo děvče plakat, a chtělo jít dále; ale Jiří ji vzal za obě ruce, a zase hleděl na ni jako v přástvě, když se nit tolikráte zmodrchala. „Madlenko“, ptal se prosebně „pověz mi, prosím tě, pověz mi, koho jsi volila za krále?“ „Ještě nikoho“ kroutilo děvče smutně hlavou. „Kdybych věděl Madlenko, že mne máš ráda, zůstal bych rád doma, ale“ — „Tedy zůstaň“ šeptalo děvče, a modré její oči se na hocha tak laskavě usmály, že je radostí celé zulíbal. Bylo oběma spomožíno. —

Sotva měl Přemysl takovou radost, když jej

Libuše za vojvodu zvolila, jako měl Jiří, když se stal králem přástevnické slavnosti. —

Než se Madlenka doma ohřála, věděly již děvčata, kdo bude králem; vždyť viděly některé, jak šla s Jiřím, a u plotu jak jí ruku podával; kdož by to měl tedy být, když ne on? Večer to věděla celá ves, a tudy i rodiče Madlenčini; každý schvaloval, že zvolila tak správného a hezkého krále.

Druhý den, sotva se rozbřesklo, vyndávaly se u Říhů z pece koláče, a hospodyně podala hned první Madlence, aby okusila zda-li se jak náleží povedly. „O mamičko to jsou koláče! Lehké jak na nožičkách, kypré jak peří a dobré, že se na jazyku jen rozplynou! — To byly koláče, beze vší hany. Ten celý den bylo šukání a běhání té ženské chasy, hůř než o posvícení, k večeru ale za to se všude lesklo jako zrcadlo. Sednice je bílým pískem posypána, na lípových stolích jsou prostřeny čisté ubrusy s červenými okolky; majolikové talíře, vedle nich dvoušpicové vidličky, plechová lžíce a krátké ostré nože. Zrcadlové obrázky se třpytí na stěně dvěma řadama, a zrovna nad stolem visí od stropu na nitce papírová holubička, představující vznášejícího se svatého ducha. Na velkých malovaných hodinách ukazuje ručička právě na tři, když běží Madlenka celá uhřátá od práce do komory, by se ustrojila. Nejdříve sčeše tmavé vlasy pěkně do žihonu, a nad čelem otočí pětkrát černé sametky; potom sedne na truhlu a obouvá bílé punčochy s červenými cviklemi, černé střevice s růžovým lemováním, a na nártě též s takovými růžičkami. Když je s tím hotova, vezme na se

tílko s naškrobenými krátkými rukávcemi, a na ně oblékne černou aksamitovou šněrovačku, na níž není ani prýmu ani pozlátka šetřeno. Jsouc zašněrována, přehodí přes hlavu cajkovou kytli oblakové barvy, lemovanou v dole růžovou pentlí, a na hlavu uváže červený kosmonoský šátek pěkně na placku. Hotova se vším tím, vzala z přítruhlíčku dřevěnou škatulku, vyndala z ní pět šňurek granátů, uvázala je kolem krku a zlatý peníz s pannon Marií, který visel na nejposlednější šňůrce, vyložila na vyšívané u tílka okruží. Na ramenou, z předu od košile a v zadu od koralů vlály červené fábory. Naposled vybrala z několika zástěr jednu bílou vyšívanou, a vidouc že k sukni sluší, uvázala si jí; ještě se několikráte v malém zrcadle prohlídla, srovnala tu fábor, tu záhybu, uložila všecko na místo, vzala do ruky šátek a šla do sednice. Byla děvče jak lusk. —

Venku mrzlo až pod nohou chrupalo, a kdo by byl vešel do statku provanutého skrz na skrz vůní pečení a koláčů, do teplé čisté sednice, a tam ho to rozmilé děvče uvítalo, ten by si jistě byl pomyslil jako ten svatý v evangelium „Pane zde je dobře býti!“ — O čtyrech hodinách přišli muzikanti; jeden měl housle, druhý klarinet, třetí flétnu a čtvrtý fagot. Když snědli několik placek a trochu se ohřáli, poslala je Madlenka pro krále. Zatím se scházely děvčata se svými hochy, a než přivedli muzikanti krále, byli všecky pohromadě. Již se ozývá flétna po návsi, král jde provázen houfem dětí. Jak se Madlenka červená, ale není divu, když je v sednici hrozné horko. Již pozdravuje v síni hospodyni — již je v

sednici, a podává své královně ruku. Statný to hoch. Lesklé boty má do půl lýtek, bílé punčochy, žluté koženky, z brusu novou zelenou kazajku, na krku hedbávný šátek jehož konce visí na prsa, a vidrovku má po furiantsku k pravému uchu posazenou! Věru pěkně mu to sluší!! —

Za malou chvíli sedli ke stolu, Madlenka do rohu jako nevěsta a vedle ní Jiří. Hospodáře tu nebylo, ten se dříve najedl, a šel do hospody, by chase nepřekážel; ani hospodyně nesedla k nim. Nejdříve přinesla děvečka na čisté ošatce rozkrájený chléb, na to dva pekáče jahelníku, a pacholek nesl za ní pivo. Potom přinesly na dvou mísách buchtičky s odvárkou polité (omáčka z povidlí) na to slepice s rýží a rozinkami, jitrnice se zelím, pečeně a naposled ty dobré koláče a rosolku. Chasa se brzy rozveselila a zpěvu bylo plný statek.

Když bylo po večeři, zdvihli se od stolu, a Madlenka si šla do komory pro přeslici. Přeslice byla malá, ze slívového dřeva pěkně cínem vykládána; kůžel byl nadít hebkým lnem, otočen červeným fáborem a na špici byla zastrčena kytice rozmariny, od jejíhož vršku strakaté stužky vlály. Jak vešla královna pilnosti se svým blahodějným žezlem do sednice, začali muzikanti hrát, král si ji vzal pod paždí, a zpívajíce ubírali se všickni za nimi do hospody.

Tam byl pro ně již jeden stůl uprázdněn; na ten postavila královna přeslici, muzikanti ho obsedli, začali hrát skočnou, a již se točili párky v kole. Na druhém konci sednice byl dlouhý stůl a u toho seděli sedláci; s podepřenými lokty o stůl, a brady v

dlaních majíce kouřili z krátkých dymek a poslouchali Říhu, který jim vykládal poslední číslo Novin, jejž si s mnoha jinými knihami z města vypůjčoval. Když mluvil Říha, bylo ticho, ba i kouřit a pit zapomněli. „Je to přec jen krásná věc, když člověk něco ví“ řekl jeden, druhý se ale ptal „Josefe jak pak, nepůjčil by si mně tu knížku?“ „Půjčít ti ji mohu, ale ne na dlouho; složme se všickni dohromady, to nám nic neuškodí, a až pojedu do Hradce na trh, nakoupím knih, které se pro nás hodí, a budeme mít na celou zimu co číst“ říkával na to Říha. —

Ten večer opět pozorně Říhu poslouchali, ale když hosté přišli, přece se všickni dívali, a ne jeden pravil Říhovi „Josefe, ty máš děvče jako květ.“ Mezi sedláky a po lavicích u oken seděly selky a prohlížejíce své syny a dcery, dělaly plány; okolo kamen seděly staré báby, ty živé noviny a kritiky vesnické. Ne jeden párek musel ten večer jich metlami proběhnout, a mezi těmi byl nejprvnější král a královna. U dveří a na peci stály děti a chvílemi se mezi kluky strh křik a taková rvačka, že i flétnu přehlušili. Muzika přestala, a sedláci volali chasu na zavdanou. „Madlenko zavdej si“ znělo z mnoha ust, ale Madlenka vzala žbánek nejdříve od kováře, přála „stálé zdravi“ na stéblo upila a zase ho s poděkováním vrátila.

Zatím přišla také Madlenčina matka a usedla u kovářky; obě kmotry si měly dnes velmi mnoho co povídat. Po druhém kousku šli děvčata ven; Jiří

se ohlížel, kde je Madlenka. „Oni venčí“ šeptal mu Jan, a oba vylítli jako šipky na náves, kde se děvčata, ruce v zástěrách zaobalené majíce, procházely. „Pojďte do sednice, je zima na vás zde“ pobízel Jiří. „Ba ani se nechce; pravila Madlenka, jen koukni na nebe, jak je krásné, ty hvězdy až požáry hází.“ „Nač bych koukal na nebe, ve tvých očích je také vidím“ šeptal Jiří a tiskl její ruku ve své. Madlenka ho klepla lehce přes ruku, jakoby se hněvala, že jí lichotí, ale přece s usmáním do jeho upřímné tváře se podívala, z které zářila láska blahá. Potom obrátíc světlé očí k hvězdám ukázala na jednu, jenž se nejkrásnější modrozelenou září leskla, řkouc: „Ta je moje.“ „A moje“ přisvědčil Jiří.“ — „Nekoukejte na ní, aby nespadla“ ozvala se za nimi Madlenčina kamarádka. „Můj andělíček ji nepustí“ odslovila tato a hleděla s důvěrou k planoucím světům, které drží ve své ruce mocný pán nebe a země*). — Z hospody se ozvala hudba, a párky pospíchaly, by nezmeškaly. Hrál se furiant; a když mladí do dveří vstoupili, viděli že si dalo několik starších solo zahrát; ruce o boky podepřené majíc, pyšnila se také Madlenčina matka s kovářem, který dupal, a hrdě hlavou pohazoval, jakoby chtěl slova písně hudbou provázena, dokázat. Za nimi tancoval Říha s kovářkou, a když to Jiří a Madlenka viděli, měli radost, že jsou párky dle žádosti sve-

*) Je průpovidka, že když si dvé milenců hvězdu zvolí, a ona by, dokud na ni hledí s nebe spadla, se buď za sebe nedostanou, aneb jeden z nich umře.

deny. Starší přestali, a mladí měli vůli. Jak hezký to královně slušelo, když rámě jak vysoustrované s nadýchanými rukávcemi o štíhlý bok podepřela a upýpavě se od svého tanečníka na polo odvracela, na polo se k němu zase točila. I Jiří hrdě vykračoval, a čelo vypínal, jakoby chtěl při každém kroku říci „Pohleďte na mou královnu, to je královna, a ta královna je moje.“ Tancem, zpěvem a povídáním uběhly hodiny a půlnoc byla tu. Jiří se ztratil; kam šel? „On šel pro vrkoč“ šeptaly si ženské, a koukaly ke dveřím. Ach již ho nese; jaký to krásný vrkoč, takový dlouho žádné děvče nedostalo. A však se také královna usmívá, stavíc ho na stůl k přeslici. — Je spůsob, že musí dát král královně vrkoč; vrkoč vyhlíží jako homole cukru. Na kulatém, barevným papírem obloženém, prkénku leží z dobrého těsta upečený věnec; v tom jsou zastrčeny hůlky as čtvrt lokte dlouhé, na nichž je zase menší věnec nastrčen, a tak jich je třeba pět a šest, vždy menší a menší. Na hůlkách pak jsou navléknuty švestky, rozinky a jiné mlsky; také na věncích je toho dost nalepeno. Na vršku je rozmarina se strakatými fábory. — Ten věnec si vzala královna domů, něco rozdala mezi přástevnice, něco nechala pro sebe. Po půlnoci se starší rozešli a chasa zůstala. Již svítalo když vyprovázel Jiří s muzikou svou královnu až k jejím vratům; stiskli si ruce, dali si „dobrou noc,“ a když muzikanti i Jiřího vyprovodili, bylo konec dlouhé noci.

Druhou zimu držely se přástvy nejvíc u kovářů, tam bylo nejveseleji. Když se vedli o dlouhé noci

nový král s královnou do hospody, vykoukla mladá kovářka z okna a pravila: „Jiří, dnes rok jsme se my spolu vedli, ale teď je již našemu království do smrti konec.“ „Je ti toho líto Madlenko?“ ptal se mladý muž; „i mlč a nepokoušej, však ty dobře víš, že bych bez tebe ani opravdivou královnou být nechtěla.“

Slavné ráno.

Byla noc; však teď již zoře svítí,
Z tmy slovanské začíná se dníti,
Zvony zvučí ke slavnému ránu,
Slovan vstal, na slávy tluče bránu,
Od Uralu k Šumavě,
Od Balkanu k Vltavě,
Jeden hlas zní, jedno slunce svítá,
Nové jaro, nový život zkvítá.

Svátek slávy nastal, věnčte skráně,
V mocné odějte se ducha zbraně,
Velicíť nám již již dnové planou,
A muži-li ještě nepovstanou,
Žrát-li má rez slávy zbraň,
Nuže slabá žena vstaň!
Nechť okáže ochablému věku,
Z českých žen že zrostou pluky reků.

Nemá-liž, kdo Češkou jesti, vstáti,
Slavných umí-li svých matek dbáti?
Vlastu ctíti, a tu Bohy zňatou
Kněžnu Libuši, věštkyni svatou,

Jenž všeliké slávy chrám
Prahu vystavěla nám,
Věstným duchem símě činů sila,
Požehnáním je svým zasvětila.

Na svém hradě stojí, kolkol zírá,
Žehnajíc své rámě rozprostírá,
Vidí budoucnosti slavné věky,
Králů purpur, ocelové reky,
Vidí v nebes báň se vznést
Česka kmene ratolest.
Vidí jak to ode moře k moři
Národové jí se v prachu koří.

Ale ach, co dále zřela,
Zmlč má duše, krev by's vyslzela.
Tu strast, krve proudy a požáry; —
Ach! a národ položen na máry,
Za živa ach pochován —
Neboť z tisícerých ran
Vylil hrdinské své krve proudy —
Ještěť živ, a mocné jeho oudy.

Kněžna zvolá: „Zatluč na své hroby
Rode statný! vidím slavné doby,
Prápor věje, pluky bohatýrů
Táhnou v boje svaté, v boje míru;
Žádný požár, žádná krev,
Přece vstal zas český lev.
Vzhůru! palmou věnčí se mé plémě!
Žehnám na věky tvé krásné země!“

Vzhůru ženy! panny! vždyť duch Páně
V outlou pannu vstoupil v Orleaně:
Noste vy teď oryflamy zlaté,
Když jdou muži v boje ducha svaté!
Ženou založena vlast,
Ženy ať zas hájí vlast.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.

Dobrý člověk.

Před dvacety lety, když ještě železnic v Čechách nebylo, více bývalo viděti na Vídeňké silnici těžkých nákladních povozů, kteréž výrobky z kraje do císařské residenci dovážely a tam odtud jiné potřebné zboží nazpět přivážely. — Tehdáž jezdíval pravidelně každý měsíc od Náchoda k Vídni a zase zpátky pantáta Hájek, znám po celé té čáře silniční a v hospodách raději vidán, než pán v kočáře, neboť mnoho dal utržiti. Povoz jeho záležel z jednoho vozu těžkého, nákladního, při němž míval vždy šest silných hřebců připřaženo, a ze dvou menších o dvou a o jednom páru. — Při posledních dvou vozích šli vždy dva jeho pacholci, on sám řídil první povoz. Bujné to koňstvo bylo jeho chloubou! On také jedině dovedl nad nimi vládnouti. — Ve Vídni jmenovali ho lidé, s nimiž byl v spojení „Velký český vozka," což platilo i povozu jeho i osobě. Byl Hájek muž vysoký, mohutných oudů, jak se k jeho zaměstnání dobře i příslušelo. Vysoké jeho čelo a široká brada s hlubokým důlkem ukazovaly na ráznou povahu, v jasných modrých očích bylo ale také viděti velikou dobrotu srdce. Když se smál, objevily se dvě řady silných bílých zubů, jako žeď. — Vlasy tmavokaštanové nosí-

val přistřižené jak se říká „podle rendlíku.“ Na hlavě měl široký klobouk plstěný, na němž za šnůrou, když byl na cestě, vždy plno mejtních cedulek zastrkáno bylo. — Na krku měl černý hedbávný šátek s dlouhými konci, a přeseň vyložený límec od košile. Modrou vestu s olověnými knoflíčky a též takovou kazajku vyšívanou z předu. Boty těžké až přes kolena, černé koženky a okolo pasu těžký opasek, to byl jeho oděv. Přes ten na cestě v zimě nosil dlouhý bílý kožich, v letě modrou plátěnou halenu, u rukou a u krku bíle vyšitou. — Když tak, v mohutné pěsti nesa bič, povolným krokem vedle povozu se kolisal, lidé se po něm obraceli, říkouce mezi sebou; „Ten Hájek, to je člověk, jako obr! A jakou on to má správu. Vůz jako ze soustruhu, koně jen to jiskří, a nákladu až všecko praští!“ — „Přáno mu, je to dobrý člověk,“ říkávalo se ale vždy, když byla řeč, jaké má v povoznictví štěstí.

Mívalť Hájek rozličného nákladu sem i tam, zboží kupecké i střižné, víno, barvy, jak se co nahodilo. Obstarával také rozličné trety pro paní, a vyřizoval taková objednání s ochotnosti a správnosti. — Také cestovníci, kteří si nemohli dostavník zaplatit, rádi s ním jezdili, neboť je dobře obstaral. — Náklad, který Hájka skoro žádnou cestu neminul, byli malí chudí chlapci a děvčata, jichž rodiče do Vídně posýlali, aby si tam našli učení nebo službu. Bylyť to děti nejvíce chudších obyvatelů z okolí Náchoda, Nového města, Dobrušky, Opočna, také výše z dědin od Kladského pohoří. Bylit to obyčejně chlapci od desíti do třinácti let, a děvčata od patnácti do

dvaceti; málo který z nich byl jaktěživ dvě hodiny za domácí humna přišel, málokterý znal číst, neřkuli psát. A ty mladé, nezkušené hochy posýlali rodiče do Vídně, davše jim na cestu požehnání, bochníček chleba, několik krejcarů peněz a naučení, aby spoléhali na Pánaboha a dobré lidi; sami pak těšili se: „Když tam jiní došli, dojdou také oni, a když se jiní neztratili, neztratí se také oni!“ — Kteří rodiče měli pro děti více citu, nelitovali několik grošů, čekali až jel některý známý vozka do Vídně a tomu pak dítě svěřili, a poprosili ho, aby mu ve Vídni ukázal, kde by si mělo mistra neb službu hledati. Ale ono je po řídku takových milosrdných a nezištných lidí, jako byl pantáta Hájek, který vida po silnici takové ubohé vandrovníky jíti, na vůz je bral, po cestě živil a ve Vídni ještě na místo zavedl, jak to od otce již vídal, když s ním co mladík někdy do Vídně jezdíval, kamž starý obyčejně plátno vozíval. — Otec jeho měl jen jeden vůz o dvou párech koní; ale když se trefilo, že dojeli na cestě chudé pocestné nebo dokonce děti, které šli do Vídně na učení nebo do služby, tu říkával synovi: „Jiříku, jdi, udělej místo na voze, svezeme je, však se tam ještě dost vyběhají!“ — a svezli je obyčejně až do Vídně. — Ačkoliv si otec jeho všecko počítal, kde co na cestě vydal, takové vydání ale nikdy do součtu nekladl. „Co dobrého uděláš, to nikdy nepočítej — to je jinde zaznamenáno!“ — říkával Jiříkovi, a Jiřík podržel slova ta v paměti. — Starý Hájek nejezdíval po celý rok do Vídně, jen v jisté doby, když se právě sešel náklad plátna, mimo to zabýval se hospodářstvím.—

Jiřík musil vychodit školní leta a potom chodil k panu páterovi na opakovací hodiny. Když se naučil česky číst, psát a počítat, poslal ho otec do Brounova na výměnu (na handl) za chlapce tamnějšího, který se učil u nich česky, a Jiřík zase učiti se měl v Brounově němčině. Chodil tam do školy, a za dvě leta, maje vtip, naučil se německy psát a číst i v tamnějším německém nářečí mluvit. V tom roco umřel mu mladší bratr a on zůstal jediným. — Otec si proň přijel, i radili mu, aby dal hocha na študie, že má dobrou hlavu. „Ah," řekl na to starý, „dobrá hlava každému svědčí, nejen pánům; dobrá hlava se neztratí. — Jestli hoch chce, nechť se učí, ale nežli by měl z něho býti potom špatný študent, ať je raději pořádný sedlák nebo vozka. — Nechť si volí!" — A Jiřík volil jíti s otcem domů. Přihlížel k hospodářství, jezdíval s ním někdy do Vídně, až otec umřel. Matka chtěla po smrti otcově do výminku s nezletilou dcerou, a Jiřík aby se oženil; ale on nechtěl, ač mu bylo pětadvacet let, o ženění ani slyšeti. Odevzdal matce hospodářství, sám zřídil si nákladní povoz a začal jezditi pravidelně každý měsíc do Vídně. Z počátku neměl ovšem ještě mnoho nákladu, jezdíval s jedním vozem jen, ale správnost jeho, znalost řečí a písma, jakož i ochotnost jeho a dobrota získaly mu brzy dobrou pověst a mnoho známosti, tak že za dvě, tři leta s dvěma vozy jezdíval, a u těžšího dva páry hřebců míti mohl. — Koňstvo to mnoho stálo, ale na to on nedbal. „I cožpak, to uspořím na přípřeži," říkával, „a kdyby to i více stálo, mám za to radost, když vidím, jak mojí konici lehko

si před vozem vykračují, jakoby náklad ani nevezli; to by mne netěšilo, vidět dobytek se trmáceti a z těžka tahat, abych ho musel vždy jen tlučením pohánět.“ — Bič nosil v ruce jen pro strach a ze zvyku, také že to byl znak jeho zaměstnání. — Měl také bílého mladého psíka, pinčla, kterého jednou na cestě od smrti zachránil a domů si přivezl; stal se jeho průvočím na všech cestách a ostražitým hlídačem vozů, a Hájek nebyl by čeho bez něho do úst dal, tak ho měl rád. —

Tři leta bylo po smrti otcově, když matka naň opět doléhala, aby se oženil, že mu již třicítka táhne a že má svrchovaný čas. „Ale mamičko, vždyť ani nemám kdy, abych si děvče namluvil,“ smával se matce. Matka ale nedala pokoje, jak domů přijel, vždy mu chválila tu neb onu selskou dcerku, zvala je i k dceři do statku, jestli by se Jiříkovi zalíbily, ale Jiříkovi se žnádná nelíbila. Chválil je, také uměl s nimi hezky promluviti, slušněji než kterýkoli vesnický chlapec; když se trefilo, že byla muzika a on právě doma byl, rád si s děvčaty zatančil, ale žádná z nich nebyla mu tak milá, aby si byl pomyslil, „tu bych rád,“ ačkoliv by si ho byla mnohá vzala.

„Což Jiřík Hájkův, ten si přiveze nevěstu z Vídně v šlepu a kokrheli,“ říkaly děvčata ústěpačně, a kamarádi přizvukovali, že má asi Vídeňačku za lubem. Samu matku to plašilo, aby snad pravda to nebylo, ale Jiřík svatosvatě se jí zařekl, že na nevěstu posud nepomyslil. „Kdo ví, po kterých horách běhá, kterou já dostati mám,“ smával se. — Matka věřila mu, než přece jí to dělalo vrtochy. Sourozenci jeho

byli již všickni ženati, a on, člověk k světu podobný, sedící v dobré živnosti, měl by sestárnouti neženat, to se ji nikterak v hlavě nesrovnávalo, to se jí zdálo býti proti všemu obyčejnému řádu. —

Na počátku máje, za krásného předrána, sotva že kohout třikrát zazpíval, z polehounka otevíraly se zadní vrátka u jedné chalupy ve vsi Jesenici*), a děvče mladé se v nich ukázalo, nesouc v loktuši svázané břemínko na hřbetě. Kročivši tiše přes práh, obrátila se, tiše zavěsila petličku, rozhlédla se několikrát po malé zahrádce, potom se podél příštěnku jako stín táhla k oknu, které vedlo do světnice. Nahnula ucho k oknu, ale všude ticho. — Položic sepaté ruce k ustům, a uslzené oči zdvihnouc k obloze, na které ještě tu a tam hvězdička bloudila, stálo děvče chvíli nepohnutě, potom rychle zdvíhlo ruku k oknu, jako k požehnání, a obrátivši se vyšlo ze zahrádky do dvorka. Psík k ní z boudy vyskočil, ale neštěkal, jen se okolo ní třel; i pohladila ho po hlavě, odhodila petlici u chlíva, kde ležela Lyska, kterou pásávala, a pohladila i tu po lysině, po kýtách, potom s pláčem zavřela chlév, ještě jednou se vůkol ohlédla a zalomíc rukama, obrátila se k nízkému zděnému plotu. Pes šel za ní, ale polohlasitě mu poručila, aby šel do boudy; pes poslechl, a ona přelezši plot, octnula se na cestě, vedoucí zadem okolo dědiny a

*) Jasená vlastně, v tom okolí ale říkají Jesená. Jesenice.

do polí. — Ani se více neohlednouc, pospíchalo děvče cestičkou až k předposlednímu stavení. — Obešla stavení, vešla na dvorek a zaklepala tichounce na okenici; za chvílku se okenice otevřela a ukázala se tvář plná vrásků, obvázaná černým šátkem. Vidouc děvče pod oknem státi, rychle zavřela a hned po tom vrzly dvéře u sínky. Děvče odhodilo závorku u přední mřížky, zavřelo, a obě ženské vešly do sednice.

„Pozdrav vás Pánbůh, tetka, jsem na cestě!“ — pozdravilo děvče, kráčejíc přes práh.

„Pánbůh s tebou, holka — přece jdeš?“ — žalostně zvolala stará.

„Jdu, tetka,“ odpovědělo odhodlaně děvče, posadivši se na lavici u velkých zelených kamen. —

V sednici bylo tma, poněvadž stařena vždy okenice si zavírala. Mlčky vzala stará troudník ze zápekýlka, rozkřesala, rozžehla smolnou louč, vstrčila ji do železného ramenáče, který od prostředního trámu dolů visel, a potom ruce sepnouc, zklesla vedle holky na lavici, která si byla zatím břemínko odložila. — „Tedy přece jdeš?“ hlasem plným pláče se opět ptala. —

„Jdu, tetka, jdu — není jinak,“ řeklo děvče smutně, vezmouc obě ruce stařeniny do svých. —

„Ale což pak by nemohlo být jinak? Což pak, Madlo, ani troška lásky k tomu člověku nemáš, abys se přemohla? Snad bys zvykla?“ —

„Máte-li mne ráda, tetka, nemluvte mi o něm,“ vskočilo děvče tetce do řeči. „Zima mne láme, když si pomyslím, že bych měla jeho být; raději bych hned do řeky skočila!“ —

„Ale, ale co to mluvíš, vždyť já ti nic neříkám;

ale vidíš, rodiče si myslí, že bys dobře byla zaopatřena, on je boháč; mlynář, byla bys paní, a do smrti bys nouzi neměla. Že tě rád má, to je také patrno, když si tě vzíti chce, chudou holku.“

„Prosím vás, tetka, co pak i vy mne chcete tak zahodit, jako mne matka a otec zahazují?“ rozlítostnilo se děvče. „I vy byste mne chtěla zahodit takovému ošklivci, mrzáku od Boha znamenému, takovému zlému lakomci, který by pro zrnko člověka zabil? Já bych si ho nevzala, kdyby po krk v zlatě seděl a já o jedné sukni byla.“ —

„Upokoj se, holka, já tě k němu nutit nebudu, však dobře víš, že jsem se proto s matkou tvojí až rozkmotřila. Kdyby bratr, nebožtík tvůj otec živ byl, všecko by jinaké bylo. Co není od srdce, nejde k srdci — ale nechme toho. — Jářku, holka pamatuj na čtvrté přikázaní „Cti otce svého a matku svou, — měla bys poslechnout.“ —

„Ach, tetka, vždyť já se za ně proto každý den modlím, a srdce se mi třese lítostí, když na matku pomyslím. Chci se jim také vším dobrým odsloužit, ale po vůli jejich být nemohu, nechť se již se mnou děje zle nebo dobře. Když přišel ten zlopověstník na námluvy, však víte tuty dni, hrozil mě otec, že mne z domu vyžene, a nevím co vše, jestli si ho nevezmu. Já jsem nic neřekla, byla jsem jako zkamenělá; když mě ale ten ošklivec za ruka bral, jakoby smrt na mne sahala, až jsem odskočila. Matka mi domlouvala, já ale neslyšela ani neviděla, zašel mně všecek smysl, div že jsem ten den s rozumem se nepominula. — Když družbovstvo odešlo, chtěl mne

otec zase vzít na paškál, ale matka nedala, a já se z domu vytratila. Nevím sama, jak se dělo, že jsem se octnula na cestě k Hájecké studánce; bylo to jako vnuknutím božským. Šla jsem dále a tam vrhla jsem se před obrazem panenky Marie a vroucně jsem se modlila a prosila, aby mi dala nějakou myšlénku, co bych měla dělati. Když se tak modlím a prosím, tu mi zazní do uší „jdi pryč!“ — a ze všech stran to zní, ze studánky, se stromu, s louky „jdi pryč, jdi pryč!“ — A když jsem se na obrázek podívala, zdálo se mi, jakoby panenka Maria také kývala „jdi pryč!“ — Byla jsem vysvobozena. Sundala jsem se sebe všecky ty červené fábory, co na mne dali a přivěsila jsem je okolo obrázku, pak jsem se pomodlila na poděkování zdrávasek, umyla si v studánce uplakané oči a s lehčím srdcem šla jsem přímo k vám.“

„A řekla's mi, že chceš do Vídně, a já ti to zrazovala.“

„Ale konečně jste přece řekla, jdi tedy s Pánembohem, já to s rodiči vyjednám.“ —

„Jestli jsem tím hřešila, Bůh mi odpusť, udělala jsem to jen z lásky k tobě, Madlo. — Vždyť již dvě noci nespím a neustále myslím, kterak mi tu bude bez tebe, a co ty děvko zlatá si počneš v té Sodomě, kam se podéješ, jsi tak mladá! — Tuším, že ti o žatvě sedmnáct bylo, ne?“

„Bylo, tetka; ale vždyť tam jdou ještě mladší než já, nevíte co tam chasy do roka jde! — A náš Vavřínek, kdož ví, jestli tam nešel — tak mne vždy píchne, když si na toho chlapce zpomenu, ten asi zkusí! — Ach, jen kdybych já ho tam našla.“ —

„A kterak pak se ty osobo tam smluvíš, vždyť to tam prý mluví všecko německy?“

„I to já se záhy naučím, a několik slov jsem pochytila u paní kantorové. Ach, tetka, jak se vám já kdy odsloužím, co jste vy mi dobrého proukázala! Kdyby vás nebylo, nebyla bych přišla ke kantorovům, nebyla bych se naučila i jiným pracem než my děláme, a nyní přišla by mi asi trpká služba. Takto se práce žádné nebojím a jsem tomu ráda, že si umím sama psaní napsat; až vám je pošlu, dejte si je přečíst panu kantorovi.“

„Čemu se člověk naučí, to se neztratí! Já sloužila za mladých let v Hradci u hodných pánů, a tam jsem se také všeličemu naučila, co mi bylo k dobrému.“ Mezi tou řečí vzala tetka na sebe řásnou mezulánku zelenou a hnědý kožich s dlouhými varhánkami, starodávní to kroj Jesenaček. — „Vidíš,“ pravila, „my staří zůstaly jsme věrny svému kroji, vy mladice jiný kroj jste přijaly. No, i ten vám svědčí, ale jářku, Madlo, drž se ho; říká se ovšem „jaký kroj tak se stroj,“ ale to přísloví není pro nás, jen pro pány.“ — Těmi slovy odešla tetka do vedlejší komory.

Madla vstala s lavice, otevřela okenici a naslouchala. — Všude ticho; začínalo se šeřit. — Zavřela zase okenici i okno, vzala louč z ramenáče a začala si od široké postele, s modrými květovanými poduškami začnouc, kol do kola svítit, i na ty majolikové talíře a kostěné lžíce a rozličné to nářadí, co bylo v poličce a polici, i na obrázky a na almárku do rohu za stůl, kam jí teta schovávala slabikář, když

ještě malá byla a k ní chodila po smrti otcově, — i po římse velikých kamen, kde stávalo vždy něco pro ni v hrnečku, svítila si, a u přeslice stála chvíli zamyšlená. Pak se obrátila na okno, utrhla si strouček rozmariny, list máty a muškátu, zastrčila si to za šněrovačku a když louč zase do ramenáče dávala, bylo viděti krásné její líce slzami celé zalité. — V tom vešla z komory tetka, nesouc pod páždí uzlík a v ruce uzlík. Položila je na stůl, vzala Madlin uzlík z lavice a začala jí to rovnat. — „Tu plenu si vezmi přes hlavu, aby ti líce příliš neuhořelo, — ten kabátek si sviň a strč pod paždí, z rána bývá chladno, — a tam jsou snad zimy. Slyšela jsem, že v jedné zemi ani leta není, to snad tam není ?“

„I to není tam, tetka.“

„No jen si nech kabátek mimo uzel — a tuhle jsem ti upekla na cestu bochník chleba, abys nemusela hned zapomínat na domácí chuť. — A tuhle — víš ta kačka, co nám vždy utíkala k jiným — já řku ať se nám neztratí, zab ji Bětka, a upečem ji Madle na cestu ; a tuhle těch pár koláčů. — Však se ti to hodí, než tam dojdeš — vždyť je to kraj světa. A tuhle máš Jerusalemský balšám, ten je na všechny rány — a tuhle máš mast — počkej kam pak jsem ji zandala — ach vždyť nevím — no tuhle“ (neviděla pro slze, které ukrýt chtěla).

„Ale zlatá tetka!“ chtěla Madla namítat. —

„Jen ty mě nech — takovou mast nedostaneš v celém světě, tu dělají jen v Novoměstském klášteře — a vždyť víš, co ní slepých uzdravili. — Mohlo by se ti stát, že by tě oči bolely, a kdo by ti

tam pomohl? — A tuhle — aby neřekli, že jsme tě jako žebračku poslali — jsem ti kousek šatstva uchystala. Choď si čistě, a ne abys plátno kupovala, nač bych já přadla? Raději nekoukej při službě na plat, ale abys měla hodné pány. — A tuhle jářku jsou dvě šňůrky korálů, jsou prý to granáty, nebožtíček — dej mu Pánbůh nebe — přinesl mi je ze světa — já to nikdy už na krk nevezmu, tobě to bude lépe slušet" — dodala, třesoucíma rukama zavazujíc uzlíky do loktuše. Madla stála u stolu jako u vidění, náhle ale vrhla se tetce s usedavým pláčem okolo krku, a tak se držely chvíli obejmuty a plakaly, když se tu dvéře potichounku otevrou, a mezi nimi Bětka se objeví. „Panímámo, už je den, skřivánek z pozáhumenské role vylítl, bude čas!" po těch slovech zase odešla. —

„Ach tetka, vy jste tak předobrá — chcete-li vy, já tu zůstanu." —

„Ne, ne Madlo, jdi ty s Pánembohem, já tě nechci vidět na márách. Bětka už ví, co má dělat, kudy má jít, ona s tebou půjde na kus cesty a ponese ti to — nanosíš se tam ještě dost. Do města nesmíš, tam tě znají, ale Bětka dovede tě do Jaroměře až k hospodě, kde stává Hájek, já jsem s ním jela jednou do Hradce, je hodný člověk, už obstarožný. Bětka se ptala ve městě, však ti může na cestě povědít, jaký to je hodný člověk, to tě mám dobře schovanou, jakobych tě na duši mu přiřkla. — A nyní se děvečko s Pánembohem pohni dále, a tuhle — počkej — dobře si je schovej. — Kam pak, za

ňadra — z kapsy bys je mohla ztratit. — Je to pár rýnských — na cestě si to spočteš — a tuhle pár grešli si dej do kapsy. — No mlč, — jářku — snad vím co dělám. A komu bych to měla dát?“

„Pozdravujte matku a proste ji, aby mi odpustila, jako vy — a zavolejte si sem někdy Mařenku, ona je dobrá„ — prosila Madla, strojíc se.

„Všecko ti to zařídím — a ty mi nezapomeň vzkázat, jak jsi se tam dostala, a kterak to tam všecko je. Jestli toho chudáka Vavřínka najdeš, tedy mu buď matkou; on býval svéhlavý. — A toho Hájka pozdravuj ode mne.“ —

„A zná vás?“ —

„Kterak by neznal, vždyť jsem s ním jela do Hradce, vezla jsem tam přízi, pak jsem nevěděla kudy kam, poslal se mnou chlapce, hezkého už výrostka, ten mne zavedl na místo. Řekni mu jen, Jesenská Nejedlá že ho pozdravuje; tak — nic jsme nezapomněly? — zpomeň si. Máš kudlu nějakou? Tu máš mou, ta je ti potřebná jako sůl — a sůl, hleďme, na tu bychom byly zapomněly. — No a už nic? — zpomínej! — Bětka, vezmi to!“ Bětka dala si uzlík na hřbet do koše, jakoby šla do města pro něco, a postavila se přede dvéře. Tetka a Madla stály ještě v sednici. „No a máš-li pak růženec?“ ptala se zase tetka, jen aby se loučení prodloužilo.

„Já mám modlitebník.“ —

„Ale copak modlitebník, musíš mít růženec, tu máš můj, co se na něm modlívám, když jdu spat,“ a z kapsáře, odkudž byla dříve kudlu vytáhla, vytáhla růženec, políbila ho, a podala Madle.

„A co vy budete mít — Bože — všecko mi dáte!“

„Jen si ho nech — vždyť já si mohu vzít, co nosívám do kostela,“ — a položíc Madle jednu ruku na rameno, sáhla druhou do hlíněné kropenički u dveří, a třikrát ji požehnala. „Pánbůh tě sprovázej a opatruj ode všeho zlého, abys tak se vrátila jak jdeš.“ — S požehnáním tím vyprovodila stařena bratrovkyni, kterou milovala jako svou, přes práh, dívala se, až se za ní zadní vratka zavřely, pak vešla do sednice, shasla louč, otevřela okenice, a kleknouc na lavici k oknu, složila ruce a začala se modlit. — Pomalu ozýval se nejeden, ale mnoho hlasů skřivánčích, ranní zoře se rozlila po obloze, až i zlaté paprsky sluneční o temné vrchy Kladského pohoří se odrážely. Ve vesnici začalo být živo, ale Madla s Bětkou daleko byly od ní. —

Zajisté bylo to po desáté, co Bětka s lavičky před hospodou na předměstí Jaroměřském vyskočila v domnění, že pantáta již jede; — hodinu tam seděly a posud nepřijížděl. — „Já jsem jako na trní, Bětuško, snad jsme ho propásly?“ —

„Kterak propást, vždyť tu sedíme u samé silnice, ani myš nám neprojde. Jen vy se nebojte, Madlo, zde nás nikdo nezná a hledat nás zde také nebudou.“ —

„Kdo ví, teď už to naši vědí, že jsem pryč, jestli za mnou nepošlou.“ —

„Nech si pošlou; panímáma naše řekne vašim rodicům, že vás poslala do Rychnova k tetce, aby vám ta strast trochu z hlavy spadla. Za pár dní teprv řekne to matce, kam jste šla. — Ať vás tam hledají.“

„Nepodřekneš se ty, Bětuško, kdyby se tě mlynář —“

„Raději si jazyk uříznu,“ vskočila jí Bětka do řeči, „než bych tomu kalibánu o vás čeho řekla. Neznáte Bětku! — Jen ať vyzvídají, já je vyvedu na vrch věže, a shodím dolů jako kozla a nic nebudou vědět. — Vždyť já jsem sama řekla panímámě naší: Jestli tu holku k tomu holohlavému ancikrystu přinutíte, svatby nedožije. Má zlatá Madlo, já jsem stará — jsem jen služka a nechtěla bych ho, jak pak vy ho máte chtíti, taková majolena. Přeškoda by vás bylo takovému hudrmanu ošklivému — vždyť má nos jako věž a oči jako bazilišek, div člověka neuřkne. A kdyby v něm co dobrého bylo, ale to je v něm — odpusť Pánbůh — čert zašitý! Však tím také budou černí po smrti orat.“

„Ale, Bětuško, nemluv tak. — Já — ač bych mohla naň láti — nepřeju mu nic zlého, jen když budu mít od něho pokoj.“ —

„Což, vy jste dobrá hodina, ale není každý takový, až zkusíte světa, uvidíte. Nepřála bych vám ale, abyste mnoho zkusila, ale abyste mezi hodné, dobré lidi přišla, kteří by vás měli jako svou. — No, musím já se zase podívat, jestli pak už jede,“ — zpomněla si zase Bětka a popošla na roh hospody,

ačkoliv z lavice přímo na silnici viděly. „No, jede někdo, — vůz jako chalupa, — to bude on!“ —

„Kdyby ho už Pánbůh přinesl!“ vzdychla si Madla, neboť byla v ustavičném strachu, že ji budou hledat a že ji tam uvidí, jinak by ovšem nebyla pospíchala.

„No už je to pantáta, dva vozy, jeden dvouspřežní a jeden jednospřežní — on sám veliký — to se na vlas všecko shoduje; nebude to nikdo jiný než pantáta Hájek, vždyť mi ho tak vypodobňovali v Malé Skaličce.“

„Ach, Bětuško, když je tu, raději bych se obrátila. Tak mám srdce jako v povlace. Ty půjdeš domů, ale já tu zůstanu sama jako lípa v poli. Bůh ví, jestli se kdy s vámi shledám.“ —

„Ach, ty umučená hodino, kdyby to tetka slyšela, uschla by steskem. Co si to připouštíte za brykule, co to mluvíte, že se nevrátíte? — Vždyť se hory nescházejí, ale lidé, nevíte? — Dá Pánbůh, že se zase zdrávi shledáme, a že si já na vaši svatbě zatancuju.“

„Inu tys vždy veselá a nevíš jak mně je,“ — odpověděla Madla a oči se ji zalily.

„Inu řeči se mluví, chleb se jí, voda plyne, — člověk si někdy všelijak ty trampoty plaší. Ale je to holka jeden plat, jestli se smějete nebo pláčete, buďte tedy veselá a pomyslete si, že Pánbůh všude kraluje.“ — Mezi tím povozy dojeli před hospodu, kde již podomek s píci pro koně čekal, neboť to bylo ode dávna místo, kde Hájek předpolednem nebo odpoledne koním seno dával. Hospodský, smekaje z

daleka, také ven vyšel a Hájka vítal. Začalo se o nákladu, hospodský chválil koně Hájkovy, a Hájek začal zase o jiných koních mluviti, jakž to již u lidí podobného zaměstnání bývá. Každý stav mívá svůj mrav. —

„Jdi, Bětuško, řekni mu za mne," pobízela Madla Bětku, „ty jsi smělejší než já." —

„Snad abychom dříve tady s pacholkem promluvily, jak a co — nemyslíte?" —

„Proč pak? pacholek nemá co poroučet, jen jdi, Bětuško, vyřiď mu, že ho tetka pozdravuje."

„Jen jděte sama, Madlo, — vždyť pak se nemusíte stydět, je člověk jako my. Od vás mu přijde slovo více vděk, jen jděte, já s ním bez toho také promluvím."

„Ty ženské by s vámi, Hájku, nejspíš rády jely, čekají tu od rána. Promluvte si — já zatím uchystám snídani;" po těch slovech hospodský vešel do dveří a nechal Hájka, k němuž zatím Madla s Bětkou byly přistoupily, přede dveřmi. —

„Jak vidím," začal sám, „rády byste se kus cesty svezly?"

„Já ne, pantatínku," ozvala se Bětka, „to tuhle naše Madla by ráda do Vídně, já ji jen vyprovodila."

„Vy, panenko, jdete sama do Vídně? K známým snad?" — ptal se jaksi s podivením Hájek, s uzardělé trochu tváře její oka nespouštěje.

„Nemám tam živé duše; míním si tam službu hledat," odpověděla Madla tiše.

„Službu! — Nemáte rodičů ani přátel jakých, že musíte jít sloužit?" ptal se Hájek dále. —

„Má rodiče, vlastní matku, ale otec jí umřel, když jí bylo devět let, bylo tomu osm let o Jiří. Matka se zase provdala — má otčima. Má také tetku, — Madlo, co máš vyřídit pantatínkovi?“ —

„Milá Bětuško, tetka se asi mýlila, to je dávno už, co tu přízi do Hradce vezla, a jak povidá, že s pantátou jela. Také řekla, že měl pantáta syna výrůstka, ten že jí ukazoval v Hradci cestu.“

„To už vím,“ zasmál se Hájek, to byl můj otec, a já byl ten výrůstek — to je ovšem už několik let od té doby. Můj otec umřel a nyní to vedu já a po otci říkají lidé i mně pantáto, podle zvyku — ač ním nejsem.“

„Vždyť je to jedno. Tak, pantatínku, vás ta tetka také prosí, abyste tu holku s sebou vzal — k vám se každý nejradeji utíká.“ —

„Já také každému rád posloužím, co mého možného, tak i rád tu panenku s sebou vezmu, a budu-li jí moci něčím být nápomocen, rád to udělám. Ale, panenko, poslyšte mojí rady: můžete-li doma zůstat, zůstaňte a nemůžete-li, tedy služte zde za menší plat, a nepřejte si Vídenské služby, tam je služba těžká. — Co si ve Vídni vysloužíte, to vám draze přijde — mnohá to i životem zaplatila. — Je mi vás líto!“

„Já vám věřím, pantáto,“ odpověděla Madla a v oku se jí leskly slze — „ráda bych doma zůstala, ale nemůže to být — musím pryč. Chci tedy sloužit a daleko jít, kde mne lidé neznají.“ —

„Když je to takové, vezmu vás rád s sebou. Počkejte tu ještě chvilku, já se záhy vrátím. K těm

předním koním se nepřibližujte, jsou někdy zlí a neposlechnou jen mne.“ — Obrátil se a šel do hospody. — „Co je ji, že *musí* pryč — proč chvátá do té Vídně?“ — ty otázky několikrát ozvaly se mu v duši při rozmluvě další s hospodským.

„Bětuško, neříkej tetce, co mi řekl — to víš, že by se trápila, a ono to takové nebude; vždyť tam nejdu já první ani poslední. — A kdyžby zle bylo, mohu jinam.“

„Bodejťže — nic si z toho nedělejte; což pak ví mužský o ženské práci, něco je všude. — Dělám co mohu a konec. Je to ale hodný člověk, ten Hájek, že vám to tak poradil.“

„Zdá se; ale ty jsi povídala, že je obstarožný, vždyť je mladý.“

„Inu to nemohlo jinak být, když jsme syna za tátu držely. Však tuten také už mladý není; je to člověk! Na toho Pánbůh míru ztratil. Když jste vedle sebe stáli, ani tě vidět nebylo.“

„Cožpak jsem tak malinká?“

„Jsi zrovna slušná dost, ale on je obr.“ — A tak mluvily, a Madla Bětce rozličné ještě dávala nařízení, až vyšel Hájek opět z hospody. — „Jakube, ta panenka pojede s námi, dělej místo; ten uzlík tam schováme.“ Tak volal na pacholka, bera z lavice Madlin uzlík a odnášeje jej na vůz. —

„Já se s tím pronesla, a nesla jsem na hřbetě, a on to nese v ruce jako homolku,“ divila se Bětka. — Jakub hned skočil na menší vůz a Hájek sám dohlížel, také přinesl ze svého vozu veliký pokrovec; „abyste dobře seděla, panenko,“ — mínil, kla-

da pokrovec na seno, kde pro ni Jakub mezi bednami místo uchystal. — „Mohla také sedět na velkém," myslil si, ale neřekl nic, poněvadž pocestné vždy na menší vůz brával.

„I pantáto, vždyť budu dobře sedět i na tvrdém, nedělejte si se mnou starosti," — pravila Madla.

„Jen počkejte, panenko, až pojedeme druhý den, však to neřeknete, máme dlouhou cestu před sebou," odpověděl jí Hájek s usmáním. — Koně byli zapřaženi, Hájek pobídl Madlu, aby sedla; Bětka ale, nechtíc se loučit před hospodskými, navrhla Madle, aby šly pěšky, že ji přes město vyprovodí. — Hájek práskl bičem, pinčlík začal štěkati, okolo a před koňmi skákati, vozy se pohnuly, Hájek dal s Bohem hospodskému a jeli dále. Bětka vyprovodila Madlu za Jaroměř. Mlčky šly — majíce obě srdce lítosti sevřené, teprv když za Jaroměř vyšly, a Madla naposled se ohlížela po svém domově, daly slzím průchodu. „Dej vám tedy Pánbůh štěstí a nezapomeňte na nás" — štkala Bětka, vidouc, že vozy dojíždějí a že dále jít nemůže. Odhrnula jí plenu s tváře, a mozolovitou dlaní hladila líčko Madlino — pěkné jako z jádra. — „Dejte vědět o sobě, já ráda poběhnu do Malé Skaličky, když bude měti pantáta přijet." — „Vždyť já vzkážu, kterak bych zapomněla! Pozdravuj matku — tetku, Marjánku — Barušku Nyveltovu — všecky, a buďte tu s Pánembohem!" — pravila Madla; podaly si ještě jednou ruce, a pak obrátivše se, šly jedna k svému domovu, druhá do neznáme ciziny.

Včelka ráda obletuje krásný kvítek, a člověk rád se dívá na krásu. Což divu, že se lidé za Madlou po cestě obraceli, a na hospodách že se Hájka ptávali, kam a odkud si to hezké děvče veze? Jaký div, že sám Hájek raději na ni, než na koně se díval? Bylať ale Madlena děvče jako květ. Oči měla černé jako žár, a obočí, jako by je namaloval. — V líčku dva důlky — a malou bradičku zarůžovělou, jako lístek z poupěte růžového. — Ústa malá a rty trochu vyhrnuté, červené, svěží jako malina. Nad širokým čelem sílu světlohnědých vlasů, kteréž se ji sotva v žíhonu držely. Nosejček krátký nebyl krásný — ačkoliv se někdy jednomu nelíbí, co se druhému krásou zdá — ale nosejček slušel k její tváři, právě tak, jakoby k ní jiný nepatřil. Ačkoliv, jak Bětka povídala, vedle Hájka malou se zdála, byla dosti vysoká a urostlá jako sosna. Nožky měla jako na strunkách a rámě jako z vosku. Bětka vždy, když s jinými o ní mluvila, říkávala: „Ta naše Madla má tělo jako z másla!“ — Nebyla ani tak krásná Madla jako roztomilá. A při tom byla prostá, nevinná, velmi dobrosrdečná a pracovitá. Bylať také čiperná a snadno všemu se naučila. Mezi chasou bývala vždy veselá. ráda zpívala, a chlapci s ní také rádi tančili, ponévadž se vznášela jako pírko. — Mnohý chlapec Jesenický za ní toužil, ona si ale dosud nikoho nezamilovala, — a kdyby jí byli rodiče jinému, hodnému a ne tak zlému a ošklivému člověku za ženu dávali, byla by snad poslechla, byla by mu zvykla, a do smrti život svůj ve vsi ztrávila, necítíc se ani ne-

šťastnou ani šťastnou, jako obyčejně na sta žen i mužů spolu žijí.

Než přijel Hájek do Hradce, přibral na vůz dva chlapce, které rodiče na učení do Vídně poslali. Byli as dvanáctiletí; jeden měl rodiče a kolik bratrů a sester — druhý jen matku vdovu, která mimo něho ještě dvě děti měla, jak se to později Hájek dověděl. — Poslali je spolu, aby jim bylo veselejí. Oděv měli na sobě dobrý i obuv, kterou si nesli ale svázanou přes ramena, jak jim to rodiče řekli, aby si ji nerozstrhali; mímo to nesli si na zádech uzlíčky, v nichž měli každý bochníček chleba a košili. — Když je Hájek viděl na silnici jíti, věděl hned jací jsou to hoši. —

„Co jste zač?“ ptal se, když k ním dojel.

„Jdeme do Vídně na učení,“ odpověděli chlapci.

„Odkud?“

„Ze Zaloňova.“

„Kterak vám říkají?“

„Mně Honzík Strnadů a tuhle ten je Frantík Stehlíků,“ odpověděl větší z nich.

„Hezcí jste to ptáčkové,“ usmál se Hájek, ba i chlapci se tomu smáli, že mají tak potrefná jmena.

„Mnoho-li pak máte peněz, hoši?“ ptal se jich Hájek dále.

„Já mám dvacetník,“ řekl starší.

„Mně dala máma dvanáct grošů, protože více neměla. Ale máme chleba.“

„To vám nevytrvá až do Vídně, milí ptáčkové, třebas jste málo zobali, a co pak tam?“

„Táta povídal, že můžeme být na cestě o chle-

bě, a když tam přijdeme, že se máme hned o místo ohlídnout a potom že nám dá mistr co budem potřebovat," řekl větší.

„Tak, tak, kdybyste tam mohli být za den, za dva, a jak tam vejdete, aby mistři na vás čekali — to by to šlo. Ale o tom darmo s vámi mluvit; chcete abych vás svezl?"

Chlapci s radostnými tvářemi na něho se obrátili. „Ach pantatínku, to bychom byli rádi, my jsme už prosili jednoho vozku, ale on nás nechtěl zadarmo vzít."

„No jste-li ušlí, vylezte si na vůz, na ten menší — a nechoďte na blízko hřebcům, ti neznají moresy a kopnou hned."

Kdož byl radší než chlapci; hned si vylezli na vůz a uzličky si sundali, děkujíce dobrému pantatínkovi.

„Ale jestli pak vy, panno Madlenko, budete nyní dobře sedět?" mínil Hájek, když byli chlapci usedli. „Mohla byste si sednout na první vůz, na moje místo, já beztoho více jdu než sedím."

Ačkoliv Hájek na svůj vůz nikdy pocestného nebral, při Madleně byla výminka — a mrzelo ho, když na jeho nabídnutí odpověděla:

„Oh nemějte starosti o mne, pantáto; mně místo nezasedli. Dobře jste udělal, že jste je vzal, takové ubožáky! Mám též bratra, asi tak starého jako ti hoši, ale Pánbůh ví, kde je!"

„Jakpak to, že nevíte kde je?"

„Otec ho dal na ševcovské řemeslo do Hradce, když přestal chodit do školy. Ale kdo ví, jestli se

mu opravdu zle vedlo, anebo se mu jen řemeslo znelíbilo, za čtvrt leta sběhl s řemesla, utekl a od té doby o něm neslyšíme.

A neptali jste se po něm?“

„Otec a kmotr byli v Hradci skrze něho, ale Bůh ví, kdo má pravdu, — otec mu lál, že prý byl dareba, že se nebude déle o něho starati, kmotr ale řekl tolik, že chlapce trýznili, až se zvedl a do Vídně utekl. Kdyby mi Bůh tu radost popřál, abych ho ve Vídni našla! — Je můj vlastní bratr — sestra je po otci nevlastní. — My dva máme otčíma,“ zavzdychla si Madlena.

„Milá panenko. Vídeň je veliké město, a těžko nalezti tam mnohdy usedlého měšťana, natož učeníka; ale je-li tam, možná že vás s ním náhoda svede; na světě se divné věci přiházejí.“

„Ach ba že, já jsem se před krátkým časem také nenadála, že budu tuto cestu šlapat.“

„A nemejlím-li se, tedy skrze otčíma z domu jdete?“ začal se Hájek vyptávati. Nebýval nikdy všetečný, a tu najednou pokoušela ho zvědavost, proč Madla z domu šla.

„Skrze otce a ještě skrze někoho,“ odpověděla Madla s lehkým uzarděním. Hájek se na ní díval a dobře to pozoroval, měl také novou otázku na jazyku, ale hřebci ho vytrhli; začali se škádlit, a že měli koše na hubách a kousat se nemohli, štochali se hlavami, a ržali až se všecko ozývalo. Také cizí koně přijížděli, a to musil býti Hájek na ně velmi opatrný, aby je nepotloukli. Rozprávka se tedy přetrhla, což Hájka mrzelo, a poprvé snad ucítili koně šlehnutí biče.

„Madla by si byla ani nepomyslila, že jí bude cesta tak ucházet. Dni byly krásné, cesta jako mlat, a ustavičně nové obrazy před zraky jejími přecházely, které ji zajímaly. — Nebyla jaktěživa dále než na Novém Městě, Dobrušce a na Opočně. Jaroměře si mnoho nevšímala, poněvadž měla oči při loučení jen k domácí krajině obrácené. — Hradec se jí líbil a za Hradcem obdivovala pole, zdělané jak zahradu, a množství nasázené zeleniny, která se nejvíc okolo Kuklen, Plotiště sází, a Hájek ukazoval jí Lochenici *), odkudž známé Locheňačky cibuli vůkol a vůkol rozvážejí. Když přijeli do Chrudimska, povídal Hájek o zámožnosti tamnějších sedláků, o chovu koňstva, a že podsední i náruční kůň při velkém voze z tamnější krajiny jsou. Potkali také nejednoho sedláka v pěknému vozíku s krásným spřežením jedoucího z Chrudimi z trhu. Madlena ale obdivovala nejvíc kroj selek, a vidouc jedno děvče v šněrovačce zvolala: „Hlele, tu nosí i děvčata takové šněrovačky, jako naše staré Jesenačky. A u nás se jim smějou, že mají na prsou zouváky.“

„Neměly jste dbát a přece kroj svůj si zachovat,“ mínil Hájek.

„Mělo by to být, pantáto, ale už se ten nový kroj zakořenil; matky zvykají už malé děti nositi ho, poněvadž prý je mezulán dražší a dražší, cicové **)

*) Locheňačky nosí šátky okolo hlavy vázané na způsob Moravanek z Hané. Když si jinde na hlavu šátek tak uvážou, říká se: „Chodíš jako Locheňačka.“

**) Druh pergalu s vyraženými kvítky.

fértochy také prý už se nedělají, a kabátky že přijdou laciněji než dlouhé kožichy; a tak nemáme ze starého nic více než ty plátěné pleny s červeným v zadu květem; to si vyšíváme samy.“

„Ale na to nemyslíte, že tento váš novější kroj není tak trvanlivý, ačkoliv je slušný,“ řekl Hájek.

„Toho si nevšimají, a nyní jsme už navykly a myslíme, že bychom v letě ve vlněných punčochách nevydržely, v pantoflích že bychom klopýtaly, a kdybychom měly bez šátku v zimě do kostela jít, že by nám hrdlo omrzlo. To dělá návyk.“

„Za to zůstali vaši mužští věrni dlouhým zeleným kabátům v zádu s faldami. Jesenické muzikanty pozná z daleka. Několikrát jsem se při nich vytančil; hrajou hezky,“ řekl Hájek.

„U nás je každý muž a každý hoch muzikantem. V čas muzik chodí to do celého okolí, čtyři a čtyři neb šest a šest, a vydělají si hodně peněz.“

„Jeden od vás byl prý velmi šikovný a dostal se až do ruské země; neslyšela jste nic o tom, panenko?“

„Kterak pak ne, to u nás každý ví, ale starý pan kantor a potom starý jeden sousedé — tomu je už sto let — ti to dobře vědí, a od těch jsem to nejednou slyšela.“

„A nechtěla byste mi to povědít?“

„I pročpak ne, ale tak to povědít neumím jako pan kantor.“

„Povídejte jak chcete, však ono se nám to bude líbit,“ řekl Hájek.

„Ten muzikant byl jistý Josef Pavel, a už prý

co malý chlapec, když krávy pásal, pěkně hrál, a sám od sebe se tomu naučil. Jednou hráli s druhými v Opočně před panem knížetem, a tomu se Pavel tak zalíbil, že ho nechal na svůj peníz cvičit. V tom čase vypukla vojna s Prusem (sedmiletá) a vojsko pruské přitáhlo do Čech. Tehdáž, nevím jak se to stalo, přišel Pavel do zajetí a Prušané zavřeli ho do kláštera Broumovského. On prý byl ale chlapík vyvedený, utekl on jim z kláštera někudy, a pouze v košili se provlékl přes vrchy až do Opočna, kde ho v zámku skryli. Potom ho pan kníže dal do Prahy do takové školy, kde se naučil rozuměti všem nástrojům. Byl prý šikovný, zrovna dost. Škola ta byla prý daleko rozhlášená a císařovna ruské země, říkali jí prý jen tak po sprostu Kateřina, slyšela také o ní a chtěla mít také takovou školu. Psala do Prahy, aby tam poslaly takového mistra, který by jí školu takovou zřídil, a pan kníže Opočenský řekl, aby poslali Pavla. Poslali tedy Pavla. Měl se tam prý tuze dobře, mnoho peněz si vydělal, a stal se velikým pánem, a vzal si paní od stavu. Zůstávali prý v jednom velikém krásném městě, které se jmenuje Moskva. Po mnoha letech, když byla vojna s Bonapartem, táhli naším krajem také Rusové. Dva mladí ruští oficíři přišli prý do Skalice, a ptali se ustavičně, kde je *Jašená*. Žádný jim ale nerozuměl, až potom šli k panu purkmistrovi (jmenoval se Josefi), ten jim vyrozuměl, že se ptají po Jesenici, a že jsou to synové Josefa Pavla. Ptali se po otcových přátelích, a pan purkmistr napsal jim jmeno naší vsi; tehdáž byl ještě živ Jiří Pavel, Josefův bratr. Ten pan purkmistr napsal jim

také jeho jmeno. Byli by rádi do Jesenice se podivali, ale táhli jen skrz a nesměli se zde zdržeti. Ten pan purkmistr pověděl to ale Jiřímu Pavlovi a radil mu, aby na něho psal, on ale nechtěl. — Po dlouhém čase přišel mu list z ruské země od bratra, psal mu, že ti dva jeho synové v bitvě u Paříže padli, ale že mu dříve byli psali, že v Skalici byli a všecko co jim řekl purkmistr. A psal bratrovi, že mu pošle několik tisíc zlatých, aby je rozdělil dětem a aby je jistě dostal, že je pošle skrze úřad. Nevedlo se sice Jiřímu zle, ale že měl kolik dětí, byly by mu přišly peníze ty vhod. Čekal, čekal — ale nic nepřicházelo, šel se poptávat, odbyli ho, že o ničem nevědí, a tak se mu vždy vedlo, až ho to omrzelo. Psát mu nechtěl, že by ho list nedošel, a tak od té doby nic více o něm neslyšeli, a peníze Jiří také nedostal. Říkal vždy, že mu je bratr jistě poslal, ale že si je někdo nechal; to mu žádný nevymluvil. Ostatně je od nás více muzikantů ve světě, ale žádný nemá tu šikovnost co Pavel, ani to štěstí," — dokončila Madlena.

„Pro štěstí není pravidla," doložil Hájek.

Při takových a podobných rozprávkách cesty ubývalo. U Jihlavy viděla Madla zase jiný kroj — a Strnad i Stehlík obdivovali Jihlavskou náves. Hájek je ale poučil, že se říká v městě náměstí. A za Jihlavou byli v Moravě, a bylo se zase čemu diviti; tu městu výstávnému, tu pěkné dědině, tu roli jinak zorané, a zase krojům rozličným, kteréž Madla nejlépe posuzovala. Vždy se ale divila, když viděla některý díl kroje zrovna jako v Čechách. Co ale Madlu

nejvíc těšilo, bylo to, že kamkoli přišli, s lidmi se dorozuměla. „Mluví sice špatně česky, ale přece je jim rozuměti,“ pravila, slyšíc poprvé mluviti po moravsku. Ale Hájek ji to vysvětlil, že to není česká ale moravská řeč, že je to ale skoro jedno, a Češi a Moravani že jsou z jednoho pokolení. Hájek nabyl ve světě známostí o rozličných věcech, o nichž vozkové obyčejní ani zdání neměli, kolísajíce se vedle svých vozů po celý život, a na nic více nemyslíce, než na svůj náklad, koně a vůz. Hájek rád po cestě s lidmi pocestnými do řeči se pouštěl, ptal se na to ono, v hospodách rád se bavil s domácími hosty, přečetl si i Noviny, když jaké byly. Znalť krajinu podél celé čáry z Čech až do Vídně, i obyvatelstvo. Řeč jeho nebyla hrubá, surová, a slušný měl způsob v jednání, což bylo přirozené jemnější jeho mysli a dobrému srdci.

O Madlenu staral se po celé cestě jako o sestru, šla-li pěšky, šel vedle ni, sedla-li na vůz, šel vedle vozu jejího; to mohli hřebci jíti jak se jim líbilo. Madlena nechtěla první den do hospody, že má dosti jíst. „No nechť, ale až to sníte, musíme jíst pohromadě.“ Madlenka jedla první den na voze — a chlapce vzal Hájek do hospody, jakž to vždy dělával. Odpoledne posloužila Madlena Hájkovi se svojí výsluhou, dala i chlapcům, Jakubovi i pinčlovi, a málo ji ze všeho zbylo. Druhý den jedla s Hájkem, což ho velice těšilo, ač to nedal na sobě znáti. Večír, vždy než Madleně napadlo, nocleh si objednati, měla ho u hospodské již objednaný, neboť Hájkovi všude rádi sloužili na hospodách. Když mu Madlena

námitky dělala, říkal: „Ja si vás vzal na starost, a proto vás chci hledět jako oko v hlavě; a nemyslete, že jen pro vás to dělám, ženské potřebují vždy lepší pohodlí — to musí člověk s nimi jinak než s chlapcem“ — smával se. Tak se každý den více seznamovali a Madla děkovala v duchu Pánubohu, že k Hájkovi přišla; věřila mu jako bratru. Hájka mrzelo, aniž věděl proč, že mu Madla říká pantáto; nikdá mu to nenapadlo, Jakub mu tak říkal a každý člověk, jak již vůbec to byl způsob — chlapci mu říkali pantatínku — ale když mu řekla Madla pantáto, vždy se zamračil a práskl si bičem. Madla zase si myslila: „Pročpak mi říká panenko — jakobych byla městská!“ — Umínila si, že mu bude říkati i ona pěkně po městsku pantatínku. Při nejprvnější příležitosti začala s pantatínkem.

Hájek se zamračil, zatočil bičem několikrát v povětří, řka: „Nejsem ještě pantáta, ani pantatínek; říkají mi Jiřík Hájek, a z těch dvou jmen si jedno vyberte, které se vám zdá, ale pantáto mi, prosím vás, neříkejte.“

„Já jsem vás také chtěla prosit, abyste mi neříkal ani panenko, to se městským holkám jen říká, a já jsem selská.“

„Svědčí vám to, byť jste i selská byla, ale budu vás tedy jmeném volat, když se vám to líbí,“ — řekl Hájek potěšen — „a vy?“

„To se snad ale nebude slušet, když vás jen Hájku jmenovat budu,“ — namítala Madlena v rozpacích jsouc.

„I říkejte mi třeba Jiříku nebo Hájku — což pak je komu do toho. Jsme krajani,“ doložil. Tak to zůstalo a nikdo si toho ani nevšiml; — Hájek ale byl rád, jakoby na sucho vyvezl. Nikdy mu ta cesta tak krátká nepřicházela — zdálo se mu, jakoby ještě v Čechách byl, a jeli den čtvrtý, dojíždějíce k Vídni. Den byl krásný, slunce až požáry házelo. — Chlapci prohánčli se z příkopu do příkopu, a okolo vozu honili se s pinčlem — dětem a psům nebývá o kousek cesty. — Umdleni konečně vlezli na vůz a Jakub přisedl k nim. Madlena šla pěšinkou v stínu kvetoucích stromů, bez pleny a bez kabátku. Tváře jí jen hořely. Hájek šel při koních, klobouk si nesl v ruce, utíraje si uhořelé čelo a líce. Chvílemi šel zamyšlen a zase jakoby mu to nedalo, po Madleně se ohlídl. Pinč běžel při Madleně, která se pustila do trhání sedmikrásek, jichž bylo v trávě jako hvězdiček. Dělala z ních kytičku. —

„Hájku, bude pršet, pinč žere trávu!“ volala najednou.

„Tamto je jistější znamení,“ ukazoval Hájek na oblohu, kde bylo viděti černý mrak.

„Nechť prší, jen když nebude hřmít, já se bouřky bojím,“ přiznala se Madla prostosrdečně.

„Pro koho pak jste natrhala tu kytičku?“ ptal se Hájek ukazuje na chudobky.

„Třebas pro vás, máte-li rád květiny — ale vy nosíte na klobouku místo kytky cedule.“

„To je tím, že mi ji nemá kdo dát,“ odpověděl Hájek.

„A také ji snad od každého nechcete?“ ptala se potměšile, rovnajíc si kytici.

„Od každého ne — to máte dobře — ale když byste vy mi ji dala — byla by mně milá,“ řekl Hájek, a vytáhna všechny mejtní cedule, klobouk Madle podával. Madla mu s líbezným úsměvem kytičku za šňůru přidělala.

„Kýž by neuvadla,“ řekl Hájek, sázeje si klobouk na hlavu.

„Když uvadne, dá se jiná.“

„Byl bych spokojen, neboť chtěla-li byste slovu dostát, musela byste se mnou se vrátit,“ odpověděl Hájek, a v očích jeho bylo viděti, jakou radost by z toho měl.

Madla neřekla ani jediné slovo. V tom začalo pokrapovat, a slunečko se skrylo za mraky.

„Jděte do vozu, zmoknete,“ — pobízel Hájek, ač by radějí s ní byl šel.

„To nic neškodí, je to májový děštíček — porostu. Beztoho jsem malá,“ usmála se Madla, a natáhla obě ruce na dešť i obličej zdvihla vzhůru proti dešti.

„Že malá — kdopak vám to řekl?“ ptal se Hájek, a oči jeho bloudily po štíhlé postavě děvčete.

„Naše Bětka mi to povídala,“ ozvala se Madla.

„To lhala, nebo byla krátkozraká,“ řekl Hájek obrátě se ke koním.

Deštíček padal hustěji, Madla chtěla do vozu, ale chlapci v zadu leželi natažení a spali; Jakub také klímal.

„Pojďte si na velký vůz sednout, Madlenko,“ — nabídl Hájek, vida že nemá kam sednout.

„Já se těch vašich koní bojím.“ —

„Když já u vás jsem, nemusíte se ničeho bát,“ to řka, vzal Hájek Madlu do náručí jako děcko, a na vůz ji vysadil. Madla zůstala jako kalina; Hájek mlčky sedl vedle ní, a srdce mu tlouklo jako v zvonu, nemohl chvíli slova promluviti. Madla také nemluvila. Jeli úrodnou rovinou. Pole všude zelené, svěží luhy — kvetoucí sady při staveních, tu a tam, v poli pláňka, hlavu obsypanou kvetem jako mléko bílým. Daleko na obzoru rysy modrých hor. Z jedné strany prodíraly se žhavé paprsky sluneční zpod tmavého mraku, a v jich světle proměňovaly se dešťové krůpěje, padající z černého mraku, v miliony diamantových světlem lesknoucích se hvězdiček.

Hájek měl na voze pohodlné sedění zřízené, a plachtu míval odhozenou nazpátek, aby viděl ven. Když tak dlouhou chvíli do krajiny se dívali oba, Madla i Hájek, vztáhl Hájek pravou ruku — v levé držel uzdu — po Madleniné levé, řka hlasem přidušeným: „Madlenko, až se bude slunce k západu sklánět budem ve Vídni — a rozloučení.“

„Bože, už ve Vídni!“ ulekla se Madla.

„Mně se nikdy ta cesta nezdála tak krátká, a nikdy jsem tak rád — a tak nerad koho do Vídně vezl, jako vás, Madlenko.“ —

„Já vám rozumím, Hájku,“ vzdychla Madla „vy jste dobrý člověk; rád byste, aby se mi dobře vedlo, a bojíte se, abych nepřišla do špatných rukou; ale já doufám v Pánaboha — že se neztratím!“

„O to se někdo postará, aby se vám špatně nevedlo; — ale to není všecko, Madlenko. Lépe kdybyste nepoznala nikdy ten špatný svět. Já tam dovezl již kolik mladých krajanů i krajanek — a mnoho jsem jich oželel. — Vraťte se, Madlenko!“ — Hlas jeho byl tak dojemný a tvář prozrazovala tolik upřímné dobroty, že Madlena mimovolně tvrdou ruku jeho k srdci přitiska. „Nemohu, Hájku, nemohu!“ zavrtěla hlavou a oči se jí zalily.

„Madlenko, proč pak nemůžete. Či nejsem hoden vaší důvěry?“ —

„Jste, Hájku, jste; věztež tedy, že mne rodiče nutily k ženichu, před kterým utíkám jako před ohněm!“ — pravila Madlena, a tichým hlasem vypravovala dále o zlém a ošklivém ženichu, a jak si ji zamiloval a se zařekl dostati ji stůj co stůj. „Vidíte, milý Hájku, že jsem musela pryč a daleko, ach já ani ve Vídni nebudu mít pokoje, aby mne nevyhledal; on by sto byl i zabit mne, je tuze mstivý člověk!“

„To se bohdá nestane!“ řekl Hájek, když Madlenka dokončila, a hluboce si vzdechl, — „a raději bych vás rakvi, než v jeho náručí viděl. Nemám vám to již za zlé, že zpátky nechcete, až se nějaká změna s vámi, nebo u vás doma stane. Zatím mne považujte za svého bratra, anebo upřímného krajana, jak chcete, jen se mi se vším svěřte a od nikoho pomocí nežádejte než ode mne; slíbite mi to Madlenko?“

„Důvěřuju vám jako svému bratru, nikdy na vaši dobrotu nezapomenu, a když mi bude pomoci

potřeba, přijdu jen k vám.“ odpověděla Madlena, podávajíc mu ruku s uslzenou tváří. Hájek ji stiskl, skočil s vozu, a když ještě dále kus jeli, viděla Madlena tu najednou před sebou ohromnou hromadu střech, a nad nimi do výše se vypínající černou vež, na jejíž špici se odrážely pakrsky zapadajícího slunce.

„Vídeň!“ zvolal Hájek, ukazuje bičem v tu stranu.

„Kam já se tu nebohá děvka poději!“ vzdychla Madla bolestně a ruce sklesly jí do klína.

V sednici domovníkově v obchodním domě na Leopoldovském předměstí ve Vídni seděla v lenošce, koží vycpané, vysoká tlustá paní, v čistém domácím oděvu, na hlavě bílý čepeček pod bradou zavázaný. — Byla to paní Kati, jak ji vůbec jmenovali Vídeňští známi její, aneb jak ji říkala stará Anče, aneb čeští známí — paní Kateřina — žena domovníkova. Ačkoliv na čele a lících známky stáří již viděti bylo, měla vlasy černé jako uhel. Tvář její zdála se pošmourná, když nemluvila, ale když promluvila, vyjasnilo se sivé její oko, a celá tvář stala se tak příjemnou, že by to ani nebyl nikdo v ní hledal. Černý kabátek měla přehozený přes židli, a rámě, kulaté jak válec, opřené měla na opěradlech. Na rukou ale bylo viděti, že pracovávaly tuze. Zář ohně plápolajícího na ohnisku v kuchyni padalo skrze otevřené dvéře na ní a rudě osvětlovalo staromodní dubový nábytek v sednici rozestavený. — U ohniska v plné záři stála stará služka Anče, kutíc v ohni a rozestavujíc brnky okolo něho. Za ní na zdi třpytilo se měděné a cínové nářadí kuchyňské. Na každý šum

nastrkovala Anče uši a dívala se na dvéře. „Ale že pak to dítě už nejde," pravila, nemohouc se ničeho dočkati; „snad se mu něco stalo?"

„I jdi, ty máš s tím chlapcem ustavičný strach. Že pak se nemůžeš navyknout nedržeti ho již za dítě; pomysli, že buší už kladivem na nákov," odpověděla paní Kateřina.

„Což je to všechno platno, paní Kateřino, mně zůstane Janoušek vždy co dítě."

„Buď si; ale nemaž se s ním, a nedělej mu vše, co mu na očích vidíš, zkazíš ho."

„Kterak pak mu to neudělat, když přijde a prosí: Ančo, Ančo má stará, já tě mám rád, udělej mně to. Bože, mně se srdce radostí třese, když mne to dítě má tak rádo. Neudělejte mu to! Vždyť já nemám jinou radost na tom světě, než mého Janouška."

„A já ti už nejsem ničím?" — škádlila ji paní Kateřina, ale oči její dlely s upřímným výrazem na staré služce.

„Vy že ničím, paní Kateřino, vy ničím? Ty můj světe — Vy, která jste mne v zlé nemoci navštěvovala, když jsem byla plná neštovic, která jste mne těšila a o mne se starala od tehdejška až do nynějška, Vy že byste mi ničím nebyla? Jeminku, co si to o mně myslíte? Ty můj Bože, vždyť je Janoušek vaše krev, proto ho mám tak ráda?" — a stará Anča pustila se do usedavého pláče.

„I nebřeč, starý bloude, což mi nerozumíš? Či myslíš, že neznám tvé srdce? — Ale k čemu jsou vždy ty dlouhé litanie o malé službičce, kterou tys

mi dávno zplatila? — Jsme z jednoho místa, já také sloužila, vím co je zle, a jak drahé je milé slovo, když je člověk opuštěn.“

„Ach ba že víte, co je zle, kdybyste nevěděla, tedy byste se neujímala těch holek, co Hájek přiváží sem do služby, a jimž jste jako matka.“

„Co já pro ně dělám, je malá zásluha proti tomu, co Hájek pro ně udělá, a kdybych nebyla dříve prala pro lidi — jak víš — neměla bych známostí žádných a těžko by mi bylo, Hájkovi zadost učinit.“

„To byla mela tenkráte; to jste mne právě vzala k sobě po té nemoci, já nemohla ještě nic dělat a vy jste celé noci pracovala a mne jste krmila.“

„I mlč placno,“ přetrhla jí řeč paní Kateřina, ale kdyby nebyla Anča nekolik kroků od ní bývala, bylaby slze na tvářích ji viděla.

„No, vždyť já už mlčím — a víte jak jste mne k sobě vzala, a druhý den přišel pan Michal a přinesl vám na svatební šaty a vy jste je nechtěla od něho vzít, že jsou pro vás panské, a pak jste v nich přece se dala oddat. — Já vám zatím chystala snídaní a modlila se za vás. Byla jste švarná nevěsta, paní Kateřino. Pan Michal je Němec — pravda — ale na místě hodný člověk a duši by za vás dal.“

„To máš pravdu, učiněná dobrá hodina je Michal! Začátek měli jsme dost zlý, no ale Pánbůh pomohl.“

„Když se dva starají, a je svornost mezi nima, vždy Bůh požehná, dokonce člověku dobrému. Měli jste dost málo, když byl pan Michal „u Beránka“ —

a vy pro pány prala, a přece jste takové dobrodiní udělali Hájkovu otci. Však to i syn zpomíná!“

„Ty můj Bože, to by byl každý jeho známý udělal. Michal byl s ním znám, a když se náhle rozstonal „u Beránka,“ odvedl ho Michal k nám, daleko to nebylo. Já ho obsluhovala, a Michal obstarával mu koně a vzal mu vše pod ochranu. Báli jsme se, že nám skoná. No ale za týden bylo mu lépe. Stonásob nám tu službu zaplatil. Víš sama, že mladý Hájek málo kdy přijede jen s prázným pozdravením od matky?“

„Ale to vždy říká, panímámě za její namáhání s těmi dětmi.“

„Ty můj Bože, namáhání! Já bych si zásluhu z toho dělala, kdybych to dovedla, aby každé to děvče dobré místo mělo a hodné zůstalo mým přičiněním, ale v patách za nimi být nemohu.“

„To uhlídá člověk spíše pytel blech, než takové děvče, když už chce šidit,“ mínila stará Anča. „A zde v té Sodomě, ty můj světe, jak se krásné děvče na ulici ukáže, už je obchází jako lvové řvoucí, kterak by je pohltit mohli! Taková vřava není snad kraj světa k nalezení jako tu.“

„Bude ono to v každém velkém městě tak; to víš, více ohně více dýmu, více lidí, více hříchů. — Neviděla jsi dnes Lenku? Již zde kolik dní nebyla, a ona se přece vždy na chvilku staví, když jde kolem.“

„Lenku jsem neviděla, jak včera; povídala mi, že se má dobře. Je to děvče něco čisté, ale mně se zdá, že se jí to líbí, když se ti fouskové po ní ohlížejí. Vidíte, to je Anička jiná holka, ta utíká po uli-

ci jako by ji honil a na žádného se ani neohlídne; a tichá je a stydlivá, to se mi při ní líbí. Lenka má ale oči jen ve větru.“

„No, musím s nima promluvit, bylo by mi líto, kdyby si nedala říct.“

„Také se mne dnes ptali ti dva ševcovští učeníci, kdy prý přijede pantáta. Já řku co od něho chtějí; nechtěli ale s barvou ven; konečně mi řekli, že slíbil každému novou košili přivézti, když budou hodní. Byli chudáci otrhání. Jak přijede, budou u něho jako na koni.“

„Je to člověk dobrý. To jaktěživ nikdo pro ty děti neudělal co on. Na cestě je živí, zde se jim také vždy o mistra postará, dohlíží k nim a který je hodný, tomu dělá kde co může dobrého.“ — V tom bylo slyšeti ze síně kroky.

„To je můj Janoušek!“ — řekla si Anča a tvář se jí vyjasnila radostí. Paní Kateřina vstala, a rozžehla na stole uchystané světlo. V tom se otevřely boční dvéře a do sednice vběhl chlapec výrostek, synek paní Kateřiny a chovanec staré Anči, plný živobytí, snědý, černovlasý, v kožené zástěře a všecek začerněn.

„Pozdrav Pánbůh mamičko, někoho vám vedu!“ zvolal vesele.

„Koho pak? — chtěla se ptát paní Kateřina, ale již vcházela do dveří Madla a za ní v patách Hájek.

„My o vlku a vlk za humny!“ usmála se paní Kateřina, podávajíc Hájkovy ruku. „Vítáme vás do Vídně! právě jsme na vás zpomínali. Janoši, podej židle!“

„Nechte, Janoušku, nechte, a jděte se umejt, jste černý, jakoby vás komínem protáh.“

Janouš skočil do kuchyně, Anča podala židle.

„A jak se máte po všechny časy, Anče?“ ptal se Hájek sedaje.

„Tak tak, jak Pánbůh chce; ale jsem už, milý pantáto, jako pára nad hrncem.“

„Oh ještě není tak zlé;“ minil Hájek, ale Anča pokrčíc rameny mžikla okem po Madle, a odešla do kuchyně.

„A koho jste nám přivezl?“ ptala se paní Kateřina, když se usadila, oprouc oči o Madlu, která nade vším, co všude viděla a slyšela, jako zaražena byla.

„To víte panímámo, koho já vám přivážím.“

„Také do služby? Snad vaše příbuzná?“

„Od Adama jsme brat a sestra, jinak jen krajané,“ — prohodil Hájek žertovně, „poněvadž ale nikdo lépe nedovedl krajanům dobročiniti než vy, paní Kateřino, proto se vždy jen k vám obracím s krajankami, abyste jim byla matkou.“

„Což je o mne. budou-li jen chtít ony mými dcerami býti;“ usmála se paní Kateřina.

„Pak ovšem přestává vše. Kdyby vás nebylo, já bych si tu starost nemohl vzíti na sebe. Je to příliš drahé zboží, než abych je, přijeda sem, na ulici vysypal a náhodě přenechal, kdo po něm hmátne: dělal bych si z toho svědomí.“

„Nechci vás chválit, Hájku, ale jářku, kýž by bylo více tak svědomitých a bližního svého milujících lidí jako vy!“ — pravila paní Kateřina, položíc plnou ruku svou na Hájkovo rámě.

„Že jích je, dokazujete vy sama, panímámo," řekl Hájek.

„Ach, to je jako rosa — ale nechci dále mluvít, vím že nerad slyšíte, když vás kdo chváli. No, někdo zase rád, když ho lidé po světě roztrubují. — Ale odložte panenko, či chcete někam ještě, máte tu snad někoho známého?"

„Nikoho, panímámo!" — odpověděla Madlenka.

„Nu, tedy zůstanete beztoho u nás, jako každá jiná, to my už máme pro vždy s Hájkem ujednáno, a máme ještě jednu sednici. — Ale dovolte, lidičky, jen na slovičko odejdu," — omlouvala se paní Kateřina, a vstanouc odešla ze sednice. Tak se jí tělo houpalo, když šla. jako na vodě.

Jak se od Hájka odvrátila, uvisly oči jeho na Madleně, a ruka jeho sáhla po její obou rukou v klíně složených. — „Madlenko," pravil k ní tichým, pohnutým hlasem, „vzmužte se, vidíte že je paní Kateřina žena přívětivá, ona vám bude jako sestra, jí se budete moci se vším svěřiti. Věřte, že bych vás nebyl sem dovedl, kdybych nevěděl, že jsou tu dobří lidé."

„Ach, Hájku, mně se zdá, jakoby celý svět na mne padal, až mne to dusí," — vzdychla si Madla, tisknouc ruku jeho k stísněným prsoum. — Jak rád byl by ji k srdci přitiskl a pryč ji odnesl daleko za brány Vídeňské, kde tak nerad ji nechával, ale mlčel; — mlčel, aby neprozradil cit, který celou duši jeho zoujímal. — „Hájku," ptalo se děvče ostýchavě, „víte že zejtra přijdete?" a zarosené její oči prosebně se k němu obrátily.

„Přijdu, Madlenko, a kdybych umírati měl," zašeptal Hájek; a v tom se otevřely dvéře a plnými dveřmi hrnul se do sednice pan Michal, muž ramenatý, silného těla, plného, veselého obličeje.

„Grüss' di Gott, Bruder!" pozdravil Hájka upřímně mu rukou potřepávaje, tu ale padlo oko jeho na Madlenu; zaluskna prstem, zvolal: „Herrgott Schwernot ist dös a sakrisch Madl."

„Milý Němče, to je Češka, s tou musíš po česku," řekl Hájek, vida že Madlu to vítání do rozpaků uvedlo.

„Jo po česku — i konn jo nix," pokrčil rameny Michal.

„Styď se, učí tě paní Kateřina patnácte let česky a ještě nic neumíš" škádlil ho Hájek.

„Jo umíš — eure Sproch is n' sakrische Sproch, do müsst ich mir n' extra Zunge verschoffen um dös zu lernen!"

„Vidíme ho," ozvala se paní Kateřina, přišedši do sednice a poslední slova mužova zaslechši. „Ty bys jazyk na češtině si zlámal a já si ho neměla zlámat na tvojí řeči? Není-li vám hanba, že žádáte, my ženské abychom se učily k vůli vám německy, když vy nechcete se učit k vůli nám česky? Neměli bychom býti takoví blázničkové, však vy byste se naučili."

„My jsme páni — a vy nám musíte vše k vůli udělat," řekl Michal uhodiv se v prsa.

„Vy jste páni — ale chytřejší panuje," — usmála se paní Kateřina, ukázavši při tom na svoji hlavu; potom položivši ruku na rameno mužovo, doložila:

„Milý Michalku, to máš mně co děkovat, že si rozumíme — kdyby mi nebylo jedno, mluviti česky jako německy, byla by to špatná merenda bývala s nasí rozprávkou.“

„My bychom si přece rozuměli, Kačenko!“ zasmál se Michal. — Potom se obrátil k Hájkovi a ptal se ho, jak se to děvče jmenuje, a když mu Hájek řekl že Madlenka, nechtěl tomu rozumět, až mu řekla paní Kateřina, že je to Lény.

„Ah, to je jiná; buďte ráda, že se nejmenujete Káča. Káča je každá zlá.“

„Ale když se vydaří dobrá, je prej tuze dobrá,“ řekl Hájek, „a tys trefil na podařenou.“

„No co dělat, už si ji musím nechat,“ pokrčil Michal rameny! ale paní Kateřina ho již neposlouchala, bylať do kuchyně odešla, Anča pak přišla pokryti stůl, na nějž snášely za chvíly večeři, při čemž jim pomáhal i Janouš, vymydlen jako sklo. — Madlenka se také k službě nabízela, ale paní Kateřina jí nedala, řkouc: „Však se vám sloužení ještě dostane, jen se pošaďte za stůl k vašemu krajanu.“

„Když to panímáma tak usoudila, tedy se pojďte posadit,“ řekl Hájek, podávaje jí židli. — Bylo to od dávna zavedeno, že Hájek u Michala jeden večer ztrávil, kdykoli do Vídně přijel; nebylo již ani mezi nimi zvaní třeba. — Stará Hájková skoro každou cestu panímámě pomazanku, sýr a podobné věci posýlala, což bylo ve Vídni vzácnějším darem než kdo ví jaká věc. — Pan Michal dal dobré víno, paní Kateřina upravila vždy jedno neb dvě jídla, které Hájek rád jídal, a celý měsíc se na takový večer těšívali. Anča

vždy také u stolu seděla, dle obyčeje venkovského, kde hospodář a čeleď z jedné mísy jídají.

Také ten večer nebylo nic skvostného, jen vaječníky, dušená hovězina, máslo, sýrce a víno, ale vše chutně připraveno. „Pobízet vás nebudu, jezte kdo co a mnoho-li chcete!“ řekla paní Kateřina, když bylo vše na stole, sedajíc do své vycpané židle.

„To je tak nejlepší,“ řekl Hájek. Pustili se všickni s chutí do jídla, mimo Madleny, která měla srdce jako v kleštích. Každé sousto, jakoby ji v ústech rostlo. Anča pokradomky nejpěknější sousta ze svého kladla na talíř Janouškův, jakoby její žaludek ani hoden nebyl dobrého sousta.

„No Madlenko, berte z toho máslíčka!“ pobízela panímáma, „je přes kořeny vežené, vzácné. To mi panímáma Hájková posýlává taková pozdravení s omastkem, jak tuhle náš Hájek říká.“

„Já vím, že vám to zde vděk přichází a my toho máme dost. I mně samému, když domů přijedu, padne nejlepší k chuti domácí chléb a pomazanka čerstvá,“ řekl Hájek.

„A což teprv kdyby ti ji hezká žena uchystala, viď?“ usmál se Michal. — Hájek se skoro zapálil a byl tomu rád, že neumí Madla německy. — Madla si opravdu té řeči nevšimla, a odkrojujíc si másla pravila: „U nás ve vsi se velmi s omastkem spoří. Všecko máslo se odnese nejvíc do Plesu.“

„U nás v horách,“ pravil Hájek, „žijou lidé též velmi spoře, a musí ústům mnohdy utrhnout, co prodat chtěji. Máslo, vejce odnášejí se nejvíc do blízkých měst, a potom skupují to Pražští máslaři. Chudý

lid nemá na to, aby víc měl než ty polívky, brambor suchý, a někdy něco z mouky. — Avšak ani sedláci nemají stravu, jakou by mohli mít za stejný náklad, a snad i silnější. Tomu oni ale nevěří. Jak vařívaly naše prababy, tak vaří naše ženy, o větší úpravnosti ani řeči. Táž jídla dědí se od kolena do kolena, a dlouho snad ještě dědit se budou."

„Ty můj světe, u nás v dědině bylo to právě tak. Maso jen na boží hod, a to neměl každý, jen zámožnější. Chudší byl rád, měl-li bělejší hnětenku. Kraviček — odpusťte — měli bohatší po dvou, třech, chudší rodina živila se od jedné, a ještě se muselo kousek másla do roka prodat. Ty můj světe, dost jsme tam zkusily bídy, ale přece bych se tam chtěla ještě jednou podívat. Víte-li, paní Kateřino, že je tomu přes dvacet let, co jste odtamtud odešla?"

„Léta plynou jako voda; já jsem tu ve Vídni také již dvacet let, a když jsem zde byla den, myslila jsem, že za týden se vrátit musím, nemám-li teskností zemříti. Člověk všemu zvykne," odpověděla paní Kateřina.

„Odkud jste, Anče?" ptal se Hájek.

„Jsem odtud co paní Kateřina: za Prachaticemi z Jelínkova. Já jsem Jedličková — ale neznaly jsme se, až jsme se náhodou zde v jednom domě, kde jsem sloužila, setkaly a domluvily. Bylo to řízením božím, neboť jsem se brzy potom roznemohla a tu paní Kateřina —"

„Nalej Hájkovi vína, Anče," přetrhla jí řeč paní Kateřina, aby nemohla Anča v řeči své dále pokračovati, začala sama: „Jen jako ve snu pamatuju se

na tu dědinu ještě, na hory a lesy kolem, jak tam bylo krásně zeleno, když jsme chodívaly na jahody, a že se tam všickni jmenovali Jedličkové. Potom mi rodiče umřeli, bratr dostal chaloupku, oženil se a já vzala uzlík na hřbet a šla do služby do Budějovic, tam odtud jsem se svou paní přišla sem, a od té doby jsem tu a všelicos jsem zkusila zlého i dobrého — Dřevnější leta se mi leckdys o té naší dědince zdálo, a tak se mi ve snu všechno představovalo krásně, i ty zelené lesy, — že se mi vždy ráno až zastesklo.“

„Já také dlouho nepřivykla, a co mi nejhorší přicházelo, bylo nošení vody ve škopku na hlavě,“ řekla Anča.

„To stojí každou učení než tomu přivykne. Radila bych vám, Madlenko, když byste musela pro vodu chodit, dříve se tomu doma učit. To se položí na hlavu měkké kolo vycpané jako věnec, a na to se škopek postaví, aby netlačil hlavu, a rovně stál. Nejprvé se učte nositi škopek prázny a potom teprv plný, a choďte nejdřív doma po kuchyni s ním, až navyknete jistému držení hlavy a těla. Zejtra vám to ukážu,“ řekla paní Kateřina.

„Děkuju vám; ale cožbych nesměla nositi v konvích vodu? Na ty jsem zvyklá, to se lehce nese a také bych pojednou tolik vody přinesla,“ ptala se Madlena ostýchavě.

„Má děvenko, toť se rozumí, že byste též tolik pojednou přinesla, ale — všude jiný obyčej, a dle toho mají paní už nádoby zřízené. Vidíte, v Praze nosí vodu v putnách, na zádech. Taková putna má

svých šedesát liber, a když jí neseš do druhého i třetího poschodí, třesou se ti nohy jako osyka a nemáš ducha. Ale nejvíc vody pojednou se přinese v putně, tuto je pravda."

„Není přes vědérce, co se u nás všude nosí, to je nejlehčí nošení, mínila Anče.

„Vědra?" ptal se Hájek i Madla.

„Takové vědro," vysvětlovala paní Kateřina, „obnáší za velkou konev vody. Je kulaté jako kbelíček, a nahoře má železný půlkruh, kterým se zavěšuje k vážkám. Vážky záležejí z dřevce kulatého u prostřed, kde na vazu leží, trochu prohnutého. Obyčejně jsou vědra z měkkého dřeva, železnými obručemi okovaná, bohatší mají je okovaná měděnými obručemi a tmavším dřevem vykládaná, řetízky kalené. Chudí mají místo řetízků provázky, místo železných háků dřevěné, a vědra též jen dřevěnými obručemi pobitá. Když se voda nese, přidržují se řetízky k tělu, aby se vědra nehoupala; jde se s nimi velmi lehko, a tíže leží jen na ramenou."

„Všude jiný obyčej, a člověk chce-li s lidmi v dobré vůli žít, musí se mu chtě nechtě podvolit," pravil Hájek. Mezi rozprávkou minula se jídla a Anče začala sklízeti ; Michal ale nalil čerstvého vína, a pilo se na zdraví, „co koho těší." — Madla se upejpala, ale na poctu musela si přece zavdat. Víno je rozveselilo. Začali mluvit o rozličných věcech, o obou jich zaměstnání, o známých, jak se tomu neb onomu vede i o sobě samých. Konečně začal Hájek o chlapcích, které byl nechal v hospodě pod dohledem Jakubovým, a ptal se Michala, zdali by nevěděl o mi-

stru, který by je vzal. „A může to být i jiný řemeslník, ne právě švec," doložil, „jen když bude pořádný a milosrdný člověk."

„Milý kamaráde," řekl Michal, „kdyby mohli ti hoši platit, věděl bych pro ně mistrů, deset za jednoho, ale chlapce rok za rok nikdo rád nevezme, kdo nechce z něho udělat domácího otroka; a když se takový mistr vyskytne, u něhož se mají učeníci dobře, hned je rozhlášen po celé Vídni, a chasa jen k němu se tlačí."

„Pantáto," ozval se Janouš, „v myslivecké třídě je truhlář, Krček se jmenuje, ten potřebuje učeníka, povídal to dnes v kovárně našemu mistru."

„Ah Keršek," řekl Michal, nemoha to jmeno ani vyslovit; „no pravda, ten je hodný muž a přísný. Jestli je vezme, mohou ti děkovat."

„Povšiml jsem si kolikkráte již jeho štítu, a myslil jsem si, že musí být hodný člověk, poněvadž má poctivé svoje jmeno po česku napsané, ne jako mnozí, kteří si je píšou po německu, že to ani Pánbůh nepřečte," řekl Hájek.

„Máte vy ale také jmena, kamaráde, že by na nich člověk jazyk zlámal."

„To jen takový neohebný jako ty máš," zasmál se Hájek. Takové škádlení bývalo časté mezi nimi, proto se však nikdy nerozmrzeli.

„Také se již dnes dva ševcovští učeníci po vás ptali," řekla paní Kateřina; „z Příkopu jsou tuším."

„Vím, vím, slíbil jsem jim něco. Chudáci, chodí to skoro nahé. Byli to zdraví dva chlapci, když jsem

je sem loňský rok přivezl, a tak jsou zakrnělí, bídní, žel se na ně dívat," řekl Hájek.

„Kdyby viděli rodiče, co ty děti zde zkusí, neposýlali by je sem tak na zdař Bůh. Srdce člověku zpláče, když je vidí, jaká to břemena vláčí po tom městě, co se doma napracují, co zimy, co hladu zkusí, a co týrání a bití. Je-li mistr milosrdný, je mistrová zlá, nebo děti jejich, anebo tovaryši. Na učně se vše sveze, vše naloží, každému musí být po vůli. — Učení řemesla je mimotní věc. Jestli se rozstůně, pošlou ho do špitálu, a nikdo se dále po něm neohlídne, vystůně-li se, dobře, umře-li jakoby kámen do vody hodil. Pravda, někteří jsou kluci bohaprázdní, ale není divu, když jsou v takové škole."

„To je to nejhorší, že to vyroste jako divá zvěř, že se k ničemu nevedou, že se neučí znát Boha ani svět, že je každý sám sobě odevzdán. Co záleží komu na takovém dítěti, jestli z něho co bude, nebo ne? Stane-li se zlodějem, potrestají ho; stane-li se hodným člověkem, dobře pro něho. Já kolikkráte přemejšlím o tom, ale co platno, nepředělám to. Nemohu než maličkostí některým pomoci, ale to je proti celku jako rosa."

„Kdyby každý tak myslil, pomohlo by to, milý Hájku, ale my ten svět nepřevrátíme," řekla paní Kateřina. — „S děvčaty máte to také tak; co se jich tu do roka zkazí, které sem přišly, dobré, nevinné! Přijdou sem jako slepé, padnou do ruky dohazovačů zákupných, kteří je prodají kamkoliv. Nikdo se jich neujme poctivě, nikdo nepoukáže jim na propasť, do které tak snadno padnouti mohou. Páni ne-

mají k čeledi své srdce, považují služebníka ne za potřebného pomocníka, za člověka sobě rovného, ale za otroka k služebnosti od Boha určeného. Kdo v službě nebyl, ten bídy nevídal, říká se, a pravda to. Dokud služebník do úpadu pracuje, vidí ho rádi, jak ho ale síly opouštějí, překáží už v domě, kdyby tam byl i věk svůj ztrávil. Hubují na čeládku, že je špatná; inu, je to dílem pravda, ale kdo pak toho vinen? Jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Ale nestrachujte se, Madlenko," řekla paní Kateřina, vidouc v očích Madleniných slze; „není pravidla bez výjimky, je tu i hodných pánů, jako hodných čeledínů. Já také sloužila u zlých: hodných pánů, a všelicos jsem prohlídla, ale chvála Bohu, přece přese všecko přešla jsem s poctivým vědomím. Když jsem pár zlatých uspořených měla, myslila jsem si, že je přece lepší kousek chleba v svobodě než pečeně v službě; najmula jsem se k hodným lidem a prala pro lidi. Brzy mne znali, a paní Katy dávali rádi prát. Snad bych se byla později domů vrátila, ale poznala jsem tu toho Němce a ten úmysl můj změnil. Jednou povídal: „Vidíš, Katy, tys pořádná, dobrá ženská, jakou jsem si přál. Nejsi už mladá, já také ne, ale mám tě rád a jsem dobrý chlap, tedy se k sobě hodíme. Mnoho nemám, ale uživím tě. Vzali jsme se tedy, a jeden ani druhý toho nelitoval — viď Michale?"

Michal s usmívavou tváří podal ženě mozolovitou ruku a zdvihna sklenici pravil hlasem pohnutým: „Na tvoje zdraví, ženo!"

Hájek také zdvihl sklenici a mlčky pil, ne ale na zdraví paní Kateřiny, ač ji měl velmi rád.

Bila jedenáctá na svatoštěpánské věži, když Madlenka v malé, čistě spořádané sedničce, kamž ji paní Kateřina byla dovedla, k spaní se chystala. Svléknuvši se na polo, přistoupla k oknu, aby, jak doma často dělávala, u okna se pomodlila. Odhrnula záclonku s okna — ale tu nebyl květoucí sad před oknem, tu nesvítil měsíc do oken, ani kousek tu nebylo hvězdnatého nebe viděti. Černá vysoká zeď čněla před oknem, i spustila rychle záclonku a klekla pod malý obrázek panny Marie, který na zdi visel. Pomodlivši se, shasla světlo, lehla, zavřela víčka, ale spánek ještě u ní nestál, aby ji pojmul ve svoji náruč, ještě před ní stál svět se svými obrazy, kterým se vymknout nemohla. Tu ji táhly veselé družky k hraní a práci, tu žehnaly jí staré ruce, tu se viděla jíti po cizích krajinách, po boku muže dobrého a milého — ba velice milého! — Viděla se jíti v davu lidu, z nichž nikdo ji nepozdravil, mezi vysokými domy, které jakoby spadnouti na ni měly, viděla se v kole dobrých lidí, a co dále? Spánek zastřel co dále, ukonejšiv ji slibem z milých úst: „Zejtra, Madlenko, se ještě uvidíme!“

U kašny na Štěpánském náměstí scházívaly se ráno a pod večer děvčata pro vodu. Tam bývala soudná stolice. Tam přetřepala se kde která domácnost, kde která paní, rodinné tajnosti se tam stavěly na pranýř a mezi tím se mluvilo o milovnících, o nových šatech, o vojenských parádách, o Elisium a vycházkách do Pratru.

Jednoho předvečera stál tam jak obyčejně houfek děvčat. Některá měla škopek naplněný stát na okraji kašny, některá ho měla ještě prázný, aneb ho naplňovala. Mezi tím rozprávély vespolek.

Jedna veliká vedla slovo. — „Já ti vždycky říkám, abysi se ozvala; byla jsem také jednou u takové paní, která by si byla pro groš koleno vrtat dala, a služky nejraději větrem byla krmila, ale já ji pověděla, zač je perník v Pardubicích; zrovna jsem jí řekla, nedá-li se mi najíst, že ji budu krást, anebo odejdu.“

„No, a dala ti víc jíst?“ ptala se ji ta, co též takovou paní měla.

„Ih holečku, u lakomce nevyhrozíš ani nevyprosíš. Vypověděla jsem.“

„Naše stará,“ ozvala se jedna z houfu, „není lakomá, ale držívá visity a nemá na to, a my se potom musíme za to kolik dní postit.“ — Všeobecný smích. —

„Naše je také samá visita, každé boží odpoledne, sotva lžíci odloží, běží jako s troudem, aby nezmeškala, třebas doma stavení spadlo.“

„A vy si z toho mnoho neděláte,“ usmála se jiná.

„To víš, když není kočka doma, mají myši posvícení. Včera byl bez toho křik u nás, starý to nechce, povídal že ho ožebračí; ony hrajou v těch visitách ten mist a naše prohrála pětku.“

„Dobře na ní; kdyby ji měla dát žebráku, oběsila by se.“

„A když nehrajou, tak to lidi pomlouvá," řekla jedna.

„A smáčí děvečky místo rohlíčků do kávy," ozvala se druhá. —

„Do oči jsou jedna druhé jako miliusové, to tak sladce, tak se kloní až k zemi, a jak se jedna od druhé obrátí, nemohou si na jmeno přijít," pravila snědá Žofka, dělajíc po paních posuňky.

„Včera naše povídala o tvé paní, Rézo, že je lehká osoba," pravila opět jiná.

„Či tvoje paní moji paní vážila?" odsekla Réza. „Ať jen mlčí tvá svatá paní, vrabci na střechách o tom štěbetají, že je bečka hříchů."

„Nedurdi se na mě, já jen prodávám jak jsem koupila," omlouvala se druhá.

„Nekupuj ale zboží ze špatného krámu, rozumíš? — Co z úst tvé paní vyjde, to smrdí čertem, a kdyby se kadidlem od hlavy do paty nakadila, kostelem vonět nebude. Vyřiď jí to, chceš-li. Nechť je moje paní jak chce, na mne je hodná a špinit ji nedám!"

„Což ty, Rézo, se máš dobře, chtěla bych být na tvém místě," ozvala se jiná; „často dostaneš něco, u nás málo kdy co kápne, a s těmi dětmi se člověk natahá jako mezek."

„Proč jsi u dětí?" ozvala se jedna velmi sprosté tváře. „Není horší služby. Já byla také u dětí, ale ve dne v noci není pokoje, jdeš-li kam, celé přadeno s tebou, promluvíš-li s kým, už to klazáňata doma povědí. Ale já jsem jim kolikkráte vyplácela notně a nedělala jsem s nimi žádné trety. Jednou

šel s námi můj amant; paní se to dověděla, a že jí dětí kazím; nu, povídala jsem, když je kazím, tak si s nimi chodějí sama a šla jsem pryč."

„To já jim ublížit nemohu, a kdybych neměla děti ráda, tak bych tam ovšem nebyla," řekla první. „V neděli jsem měla jít s Toníkem k Šperlovi, a to se nám zrovna dítě rozstonalo, nemohla jsem jít, mrzelo mne to dost, ale když umřelo dítě druhý den, nebylo mi tcho líto, že jsem doma zůstala. Bylo chudinka tak hezké! Paní mi dala na šaty a slíbila, že budu moci v neděli s Toníkem jít. — Musím ale domů, s Pánembohem holčiny."

„To je dobrý blázínek," povídaly si děvčata.

„A jaké má štěstí, ten Toník si vydělá mnoho za týden, pěkně se nosí a je čistý člověk."

„Nevídáno, to je štěstí – švec!" ušklíbla se jedna.

„Přece lepší než voják, nebo takový študent, jako ty máš, který smrdí greslí a přece se za tebe stydí," ozvala se Réza, „ten by mi přišel, ani na střevíci ho nechci mít, takového milovníka, kterému jsem jen večer dobrá a když mne ve dne se škopkem na hlavě potká, odbočí jak by čerta viděl."

Všeobecný smích.

„Což, ty každého přikreješ. Ale mluv si co chceš, mně je přece študent milejší než lecjaký tovaryšek anebo hloupý kovář," odpověděla študentova, berouc škopek rychle na hlavu.

„A já nedám za rozum tvého milého ani halíř. Ty ale budeš někdy ráda, kdyby si tě nádeník vzal, neřku-li řemeslník, hrdá Důro," rozhněvala se Réza, že nazvala kováře, jejího milého, hloupým.

Přišly nové dvě; — jedna mladá, svěžího obličeje s žbánem, druhá starší se škopkem.

„Kolikkráte už Dorotko jdeš dnes pro vodu?“ ptala se Réza starší.

„I to Pánbůh ví; jen se na moje ruce podívejte, samá rejha, ani nemohu beze všeho chodit mezi lidi. Už to nevydržím, musela bych schromnout, potom ještě v zimě spát na půdě.“

„To je skoro všude,“ ozvaly se.

„Když je člověk zdráv, projde to, ale když máte trolení v oudech, potom zkusíte. Je to už proklatá čistota. Já vím, kdyby ten dům náš byl, že by paní každý den ho udrhla od korouhvičky až dolů. Div, že jsme ještě komín nedrhly. Celý den se smetákem a já za ní s hadrem a s vodou, a kdyby vodou, ale to všecko luhem a vápnem se drhne. Jinak ale nemáte lepší paní.“

„To by musel mít člověk ale železné ruce, aby to vydržel.“

„Inu, všude je něco. Vedle nás má paní dvanáctou ten rok: to kozel ví, ona má tu fantas v hlavě, že ji každá krade; a za měsíc každou vyžene, a nedá jí mzdy.“

„No té bych pověděla,“ pravila Réza, „ta by pěkně cárala se mnou na úřad: a teď mi dokaž, a když ne — pamatovala by na mne, ať jsem nehodna svého jmena. Taková služba je už ta nejhanebnější!“

„Ba když každého má za zloděje; také byla služkou, může vědět jak bolí takové nařknutí!“

„Beztoho že sama kradla; kdo v tom pytli bývá, jiného tam hledá. — A co ty, Lorko, tvoje slečna má prý hezkého, bohatého ženicha?“ ptala se Réza té hezké, co byla přišla.

„Hezký je dost, ale kdyby i bohatý byl, to by si naši slečnu nevzal,“ odpověděla.

„To je pravda, ta se pro krásu může vyspat. Budeš u ní sloužit?“

„Budu; ženich mi už také říkal. Včera jsem mu dolů svítila a tu mi povidal, že by si přál, abych já byla jeho nevěstou!“

„Kýho šlaka, to bude pěkné manželství!“ zachechtla se Réza a ostatní se ušklíbly. „Ta tvoje slečna musí být hloupá, že si tě vezme, Loro!“

„Co si myslíte o mně?“

„Což by jsme si myslily, že si holka k světu — a tvoje budoucí paní že je hastroš do zelí, třebas byla z rodu urozeného; a ten tvůj budoucí pán má oči v hlavě jako já, a bude si to také myslit,“ odsekla Réza.

„I mluvme o něčem jiném.“

„No třebas o tvojí sukni, že máš hezkou; co tě stála?“

„Dvojku; ale koupila jsem si šaty za desítku. Mám je ušité podle nejnovější módy. Ještě si musím koupit klobouk a šerpu novou.“

„Safra, tyť se strojíš, což ti to vynáší?“ zeptala se s potutelným úsměvem Réza.

„Kdyby mi to nevynášelo, nemohla bych to mít; já se ráda hezký nosím, však jinou radost člověk nemá!“ řekla Lóra a vzavši vodu, odešla.

„Počkej, holka, ty oškrábeš kolečka, znaly jsme více takových, a nyní jsou na řešeté.“

Mezi poslední řečí šel nedaleko nich ševcovský učeň, nesa v ruce pár bot, jimiž okolo boků si pohazoval, hvízdaje si zobecnělou a oblíbenou tenkráte píseň „Popelář.“ Usmolený byl, palce čili domácí páni, jak se žertem říká, koukaly okny ven z pantoflí, lokty blýskal. Z hrubé zástěry mohl se olej táhnout, a nohavice režné dosahovaly jen na kotníky. Hlavu měl jako jež, a tvář jako diblík. Když přišel k děvčatům, zastavil se, najednou ale hlavu shýbl jako beran, když si chce kolit, rozběhl se a drc mezi děvčata, až se rozlítly.

„Co tě čerti berou, usmolenče! Půjdeš odtud!“ křičela Réza, ale i ona musela mu ustoupit, proto že jako šidlo mezi nimi se vrtil, do jedné hlavou, do druhé loktem štochl, třetí dostala botou — a když všechny od kašny odskočily, díval se na kamennou dlažbu, jakoby tam něco hledal, ale najednou pustil se do hlasitého volání: Lidičky, lidičky, kde jste kdo, sem pojďte, pohleďte, co se tu stalo!“ — Ve Vídni netřeba dvakráte volati. Hned se lidé zastavovali, co se stalo, jeden druhého se ptajíce. Tu vykřikl učeň: „Kuchařky tu vystály důlek!“

„I ty bohaprázná šelmo, ty habrovino usmolená, počkej kluku!“ volaly služky, chtíce ho za pačesy chytit, ale než k tomu přišly — kdež byl kluk! Pod rukama jim zmizel jako rtuť. Lidé se smály, ale někteří se také mrzeli, že je měl ševcovský kluk za blázny. Služky sebraly také škopky a šly domů, aby nestály na odiv; cestou ale hubovaly nečistě na kluka.

— Mezi davem, který se byl ke kašně nahrnul, stálo také mladé. velmi sličné děvče, po němž se nejeden ohlédl. — Byla prostřední postavy, spíše větší, souměrných pěkně kulatých oudů, jakoby ji z mramoru vytesal. Pleť její byla velmi snědá, ale jako z aksamitu, a líčka nejinak než jako broskve. Ústa plná a červená jako karmin, bradička trochu vyhrnutá, a čelo jako lupeno liliové. Co však nejkrásnější bylo: oči jako charpa modré, orličí nosejček, a černé vlasy, lesknoucí se jako kalená ocel. Měla je z čela za uši zčesané a v týle v uzel bohatý ztočené. Na hlavě měla bilý krajkový šáteček, ostatní oděv sestával z tmavých šatů a černé aksamitové kazajky. Vzezření její bylo živé a bystré, i bylo viděti, že ji svět těší. O malou chvíli později, co se tam byla postavila, přišla druhá a zrovna u ní zastala. Byla o málo menší, též mladá; hrubý vrkoč, světlých, jako zlato lesknoucích se vlasů, měla stočený kolem hlavy a v zadu hřebenem připevněný. Táhlé její hrdlo bylo jako labuť bílé, oči modré, snivé, velmi půvabné. Tvář čistá, pěkná, skoro dětinného výrazu. Vyhlížela jako milostný obrázek Marianský. I její oděv byl jen jednoduchý, ale čistý. Jak při první zastala, zafukala jí na rameno; ta se ohlédla, usmály se na sebe, daly si dobrý večer, a obrátivše se, šly spolu dále. — „Dobře jim, drchnám, proč nejdou po svých," řekla ta bílá, míníc služky.

„Já když jdu pro vodu, a vidím u studně tu soudnou stolici, raději se vrátím."

„Ani já se k nim nedružím, jakkoli jsou kra-

janky. Ono to někdy přesoudí živé, mrtvé, a já nerada komu ublížím. A kam jdeš Lenko!“

„Byla jsem na koupi a jdu domů. A kam ty jdeš, Aninko?“

„Byla jsem trochu u panímámy a nyní jdu domů.“

„Pojď mne vyprovodit, můžeš-li, už jsme se bez toho dlouho neviděly.“

„Půjdu na kousek, nemusím být doma až o sedmé.“

I zavěsily se děvčata za ramena a šly po náměstí k myslivecké třídě. Lidé se za nimi ohlíželi s líbostí, a zvláště mužští div že na nich oči nenechali. Děvčata rozmlouvajíce, nevšímali si toho, až jeden vyšňořený darmošlap Lence do samé tváře oči vrazil.

„Fi na tě, nestydo!“ zvolalo děvče hněvivě, uhnuvši stranou; toho by si u nás žádný chasník nedovolil; ale zde to plemeno nezná studu!“

„A dokonce když vidí sprostší holku, mysli ti panáci, že si mohou vše dovolit,“ řekla Aninka.

„Vidíš, Aninko, tuto mne nejvíc mrzí, že je člověk služebný za horšího neslužebných považován, a kdyby sebe hodnější a poctivější byl. Proto jak mile budu mít pár zlatých uspořeno, nechci sloužit.“

„A co bys začala, když se nemá kdo o tebe starat, tak jako o mne?“

„Víš co nám panímáma povídává, jak se praním živila, a jak se jí dobře vedlo?“

„Kdopak má takovou kuráž, a ty bys nezastala co panímáma, jsi slabá na takovou práci.“

„Však nemyslím být pradlenou, umím šít, mohu být švadlenou, a žít na svobodě. Chodí k nám do domu švadlena, také mladá, a povídala mi, že se dobře uživí.“

„Řekla jsi to panímámě?“

„Neřekla a neřeknu ještě, až jednou, ona by se hněvala, že jdu ze služby, a mého stání v tom domě není, ačkoliv se mám dobře.“

„A proč?“

„Až jednou vám to povím. A ty jsi spokojená v službě?“ ptala se Lenka.

„Jsem; mám pro sebe komůrku vedle kuchyně, a v zimě dost teplička; práci hravě odbudu a staroušková moji jsou dobří. Starý pán po snídani nakrmí psa a ptáky, paní zalije si květiny, potom čtou noviny, a k poledni jdou spolu na procházku; po procházce se obědvá, po obědě každý ve své lenošce pospí, potom přijde starý pan hejtman, náš denní host, a hrajou v karty nebo si něco vypravují, až je večer. Po večeři záhy jdou spat. Tak to máš den ode dne po celý čas co tam jsem. Nyní čekají staří moji páni syna, který je voják; paní pláče radostí, kdykoliv naň zpomene a ustavičně o něm se mnou mluví. Musí to být krásný člověk podle obrazu.“

„No jen se mi do něho, Aninko, potom nezamiluj,“ škádlila ji Lenka.

„Kdyby mi roveň byl, řekla bych, že se mi líbí zrovna dost, ale pán se mi nesmí líbit.“

„Nedá se poručit, co se líbí, aby se nelíbilo, nechť je to pán nebo žebrák, srdce neptá se po bohatství, nedbá na žebrotu," řekla Lenka.

„Ejhle, tyť mluvíš, jako bys toho zkušená byla?" pravila Aninka.

„Kdo ví, jestli nejsem; ale mluvme o něčem jiném. Vždyť jsem se tě ještě ani neptala, jestli ti z domu jaké vzkázání poslali?"

„Tetka nedbá a mimo ni nemám žádného, to víš."

„Mně Hájek také málo kdy vzkázání přinese. Bratr se nestará, a otec je starý, psát neumí. Já ale přece neobmeškám k Hájkovi doskočit, zdá se mi, jakobych domov viděla, když jeho vidím."

„Také ho ráda vidím; máme ho ale také zač mít rády!" pravila Aninka.

„Co on pro nás udělal, ze sta jeden by neudělal. Člověk to vidí, jak se jiným vede, když sem přijdou jako slepé, nevědouce kudy kam; tu teprv pozná člověk dobrotu, míti k ruce takového člověka dobrého jako je Hájek a takovou panímámu jako je paní Katy."

„Však má také na ní paní Kristina, dohazovačka, co v naši ulici zůstává, zlost nemalou, že jí bere výdělek. Už mi nejednou vzkázala po kuchařce naší, abych ji navštívila, že by mně ráda něco vyřídila."

„A ty, bylas u ní?" ptala se Aninka.

„Já bych ji neviděla, babiznu; vzkázala jsem jí, aby si nechala vyřízené od cesty. Od ní bych se málo dobrého nadíti mohla."

„My tam máme také takovou Jedubabu; ta mne

jednou chytila a povídala, že by věděla pro mě místo na sto zlatých, abych vypověděla, že by ode mě ani mnoho nežádala. Já jí ale zkrátka odbyla, že si nepřeju míti se lépe než se mám. Ani jsem to panímámě neřekla."

„Já také ne; Hájek ovšem říká, svěřte se jen se vším paní Katy, buďte upřímny. Ale ono se přece všecko říci nedá. Kdybych jí to řekla, ona by snad na babu šla, a ta by se potom na mně vymstila, raději o tom mlčím. — Ale jak pak se ti líbí, Aninko, Madla?"

„Mně zrovna dost; má něco při sobě, že jí musí člověk rád mít, a zdá se být dobrá. Škoda že jsem až na té Vídni, abychom se někdy večer sešly; ty ji tu máš blízko, Lenko."

Jsem tomu ráda; mimo tebe neměla jsem kamarádky, ale Madla se mi hned zalíbila. Bude se jí chudákovi asi stýskat. Byla jsem právě u panímámy, když se tam Hájek loučil; Madla plakala, a on měl plné oči slzí, když jí ruku podával. Mně se všecko zdá, že Madla Hájkovi více na srdci leží, než všecky my, co nás sem dovezl."

„Kdo ví, co jsi viděla, snad je příbuzná jeho," mínila Aninka.

„Ach, příbuzná! Takové as příbuzenství je to, že jeho matka a její matka dvě vlastní ženy byly," zasmála se Lenka.

„Inu, Hájek je na místě hodný člověk, a kdyby měl městské šaty, byl by i hezký, ale v tom šatu vyhlíží hrubý. Já bych myslila, že by se Madla k němu nehodila. Co ty tomu říkáš?"

„Já ti povidám tolik, Aninko, Hájek je nejen hodný, dobrý, ale také hezký člověk i v těch šatech co vozka. Když jsem s ním jela, tak se mi zalíbil, že kdyby mně byl řekl: „Lenko, já si tě vezmu — byla bych hned řekla ano, aniž bych byla dbala, hodím-li li se k němu. Budou-li se rádi mít, nebudou na nic dbát, bude-li se ale Madla na něho dívat s tvýma očima, pak se jí ovšem jiní lepší zalíbí."

„Vždyť já si ho vážím co nejlepšího přítele," omlouvala se Aninka; „ale vzít bych si ho nechtěla."

„Já již také jiné myšlénky mám; za rok se mnoho změní. Člověk vidí, slyší všelicos, přijde do všelikých okolnosti a nabývá jiného rozumu, ale že se mi Hájek velmi líbil, toho nezapřu."

Mezi tou řeči přišly děvčata k Myslivecké třídě a musely se loučit. „Přijdeš beztoho k panímámě, až budeš mít vycházku, mohly bychom si někam vyjít, poprosíme pani Katy, aby s námi šla," pravila Lenka.

„To se ještě smluvíme. S Pánembohem; pozdravuj Madlu!"

„Zdrávas zkazovala. S Pánembohem," a děvčata podavše si ruce, rozešly se, jedna vešla do blízkého domu, druhá pospíchala na předměstí Vídenské, neboť se již smrákalo.

V myslivecké třídě nedaleko domu, kde Lenka sloužila u bohatého obchodníka, sloužila Madla u bohaté rodiny úřednické. Paní Kateřina ji tam odkázala a doprovodila s jistotou, že se dobře míti bude.

Znala paní co velmi líbeznou v chování a v řeči, a tudy se domnívala, že děvče do lepších rukou přijíti nemůže, paní že zajisté bude s ní vlídně zacházeti; vidívala ji také denně v kostele, a tudy si myslila poctivá Kateřina, nábožný člověk že musí být i dobrý. Jakkoli dosti zkušená, tenkráte se přece klamala. Paní Kateřina uvedla Madlu sama do služby a prosila paní, aby jen z počátku trochu trpělivosti měla, že potom v každém ohledu za Madlu stojí. — „No, dítě moje, doufám, že bude ona se mnou a já s ní spokojena," pravila paní velmi přívětivě. Kateřina věděla, že se Madla přičiní, aby se paní zachovala, a tudy zcela uspokojena Madlu v službě zanechala. Poznala ale Madla záhy, že není vše zlato, co se svítí, ani svato, co se vidí. Pod zevnější uhlazeností, líbezností a citlivostí kryje se začasté největší sprostáctví, surovost a prázdnota srdce. Tak to bylo i u paní, u níž Madla sloužila. — V společnostech, před cizími, nebylo cituplnější, milostnější paní nad ni, po domácku ale byla jiná. —

Madla záhy cítila se nespokojenou. Služka obyčejného druhu byla by spokojena bývala, neboť měla dosti jíst, i práce nebylo přemoc, plat slušný, než jemnocitná Madla raději byla by více pracovala a méně jedla, ale při vlídné, dobré paní. Ale ta paní nebyla vlídná. Hned první den slyšela tolik nadávek a klení, že jí vlasy vstávaly. Jaktěživa to doma ve vsi neslyšela; tak nenadával ani obecní sluha stádu, když mu nechtělo se řaditi, jako milostpaní. Druhá služka se ovšem paní za zády vysmála, ale Madle bylo při tom ouzko; ale mlčela. Zvyklá jsouc z domu při práci

zpívati, z počátku několikkrát začala svoji oblíbenou: „Ach není tu není," dílem aby srdci ulehčila, dílem aby práce rychleji od ruky upadala. Jedenkráte pán ji poslouchal a pravil paní: „Toť jsme ještě neměli tak veselé služky, tak hezké a pořádné, jen si ji važ!" Ale to si dal ubohý pan, ta mu vybrala z kapsy drobečky! Od té chvíle měla Madla ještě hůře. Když zase jednou maně do zpěvu se pustila, přiběhla jí dceruška vyřizovat, aby neškvěkala, že to nemá mama ráda. Madlenka se zapálila, slze vstouply jí do očí a umlkla jako skřivánek, když naň padnou mrazy. — A přece zpívala tak pěkné písně, a hlas měla jako zvonek — ach Hájek byl by ji poslouchal celý den!

Paní měla vše pod klíčem, a dle potřeby vydávala, i chléb, což bylo Madlené nejdivnější. Když někam šla, zamkla kde jaká skříň, a klíče od světnice vzala s sebou. To zpomínala vždy Madla, jak doma z celé vsi na pole odešli, chalupy jen na petlice zavřeny nechavše se vším všudy nábytkem. A nikdy, aby se bylo co ztratilo! Ta nedůvěra jí velice trápila a dokonce ony obojetné narážky, že je té neb oné věci málo, nebo že se nedostáva peněz. Madla se ovšem vždy hájila, neboť jí tím k srdci sahánno, ale paní přece vedla svou. Jedenkráte, když zase Madlu týrala a ona se hájila, pravila úsměšně: „Neboj se, jsi Češka, před Čechem se beztoho každý hřeb třese." — „Ale jiný ho vytáhne," odsekla druhá služka, též Češka, které, ač hrubá a sprostá byla, přece se to dotklo. Jako by sršeň píchl, tak sebou paní trhla, a otočivši se po služce, dala jí políček.

„Ty mne bít, ty — počkej, já ti ukážu Češku!“ zvolá služka, hřmotná, velká osoba, a popadnuvši paní, chtěla stejné stejným splácet, ale Madla vrhla se mezi ně a služce nedala. — Paní soptěla, ani slova nemohši promluvit. „Štěstí máš ty draku, že tě Madla uchránila, já bych ti byla dala zloděje, abys podruhé dala pokoj a byla ráda, že ti poctivá Češka slouží.“ Na práci ani víc nesáhnuvši, sebrala svoje šaty, ukázala paní, že nemá nic jejího, svázala je, a přehodivši je přes sebe, pravila: „Mám tu ještě za měsíc mzdu, ale nechci nic od tebe, dej to na modlení za sebe, aby ti Pánbůh hříchy odpustil, máš jich hodně na svědomí!“ Paní křičela, že ji bude žalovat, že nesmí ani krok — ale služka ji odstrčila, dala Madle s Bohem, a s napomenutím, aby raději cihly dělat šla než takové sani sloužila, vyšla ze dveří.

Paní se z toho rozstonala, ale neřekla pánovi proč, neboť on byl spravedlivý a byl by ji zajisté takové důtky přál. Měla vlastně Madleně být povděčná, že ji uchránila výprasku a v nemoci ještě ošetřovala, ale ona neuznávala za potřebné, služce býti povděčnou za něco, aneb ji šetrnost jakou prokazovati, to jmenovala zabazovati se. — Ani děti nesměly s Madlou do rozprávky se pouštěti, mimo to, co býti muselo; vždy jim říkala, že se nesluší, aby se služkou mluvily, že se naučí jen sprostým řečem. — V domě bylo vše německé, jen druhá služka byla Češka a paní trochu česky mluvila; paní Kateřina myslila, že se Madla takto nejrychleji německy naučí, i spolehala na paní, že jí někdy napoví, ale paní jen z po-

čátku, dokud musela Madle jasně povědít, co chce, česky to řekla, jak mile Madla trochu porozuměla, česky na ni nepromluvila, a když někdy v pochybnostech byla, tu hned paní: „No, což si's to nemohla již pamatovat, tupá lebko česká!“

V takové škole byla Madla. — Někdy, myslila, že musí udělat jako ta služka, sebrat vše a odejít. Všecka trpělivost ji přecházela; čest osobní i cit urážené hrdosti národní, který doma neznala, ji k tomu popouzel. Obyčejně, když večer na lůžko lehla, začala přemýšleti. „Bože!“ naříkala si, „proč pak ta paní Češkám laje, jako by se z matky nerodily, jakoby slunce na ně nesvítilo, a Bůh jim otcem nebyl? Proč nám spílají, jako bychom nejhorší byly?“ Tak si naříkala, ale srdce její prosté, ku každému upřímné, nemělo pojmu o záští, která hubí národy. — Paní Kateřina o všem tom ničehož nevěděla; Madla ostýchala se jí to říci, bála se, aby paní Kateřina jí viny nepřikládala, když se o pravdě přesvědčit nemohla; paní mluvila vždy o Madle, když na ni řeč přišla, jakoby zlata ukrajoval. Bála se, aby ji neměly za choulostivou, a že to hanba nevydržet ve službě. Lence a Anince si také nenaříkala. — Aninka byla spokojená, myslila tedy Madla, že jí neuvěří, a Lenka měla vždy tolik co povídat o sobě, že Madla při jejím povídání zapomněla na své, a tak neměla nikoho, komu by se byla svěřila. Hájek? Hájek by byl jediný býval, kterému by se byla svěřila, ale byl daleko a záviselo od nákladu, zdali za dlouhý neb krátký čas přijede. — První čas nechtěla se Madlenka od svého kroje odloučit, již proto, že ji Hájek za

to prosil, ale jak vešla na ulici, lidé za ní se dívali, že se až vždy zapálila. Myslila chudák vždy, že je počerněná na tváři, nebo že má na sobě cos v nepořádku, až jí stará Anče vysvětlila: „To se tak po vás dívají, že jste pěkná červená a k světu podobná, zde máte ty holky jako z tvarohu, a potom vám ten váš kroj sluší.“ Když to řekla paní Kateřině, radila jí, aby si pomalu kroj měnila a se trochu po městsku nosila, že nebude tak nápadná. Madla ji ale jen tak dalece poslechla, že si dala šít kabátek, jako Aninka nosila, a sukně že zdloužila; žíhon ale nechala. Ačkoliv jí to dobře slušelo, přece by byla raději zůstala v svém selském kroji. Proto se ale lidé, když šla po ulici, přece za ní ohlíželi. — Když šla do trhu, vždy stavila se na otčenášek v kostele, a vždy jí to přicházelo přepodivné, že lidé s košemi a lecčím skrze kostel procházejí jako skrze průchodící dům.

Nejbližší kostel měla svatého Jána Nepomuckého, a do toho vždy chodila k patronu českému. Poprvé tam šla, právě na den sv. Jána; zpomněla jak doma v předvečer již zpívali u sochy pod lipami, jak děvčata sochu kvítím krášlily; ve Vídni ani známky o svátku, jako všední den; divně jí to přicházelo. Šla do kostela s paní Kateřinou a s Ančou. Kostel byl pln lidu, jak bylo vidět, nejvíce z pracující třídy; všickni byly svátečně přistrojeni. Okolo obrazu sv. Jána na postranném oltáři byl nový věnec, dar to od několika paní českých. Byla tichá mše; po mši obětoval kněz několik otčenášů za zemřelé. On začínal modlitbu německý, ale lid dokončoval česky.

Když odcházel kněz od oltáře, tu zasedl k varhanům jeden z mužů, kteří na kruchtě byli, starý bělovlasý pán, a začal hráti nápěv známé svatojanské písně a po celém kostele zaznělo radostně: „Satý Jene, patrone české země!“ — Když šly z kostela, viděly starého pána před kostelem, obklopeného několika muži, kteří mu děkovali. „To je učitel jeden, muzikant, Čech; každý rok sem přichází zahrát píseň ke cti našeho patrona českého,“ pravila paní Kateřina Madle.

Jindy ale nezaslechla Madla ani píseň českou, ani modlitbu, ani kázaní v žádném z okolních kostelů. To jí tak divné přicházelo, že přišedši z kostela, bylo jí, jako by tam nebyla bývala. Slyšíc kázaní německé, zdálo se jí, jako by neslyšela slova božího; a nejvíc litovala, že si ani zazpívat nemůže v kostele. Říkala to také paní Kateřině, a ta jí slíbila, že půjdou jednou na české kázaní k Matce Boží na Schodech. Ale trvalo to dlouho, než se to stalo, neboť Madla nemohla se odpráznit právě o šesté hodině ranní, kdy kázaní bylo; k tomu bylo i hezký kus cesty do českého kostela. — Aninka, která sloužila na Vídni, také si paní Kateřině ztěžovala, že má tak daleko do českého kostela, že sotva jednou za rok na české služby boží přijde.

„Milá holka,“ řekla paní Kateřina, „to si mnoho a mnoho Čechů na to ztěžuje, že neslyší slovo boží ani za rok jednou. Zde aby byly tři kostely české.“

Co Madlu také velice trápilo, bylo to, že se o bratru nemohla ničehož dověděti. Hájek se poptával,

paní Kateřina, Michal, Anča i Janoušek se pídili po něm, vyptávali se, kde jen věděli, ale žádné stopy. I Strnad a Stehlík, kteréž Hájek na řemeslo truhlářské dal, a mistr Křeček přijal, poptávali se po chlapcích, kteří byli Vavřínové. — Našlo se několik Vavřínů i Lorenců, jak je překřtili ve Vídni, ale žádný Vavřínek Záleský, pocházející z Jesenice. Nemyslila už Madla jinak, než že mrtev je, a co zemřelého oplakávala ho, a každý večer, když se před spaním modlila na růženci, který jí tetka byla dala, zpomněla s otčenáškem na ubohého Vavřínka. Ložnice Madlina byl malý sklípek při kuchyni; z kuchyně padalo tam trochu svitu skrze malé okénko, ale na vzdor tomu v pravé poledne tma tam bylo. — Stálo tam lože ne velmi vystlané, při loži židlička a malinký stolek. Za ložem na rohatině visely Madliny šaty a pod rohatinou stála její truhla; nebylo tam hnutí. — Na stolečku měla Madla kytičku ve sklenička státi. Květin byla milovnice, jakož vůbec děvčata na venku rády květiny mají, a i v zimě v kruhulích je pěstuji. — Madla ve Vídni také si koupila květiny, ale ony jí v několika dnech ve sklípku zhynuly a v kuchyni je míti nesměla; kupovala si tedy přes den čerstvou kytičku vždy od mladého děvčátka, které sedávalo s květinami v průchodním domě blízko náměstí. Mluvila skoro jako česky a byla vždy velmi bledá a vyschlá. Jednou se jí začala Madla vyptávat, a dověděla se, že jsou její rodiče Slováci, že mají mnoho děti a velkou bídu, a že všecky bydlejí pohromadě v malinkém sklípku. — Bylo líto Madle ubohé rodiny, a druhý den vzala několik

kousků oděvu, něco peněz, co pro Vavřínka schovávala a děvčeti to dala. — Třetí den, když zase kytici kupovat si chtěla, děvče mělo již pro ní nejkrásnější ze všech stranou odloženou, a dokonce zaplatit si ji nedala. — Od té doby Madla začasté dárek děvčeti přinesla i od jídla, a děvče mělo pro ni vždy nejpěknější kytici, na kterou i paní s jakousi žehravostí hleděla. — Madla mohla to udělat, ona nedbala na parádu, která se začínala i mezi služkami zmáhat, ona nenosila klobouky, drahé šaty, šály, šperky a podobné věci, za které mnohá nejen mzdu celou, ale i poctivost dala. Madla nosila se jednoduše a proto dobře vystačila se mzdou, ba ještě mohla uspořiti neb radost nějakou způsobiti si za to, což také činila dle dobrého srdce svého, nemyslíc ještě spořiti na stará kolena.

Jakkoli Madlina ložnice malinká a tmavá byla, přece to byl její nejmilejší kouteček v celém domě, chrám to její nevinné poesie. — Když vše ulehlo a s prácí hotova byla, vzala si kahanec a šla do svého sklípku. — Někdy si pro sebe něco pracovala, polohlasně při tom prozpěvujíc, obyčejně se ale na polo odstrojila, sedla na lože, nohy podepřela o stoličku, hlavu o dlaň a oči upřela chvíli na vonnou kytici, chvíli na plamen kahance, a chvílema je i zavřela, aby obraz v duchu tanoucí tím jasněji viděla. Dívala se na kytici, připomínala si vždy domácí zahrádku, veselé družky, zelené louky, viděla je kositi trávu, hrabati seno, slyšela veselé jich zpěvy; viděla tetku seděti pod večer pod okny, viděla sebe zalejvat záhonky květinové. — Viděla jak to chodí kolem plotu,

tu kmotra, tu strýc, tu některý chasník. pozdravujíce a zastavujíce se na slovíčko. Viděla vraceti se chasu z pole, slyšela zvonění zvonců krav jdoucích před stádem, celý ten živý ruch a šum, jaký bývá večer v dědinách, stál před ní a zněl jí do uši. — Když si ale zpomněla na strašidlo, co ji z domů vyhnalo, zachvěla se a zavrouc oči, rychle k utěšenějšímu obrazu se zanesla, k obrazu, s nímž ráda a dlouho se duše její obírala. Nepronesly ústa její jediného slova, ale sladký úsměv okolo pootevřených rtů a vroucí, touhyplný pohled prozrazovaly, koho Madla v duchu před sebou vidí. — Ale náhle zastínila se tvář její, z prsou vyvinul se povzdech a z úst tichá slova: „On z takové živnosti a já chudobná, ne, ne, to nemůže být! Byla to jen útrpnost, on je dobrý, vždyť Lenku, Aninku také rád má; ach jak jsem bláhová.“ — A vždy se oko její zasmušilo a slzy je zalily. — Bláhová Madlo!

Hájek nerad z Vídně odjížděl, a kdyby po jeho bylo šlo, od Táborské linie by se byl nazpět vrátil; — ale musel dále. — Ani se mu ta cesta nezdála touž býti, kterou byla, ani se mu zem tak nezelenila, ani mu slunce tak nesvítilo, jako kdy Madla vedle něho kráčela. — Jindy si po cestě zpíval, hvízdal, s Jakubem promluvil, s psem si pohrál, okolo koní s potěšením obcházel, a to nic. Zamyšlen šel podle vozů s čelem zamračeným, jakoby s něho pršet mělo. Jindy, když přijel do hospody, bylo ho plná hospoda; tu s hospodským promluvil, tu stavil se u paní hospodské, aby jí pověděl, o čem by ráda slyšela, a každý rád ho viděl a vítal. On byl sice stej-

ně přívětivý a zdvořilý ke každému, ale přece se mnozí ptali Jakuba, jestli neměli ve Vídni nějakou nehodu, že pantáta tak rozbroukaný se vrátil. Jakub ale vždy, že neví o ničem, že je pantáta vždy stejné mysli. Lhal Jakub; on nejlépe věděl, že nebyl pantáta tím, kým býval, ale myslil si, co je mi do toho. Byltě poctivá duše a pantátovi zcela oddán. Lidé soudili o Jakubovi, že nejídal vtipnou kaši, ale nebyltě on bez filipa, ač mu to na čele psáno nestálo. — Všelicos myslil si, když viděl pantátu veselého jeti do Vídně a zamyšleného domů se vraceti, ač se zdálo, že si Jakub ničeho nevšímá, mimo čtvero kol u vozu; dobře on si všeho všíml, ale nevykládal hned, co věděl na krám. Viděl Jakub dobře, jak si Hájek Madlino psaníčko, co domů tetce posýlala, za ňadra schoval a všechny ostatní cedulky do opasku; viděl jak si je na cestě nejednou vytáhl, na ně se díval a zase za ňadra schoval. — Už je pravda, pomyslil si Jakub, že ta láska z lidí blázny dělá, i ten pantáta zabředl až po uši. No, nepřeju mu, aby ho ta pannenka tak odbyla, jako mne má. Hej, čihy, naruč!" — volal na koně, bičem práskaje, neboť přijížděl cizí vůz, Hájek také hned hřebce obracel, neboť ti rádi po cizích koních kopali i na silnici. — Když vůz zajel, šli Hájek a Jakub podle sebe.

„Škoda že nevozíme i z Vídně tu chasu, jako jí do Vídně vozíme, člověku je veseleji na cestě, když to tak okolo běhá. Kterak pak asi těm ptáčkům se tam povede? — Maji hodného mistra, jestli budou poslouchat, mohou z nich být hodní lidé," řekl na to Hájek.

„No, někdy se ti hoši vydaří, a co zkusili, přijde jim k dobrému; snad se také z těch dvou ptáčků něco hodného vykřeše. Hůř bude asi panně Madlence, než zvykne . . .“

Hájek začal hřebce po kýtě hladiti a neřekl ani slovíčka. Jakub, jakoby si toho nevšímal, dále pravil: „Ale ony jsou ty holky jako vrby, hned se to všude ujme, zvlášť ve Vídni se jim líbí. — Je tam rozličné podívání, a potom umějí tam mužští děvčatům růžičky sázet, zvlášť hezkým, a to se děvčatům líbí. — Jsou to šelmy, ty děvčata!“ doložil Jakub, bičem v povětří zašvihnuv.

„O tom šelmovství ty asi málo tak víš, jako já,“ usmál se Hájek. —

„No, pantáto, nepřál bych vám, abyste tolik o něm zvěděl jako já,“ odpověděl Jakub.

„Což pak tě některá ošidila? Vždyť jsi se nikdy o tom ani nezmínil?“

„Není to podle toho, abych se mohl pochlubit, raději mlčím, lidé by se mi ještě vysmáli. Před vámi pantáto, nemusím mít ale tajnosti. — Když jsem ještě s Podhájským do Prahy jezdil, seznámil jsem se tam s holkou, která se mi tak zalíbila, že jsem bez ní býti nemohl. Byla z naší krajiny a sloužila v Praze v domě, kde jsme stávali. Každý říkal, že je hezká, ale mně byla nejkrásnější na celém světě. Ačkoliv jsem nehezký a v přirovnání k ní, ošklivý byl, přece mi říkala, že se jí líbím a že mne hned z počátku opravdu ráda měla. Velmi ráda se strojila, a líbilo se jí, že se lidé po ní ohlížejí, což se ale mně nelíbilo; přál jsem jí to, a těšil se tím, že

si ji z Prahy odvedu, a potom že takové věci odloží. Proto jsem se přičiňoval, abychom se mohli co nejdříve za sebe vzíti. Ale nedojel jsem, milý pantáto, polámaly se mi váhy, zvrhl jsem do bláta! Jiný se děvčeti zalíbil, hezčí než já; nosil se pansky, uměl ji hodně balamutit, a to se jí líbilo; sprostého vozku odbyla. Vida, že mne oklamala, pustil jsem od uzdy a nechal všeho být. Nechci říci, že by mně to bylo jednostejné bývalo: dlouho mne to žralo. Ani když k vám jsem přišel, zapomenout jsem na ni nemohl, ale nyní je mi už pěšky jako na koni. Odpustil jsem jí; byla dost trestána!"

„Vdala se?" ptal se Hájek, útrpně na Jakuba pohlédnuv.

„Na půl kola, jak se říká," odpověděl Jakub trpce, švihnuv si bičem.

„A nevíš nic více o ní?"

„Nic; domů nejdu, a v Praze jsem nebyl, co jsem u vás; a kdybych i býval, nechci o ní slyšet, ani ji vidět." — Jakub umlkl. Hájek také mlčel; Jakubovo vypravování nemile se ho dotklo; začal přemýšleti o sobě a o Madle. Viděl ji tak krásnou, roztomilou, hodnou, a sebe proti ní nemotorného, nejapného, nehezkého; ona mladá v prvním rozkvětu, on starý mládenec; jindy se smával, když ho matka tím k ženění pohnati chtěla, nyní cítil olověnou toho tíži. Když si to vše rozmyslil, zdálo se mu nemožné, býti milován od děvčete, jako Madla. Byl si ovšem vědom, kdyby jeho ženou byla, že by vroucí svojí láskou vše jí vynahradil; ale což platno, kdybych i život pro ni dáti chtěl, nebude-li ona líbost ke mně

míti?“ pokračoval ve svém rozjímání. Z tajného koutku srdce ozýval se ovšem vždy hlásek, který mu připomínal mnohý láskyplný pohled, mnohé důvěrné slůvko, a odvětěný potisk ruky, který mu na mysl uváděl rozličné ty malé důkazy vzrůstající obapolné náklonnosti, drahé to kaménky, z nichž si milující chrámek lásky budují. Rád by byl hlasu tomu věřil, ale netroufal poddávati se naději; jako Madla náklonnost jeho více útrpnosti přičítala, tak zase Hájek důvěrnost její opuštěnosti přičítal, a tak se bláhovi obelhávali. Hájek ale, zvlášť co mu Jakub nehodu svoji svěřil, umínil si pevně, neprozraditi se Madleně dříve, dokud by se nepřesvědčil, že si zůstala stejná, pak se jí chtěl teprv zeptati, zdali ho má v pravdě ráda. „A jestli ji nedostanu, nechci žádnou,“ byl vždy konec jeho rozjímání. —

Když přijížděl Hájek třetího dne k večeru k Malé Skaličce, zdvihla se nedaleko silnice pod stromem sedící ženská, a rychle k Hájkovi přikročila. Byla to stará Bětka. „Pozdrav vás Pánbůh, pantatínku, už od poledne tu čekám na vás, ale jen když jsem se vás dočkala. Copak Madla, vezete nám vzkázání?“ ptala se, uchopivši Hájka za ruku. —

„Nesu vám psaníčko a pozdravení všem,“ řekl Hájek, a sáhl za vestu, ale práznou zase ruku vytáhnuv pravil: „Pojďte na kus cesty se mnou, můžete-li, budu vám o Madlence povídat, co nemohla napsat. Potom vám dám psaníčko.“

„I ty můj světe, jakž pak bych nešla, vždyť se už ani dočkati nemohu, abych slyšela, kterak se té holce vede,“ odpověděla Bětka všecka potěšená.

Hájek začal Bětce v krátkosti vypravovat, jak se do Vídně dostali, o paní Kateřině, a co vůbec tetce věděti třeba bylo; co se jeho týkalo, to vynechal. Bětce neušlo ani slůvka, a ustavičně měla se co ptáti. — Když už z většího dílu všecko byl pověděl, ptal se jí, zdali rodiče Madliny vědí, kde Madla je a co tomu říkají.

„I to už ví celá ves, že je Madla ve Vídni, jen že neví nikdo u koho slouží, a ani my nevěděly, ale také nyní nepovíme; matka se nehněvá, ale otčím ji ani viděti nechce, a jen se drží mlynáře, toho bezbožníka. Tetka má strach, neboť se vyslovil mlynář že on Madlu najde i ve Vídni a že jí musí dostat, a slyšíme, že hodlá prodat mlýn. Jen jí řekněte pantatínku, aby se měla na pozoru. — Však ona ji tam tetka dlouho nenechá. Vám to mohu říci pantáto, on by ji rád rychtářův syn Tomeš, oni vědí, že jí tetka všecko dá upsat, myslí si tedy rychtář, že by Tomeš dobře sedl. Tetka by to také ráda viděla, Tomeš je čistý hoch a z dobrého chování, a usilovný; je asi o rok starší než Madlenka.“

„A má ho Madlenka ráda?“ ptal se Hájek kvapně.

„To na dobré svědomí pověditi nemohu, kdož může člověku do srdce nahlédnout; pokud vím, nedávala Madla žádnému přednost. No ale, co není může být až se domů vrátí,“ mínila Bětka a vypravovala ještě mnoho, jak se všem stýská, jak tetka vstávajíc léhajíc na Madlu zpomíná, a konečně se ptala na Vavřínka. Slyšíc že o něm nikdo neví, litovala ho. Když přijeli do Malé Skaličky, dal Hájek Bětce psa-

níčko, řka jí, aby si záhy odpověď přichystaly, že se dlouho doma zdržovati nebude. Bětka děkujíc mu odešla a on hlavu plnou nově znepokojujících myšlének jel dále.

Stará Hájková měla syna svého velmi ráda a když přijel domů, bylo vždy v statku jako o hodech. Sousedé také přišli navštíviti ho a on zase přicházel v letě do besedy pod stromy před hospodou, v zimě sešli se v hospodě. I staří sousedé rádi ho poslouchali; noviny, které on domů přinesl, byly jediné, co po celý rok v dědině slyšeli. Tenkráte očekávali ho s toužebnosti sestra jeho a mladý Záruba: od slova jeho záviselo jejich štěstí: „Jen dočkejte chvíle, já s Jiříkem sama nejdřív promluvím," řekla jim matka ráno když přijel. Jakkoli Hájek znáti na sobě nedal, co ho bolí a hněte, matka přece viděla, že mu něco vězí v hlavě. — Ptala se ho, ale on že nic. — Šla s chytrou na Jakuba, jako již několikkrát udělala, ale s tím se vždy špatně potázala. „To je chlap, ten Kuba," říkala dceři, „já do něho mluvila jako do dubu, a není možná slovo z něho vyrazit." Vědouce že má Hájek lecjakých starostí při svém zaměstnání i také mnoho vydání, přičtly tomu jeho zasmušilost. — Celý den s ním matka sama nemluvila. Po večeři, když odešla čeládka i sestra ze sednice, zůstal Hájek ještě seděti. — Madla šukala po sednici a Hájek držel střenku nože mezi prsty a cinkal jím o stůl, mysle při tom na Madlenu, jak by jí to slušelo, kdyby seděla vedle něho co hospodyně. Tu přisedla matka k stolu a hned mu nůž z ruky vzala, řkouc: „Ani to slyšeti nemohu; co pak nevíš, že tím

nouzi voláš do stavení? To nebožtík tatík nikdy nedělal.“

„Já nezpomněl, že to nemáte ráda mamičko,“ usmál se Hájek, nevytýkajíc matce pověrečnost, co by jinému byl neprominul.

„No, no, vždyť já nic neříkám. Ale Jiříku, mám něco na srdci, a ráda bych, abys mne vyslechl,“ řekla po chvíli matka.

„Jen mluvte mamičko, rád budu poslouchat,“ pravil Hájek, neočekávaje nic jiného než domluvu, aby se oženil; tehdáž se ale zmýlil.

„Včera tu byl starý Záruba,“ — začala matka, — a říkal mi o Markytu pro Jeneše. Já mu neslíbila ničehož, řekla jsem, až ty přijdeš, co tomu řekneš. No, co tomu říkáš?“

„Ale, vždyť pak je Markyta ještě dítě?“ dívil se Hájek.

„To se ti zdá, vždyť bylo Markytě deset roků, když otec umřel, od té doby jde už na sedmý rok, bude jí tedy sedmnáct, Jenešovi je čtyryadvacet, to je tak nejlepší, a je přísloví, syna ožeň kdy chceš, ale dceru vdej kdy můžeš. — Zárubovic jsou hodní lidé, Jeneš jediný syn, nemůžem si nic lepšího pro Markytu přát.“

„Jestli si to i Markyta přeje, nemám proti tomu ničehož, Zárubova rodina je hodná.“

„To víš Jiříku, že bych ji nenutila, kdyby sama nechtěla, ale oni se jeden v druhém jen zhlíží. — No a tedy když jsi i ty srozuměn, mohou být námluvy, dokud tu budeš a po žních svatba. — Ach Jiříku, jak ráda bych i tebe viděla ženatého! Jsem

stará, dlouho-li budu ještě trvat? Kam se potom poděje tvá domácnost, když Markyta ubude? — Nevšiml si's Jenešovy sestry Verunky? — Je to hezká, hodná holka, jsou s naší Markytou v jednom stáří."

„No, k té bych se s mým stářím nehodil, mamičko, dle vašeho mínění, neboť jsem o sedm roků starší než Jeneš; — to by tedy mezi námi byl velký rozdíl!" — usmál se Hájek potutelně.

„Pár let sem, pár let tam, to se vyrovná, když se mají dva rádi, vždyť je průpověď, že je nejlepší rozdíl let, když „chlapec na louce, děvče v kolébce" je. Poslechni Jiříku moji rady, vezmi si Verunku, dobře uděláš a já budu mít hlavu spokojenější."

„Já vím, mamičko," řekl Hájek a vzal matku za ruku, „že nechcete, abych se oženil jen k vůli vám, ale k vůli sobě; prosím vás tedy nedomlouvejte mi více, abych si vzal tu neb onu. Verunka je hezká, hodná, ale za ženu ji nechci. Já už volil, mamičko — dle srdce svého — jestli tu nedostanu, nechci žádnou!"

„Jiříku, synu, snad ne Víde—"

— „Nebojte se mamičko," přetrhl jí slovo Jiřík, „není Vídeňačka, ani měšťka není; je ze stavu našeho, hezká je a tak hodná a dobrá, jako vy jste, mamičko."

„A proč si ji tedy, Jiříku, nepřivedeš, když myslíš, že s ní šťastný budeš?"

„Však musím dříve věděti, jestli mne ráda má?"

„Jak pak by tě neměla ráda!" mínila stará. Hájek se tomu usmál, a že právě do sednice Mar-

kyta vešla, šeptal matce, aby ho neprozrazovala. Nevěděl jestli to dělal ten nevěstský stav, či si nebyl sestry dříve tak všiml, zdála se mu mnohem větší a hezčí než dříve. I potáhl ji k sobě na lavici, a matka jí svěřila, co se bylo stranu ní ujednalo. Zůstala jako kalina, a slze vyhrkly jí z očí — slze to, co oči nekalí. Druhý den byly u Hájků námluvy, a hned po žních ustanovilo se, že bude veselka.

Byla neděle a krásný den. Madlenka měla celého půl dne svobodno, na což se celý týden byla těšila, neboť bylo umluveno, že půjdou s paní Kateřinou a Michalem do zelena. Lenka měla také jít, ale Aninka nebyla ve Vídni. Vůbec změnilo se mezi těmi děvčaty za krátký čas leccos. Aninka stala se smutnou, aniž kdo věděl proč, a Lenka nebyla ve službě. ale bydlela u jedné rodiny paní Kateřině známé, živíc se šitím bílého prádla. Paní Kateřina nechtéla z počátku ani slyšeti, aby Lenka ze služby šla, ale vidouc, že má tvrdou hlavu jako z ocele, a obávajíc se, aby na jiného se neobrátila a do špatných rukou nepřišla, zaopatřila jí místo, i o práci se jí starala. O tom ale paní Kateřina nevěděla, že má Lenku rád mladý muž, syn bohatého fabrikanta, a ona že má jeho ráda, a k vůli němu že ze služby šla; viděla v Lence jen vzdornou, hrdou náturu, která nechce poslouchati. Madla o tom věděla, ale prozradit ji nechtěla; než sama nejednou jí domlouvala, aby si nezačínala s pánem, že bude nešťastnou. —

„A kdybych i věděla, že budu s ním nešťastná, přece ho nenechám," říkala Lenka. — „Já se ale nebojím, že mne zklame, on je počestný hoch a poctivě mě miluje. Řekl mi, jestli mu rodiče nedovolí, vzíti si mne, že půjde z domu, že si najde jinde práci a přece si mne vezme. Já pracovat také umím, proč bychom se tedy nevzali?" — Madla musela vždy umlknouti; vždyť z vlastní zkušenosti věděla, že marná věc zrazovati, co komu milo, byť i na půl hnilé bylo.

Paní Kateřina, dověděvši se skrze Anču, že Madlenka nemá tak dobrou službu, jako ona mínila, velice se mrzela, ale vážila si Madly tím více za to, že se ani slovíčkem nezmínila. Když Lenka ze služby vystoupila, nabídla paní Kateřina Madle, aby šla na její místo; mínila jí dobře, ale Madla nešla. Trpělivost její, dobrota i všechny ostatní dobré vlastnosti přinutily zlou paní, Madly si více vážiti a také v skutku se poznenáhla stávala vlídnější, netýrala ji lehkovážně, a jednou, když si Madla maně zazpívala, ani jí to nezakázala. — Madla také pozorovala, že se paní změnila, i byla tomu ráda; a že již také zvykla domácnosti, nechtěla službu opustit. — Když si byla Madla práci odbyla, a do jednoduchých ale hezkých šatů, které si byla pro Vídeň zjednala, se ustrojila, šla k paní Kateřině. Paní Kateřina byla již oblečena — jen čepec vzít; pan Michal, vysvlečen z kabátu, seděl u stolu a kouřil. Janouše Anče kartáčovala. „Dej Pánbůh dobrý den!" pozdravila Madla vstupujíc.

„Dejž to Pánbůh i vám!“ odpověděla paní Kateřina, Madlu přívětivě vítajíc; potom kolem do kola si ji otáčejíc, pravila; „Hezky vám to sluší!“

„Já vždy říkám, že je Madla kapitální holka,“ řekl pan Michal, Anče ale vrtěla hlavou, a že prý ten selský šat lépe sluší. —

„Toť je tak, v čem se kdo zrodí, do toho se hodí, ale dokud je Madla zde, lépe když se takto nosí, nedělá to tak velké oči lidem,“ usoudila paní Kateřina.

„On vlastně nedělá lidem oči ten šat, jako něco jinšího,“ usoudil pan Michal, dívaje se potutelně na Madlu svými veselými očkami.

O chvíli přišla za Madlou i Lenka. Byla též jen jednoduše ustrojena, ale měla slaměný klobouček, který jí dodával panštějšího výrazu, a kromě toho dobře jí slušel. Paní Kateřina se na ni s libostí podívala a ačkoliv neřekla ani tak, ani tak, přece myslila si v duchu, „tomu tělu přísluší lépe hedvábí, než mezulán*).“ Když se vespolek pozdravili, pobídla paní Kateřina Michala, aby se rychle oblékl, a za chvíli vyhrnuli se všickni z domu, mimo Anči, která zůstala, by střehla dům. Šli do Prateru. Mnoho lidu tam šlo, a před nimi řemeslnická rodina, což bylo dle učňů viděti, z nichž jeden dítě nesl, a druhý dítě sedící ve vozíčku táhl.

„Bože,“ vzdychla si Madla, „když vidím učeníka, vždy mi napadne Vavřínek. To milý Bůh ví, jestli je ten chlapec živ.“

*) Hrubá vlněná látka na selských sukních.

„Je-li živ, není ve Vídni, sice bychom ho byli přece už našli, co jsme všickni už po něm se naptali!“

„Já když slyším, že některého chlapce Vavřínek jmenují, hned se ptám, odkud je;“ řekl Janouš.

„Vždyť jsme i v českém kostele hledali, kam přece učeníci na cvičení chodí, a nenalezli jsme ho ani tam,“ pravila paní Kateřina, ale vidouc, že se Madlenka zasmušila, dodala: „Mluvme o něčem jiném.“ Mluvily o jiném, ale Madlenka nemohla se přece smutné myšlénky zbýti, že bratr snad někde bídně zemřel. Teprv když do Prateru přišly, když viděla, kam se jen ohlédla, davy lidu, rozličné komedie, kunšty a hry, hudba kolikerá když jí do uší zněla, tu se teprv mysl od bratra odvrátila k novým těm obrazům. Jak Madlu okolo provedli, ohlížela se paní Kateřina po místu k usednutí a odpočinutí, neboť nebyla milovnicí dlouhých procházek, a pan Michal staral se o něco k snědku, bez čehož by ho nejkrásnější zábava nebyla těšila.

Vyhledali pohodlné místečko pod stromem opodál lidu. „A muziku máme na blízku, jako schválně pro nás uchystanou,“ pravila paní Kateřina, skládajíc se na židlici a ukazujíc pokynutím hlavy k stolu, okolo něhož sedělo několik hudebníků.

„Jen aby zahráli něco kalého,“ pravila Lenka, ohlídnuvši se po nich.

„Kdož by měl kaleji zahrát, než oni, vždyť jsou to Češi,“ pravil Janouš.

„Opravdu? Češi že to jsou?“ ptala se Madla.

„Může dost být, že má hoch pravdu, já slyšela

nejednou, že ti muzikanti ve Vídni beztoho všickni Češi jsou," mínila paní Kateřina.

„Já to jistě vím, mamičko, že jsou tuhle ti Češi, já je dobře znám, hrávají nedaleko nás u kovárny, a slyšel jsem je kolikkráte česky rozprávět," tvrdil Janoušek.

„Z kterého pak asi jsou kraje?" pravila Madlena.

„I bude ono to z rozličných koutů dohromady sváté," odpověděla paní Kateřina. V tom přišel Michal a mluvilo se o jiném.

Jeden z hudebníků, mladý to výrůstek, štíhlého těla, poměrné tváře, černých vlasů a očí, od té chvíle, co paní Kateřina s děvčaty k stolu se usadily, zrak s nich nespustil. — Výraz tváře na jeho stáří až příliš zasmušilý byl. Oděn byl chatrněji než ostatní hudebnící. Před sebou na stole ležeti měl klarinet.

„Prosím tě, kam pak to tak brejlíš, Vavříku?" ozval se protisedící hudec, šťouchna ho šmytcem.

„I to se mu tamhle ty holky zalíbily," pravil druhý, „ale jsou také šlakovité hezké." I obrátili se skoro všickni na ta slova ke stolu po děvčatech.

„No," ozval se první, „to jsou jistě kvítka s naší louky, je to na nich vidět; a kterou pak bysi chtěl, Vavříku?"

„Chceš-li blázna, kup si ho, ze mne si ho nedělej," rozmrzeně odpověděl mladý hoch.

„No, toť aby s tebou zacházel jako se starou basou! A či nemám pravdu? Netroubil jsi na ty holky v jednom kuse?"

„Jestli jsem se na ně díval, díval jsem se pro-

to, že mne ta jedna na sestru pamatuje; a kdyby doma nebyla, myslil bych, že je to ona.“

„To nevíš, jestli to ona není, když kolik let o domově nevíš,“ prohodil jeden z hudců.

„Já vím jen tolik, že nemusí sloužit, a že by z domu nešla; proto nemůže to být ona, ale podobná je jí, jakoby jí z oka vypadla,“ pravil Vavřík, a oko jeho na Madle utkvělo smutným výrazem. Ale tu začal houslista laditi housle, za ním i ostatní hudci nástroje do rukou brali, a Vavřík musel také pozornost na partesy obrátit. Hráli nějaký valčík oblíbeného tehdáž Strause; Michal do nebe ho vychvaloval, ale paní Kateřině se nelíbil a mínila, že by jí více těšilo, kdyby zahrali nějakou českou písničku, čemuž děvčata přisvědčila. Michal neústupně hájil Strause, ženské nedaly ničehož na české písničky dopustit, a tak se hádali dlouhou chvíli, a konečně měla přece paní Kateřina na vrchu. Hudebníci zatím dohráli a zase odpočívali.

„Ale cože se ten klarinetista ustavičně na nás dívá?“ pravila Lenka. „Kolikkrátkoli se ohlídnu, vždy se jen sem dívá.“

„Inu, líbíte se mu,“ řekl Michal.

„Já ho vídávám také v kostele u sv. Jana; každou neděli tam je na kruchtě,“ ozval se Janoušek.

„Já ho musela také už někde vidět, je mi tuze povědom, ale nevím kde,“ pravila Madla, když se byla chvíli pozorně na Vavříka klarinetistu dívala.

Hudebníci hráli druhý kus — hráli třetí kus, vždy jen k líbosti Michalově, až tu najednou začnou

housle: „sil jsem proso na souvrati.“ — Madla chytla Lenku za ruku, začervenala se, oči se jí zajiskřily, a kdyby se nebyla styděla, byla by hned hlasitě přizvukovala.

„No, to je naše muzika — při té srdce poskočí, Michale, ale s tím druhým vřeštěním af jdou k šípku,“ zvolala rozveselená paní Kateřina, dodavši: „Af jsem co jsem, nedám-li jim za tu písničku půlrenčák z brusu nový!“ Děvčata se hned ozvala, že také přidají.

„No, jen počkejte, však vás vezmou za slovo; ale i já rád jim dám, neboť se mi ten kousek též líbí!“ řekl Michal, aby si Kačenku nepohněval.

Když hudebnící píseň dohráli, odložili nástroje a začali mezi sebou hovořit; potom Vavřík a ještě jeden vstali, každý si vzal partes a šel po hostech, jeden na jednu, druhý na druhou stranu. Vavřík šel nejdřív ke stolu, kde seděl Michal a paní Kateřina s děvčaty. Obyčejně oslovil hosty německy, ale tu přistoupna k stolu mimovolně mu vyklouzlo z úst po česku: „Prosíme uctivě!“ Paní Kateřina položila na partes, co byla slíbila, a Michal dal též tolik. „To máte za tu poslední písničku českou, to prvnější se nám ale nelíbilo,“ řekla paní Kateřina, která nejraději pravdu každému hned pověděla. —

„My musíme hrát rozličné kusy, milá paní, proto že se jednomu ten kus líbí, jinému jiný,“ odpověděl Vavřík.

„Toť je rozum; každému se líbí své,“ přisvědčila paní Kateřina.

„Vyte, že jste všickni Češi?“ ptal se Janoušek.

„Všickni," odpověděl Vavřík, obraceje oči jen ustavičně k Madle, která též na něho s neobyčejnou pozorností hleděla.

„A z kterého pak jste kraje?" ptala se Madla.

„Jsme od leckud, a maně jsme se tak sešli. Já na příklad jsem z Hradecka."

„Z Hradecka? A z kterého pak místa, prosím vás?" ptala se zase Madla třesoucím-se skoro hlasem.

„Z Jesenice; Vavřinec Záleský!"

„Bratře!" vykřikla Madla, a rychle ze zástolí vyskočíc, chytla bratra za obě ruce, a plačíc líbala ho na líce. — Jemu ruce sklesly, partesy i s penězi padly na zem, zůstal stát jako socha; teprv po chvíli vyhrkly mu slze z očí jako bohatý hrách.

„Bože, jakou radost bude mít matka a tetka, až jim to budu psát, že jsme se shledali!" byla první Madlenina slova.

„A nehněvají se na mně?" ptal se Vavřinec.

„Nehněvají se, ale matka se trápí, že o tobě neví. Proč pak jsi ale pranic o sobě vědět nedal, Vavřínku, a kde jsi byl po tři léta?"

„Všecko ti to povím, Madlenko, jen měj strpení; ale co ty tu děláš ve Vídni?"

„Já tu sloužím."

„Ty že sloužíš? A proč?"

„Však se to dovíš."

„Kdybych se byl toho nadál, byl bych se k tobě hlásil, hned jak jsi jsem přišla, ale že bys ty ve Vídni býti mohla, to mi nenapadlo. Myslil jsem jen, ta je podobná sestře," pravil Vavřinec, s radostnou tváří na sestru se dívaje.

„Ach co jsme se po tobě Vavřínku naptali, a nic, ani hlásku o tobě. Toho bych se nebyla nadála, že jsi u muzikantů," pravila Madla.

„To byla chyba, že jsme vás vždy jen mezi ševcovskými učeníky hledali," smál se Michal.

„Bodejť že, mohlo mi napadnout, že se mu jiné řemeslo zalíbilo, a že zvolil snad veselé řemeslo, kteréž u nás každý zná," pravila Madla.

„Já si představoval Vavřince mladšího, a proto jsem se vždy jen po menších chlapcích ohlížel," přiznal se Janoušek.

„On je mladý, ale vytáhlý," pravila Madla.

„Co jsme se nahledali, namyslili, a vše to nic platno nebylo, až nás Pánbůh obmyslil," pravila paní Kateřina. „A Hájek, ten se bude radovati, on mi zle přikazoval, abych se ohlížela po vás, Vavřínku."

„Však ty dni přijede," ozval se Michal, psal mi skrze náklad, abych mu tu něco opatřil, že se nebude moci dlouho zdržeti. On bývá vždy o žních doma. Také mi píše, že měli námluvy a po žních že bude svatba; nevím jestli jeho nebo sestřina."

Madla při Michalově řeči zbledla jako stěna, a rychle se shýbla dolů, jako by jí bylo něco spadlo.

„Sestra není snad ještě na vdání?" mínila paní Kateřina.

„Vždyť uslyšíme. Vavřin půjde snad s námi?" ptal se Michal. — „Toť se rozumí, že půjde. Jděte Vavřínku k těm vašim kamarádům, a řekněte jim, co a jak. Beztoho se už diví, co se tu děje; potom se vraťte k nám," pravila paní Kateřina.

„Rád bych šel, ale nevím, zdali mne pustí kamarádi, nemají druhého klarinetisty. Ostatně nemám s nimi žádných závazků a mohu jít, kdy chci," řekl Vavřinec, a šel k stolu, kde hudebníci seděli. Když jim byl peníze za českou písničku odevzdal, řekl jim, jaká radostná příhoda ho potkala, sestru že našel a dobré lidi, kteří ho k sobě zvou. Hudebníci dělali námitky, ale on vezma svůj klarinet, brániti si nedal. „Zýtra se k vám vrátím a povím vám, budu-li ještě s vámi chodit, čili ne." Po těch slovech se rozloučil a odešel. Nechali ho jít, neboť znali, že ač mladý, svou hlavu má. Než se vrátil, byly ženské i pan Michal k odchodu přichystáni, neboť se schylovalo k večeru, a v tu dobu nebývala paní Kateřina ráda mimo dům. — Po cestě šla Madla při bratrovi; povídala mu o domově, o příčinách, proč domov opustila. Zděsil se Vavřinec, slyše, že si měla vzíti hezká jeho sestra ošklivého mlynáře, na kterého se dobře pamatoval. — „Tak nás ten otčím oba z domova vyhnal," vzdychl Vavřinec.

„On by nám přál dobré bydlo, jen že nám vůli zavazuje," pravila Madlenka. „Neměl mne nutit k člověku, s kterým bych při všem dobrém živobytí nešťastná byla, a tebe zase k řemeslu, které se ti nelíbilo, byť i živé bylo. Ale pověz mi pak, Vavřínku, proč jsi utekl, a proč jsi o sobě vědět nedal? Vždyť jsme od tří roků nevěděli, kde ti konce?"

„Nechtěl jsem domů přijít, ani čeho vzkázat, až bych místo našel, jakkoli mne dost trápilo, že ničehož o vás nevím. Proč jsem utekl? Protože jsem nemohl v tom místě, kam mne otčim dal, vydržeti;

kdybych k dobrému mistru byl přišel, snad bych nebyl utekl. Tam jsem ale k řemeslu ani nepřišel, jen jsem ustavičně děti choval, kolíbal a po městě chodil, protože jsem i všecko donášet musel, kdo jen čeho potřeboval. I vodu musel jsem nosit i nádobí umejt, zkrátka byl jsem děvečkou a chůvou, ale učeníkem jsem nebyl. Stravu měli jsme špatnou, a já nejhorší, neboť jsem dříve k jídlu nepřišel, až bylo studené. Na půdě jsem spal — i při mrazech, myslil jsem mnohdy, že zhynu."

„Vždyť ti dala matka dobrou postel?" divila se Madla.

„Ovšem že dala, ale mistrová mi ji vzala, peřinu i podhlavnice, a dala mi starou houni a pápěrnici pod hlavu. Když jsem se tomu bránil, že jí nepatří, až teprv když vyučen odejdu, povídala, že se o ni neprosí, až bude sválená. Co jsem měl dělat? Ale všecko mne Madlenko netrápilo tak, jako to bití a to chování dětí. Já šel z rány na ránu. Jestli dítě trochu kviklo, už přiběhla mistrová, že prý jsem je štípl, hned mi dala poličeк; a mně takového cos ani nenapadlo. Jestli jsem z města něco přinesl, bylo jim toho vždy málo, a všecko bylo špatné a já vždy za to odnesl. Jestli které dítě upadlo, jestli něco roztlouklo, vždy byl já za to bit. To víš, že já rád muziku mám; když jsem byl v městě, a přihodilo se, že vojenská muzika šla, chvilku jsem s nimi běžel; ale vždy jsem tu chvilku draze platil. A to bylo moje jediné provinění, to mi věř, Madlenko. Když šel mistr nebo tovaryš do hospody, musel jsem čekat až přijde a otevřít, a běda mně, jestli jsem hned se ne-

probudil. Ani mistr nebyl tak zlý jako tovaryš. Tuto nad uchem mám posud jízvu, památku na něho.“ Smeknuv čepici, rozhrnul si Vavřinec vlasy, a ukázal Madle nad uchem mezi vlasy velikou jízvu.

„A co ti to ten člověk udělal?“ ptala se Madla útrpně.

„Poslal mne pro chleb; když jsem mu ho přinesl, zdál se mu malý, poslal mne zpátky. Pekař mně vylál, ale na moji prosbu dal mi jiný, zase takový. Když jsem mu ten přinesl, hodil jím o zem.“

„I toť byl nějaký pohan,“ pravila paní Kateřina, jdouc před nimi a vypravování Vavřincovo poslouchajíc.

„Já ani nevím, co byl zač, ale zlý člověk byl,“ odpověděl Vavřinec a dále pokračoval. „Když tím chlebem hodil, nemohl jsem se udržet a řekl jsem mu, že je to proti Pánubohu, co dělá, že mu někdy dobré bude sousto chleba; ale sotva jsem to dořekl, měl jsem kraječ v hlavě a krev po tváři se mi valila. Krájel právě kůže a ve vzteku hodil po mně nešťastně kraječem. Nemohli mi ani krev zastavit a omdlel jsem. Mistr poslal pro felčara, a ten mi potom hlavu zavázal a stáh mi to. Ale zkusil jsem mnoho bolesti a dlouho jsem chodil s hlavou zavázanou. Co jsem se naplakal, to ti nemohu ani vypovědět; všickni se škaredili, že jsem nemohl kolik dní chovat a ještě mne vinu dávali, že to mám za svoji hubu, poněvadž při tom nikdo nebyl a tovaryš řekl, že jsem ho dopálil hubou, že jsem nevycválaný kluk, a on měl víru. Jediný starší učeník měl se mnou útrpnost, protože sám také zkusil. Jak mi trochu líp by-

lo, musel jsem do práce. Ten tovaryš byl vinen, že jsem utekl, snad bych se byl přece ještě trochu trápil."—

„A proč jsi to nevzkázal anebo nepsal, vždyť umíš psát?" ptala se Madla.

„Holečku, to nebylo, jak si myslíš; co jsem domů z prvu tobě psal, oni museli viděť, a co vy jste mi vzkázali a poslali také; a tak raději jsem nic nepsal. Co ty a tetka jste mi poslaly k snědku, z toho málo jsem okusil."

„A což ti ten tovaryš nedal pokoje?"

„To byl člověk jako sršeň," pravil Vavřínek, a dále pokračoval: „Já sice k práci ani hrubě nepřišel, a také se mi to řemeslo pranic nelíbilo, přece však za ty chvilky, co jsem k tomu přihlídl, příštipkovat jsem se naučil, když nastal velký stíh, musila mistrová chovat a já sedl na stoličku. Když jsem jednoho dne zase k práci volán byl, dal mi tovaryš botu, abych dal na ni příštipek, a spolu přidal, že mi ji otluče o hlavu, jestli to nebude pořádné. — Prosil jsem ho, aby mi ukázal, jak bych to udělal pěkně; on mne ale odbyl, že to mám vědět. — Mistr nebyl doma, a starší učeník byl s dílem; nemohl jsem se jich tedy zeptati. Spravil jsem botu jak jsem uměl; když jsem byl hotov a tovaryšovi ji ukázal, hodil mi ji pod nohy, a chtěl mně dát po hlavě. Ve strachu, aby mne neuhodil do bolného místa, nastavil jsem ruku, v které jsem držel šídlo. Nevím, neviděl-li že držím šídlo, či myslil že ucouvnu — uhodil — a šídlo vjelo mu do dlaně. Vykřikl, zaklel a snad by mne byl zabil, kdybych nebyl v tom okam-

žení utekl. Běžel jsem na půdu, uchopil kabát, skočil dolů vykýřem, a pryč za bránu a do polí jsem utíkal, co mi nohy stačily. Na noc přišel jsem do vesnice, kdež mi nocleh, večeři a snídaní dali, a ještě na cestu kus chleba přidali. Druhý den šel jsem ustavičně po silnici; na noc přišel jsem do hospody, kde mně také nocleh dali. Leželo jich tam více na slámě; já tvrdě usnul. Do rána mi kdosi šaty ukradl. Plakal jsem, ale co platno. Slitovalo se několik hostů a dali mi něco na cestu. Chtěl jsem do Vídně, ale bez peněz i bez šatstva, co bych byl počal? Potloukal jsem se tedy po vesnicích, až se jeden farář nade mnou smiloval a do služby mne vzal za pasáka. V nedělí jsem chodíval na kruchtu měchy šlapat. Jednou vzal jsem klarinet a piskal: učitel to slyšel, vyptával se mne, kde jsem se učil. Já mu všecko řekl, a on to zase faráři pověděl. Od té doby nebyl jsem pasákem: při domácí službě učil jsem se hudbě. Měli mne rádi, a pan učitel říkal, že bude ze mne muzikant, co jsem si také přál býti. Ale štěstí mi nepřálo; přes zimu jsem tam byl, z jara dobrý starý pan farář zemřel. Musil jsem pryč. Učitel radil mi jíť někam do většího města a docvičiti se; sám chudák seč byl pro mně udělal. Šel jsem do Vídně. Když jsem přišel sem, neměl jsem ani groše, ani přítelíčka; chodil jsem tu jako slepý. Tu se mi nachomejtli ti hudebníci a hned mne přemluvili, abych se dal k nim za klarinetistu. Poslechl jsem, těše se nadějí, že si něco uspořím, což jsem chtěl na doučení obětovati. A tak s nimi už více než rok chodím. Mám ale posud málo peněz, ačkoliv dost spořím. Vidíš

Madlenko, to je celá moje historie. Zkusil jsem dost, ale nyní, kde vím, že se matka ani tetka na mne nehněvá, že tebe Madlenko zde míti budu, ze všeho si už nic nedělám. I tomu tovaryši jsem odpustil; kdyby jeho zloby nebylo, nebyl bych snad muzikantem, a ničím jiným nechci býti."

Mezi rozprávkou došli domů. Když vešli do sednice, viděli u stolu seděti pantátova kočího Jakuba. „A kde je pantáta? ptal se rychle Michal.

„Leží doma; koně ho potloukli.

Všickni se ulekli; Madla zbledla a krve by se jí nebyl dořezal. „A jak to?" ptal se Michal. „Před tím dnem, než jsme sem jeti měli, jeli jsme s párem, na lehkém vozíku, do Náchoda. Pantáta dával pro vás, pane Michale, list na poštu a jednal nářadí pro naši nevěstu Markytku. Když jsme jeli zpátky, setkali jsme se na cestě s selským vozem, na němž seděl jak jsme viděli, opilý sedlák. Pantáta zdaleka volal, aby vyhnul, že máme divé koně — ale on začal se naparovat a že ať my vyhneme. Opilému i Pánbůh se vyhne; vyhnuli jsme. Ale cesta nebyla široká, koně přišli blízko sebe, naše začali hejsat, mžikem obrátili čihy, vzpali se, skočili na druhé, a všecko bylo jediný chumel. My z vozu jen vylítli; pantáta pevně koně držel, ač po něm tloukli. Jaktěživ jsem takovou vřavu neviděl a tolik úzkosti nepokusil. Zázrak, že zůstal živ a koně že udržel. Sedlák leknutím vystřízlivěl a jak pantáta koně zkrotil, ujížděl se svými úprkem. Koně se jen trochu odřeli, ale pantáta má tělo samou ránu, a kdyby nebyl jako Samson, byli by ho ti ďasi na kopytách roznesli.

Jak jsme domů přijeli, hned jsem musel do Úpice pro doktora. Povídal doktor, že se z toho pantáta ani za čtrnáct dní nevylíže. Jel jsem tedy druhý den sám, tuto mám k odevzdání, jakož i pozdravení všem". Odevzdal paní Kateřině pozdravení s pomazánkou, Madle balíček od tetky i pozdravení od Bětky. — Madla měla radost, a vypravovala Jakubovi, jak s Vavřincem se shledala, což jí Jakub přál. Připomenuv, aby uchystal každý, co ven poslati chce, na druhý den, odešel. Madla přečtouc list, vyřizovala všem pozdravení a že vše zdrávo, pak odevzdala paní Kateřině obsah balíčku, kus plátna „na košile pro chlapečka," jak ve jmenu tetky pan kantor napsal. Vavřínka paní Kateřina nepustila. „A vy se tu zýtra stavte, abychom se strany něho umluvily, když Hájek nepřijede," přikazovala Madle, když si dali dobrou noc, a Madla s Lenkou odcházely. Rády by si byly děvčata ještě něco pověděly a srdcím ulehčili, ale šla s nimi stará Anče. Madla neměla daleko; u domu podaly si děvčata ruce. „Dobrou noc a pěkný sen o Hájkovi!" přišeptala Lenka Madle. Madla stiskla jí ruku a pospíchala do svého sklípku, kde si teprv z hlubokosti srdce vzdechla. —

Jsou žně. Ve Vídni arciť o nich nevědí, tamť, říkala paní Kateřina, že mnohý neví jak chléb roste; na Hájkových polích bylo živo. Hájek, uzdraven zase, sotva se žní dočkati mohl, né tak pro žně, jako pro Markytinu svatbu, a né tak pro svatbu, jako pro ce-

stu do Vídně. Jak rád by byl již odejel ale povinnost ho držela; jak při žních tak při svatbě musel místo otcovo zastávati. Co se nedalo tedy spraviti, hleděl tiše v sobě ztráviti a čekal. „Živí se všeho dočkají, mrtví doleží!“ Hájek dočekal se žní, i svatebního dne sestřina, dočkal se i dne druhého po svatbě, dne odjezdu. V domě hody a muzika, hostů jde přes práh jakoby hrách sypal, a hospodář vesele bičem švihá a přeje, kdyby to bujné koňstvo při vozu, jenž by ho bylo málem se světa sprovodilo, kdyby křídla mělo, aby rychle na místo ho doneslo, kde zvěděti měl, či šťastným bude jako Markytka, či nešťastným starým mládencem zůstane jako Jakub. Ani se dočkati nemohl až Madlu uvidí. — Jakub mu ovšem pozdravení přinesl od ní, řekl mu jak se panna Madlenka lekla nad pantátovým neštěstím, řekl také, že Madlenka schudla, že je smutná. Ale nemile přišlo mu Jakubovo podotknutí, že panně Madle nesluší městský šat. Prosilť jí, aby podržela svůj kroj, a neučinila to. Zdálo se mu tedy, jakoby tím šatem, který se mu líbil, památku na něho byla odložila. Také mu dělal vrtochy rychtářův syn Bětčiny řeči, ačkoliv nedbal jindy na babské tlachy. Proto pravil matce při odjezdu: „Rád bych tu tíži již z vozu měl, aby koňům lehčeji bylo.“ A matka si myslila: „Toť by ani s dobrým nebylo, kdyby se Jiřík tomu děvčeti nelíbil!“

Když se u paní Kateřiny o Vavřince radili, kterak mu pomoci, aby cíle došel a řádným muzikantem se stal, připadl paní Kateřině na mysl starý český učitel, co přicházíval o sv. Janu zahráti Čechům svatojanskou píseň. Týž den šel Michal s Vavřincem k němu. S

dobrou se potázali. Byl on vyhlášený hudebník i učitel hudby. Když Vavřinec mu na klarinet zapískal a na housle zahrál, pravil: „Bude z vás hudebník," a hned ho přijmul. U Michala zůstal se všim všudy bydlem, a za to učil Janouška na housle hráti. Byl všecek blažen. Měli ho rádi, ač byl vždy trochu zasmušilý a málomluvný. Madla říkala, že se potatil. Madle bylo také ulehčeno, že nemusela o bratra želeti, ale jiných jí přibylo starostí s tetčiným listem. Každý večer čítala jej jako modlitbu, a každé srdečné slovo tetčino padlo jí na srdce jako ochlazující kapka rosná, ale byla v něm i nejedna kapka pelyňku jako ta o synu rychtářovu. Kdyby se jí nebyl Hájek tak hluboko do srdce vřezal, snad by tetce k vůli, aby jí za všecknu lásku její neposlušná nebyla, si ho byla vzala, ale už bylo darmo. Nehoda, která Hájka potkala, také ji trápila, tím více, an neslyšela, kterak se mu vede a kdy přijede. Stýskalo se ji po něm a nevěděla má-li víru přiložiti tušení, že i jemu stejně je milá. Jediná, která ji rozveselit znala, byla Lenka a proto ráda k ní zaskočila a v malé její světničce, plné květin, si poseděla. Kupovala Lenka kytky u oné chudé květinářky, o které jí Madla pověděla. Někdy se tam setkala s panem Tomanem, který se Madle proto líbil, že spravedlivě mluvil jako Hájek prý, a že nevyhlížel jako ti uliční švihaci. Seznavši ho, nedivila se Lence, že v slovo jeho věří jako zákon boží, a veškeré svoje doufání na něm zakládá. Paní Kateřina zvěděla také o Lenčině lásce; nedá se láska zatajiti, jako šídlo v pytli; z počátku jí domlouvala, ale vidouc, že je vše darmo, a slyšíc od známé, u níž Len-

ka byla, že je pan Toman člověk počestný, mlčela, a děvče politovala, že se živí marnými nadějemi. Znalať dům Tomanova otce, a vědělať, že má dobrou sice matku, ale hrdého skoupého otce, který nikdy tomu nedovolí.

Bylo to přede dnem sv. Máří Majdaleny v súmraku když Madla z předměsti Nové Vídně domu se vracela. Bylať tam poslána z rozkazu paní, která s pánem i s dětmi na dva dni ven jela. Madla se nehněvala, neboť byl druhý den svátek její; doma v obyčejí nebylo svátek jmena světiti, ale když ho i Lenka světit chtěla a paní Kateřina je na ten den k sobě pozvala, nechtěla býti z jiných. Také pana Tomana pozvala paní Kateřina, s omluvou aby poctivým jich stolem nepohrdl. Jen jeden scházel, kterého by Madla nejraději byla viděla. — Nemajíc na spěch a jdouc okolo, zašla na otčenášek k hlavnímu kostelu. Ve výklenku mezi vnějšími pilíři před pěkně vyřezaným obrazem pána Krista hořela lampička, mnoho okolo jdoucích se tam zastavilo. I Madla přiklekla k mříži vedle staré ženy, a vroucně se modlila. Po chvíli požehnala se, vstala a odešla s výrazem pohnutí v tváři, nedívajíc se ani před sebe, ani za sebe. Nepozorovala člověka, který od Příkopu již ustavičně za ní šel, jak se modlila státi zůstal, a když odcházela, o několik kroků zpátky zůstávaje, zase ji následoval. Vida ji do domů vcházeti, zastavil se, a pak náhle, jako by se na něčem byl ustanovil, vešel za ní do domů. Obydlí pánů, u nichž Madla sloužila, bylo v druhém poschodí, a zcela od druhých oddělené. Mimo Madlu nebyla živá duše v celém obydlí. Kromě klíče od kuchyně měla Madla od prvního po-

koje klíč, ostatní si paní zavřela. Když vešla do kuchyně, zastrčila za sebou závorku, odložila šátek a mošinku, a šla do pokoje, aby okna zavřela. Vešla do pokoje temného již a prázného, a tu padl náhle jakýsi strach na ní, začala se okolo sebe ohlížeti, jakoby cosi po ní lezlo. Šla k oknu, a zavírajíc je, začala zpívat: „A já pořád co mne má hlavička pobolívá," kterouž poslední doby ráda zpívala. Tu za chvíli klepe někdo na dvéře. „Jste vy to Anče?" ptala se u dveří. „Já" ozval se z venku drsný hlas, a zrovna jako Ančin. Odstrčila tedy závorku, dveře se otevřely, a před ní stál — Jesenický mlynář s úšklebnou tváří. Jakoby na hada byla šlápla, uskočila zpátky, a děsný ryk vydral se jí z hrdla Náhle ale vrhla se na něho, chtíc ho ze dvéří vystrčiti; ale on jakkoli nevelký vycivený chlap, přece ji zmohl. — „Tak nehrajeme, tys nyní v mé moci, a z té tě ani čert nevyrve. Nevážil jsem já darmo cestu za tebou, zvolal, a hnusný jeho obličej stal se ještě hnusnějším ďábelskou radostí, že si mstu vyleje. Hrůza pojala Madlu, a silou zoufalosti vytrhla se mu z náručí, a skočíc k ohnisku, sekerku do ruky popadla. Podepřena o zeď, bledá, třesoucí se, zvolala odhodlané: „Sahneš-li na mne ty hanebníku, lebku ti roztříštím!"

„Z tvé zbraně si málo dělám, viz!" a zvedna hul na zemi ležící, vytáhl z ní dlouhý, úzký nůž. „Já tě chtěl udělat paní chalupníkovu dceru, a tys posměch celé vsi na mne uvalila. Nechci tě už za ženu, ale má musíš být!"

„Raději do hrobu, než tvá být!" zvolala Madla zoufale. Mlynář chtěl jí holí sekerku vyrazit, ale v

tom ozvaly se venku rychlé kroky, Madla volala o pomoc, a než mlynář ke dvéřím přiskočit mohl, vrazil do nich jako hromová rána Hájek. „Hájku!“ zkřiklo děvče radostné k němu přiskočíc.

„Co se tu děje? kdo je ten lotr?“ ptal se Hájek, a žíly na čele hned mu nabíhaly jako pruty.

„Já žádný lotr, já mlynář z Jesenice, a to děvče moje nevěsta, mám k ní právo,“ odpověděl mlynář, a oči hořely mu hněvem.

„Právo ďábla, ty zlosyne! Vypustíš-li ještě slovo nevěsta z huby, vidíš, — tak ti ji zacpu!“ A jako rozdrážděný lev jednou rukou mlynáře za prsa uchytnuv, druhou hrdlo mu stiskl, že hned zčernal.

„Nešpiňte se s ním, Hájku!“ pravila Madla.

„Máte pravdu, s takovým lotrem! Kliď se v tu chvíli odtud a z města ven. Pospěš, nestojím za sebe.“ Mlynář se zarazil, vida před sebou takového velikána, a slyše jeho hrozbu; byl-t pouze hrdinou před bezbrannými. — Zlostí všecek zsinalý vyrazil ze dvéří. Hájek nemohl chvíli ani promluvit.

„Pánbůh vás sem přinesl, Hájku; co bych si bez vás byla počala?“ pravila Madla, hluboce si oddechnuvši.

„Přijel jsem, a první moje bylo k paní Kateřině; myslil jsem, že vás tam najdu, ale byla jen Anče doma, šel jsem tedy sem, a věru jako božím vnuknutím. Ale Madlenko, cože jste tu sama?“

Madla začala mu povídat jak se vše přihodilo, a potom šla rozsvítit, neboť se bylo hodně setmělo.

„Ten zlosyn, neměl jsem ho přece pouštět bez trestu,“ litoval Hájek. „Vy jste bledá, Madlenko, sedněte,“ a vezma ji za ruku, dovedl ji k židlici.

„Upokojte se, nikdo vám ublížiti nesmí," pravil dále. — „Ale co pozoruju, Madlenko, ten kabátek není Jesenické dílo?"

„Nestalo se to z mé vůle, Hájku. Paní Kateřina tomu chtěla, aby prý mne lidé neuřkli."

„Když je to takové, mlčím," pravil Hájek. „Ale Madlenko, ve Vídni zůstat nesmíte."

„Šla bych domů, třebas hned, ale jednomu jsem ušla a k druhému bych přišla, musím tu zůstat chtěj nebo nechtěj."

„Slyšel jsem o tom; což vy nemáte ráda rychtářovic syna? Je prý hezký a mladý?" skoumal Hájek, nespouštěje s Madly oči.

„Nechť je jaký chce, já ho nechci," odpověděla Madla, Hájkovi do oči pohlednuvši. Zářily jako dva ohně, — ruka se mu chvěla na její. Sklopila oči, a tváře jí zahořely.

„Madlenko," začal Hájek po chvilce, „Madlenko, co byste odpověděla, kdyby vám nyní řekl muž — mých let, mé podoby, také trochu nemotorný jako já, ale poctivého srdce, kdyby vám podal ruku a řekl: Madlenko, já tě mám rád, tak rád — že to ani vypovědít nemohu. Vezmi tu ruku a s ní vše, co mám a co jsem. Je tvrdá, ale měkce tě povede a pro tebe jen pracovat bude. Madlenko, co bys mu řekla?" ptal se třesoucím hlasem a ruka jeho ovinula její šíji.

S vroucím výrazem lásky k němu vzhlédnouc, pravila tichým hlasem: „Co bych mu řekla? Řekla bych, Jiříku, tys mně nejmilejší na celém světě a žádný jiný!" A vyřknuvši to, skryla uzardělou tvář

na jeho prsou. I sevřel ji v náruč a líbal, a byl by ji tak líbal a objímal věčně věkův!

Ráno za osm dní po onom večeru byla Madla u paní Kateřiny, byla ustrojená za nevěstu, avšak v selském šatu; v rukou držela list od tetky, v němž matka i tetka jí žehnaly. O chvíli později vedl si ji Hájek, ve středu známých do kostela k sv. Janu, kde je kněz oddal. „Bez odvahy není oblahy," říkal Hájek. Chtěje si Madlu za ženu domů přivést, uměl si vůli vyplnit. — Pěkné slovo — a peníze všude a mnoho vymohly. Po oddavkách odebraly se opět k paně Kateřině, — nesměly jí odepříti, aby je naposled pohostila. Také Lence co nevěstě připilo se na zdraví. Po snídaní vyprovodili všickni mladé manžely až k vozu. Když si Hájek krásnou ženku na vůz vysadil a vedlé ní sedl, a bujné koňstvo k české straně obrátilo, utřel poslední slzu s líce Madlina, a bohatším cítil se býti krále. Ačkoliv přátele smutně za vozem hleděli, přece přisvědčil i bratr Vavřinec, když paní Kateřina pravila: „*Přejme mu ji, je dobrý člověk!*"

Baruška.

Bývá to obyčej v naší i mnohé jiné zemi, že z venkova zvláště z malých městeček posílají se děvčata sotva dospělá do velkých měst, aby zde jsouce v službě naučily se rozličným způsobům, aby nabyly zkušenosti, a snad i jak se říká štěstí své zde našly. Měšťané nemají příčiny stěžovati si na tento obyčej; spíše ale mohl by sprostý otec prozřetelný, a matka pečlivá znajíce křehkosti pohlaví svého pochybovati o tom, zdali jest prospěšné neostražitou dcerku poslati do města, kde osudy lidské velmi rozličně se splétají, kde na sprosté srdce tisíceré pokušení číhá, kde život pospolitý podobá se valnému proudu, na němž člun malé osoby snadno ve víru bývá zachvácen. K takovému rozjímání ale nedospěl ještě lid venkovský a mnohý tatínek marnou libostí mluví o známostech dcery své ve Vídni, a maminka chlubí se s prstínky a pěknými šaty a rozličnými dary mazílka svého, a jak prý již pěkně mluví po německu, a po pansku se chová, když někdy přichází na svátky.

Podobné smýšlení panovalo i v městečku T. Jmenuje se městem sice; ale jen toto jméno a pak seřádění domků rozeznává je od vsí. Jako na vsích živí se lid rolnictvím, a jak se praví, když sedláci jsou na poli, není žádného měšťana doma. Menší hospodáři provozují též, když pole je nevolá, nějaké řemeslo.

Mezi zámožnějšími gruntovníky byl zde Bartoš, muž vážený, dobrý hospodář, a soused upřímný. Jeho statek byl na konci města, a tím měl více podobu statku zcela sedlského: Stavení bylo prostranné, a tak spořádané, jak bývají dvory panské, byť i nebylo tak velké. Ku cestě byly dvě zahrádky ne sice cizím kvítím se honosící; ale růže, karafiaty, isop, šalvěj, levandule, balšamek, lilie, pivonky, a jiné letní kvíti se zde nacházelo, i po jarních byly ještě památky a pozdních naděje; mezi těmi ale kuchyňské rostliny se vypínaly, jako by chtěly říci: to jest pro nás, vy voničky jste jen ledaco; ale my česnek, cibule, kopr, pažitka, okurky a my jiné, my jsme zde doma. Bylo ale vidět v těchto zahrádkách, že zde dohlíží a panuje mysl čilá, a ruka pilná ne z rozkazu ale z libosti zde pořádek udržující. Mezi těmito zahrádkami vedla cesta dlážděná do dveří uprostřed stavení; byly to jen obyčejné dvéře, jimiž se vešlo v síň klenutou. Na levé straně byla kuchyň a čeledník čili světnice společného jídla a práce, na druhé straně pak zvláštní světnice hospodářova a vedle menší světnička, již ale komora říkali. Vedle kuchyně bylo vidět dvéře do sklepa a vedle šlo se na dvůr, kdež teprva statek dal se přehlídnouti. Naproti na kopečku, na průvěji stála stodola a sejpka a po bocích ku bytu táhly se nižší stavení a sice nejblíže ku stodole kolny po obojí straně pro uchování rozličného náčiní a strojův, dále na jedné straně malá stáj pro dobytek vepřový, pak větší pro ovce, pak pro dobytek hovězí, vedle pak stáj pro pici zelenou. Na druhé straně bylo staveníčko o trojím patře, nejhor-

nější pro holuby, prostřední pro slepice, při zemi pak pro husy a kačeny, vedle konírna a komora pro pacholka a skotáka. Takto byla ohraděna čtverstranná podlouhá prostora; na prostředku pak naproti chlévům bylo ohraděné hnojiště, dobře nastlané slámou, po němž 12 kusů hovězího se procházelo neb ležíc přežvykovalo. Před bytem pak stála pumpa, a od ní táhly se čisté žlaby k napájení dobytka. Z obojí strany byly pak vrata, a u východních vrat byla boudka pro psa, jenž ale pečlivě po dvoře se procházel. Ze všeho vysvítalo, že Bartoš nejen zámožný sedlák nýbrž i rozumný a pořádný hospodář, i že takovým i jeho otec a děd býval, jenž prý byl tento dvůr tak jak jest, vystavěl, i ty lípy kolem stavení sám byl nasázel, ježto nyní stínem a vůní květavou občerstvují nedělního času hovící sobě pod nimi čeládku a sousedy ku rozprávce docházející. Rádi chodívají k Bartošovic hospodáři, poněvadž on jest soused přívětivý, zkušený, a zvláště o hospodářství umí dobře raditi. Hospodyně méně se vyskytaly, poněvadž Bartoš jest již dávno vdovcem, za to ale děvčat v neděli po poledních službách Božích skvívalo se tolik v své pannenské kráse a poupátkové bujnosti, že by měšťák, jenž nevidívá než jen strojené vnady, lživé mravy a naučené způsoby, i neslyšívá než dávno rozmyslené, přežvykané otázky, na něž žádná odpověd se neočekává, jsouc dávno předvidaná, že by pravím měšťák nevěděl kam hleděti dříve, a kdyby voliti měl, že by nemohl se rozhodnouti: to ale jisto, že by poznav zde svatost pannen, zastydl by se za soběckou chtivost, jenž vyčíhává sobě v každé děvě obět svou.

Pocítíš měšťáků, jakou moc má prostota, jenž nezná rozkoše bez lásky vzájemné, a jak ostudné jest děliti je od sebe. Děvčata na besedě u Bartošovic jsouť živé rukojemství naděje, že pokolení naše zachovává ještě mnohé poupě hudoucnosti schopné. Mezi těmito děvčaty brzo rozeznal bys Barušku dceru Bartošovu, ne pak pro větší krásu neb šperk, nýbrž jen tím, že ona, jsouc doma, všem rovně chce přívětivostí a ochotností svou dokázati, že jsou její milí hosté a přítelkyně, a proto ovšem pohyblivější a takřka všudybylka pozorovateli více bývá na očích. Jesti ta Baruška čiperné děvče, v jejím černém oku velkém plane bystrý hled ale tak sebe jistý, tak krotký, že čím více k sobě láká, tím více od sebe odráží a naopak čím více zdá se vítězným a hrdým tím více srdce zajímá. A ta řasa na víčkách a to obočí tak shoduje se s tím klenutým takřka průsvítavým čelem a ten vtipný nosíček a ta bradička kulatá, a mezi nima čistá zdravá rta s vonným dechem přes stejné malé čisté zoubky vanoucím, a ty plné jadrné tváře, a k něm příslušící ostatní tělo bujné prostřední výšky, všecko spolčilo se k tomu, aby se mohlo říci: že Baruška jest jak náleží hezké, milé děvče, byť by nebyla takovou krásou jako jmenují antickou; jenž myslím hodí se více bohyněm, nežli našim děvčatům skutečným.

A však neméně jak v neděli mezi drúžkami svými, milá jest Baruška i ve všední den při práci, buď na poli neb v kuchyni, neb na dvoře; ona o 4 hod. ráno děvečky budí, a poslední, když všecko se

již ulehlo, ohlíží se po stavení zdali všecko v pořádku jest. Baruška je takřka anjel strážce statku Bartošova. Otec to ale také ví! a byť by svou lásku nedával na jevo po městsku lichým mazlením, tím více jí dokazuje úplnou důvěrou k dceře jediné, nejdražší pozůstalosti po milé manželce, jejíž památku tím hlavně ctí Bartoš, že ač v dobrém věku, již se neoženil více. Baruška jeho poklad, a kdo chce zachovati se Bartošovi, musí dříve zachovati se Barušce; Baruška jest jeho čest a jeho tajná chlouba, ba někdy, když ve společnosti v neděli trošku více přichýlil a jazyk počal předběhati povážlivosti, chlubíval se veřejně řka: Kdo mou dceru chce dostati, ten musí býti jinačí chlapík nežli ten a ten; při tom jmenoval synky neb mladé hospodáře jenž byli se ucházeli o ruku Baruščinu, a vykládal jak je odbyl co nehodné takového pokladu. Tím ovšem mnohého urážel a byť by i žádný proti němu nebyl povstal, tajili zášt svou v srdci a mnohý si pomyslil: Pýcha předchází pád, nevýskej až vyhráš, ženská křehké stvoření a štěstí lidské vrtkavé. K Barušce ale předce všickni chasníci chovali se zdvořile, vědouce, že ona nevychloubá se s košíčky svými, ano vymlouvali ji v srdcích svých řkouce: Ona ještě nemyslí na vdávání; až přijde hodina její a ona sobě vyvolí, starý Bartoš nebude s to protiviti se vůli její. Při tom každý choval naději; neb Baruška s každým velmi přívětivě zacházela; tak že když kdo mluvil s ní sám, domníval se, že on jest vyvoleným; teprv když viděl jak chová se i k jiným, počal pochybovati, ač ovšem ne se odříkati. Jen jeden mládenec soused Bartošův, jemuž

po rodičích nedávno zemřelých připadlo hospodářství, ovšem ne velké, jež ale on velmi moudře a pilně obstarával, miloval Barušku tak čistě a s takovou vážností, že sám za nehodného se pokládal požádati o ruku její, byť by i předvídal, že by ani Bartoš ani Baruška jím nepohrdli. Jaroš, tak se jmenoval tento skromný ctitel Baruščin za blahého se pokládal, když Baruška k němu tak se chovala, jak k těm bohatým synkům; a však Baruška chovala se k němu důvěrnéji nežli ke všem, ano tak jak by vlastní její bratr byl. K němu sobě postěžovala, když ji potkalo něco nemilého, s ním se poradila, když něco v hospodářství se přihodilo, což nechtěla právě otci hned žalovati, poněvadž znala někdy prchlost jeho, od něho žádala pomoci v těch oněch případnostech, ovšem mnohokráte zas poslouživ jemu. Mnohý bohatý pomyslil sobě někdy žeby Jaroš byl snad milým Baruščiným; ale upokojil se tou myšlénkou: Vždyť pak by nechtěla toho nuzáka! Baruška ale v skutku nemyslela na vdávání, vždyť pak se jí zdálo, že je ještě děcko, že musí se ještě mnohému přiučit. Toto měla proto na myslí, poněvadž otec byl tak vždy mluvil dokládaje: „Musíš holko! do města, abys poznala svět, však já ti objednám místo, abys neměla se zle.“ Při takové řeči vždy bylo divně v srdci Barušce; neb ovšem žádala si poznati život městský, ale z druhé strany bylo jí líto opustit otce a to milé hospodářství a ty milé drůžky, i často řekla k sobě: Jak se já tam budu nemotorně chovat! budou se mne vysmívat; ach snad i vadit se se mnou! ale doložila zase: Inu za to se něčemu přiučíš a pak

musí býti přece v městě hezký život! a rok není tak dlouhý!

Blížilo se k sv. Václavu, hospodářství už počalo soustředovati se doma, a noci přibývalo; i řekl jednou při obědě, při němž jak obyčejně jídávala veškerá čeládka a právě Baruška nejvíce posluhovala hospodář a otec Bartoš: „Baruško! dostal jsem odpověď z města, nechej běhání a přečti ji zde všem; vždyť pak všech se to pozdaleku týká! Baruška vzala psaní a četlá: „Milý strýče!“ Dostal jsem Váš list, kde mne prosíte, abych vynašel pro Vaši dceru nějakou službu zde. Jest to pro mne divná věc; ale má paní řekla na to: Poněvadž Bartošovic dceři nezáleží na platu, nýbrž na přísném chování, tedy jí vezmu sama do služby za druhou panskou. Čiňte tedy, jak se vám líbí

Váš krajan

Arthur Schlafitezeck.

Pro našeho čtenáře toto jméno ovšem stojí přečítatedlné, ale Baruška na něm uvázla, nad čímž pozastavil se starý Bartoš kázaje, aby mu list ukázala. „Na mou pravdu“ řekl, to divné; já jsem na to nehleděl, věda, že to jest od Slavíčka. Víš, jest to nebožky matky druhý bratranec, dali jej na študie, měl pak jura, a nyní jak slyšíme jest velkým pánem. Inu jest to hezky, že on chce tebe vzíti ve službu, budeš přec aspoň u svých.

Věř Baruško! já tě nerad dávám do služby;

neb víš, že já jsem dobrý hospodář, že jsem rozmnožil, co jsem zdědil, i víš, že tvá matka pozůstavila tobě též toliko co já mám, že tedy nemusíš sloužit, ale právě proto Baruško! poněvadž máš býti dosti bohatou kdys hospodyni, žádám, aby jsi zkusila služebnictví; ovšem ale Baruško! aby jsi poznala, jak se děje v domech panských. Baruška na to z prvu začervenala se a pak zbledla, děvečky ale, jenž to viděli, počaly plakati řkouce mezi sebou: Ubohá Baruška, zde naše milá, přemilá paní, má sloužit! Inu, řekl pacholek, jestli více jí podobných paní, není co litovat, když pozná svět. Ale řekli na to všickni: Není na světě mnoho Barušek, kýž jest rok již otočen, kde se Baruška vrátí!

Brzo se to rozneslo po okolí, že Baruška přijde do služby do velkého města. Rozličné to lidé posuzovali, jak se vůbec děje; mnohá řekla: Ba co ten Bartoš s tou deerou zamýšlí? chce jistě, aby se do ní ve městě zamiloval nějaký princ! Druhá pravila: Vždyť pak je naše Kačenka také tam, a byly vždy spolu za dobře zde, budou i tam. Třetí prorokovala štěstí, a čtvrtá neštěstí, pátá činila jak by tomu nejlépe rozuměla a usmívavě doložila: však já bych uhodla, ale nechci hádat. Tak a podobně mluvily ženy, děvčata ale pravily: což Barušce je snadno sloužit u tetičky, však ona by se nikde nestratila; ale škoda jest, že nebude celý rok mezi námi; za rok se může mnoho změnit. Hoši k tomu přisvědčili a tajně si každý něco ještě pomyslil, co nepronesl.

Baruška ale chystala se, skládala prádlo a šaty své do truhličky, a nebylo ji snadno vybrati. Při tom

si řekla, myslili by, že jsem žebračka, kdybych ty hadry vzala; a při tom zase by snad řekli, že jsem nádherná, že se to nehodí na děvče ve službě. Složila konečně, na čem se byla ostychavost a přirozená marnost v mysli její shodly. Bylo jí ale při tom teskno, a mnohá tajná slza kápla s sebou do truhličky. Cítilo ale všecko co živo bylo v hospodářství, že Baruška má odejíti; ač vždycky srdečně se byla chovala k lidu i k tomu němému hovadu, nyní chtěla jako napřed vynahradit všem, co jim nebude moci učiniti na příští dlouhý rok. Každé krávě přilepšila, i té drůbeři a těm milým holubům. Hlídoň pes pak snad cítil oč se jedná, a jakoby chtěl co nejvíce užíti ještě přítomnosti její nešel od ní, za patou ji všudy doprovázeje neb leže u nohou její. Domácí lid ale ji v myšlenkách vždy do provázel, a čím se přiblížoval den odjetí, tím více mrzeli se na starého, že to dobré děvče vyhazuje do světa ošemetného, ačkoli dobře věděli, že to činí otec z lásky k dceře dedičce své. Přišel pátek a Bartoš řekl k dceře: Jak pak Baruško! jsili hotová, zejtra bychom jeli do města. Odpověděla Baruška: Jsem hotova otče; ale stoupla jí slza velká do obojího oka. Baruško! řekl otec, pojedeme k tetičce, a víš ti městští lidé rádi mají něco kloudného z kraje; vezmi nějakou husu, kačenu s sebou, a kbelíček másla a síra a vajec, a co sama rozumíš. Baruška dobře těm věcem rozuměla, Baruška vůbec byla děvče velmi důvtipné a abychom to již napřed řekli, bylo to děvče o mnoho vzdělanější, nežli je mnoho nafiňtěných slečinek v městách. Bylt tě v T. mladý horlivý pan kaplan, jemuž byl Bartoš

vzdělání ducha Barušky velmi prospěšně svěřil. Baruška věděla mnoho, citem nesvedeným dosahovala ještě více, a mnohá knížka jí byla dobře známá; ale jako učitel její byla i ona velmi skromná a nikdy neuchlubila se tím, o čem soudila, že by měl každý člověk věděti a uměti. Baruška měla ducha už probuzeného, a schopnostem jeho jen nedostávalo se příležitosti zadost učiniti sobě. Z této strany cítila Baruškn tajnou touhu po velkém městě, ale jinak ráda měla samotu v přírodě, jakou poskytuje život sedlský.

*

V sobotu už slunce zacházelo. Z velkého města hrnulo se mnoho lidu dílem na procházku, dílem ubírajíce se z práce: neb jdouce ještě po rozličném továru a zámyslu. Naproti dojíždělo množství rozličných vozův, ale jeden zvlášté vábil na sebe zraky koljdoucích. Byla to obyčejná bryčka s jedním koněm, a s jedním sedadlem. Zde seděl na straně náruční sedlák, asi padesátník dobře zachovalý, poněkud tučný a svalitý, opratě v jedné a bič v druhé ruce a na jazyku vždy hotové: hat! těhi! ou! běhy vranko! a co sebou přináší ta známá rozprávka jednostranná mezi vozkou a koněm. Vedle tohoto neustále pobízejícího sedláka seděl děvče, u něhož marně celodenní jetí, slunce, vítr a prach, u něhož marně kroj a šátek přes hlavu snažil se zatajíti, že jest velmi hezké. Laskavý čtenář ví, že to jest Bartoš a Baruška dcera jeho, která má ve velkém městě vstoupiti ve služ-

bu u pana strýčka; ale z divákův také by to byl mnohý rád věděl, kam to hezké děvče jede.

Ve velkých městách bývá jeden zvláštní druh divákův, ježto hezky vyšnořeni, jako na divadle se pohybujíce, zavěšeny mají rozličné skla, jichž se honem chápají, když pocítí na blízku ženštinu; ihned jakoby tenata byla ta skla, v nichž by uloviti chtěli ty zástěrky, je předstrčí lakotnému oku. Bylo to mhouření na Barušku; takového ptáčka už dávno neviděli, „kýž by ten sed na lep!“ pravil jeden; co ale druhý a třetí a ostatní doložil, toho nelze opakovati; nového nic nebylo, ty rozpustilé vtipky jsou tak přirozené lajdácké povaze, že vždy, všudy a všichni jimi probozují. Baruška nevěděla, co se na ni tak dívají, i ohlížela se po sobě, po otci a po voze, myslíc, že snad něco jest v nepořádku, ale nevidouc ničeho, divila se velmi tomu zevlování; ba obávajíc se uřknutí sklopila oči, neohlížejíc se nikam, jen k otci, pošeptala: Co pak asi ti tak na nás hledí? Bartoš ale řekl: Ať si hledí! V tom si ale zpomněl, že neví kam zajet. Zastavil tedy, vyhledal v kapce cedulíčku a řekl k těm, ježto byli nejbližší: Prosím vás, kde pak jest ta a ta ulice, ten a ten dům? Tu hned ozývalo se více hlasův, jeden tak, druhý jinak volal, že nebylo možná něco si vybrati z toho. Slyšíce pak nepředvídaný směsek a zmatek dali se všichni do smíchu; i Baruška sama chutě se této nevinné hlouposti zasmála; ale Bartoš se tajně zlobil; a mrzutě švihna do koně, Běhy! zahučel a Vranka se opět rozhourala. Jel Bartoš dále; ač nevěděl kam; myslel si pak, počkám až se budu moct zeptati sprostého člo-

věka; s těmi nic zde není, to jsou jen halamy rozpustilé. Ale jakoby byl četl v duši jeho řekl jeden z nich: „Nehoršte se, já vás upřímně doprovodím až k tomu domu.“ Byl to mladý muž vysoký, štíhlý, s tváří podlouhlou, vlasy dlouhými, a vousy pěkně spořádanými. Hlas jeho byl zvučný, nezakalený a pohled dobrosrdečně-čtverácký. Barušce líbila se tato služná ochotnost, i odpověděla zdařilou slušností. Bartoš ale zakrabiv čelo nic neřekl, ti ostatní šviháci ale žertovně volali: Nevěřte Baruško! tomu malíři! Baruška podivavši se mu do očí věřila mu, ač při tom podívání, nevím proč se zarděla; tomu však se divila, jak mohou věděti ti, že ona jmenuje se Baruška, zapomenula chudák, že stojí na truhličce psáno: „Baruška Bartošova.“ Tomu však byla povděčná, že ví, že ten doprovoditel jest malíř; neb jest úzko býti třeba jen na chvilku s člověkem o němž docela nic nevíme. Baruška pošeptala otci: Nesluší se, abychom toho pána nechali běžet vedle vozu, na voze pak nemáme místa. Snad abych slezla s vozu a šla s ním vedle vás. Bartoš neodpověděv zastavil vranku a Baruška slezla s vozu, a šla s tím mladým pánem, čemuž byl tento velmi rád. Ten mladý pán byl ale čtverák; věděl on dobře krátkou cestu do té ulice; vida však, že děvče leze s vozu, že chce s ním jíti, bylo mu milé, aby prodloužila se cesta. Mladý pán přitulil se tedy bližeji, vzal Barušku za ruku; tiskl ji ruku; a Baruška v prostotě mravův nelíčených potiskla i jeho ruku; čímž mladý pán byl o svém vítězství přesvědčen. Baruška ale vida ten onen kostel, to ono značné stavení, přeptávala se, co a jak? odkud? k čemu?

i měl mladý pán nač odpovídati. Jeho těšily otázky a Barušku odpovědi a tajně počaly se měniti smýšlení jejich. Baruška přešla z povděčnosti v důvěru, a mladý pán zponenáhla cítil na místě jistých záměrův úctu před panennským duchem zvědavým. Byl mladý pán sám zaražen, cítě tuto změnu v sobě, a proto nedivíme se, že konečně řekl k Bartošovi: „Zde jest ten dům, po kterém jste se byl tázal.“ S Baruškou to hrklo, když Bartoš zvolal konečně: Ou! Ach, pomyslela sobě, jak nás zde přijmou?

*

Zastavení vozu před domem vybídlo pani Slavíčkovou podívati se oknem, co by bylo. Ovšem že uhodla, co to za vůz asi bude. Vidouc zdravé děvče sprostě a čistě oblečené, i předvídajíc, že Bartoš nepřijel prázdný, kázala kuchařce a panské, aby pomohly složiti ty věci a truhličku té nové panské. Ty, zvláště kuchařka vrtěla hlavou, že má jíti posloužiti té, která bude pod ní. Ale, doložila si v srdci, však si to vynahradíme! Všecko bylo uloženo, kde mělo býti; i Bartoš s Baruškou stáli už před milost paní a panem Slavíčkem strýcem. I řekl Bartos po obyčejném pozdravení, nač p. Slavíček přívětivě poděkoval, přijav pracovitou ruku Bartošovu, asi v ten způsob: Pane strýče! jest to dávno, co jsme se neviděli; ale věru! mezi tisícemi byl bych vás poznal podlé rodu. Jak se to s námi podařilo! Vy jste pánem, a já sedlákem, kdežto jsme co chlapci vždy spolu si hráli a se kamaradili; jak bych si byl pomyslil ten-

kráte, že za 40 let přivezu k vám to co mám nejmilejší, tuto mou Barušku do služby! Odpověděl Slavíček: Věru hezkou to máš dceru Bartoši (při tom p. Slavíček vzal Barušku za bradičku) a doufám, že pod vládou paní mé stane se co denně milejší; viz, Bartoši, toť jest má paní, tu ať Baruška poslouchá. Tím obrátil Bartoše k paní své, již onen nebyl pozoroval, i řekl hned Bartoš: Nemějte mi za zlé milostivá paní teto, že jsem vás ani nepozoroval! Jdi, Baruško, polib ruku milostivé paní! Ostychavě učinila tak Baruška a Milost paní doložila: Musíš holko! učít se způsobům, vy na vsi vyrůstáte jako plaňátka, ačkoli viděla jsem oknem, že sotva jsi dojela do města, už jsi přivedla sobě amanta. Či kdo byl ten švihák s těmi dlouhými vlasy? Hezký hoch! inu, služky to jináče nedělají. Já také nic proti tomu nemám, jen když se mi netoulají. Rozumíš Baruško! Nyní jdi, svleč se a zeptej se po práci u kuchařky. Bartoš ale ač mluvil s panem Slavíčkem, uslyšel tato slova, i řekl: Milostivá paní! račte odpustiti, zítra jest neděle, rád bych provedl dceru, jenž zde ještě nebyla, po městě, dovolte ji zítra ještě svobodný den. Paní přivolila ač doložila: „S prázdninama ovšem nezačíná se služba; ale budiž, přijďte si zítra pro ni, nyní ale ať jde a oznámí se s domácím lidem.“ Baruška stála již jako na uhlí, každé slovo jí přicházelo divné, každé bolestně vrývalo se v srdce; majíc se nyní odloučiti v té cizině, ježto se podobala srdci Baruščinému jako pustá, od otce, padla mu okolo krku hlasitě vzlíkajíc. Bartoš ale, ač tajně cítil též neobyčejnou tesknost, pravil: no! no! vždyť tě tu nesnědí! Milost

paní ihned doložila: Bojíli se vaše dcera lidojedův zde? Tím zpamatoval se Bartoš i Baruška schopila se, a pan Slavíček vymlouval řka: Není divu, když dítě po prvé cítí se v cizině, a však nebudeš zde Baruško v cizině. Nač řekla Milost paní: Mazlit se s ní též nebudeme. Bartoše to už píchalo, i řekl: Prosím vás, račte mi pane Slavíčku povědĕti, zdali zde na blízku nějaká hospoda, abych mohl tam postaviti svého koně. Pan Slavíček podíval se na paní svou; ale ta nechtíc rozuměti, zavolala na služku řkouc: Ukaž tomu muži zde do hospody, ať jde Baruška s sebou, aby věděla, kde ostane: přijďte ale obě brzo nazpátek. Odešli všichni, Bartoš po cestě nic nepromluvil, leč na vranku, Baruška též ne, oba byli ale dosti zabraní v myšlénkách. Přišli na místo, Baruška opět počala vzlíkati: ale Bartošovo slovo: dcero buď moudrá! přivedlo ji k sobě; ještě více ale úsměšky doprovazející služky. Baruška byla v kuchyni a kuchařka počala vyptávati se po tisícerém, vedla ji pak do komory, kde budou spáti společně, i kde mají uložené věci své, tázala se, co všecko má v té truhlici; Baruška otevřela ji, okazovala, i ráda chopila se té příležitosti, vezmouc pěkný šátek na krk i řekla: Prosím vás, přijměte ode mne tuto maličkost na přivítanou, i ráda se odsloužím i budoucně, když budete shovívati nezkušenosti mé. Cosi podobného dala a řekla Baruška i té druhé služce. Tím se Baruška jim aspoň tentokráte zachovala, a za to ji, když se ulehly k spaní, vykládaly, co a jak jest zde v domě, kdo panuje, jak se musí chovat, a podobné. Kdyby nebylo tma bylo, mohl vidět člověk,

jak nad mnohým zarděla se Baruška, ale dobře že bylo tma, byly by se nezkušené notně vysmály.

Přeplněna v duchu myšlénkami, nemohla Baruška usnouti, a když pak mladost zvítězila na starostmi, divné sny ji sem tam unášely. Jak svítalo, probudila se pak dle obyčeje svého, tajně se přistrojila, i aby druhé neprobudila, tiše sedla na truhlicce své a vzavši knížku sebou doveženou četla v ní; tomu přivstání a tomu čtení pak probuzené služky velmi se usmívaly dokládajíce: „Ty budeš chtět sloužiti podle písma, a ovšem za ranní vstávání budeš chtít dostati větší plat od paní!“ a v tom se do hlasitého smíchu daly. Baruška nevěděla, jsouc zarážena, nic jim na to odpověděti, jen knížku odložila a pak za chvíli pravila: Víte děvčata, že dnes mám ještě svobodný den, a chci ho užíti, abych poznala hodně ten život městský: „Však jej ještě dosti poznáš,“ smály se ony, a pak počaly vykládati, kam má všudy jíti, co viděti a zkusiti, ovšem když pujdeš s otcem, neužiješ ani třetinu; inu později bude lépe! Baruška zase nevěděla odpověděti, jen to bolestně cítila, že zde mezi soudružkami svými nebude možná jak doma s děvčaty sousedskými dorozuměti se; cítila, že svět její a těchto jest velmi rozličný. — Kvapila k otci do hospody, a zde takořka odpočala si zase stěsněná duše její, ba pohladění vranky bylo by postačilo urovnati mysl její.

Neděle byla. Nać Bartoš a dcera jeho byliby pomysleli dříve nežli na kostel. Zadostčiníce pobožnosti i zvědavosti, pochodili mnoho kostelův, až pak ve hlavním chrámě upoutala mnohá krása ducha Ba-

rušky rozčilené. Už množství lidu svátečně oděného povznáší ducha nad všednost, a každý svátek zdá se býti jasnější ; a to i pro člověka městského, kde pro množství lidu vždy bývá takořka neděle; co teprv pro člověka venkovského! Baruška vidouc tu ohromnou prostoru, ty štihlé pylíře a to klenutí k nebi se pnoucí, cítila, kterak i jí se srdce šíří, a klene se v chrám Páně. A mezi těmito zkamenělými city dávných věkův, jak libě vane živé slovo nadšeného kazatele, jak se upíná v myslích, jak zde co blesk rozmítá marné úmysly, a jak rozhřívá stvrdlé předsudky a zapuzuje mraky kalné chtivosti soběcké, člověk pomocí slova živého, slova vroucího vniká v hlubokosti bytosti své, cití zde Boha a cití se v Bohu. Jaká to pak shodlost povznešené mysli s hudbou oslavující a doprovázející služby Boží. V takových okamženích ovšem vzácných poznává člověk citem, co jest modlitba, co náboženství. Baruška měla takovou dobu, a když už dávno byla vyšla z chrámu, vždy byla ještě plná duše její a v sebe obrácena, jakoby tam byl svět mocnější, nežli ten, jenž smysly naše vábí. Konečně ovšem vítězí tento svět skutečný. Bartoš vodil dceru svou po městě, avšak nevěda sám kde, co a jak, chodil za jinými; Baruška byla by pak se ráda po tom onom tázala, ale ostýchala se ; otec však ještě méně měl chuti, lidé otázkami zastavovati. Na štěstí našli dům, kde Kačenka Hlavsovic, též z T., byla v službě. Kačenka byla už 2 leta ve městě, a dnes měla právě též prázdný den, i měla nesmírnou radost, že může s milou Baruškou se toulati. Tu ovšem nastala veselá doba. Bartoš pozval Kačenku, aby šla s nimi

občerstviti se. Kačenka moudrá hned radila, aby si rozdělili jídlo a pití na rozlíčná místa; tu něco a tam něco, aby všecko viděli a užili. Učinili všecko dle rady její. Baruška měla se co diviti těm pěkným zahradám a tomu lidu zde shromážděnému ku jídlu, pití a rozprávce. Kačenka jí mnoho vysvětlení dokládala, nad čímž často Baruška hlavičkou kroutila. Když pak Baruška tajně se ji ptala: Kačenko! prosím tě řekni mi, co ti páni tamto tak na nás hledí a brejlí, ano často povstávajíce kolem nás zde obcházejí? Usmála se Kačenka a šeptla: Milá Baruško! ty snad nevíš, že jsi velmi hezká a zdravá a bujná, a to ti páni myslejí, že bys byla dobrou pochoutkou, a to již napřed se oblizují. Neuvěříš Baruško! jak zde ti páni umějí svádět nezkušená děvčata, ježto, jak my jsme přicházejí z kraje. Bůh ráčiž nás chrániti před nimi a před babami, jenž jim nadhánějí ubohé oběti, ach já ti vím strašné příklady. Baruška celá se zardělá; nejen na odpověď, nýbrž hlavně tím, že mezi těmi pány brejlícími viděla i toho malíře, jenž ji byl včerá doprovázel, On sice nejslušněji se choval mezi nimi; ale zdálo se, jakoby ti druzí jemu schválně a úsměšně na Barušku ukazovali. Věděla ona pak zkrátit pobytí zde; šli jinám; ale brzo i Vlasáček (tak jmenujeme toho malíře pro dlouhé vlasy, pokud jeho pravé jméno nezvíme) vynašel se, což Kačence bylo podivné a zajímavé, Barušce ale mrzuté. Večer radila Kačenka do divadla, ač sama, nemajíc dovolení na hodinu pozdní, jíti nemohla s nimi, nýbrž jen je tam zavedla. Tu teprva pro důtklivou mysl Baruščinu nastala doba, již se až posud žádná v životě jejím ne-

vyrovnala. Pro cit neporušený, pro srdce nezkažené, pro smysl nezkalený spojená krása všeho umění jako vyskytá se v divadlech velkých měst, jest vítězná nad všemi jinými půvaby. Zde stavba sama, zde řezbař a malíř, zde hudba, zde společnost sváteční, zde pak obraz života živě a veskrz a krásně předvedeného všečlověčenskými city povznáší člověka nováčka. Suďme, jak čilý duch Baruščin pásl se zde, a kochal. Naproti Barusce vzdálí opřen o stěnu stál muž mladý stíhlý, dlouhovlasý, vousatý, jenž zase naopak nehleděl na divadlo, nehleděl kolem sebe, nýbrž zdálo se jakoby zvláštní libostí takřka daguerotypoval v mysli své city Baruščiny. Neušla mu žádná stopa citův rozmanitých na upřímné tváři Baruščiné. Baruška byla jemu divadlem. Byl to opět náš známý malíř. Kdo rozhodne, zdali poutala oko jeho libost umělecká, či snad i jiná touha zanášela pozor jeho. Na divadle se dohrálo, opona spadla, Baruška ještě zapomenuta hleděla za minoucími obrazy rozčilené mysli své; a však Bartoš zpamatoval dceru svou řka: Drž se mne, ať se neztratíme, nesnadné jest shledání se v takovém davu. Pustili se proudem lidu hrnoucího se ku dveřím; Bartoš ovšem svalovitý dobře takřka kleštil cestu; ale ostýchavá Baruška brzo byla odtržena a čím prospěšněji prodiral se Bartoš, tím více opozdívala se Baruška, jak kapka u břehu dlouho se otáčející nežli ji pohltí proud ku břehu pádící. Bartoš byl už na náměstí a Baruška ještě v divadle samém; ano zdálo se jakoby náhodě pomáhala trochu schválnost čverácká. Buď jak buď; když Baruška osamělá úzkostně hleděla, kterak by shledala se s otcem, stál tu před

ní náš známý Vlasáček nabízeje se zdvořile ku doprovození. Co bylo zde činiti nežli vděčně zavěsiti se pod páždí jeho a odevzdati se laskavosti jeho. Malíř pravil, že bude nesnadné najíti otce; a chtěl hned do ulice v pravo otočiti; ale Baruška pěkně prosíc silně zdržovala jej na place divadelním dobře vědouc, že otec zde též se po ní shánětí bude, v čemž se nezmýlila. Ač Vlasáček pozornost její všelijak přetrhoval, přece našla badavost její otce slídícího po ní. Bartoš děkoval Vlasáčkovi, ale i doložil, že už není třeba aby se obětoval, ať jen jde po svém, Vlasáček zas dokazoval, jak nebezpečno jest v tak velkém městě večer hledati neznámé ulice a domy; k tomu doložil: Já jdu pak bez toho tou samou cestou; dovolte mi tedy, abych šel s Vámi. Na to nemohl Bartoš ničeho říci, tím méně, an Baruška rychle zvolala: Ah! to se pěkně hodí. Šli tedy pospolu. Bartošovi trvala ta chůze velmi dlouho; ale Vlasáček tolik věděl povídati, co se tu, co se v okolí tenkráte a kdysi přihodilo, co ještě i nyní se přihází, že Barušce doby velmi mile minuly. Konečně i hezkou píseň zazpíval při čemž ovšem Baruška trnula bojíc se, aby nikdo mu tu hlasitost za zlé nepokládal; zvláště otec. Ten ale v skutku již byl nevrlý, čímž Vlasáček čtverák dobře znaje co, kdy a jak, byl pohnut nejkratší již cestou namířiti. Hned byli na místě. Vlasáček potiskl Baruščinu ruku; Baruška děkovala sladce, a Bartoš doložil: S pánem Bohem!

*

Den na to odjížděl Bartoš domů. Baruška ostala

ve službě. Jakým citem jel Bartoš domů, uhodne každý sprostý ale poctivý, přitom i něco zámožný otec, jenž má jedinou dceru. Jakým citem rozloučila se Baruška pochopí každá dospělá panna, jenž sice rozhlédala po životě ale citem neporušeným, citem pak nejistoty a tušením hořkostí, jímž bylo možno zcela uhnouti. Věděla Baruška, že jest dosti bohatá a že není potřeba sloužiti; ale zdálo se jí nemožné nejíti touto cestou takřka souzenou do života takřka předjednaného.

Baruška jsouc počestná, pilná, pokorná, přívětivá, majíc tedy všech p, jak se říkává, jak jináče než, že musila se zalíbiti každému, kdo ji blíže seznal; ale pýcha a soběctví brání takovému bližšímu seznání a přízni. Co se ohlíží pyšná paní po tom, co se děje v srdci služky; vždyť pak mají ti pyšní za to, že nižší lid ani nemá citu. Ovšem bývala paní spokojena s tím co Baruška dělala, a jak se chovala; to jest, spokojenost její bylo vidět z toho, když se nevadila, což ovšem též místa mívalo dost často, když milost paní pro tisíceré příčiny bývala nevrlou. Srdce Baruščino jsouc vytrženo z původní půdy, jsouc vzdáleno srdcí přátelských, a však lásku majíc tak potřebnou, jak ty plíce vzduchu a oko světla, vysílalo city své, a hledalo přízeň novou, ale darmo hledalo; chtěla jednou milost paní tetě svou radost nad čímsi, co se jí bylo mocně tklo, zjeviti; ale milost paní odmrštila hrdě tuto vtíravost „sprosté děvky.“ Baruška jak ledovou vodou politá zhrozila se a dušička její vtiskla se v srdce zděsené a jen zapýřenost tváří byla takřka červánky zapadající dušičky. Zpoměla

však se přece jednou zase, a jala se postýskati si u tety; ovšem tenkráte již hůř byla odbyta, a poněvadž toto odbytí stalo se schvalně před druhými služkami, zahanbení bylo citlivější a poněvadž člověk zahanbený zmaten v tom onom spíše pochybuje, stalo se že Baruška tuto dobu též zachovala se zpátečně neb zpozdile, z čehož sobě od paní hořké domluvy utržila, u služek pak úsměškův píchlavých. Byla to vítána příležitost drůžkám Baruščiným uleviti nenávisti své. A proč tu dobrou Barušku nenaviděly, vždyť pak nic jim v cestu nekladla, ano kde mohla a směla, po vůli jim byla? To právě, že jim bývala po vůli, jen pokud směla. Baruška totiž nemohla schvalovati jich rozpustilý život za znakem paní; ano někdy jim to ono zpříma vytýkala, když mlčení její bylo by hříchem bývalo. A však známo jest, že poctivý neúhonný vždy bývá nepočestným a rozpustilým protivný, aspoň nepohodlný a takřka němou vyčítkou už pouze tím, že jest jinaký. Byla ale v domě kojná svobodná; od té hned z počátku odchýlovalo se srdce její; ale měla s ní útrpnost. Brzo ale poznala, že jinak jest, nežli se byla domnívala. Zmínila se totiž jednou kuchařce o tom, ta však to hned pověděvši ostatním veliký smích si učinila z toho „hloupého“ jak pravila děvčete sedlského, jenž takovým věcem nerozumí i doložila: Co nevidíš jak se má kojná dobře, a že dostává více na měsíc za nic, nežli ty s tím sprostým pannenstvím za celý rok dlouhý za pilnou práci. Té se milá brachu! daří, že mohla už tři leta po sobě kojnou býti! Od té doby měla Baruška tajnou ošklivost proti této kojné a to tím větší čím necud-

něji se tato chovala. Kuchařka pak častěji Barušku napomínala, aby přec také už jednou ty hloupé sedlské mravy odložila a chovala se po městsku. Brzo Baruška věděla jaké to chování bylo míněno. Paní sice byla přísná a netrpěla služkám to veřejné milkování; tim opatrněji ale a tím zdivočileji chovaly se ty potajmo k milovníkům svým četným. Zdálo se ovšem, že ti milovníci více milují ty schovaváné dobré kousky a ty korbele ukrádané, než tu opilou kuchařku; to ale právě přimělo tím více Barušku k tomu, aby jí pohrozila udáním té krádeže paní. Tím ale si teprv posloužila Baruška. Co jen možná bylo jí učiniti na příkoří, to učinily ty ženštiny, a příležitosti k tomu bývá dosti, při práci, při jídle i při spaní samém ve společné posteli; to týrání a špičkování nebylo konce; Barušku neměla čím se obrániti proti hrubosti a nemravnosti jejich. Jest to ukrutná zbraň: hrubost proti mírné a stydlivé povaze, Baruška trpěla, aniž měla koho u něhož by si postěžovala. Styděla se psáti o tom otcovi, styděla se i před Kačenkou, kterou i také málo vidívala. Tajné slzy bývaly jedinou úlevou její. Zkracována byla ve všem od druhých, ale to ji tak nebolelo, jak ta ďábelská schvalnost, kteroužto kuchařka ji týrati neustávala; zvláště když jí pro potupu jídlo předkládala, co už jen pro psa se hodilo. Baruška raději o pouhém chlebě ostala; ale když jednou právě při takovém oddělování nahodila se paní v kuchyni, nesnesla to už Baruška, i vzavší talíř slzíc okázala paní, jak s ní smýšlí kuchařka. Paní ale místo přihlídnouti počala mlsavost a nenasitelnost předstírati; nač ovšem, když odešla jen

jizlivější posměch měla kuchařku ze žaloby. Baruška ovšem netekla se už jídla, což kuchařka neváhala příležitostně milost paní v ten smysl vyložiti, že to činí to rozmazlené děvče na potupu domu, poněvadž prý po straně si mlsy kupuje; čímž milost paní tím více se rozhněvati ráčila. Od té doby měla kuchařka ještě více moci nad Baruškou, ježto už ničehož netrefila učiniti po libosti paní.

Takto sobě citlivá Baruška nebyla myslívala trpkosti služby; vždyť pak i ona měla doma děvečky v řízení svém i čeládku mužskou; však nepozorovala žeby kdo byl zkracován býval od jiných. Ovšem že paměť její nyní uváděla srdce zkormoucenému tím jasnější obrazy z domova, kdež ona byla paní. Když takto slzíc v noci sobě rozvažovala tu nynější bídu, konečně schopila se, a utřevší slzy řekla v srdcí svém: „Rok není věčnost, chci trpělivě snášeti a obětovati Bohu ty trpkosti; zkouší mne Bůh; kéž bych byla nalezena dostojná!

Taková bývala její konečná modlitbička před usnutím. Druhý den pak, ač odhodlaně počala, přece zase srdce její rozbolelo se až do večera. Všední den pilná práce nedala mysli pokoje, aby porovnáváním toho, jakť jindy a nyní, zabírala se; ale v neděli odpoledne, když všecky odešly po svých rejdech, ona však sama musila dům hlídati, tu vystupovaly všecky obrazy na obzoru myslí její. Jak bývalo vesele v neděli mezi svými pod lípami u statku otcovského, jak k ní hleděli hoši, aby ulovili nějaké znamení přízně, jak k ní tulily se panny milé. A zde — další vylíčení obrazu zabránil příval slz a svírání srdce pře-

moženého. V mladém srdci ale nelze hoři na vždy panovati; schopila se Baruška, když se vyplakala řkouc: „Což pláčeš vždyť pak za $^3/_4$ leta budeš osvobozena,“ a v takové době pak se jí chtělo do zpěvu, v píseň vylívala city své.

*

Minul zase smutný týden a to malicherné týrání svíralo šlechetné srdce Baruščino. Velké bolesti člověk dobrý nábožný snadněji snáší nežli to vosí píchání všedních zlomyslných trampot. Jednu naději a potěchu měla tyto dni, že až přijde neděle, bude na ní pořádek k vyjití odpoledne. Ach, jak čítala ty dni, jak poskočilo vždy srdce nadějí zpomínajíc na tuto příští neděli. Přišla neděle — přišlo odpoledne, všecko uklízeno — a Baruška čistě přistrojena letěla ke Kačence. Bylo jí však jíti okolo domu, kde bydlela krajanka její provdaná za muže voskaře jak se pravilo dosti zámožného. Byla tato paní v loní v T. navštiviti své příbuzné, a při té příležitosti byla i Bartošovic, a jak se zdálo dle chování Barušku sobě velmi zamilovala, velmi ji vychvalujíc a jí lahodíc. Baruška měla za to, že jsouc několik hodin svobodna, jest takřka povinna navštíviti paní Dorotku. Běžela po schodech dychtivě, neb chtěla za toho půldne mnoho radostí popřáti srdci svému. Znajíc už byty v městě, že známí přicházívají kuchyni, šla i ona do kuchyně a pozdravivší děvečku kamarádku, ptala se po paní Dorotce. Ale služka pravila: Milost paní má hosti; v tom však paní Dorotka vyšla do

kuchyně rozkazujíc. Baruška jí běžela na proti chtíc ji políbiti; ale paní Dorotka, jenž věděla, že Baruška jest ve službě, jednou rukou se jí obranujíc druhou rozkazovala děvečce a pak doložila: Milá Baruško dnes nesmíš meškati mou Alžbětu, přijd jindy, až budete míti obě chvíli, a tím za sebou zavřela, Baružce vstouply slzy do oči; to neočekávala, vždyť pak, když i člověk důstojnost váží dle zámožnosti, neměla paní Dorotka vypínati se nad Barušku Bartošovic. Slzíc přiběhla k milé Kačence; ta však dnes nesměla vyjíti. — Zkrátka rozhodnula se Baruška říkouc: Já ti Kačenko! pomohu v práci, jen mi dovol, abych si postěžovala u tebe. Kačenka ji ulíbila i srdečně se tázala: „Co pak je ti, vždyť se mi zdá, že máš oči oplakané. Baruška vypravovala, co se jí přihodilo u paní Dorotky, a pak dlouhou řádu trampot u panstva svého. Pomysli sobě Kačenko! řekla mezi jiným: Naše děti mne mají rády, a kde mohou se ku mně přitulují; pomysli sobě, když naše milost paní jednou to znamenajíc urputně na děvče u mne sedící zavolala: pfui! u děvky sedět! a druhý den na to, když byl chlapec nevím co velkého provinil, přivedla jej paní k nám obědvajícím říkouc: „Tady jest dnes tvé místo.“ Při tom dala se Baruška do hlasitého pláče, že jsouc dítkem počestných rodičů má býti považována za takovou, s níž jísti mají děti za trest sobě pokládati. Kačenka vyslyševši všecky stížnosti Barušćiny líbala její krásná očka uslzena i pravila: Baruško! nepřipouštěj si tyto věci k srdci, a buď rozumná. Chval pána Boha, že tobě není potřeba hledati chleba u jiných lidí; když ale přece jsi ve služ-

bě, z toho, jak nakládá se s ubohými služkami, ber sobě příklad pro budoucí své hospodářství, jak ty se chovati máš co paní. Z druhé strany víš už sama jak i služky mnohé nevěrně a nemravně se chovají, že není divu, když paní vzdáluje dítky své od nich; nesmíš milá Baruško všecko měřiti dle sebe, nýbrž věc s věcí. Ovšem neupírám, že v panských domech citlivé děvečce jest hůř sloužiti, nežli v domě měšťanském. Já ku příkladu nemohu sobě stěžovati na to, že by paní, ježto jest počestnou mistrovou, chovala se hrdě ke mne; já mám ovšem mnoho práce a dosti těžké, ale paní pracuje se mnou, a byť by někdy i bylo z mála na míse, jest tak pro všecky; neboť nepovažují mne za nerovnou sobě; náležím k rodině. — Lituji tě Baruško! ale na otce tvého se hněvám, že tě dal do služby. Měl tě dát do některé poctivé rodiny do bytu a do stravy na rok za plat, pak jsi měla chodit do některého většího měšťanského domu do kuchyně přiučiti se a při tom také i jiným ženským prácem přivykati, které neznáš, aby z tebe byla dokonalá paní. Která neumí udělat, nezná také poručit. Ale tak jak jsi nyní, utrápíš se a nepřiučíš se ničemu leč, kdyby si byla chytlavá, zlému. Ale přece milá holka už neplač; potěš se tím, že rok není věčnost; aneb piš to otci a řekni mu, jak to má s tobou učiniti. Baruška ale odpověděla: Ach Kačenko! Bůh ví co by si otec myslel, vždyť víš, že to u nás jest hanba nevydržet ani rok na jednom místě ve službě. — Ono se to snadno řekne, ale ten rok je přece dlouhý; já ovšem si to denně všelijak vy-

mlouvám, ale to srdce nechce být rozumné a nedá se klamat žádnou nadějí.“

„Baruško,“ řekla na to Kačenka, položivši důvěrně ruku na její rameno, „já ti něco poradím, ale nesmíš se horšiti, až dopovím. — Myslím, abys hleděla si pořádného milého; věř mi, tak nabývá srdce největší potěchy a u milého děvčeti mile chvíle minou, a na celý týden má srdce potravy z té lásky nedělní, a byť se jinak i dost zle vedlo, člověk to lehčeji snese. Co tomu říkáš Baruško?“ Baruška se zapýřila a pak jako nevrle pravila: Prosím tě Kačenko! nečiň si posměch ze mne; kde bych já cizá osoba nalezla milého? Kačenka se usmála, řkouc: Blahová, o to se andělíčky starají při každé příležitosti, kdekoli se ukáže hezké děvče, jako ty jsi, a sotva se mýlím, řeknuli, že bezpochyby už mnohý zamilovaným očkem po tobě hodil. Baruška se začervenala ještě více a pravila: Co si myslíš Kačenko! abych snad vletěla v tenata ledajakého člověka, o němž ani nevím co a jak. Snad by jsi mi konečně i stav svobodné kojné schvalovala? Nad tím nedorozuměním se však Kačenka pohoršila i řekla: „Baruško, ty mne snad znáš, abys věděla, že nechci tobě raditi nic neslušného, a znám já tebe, že ti neradím nic nebezpečeného. Rozumné děvče ví zajisté, jak se chovati má. A pak milá brachu, nemyslím, abys ty se zamilovala, naopak radím, abys zachovala úplnou svobodu srdce svého, a jen pro slušnost radím, bys hledala sobě přítele upřímného; tím odeženeš od sebe mnoho pokušení. Vidíš, já mám milého, ten jest nyní v Drážďanech v práci, on je truhlářský, za rok přijde

a bohda budeme svoji; já zajisté mu věrnou zůstanu, ale proto přece mám známost s jiným a také jsem mu to psala, nebo to pravda, že děvečce nelze býti bez dobrého známého. Všecko záleží na tom, jakého si děvče vyvolí; však ta moudrá brzy sezná, ba na první setkání, koho před sebou má. Jen pánův třeba varovati se, s těmi není nic; ovšem oni snad pěkněji mluví, ale nemyslí to upřímně s děvečkou sprostou. Nás by rádi pro rozkoš, — a milé mají jinde; však je známe. Spolehají na naši marnost, že by totiž každá ráda nad sprosté hnízdo vyletěla, ale rozumná nedá se ošidit jejích lákáním. Dejme tomu, že by i některý se upřímně zamiloval do krásy naši, zdažby později přece nenalezal, že mu není žena rovna ve vzdělanosti ducha? — Vím příkladův několik, že pykali, ne pro nerovnost stavu, ale vzdělání. Ono se ovšem snadno řekne: „však já si ji zvedu, jen až bude má.“ Ale těžko se to vyvede; muž ztratí chuť vyučovati a žena se učiti. Amen Baruško! sprosté děvče nic nezačínej s pány; ti se jen po tajmu s námi mazlí a veřejně se za nás stydí, a co by mi záleželo na takovém známém, který by mne v neděli *nevyvedl?*“ — Baruška dívila se, odkud Kačenka té moudrostí nabyla; ta však usmívavě odpověděla: K té moudrosti každá dospěje, pilně-li svět kolem sebe pozoruje, dříve nežli sama do proudu se pouští. Nežli co počínám, hledám po příkladech a kde jich nenalezám opatrně vkročuji na cestu neznámou. Kdo kvapně, nerozvážně v něco se uváže, snadno toho později pyká.

Baruška nemohouc takovým řečím odolati, po-

čala se podávati a konečně i vyznávala, co se hned první den jí přihodilo s tím Vlasáčkem, a jak od té doby často jej vidívala, an dům obcházel, jakoby čekal že vyjde; ona ale že schválně se mu vyhýbala, pamětliva jsouc výstrahy otcovy! Kačenka na to řekla: Tvůj otec je moudrý hospodář, ale což on ví, bez čeho se nemůže obejít děvečka? — Na to nastalo dlouhé vyptávání a odpovídání. „Co myslíš ale Kačenko, zdali je malíř *pánem?*“ ptala se prostosrdečně Baruška. „Malíř a malíř je dvojí,“ odpověděla Kačenka, „jedni ti malují pokoje a jiné věci potírají barvou, a ti čítají se k řemeslníkům; druzí ale, co ty obrazy vtipné vymýšlejí a krásně malují, ti jak jsem slyšela jmenují se umělci, a ti jak se mi zdá, budou čítati se k pánům; myslím ale, jak kdy. Čtveráci jsou ale všickni, pasou po kráse a hezké děvče, jak by pohltit chtěli, opatrnosti nezbývá; avšak uvidíš sama a poznáš ptáčka po zpěvu.“ — Hodiny ubývaly — Baruška chystala se domů a učitelkyně Kačenka vyžádala si dovolení k doprovodění přítelkyně své. Šly chvílku a buď osud neb náhoda tomu chtěla, potkaly toho Vlasáčka, o němž si byly tak dlouho povídaly; Baruška tajně Kačenku štouchla na znamení, a ta vidouc, jak se začervenala, už bez doložení věděla, kdo to je, a pošeptala jí: „Dá-li se do řeči, buď přívětivá.“ Té rady už tenkráte nebylo potřeba; Vlasáček velmi zdvořile pozdravil a Baruška přívětivě poděkovala, a o další hovor nebyla nouze. Chvílku s nimi stála Kačenka, pak ale čtveračka šoupla ruku Baruščinu pod paždí malířovo a uběhla. Baruška sice hrozila jí zdaleka; ale co se už stalo,

ostalo; Vlasáček vedl si Barušku, ana sice z počátku se ostýchala, ale čím dále, tím více přibývalo důvěry, zvláště, když Vlasáček vykládal, že zná její otčinu, když začal celé okolí popisovati. Bylo to tak živě, že Baruška každé místko poznávala a takořka viděla, a když popisoval zvláště jedno místo, zvolala slzu majíc v oku: To je nad statkem otce mého! Bože, pravila, jak musíte teprv malovati, když na pouhé slovo celý kraj mi stojí před očima; Vlasáček ale byl touto čistou, nelíčenou chválou umění svého tak dojat, že zapomenuv na to, čehož vlastně hledal, upřímně hovořil o umění malířském a Baruška pozorně poslouchala, jakoby se učiti chtěla. — Než se nadáli, stáli před domem. — „A kdy vás zase uvidím Baruško?“ ptal se prosebným hlasem malíř, tiskna jí na rozloučenou ruku. „Zítra k sedmé hodině večer budu mít nějaké řízení v městě, odpověděla Baruška po krátkém rozmejšlení, dala „dobrou noc,“ a vklouzla do domu. „A proč bych mu nedovolila vyprovodit mne i zítra“ omlouvala se, šaty do truhly ukládajíc, když jí byl rozum námitky dělal, „choval se ke mně docela slušně, a jistě i dále se tak chovat bude, však ví, že jsem dcera pořádných rodičův.“

*

Druhý den byla Baruška celá jiná; všecka ta nespokojenost a bolest, zdálo se, že přes noc zmizely ze srdce jejího. Tvář byla kvetoucí a mysl veselá; všecko jí v rukou jen hrálo; s tajným podivením ostatní služky veselost její pozorovaly a nemohly se

domyslit, odkud ta změna. I milostpaní byla neobyčejně vlídná a milostivá, to jest tak, že Barušce nenadávala. — Když se večer schyloval, a Baruška s práci hotová byla — ustrojila se, by šla po určeném řízení do města; — dříve však připomenula milosti paní, že je v domě toho onoho zapotřebí, že by se mohlo z města s sebou vzít při jedné cestě, čemuž i paní spokojeně přisvědčila. To byla ale jen lest; Baruška chtěla tím více času nabýti, a ušetřiti si domluvy, kdyby se o chvílku opozdila. — Kdyby jí nebyla paní vždy panovitě od sebe odstrčila, když se s úplnou důvěrou k ní obrátila, byla by jí upřímně řekla co a jak; ale důvěra i láska byla ta tam; už si Baruška nedělala hříchu z toho, paní trochu obelstíti. — Sotva přešla práh, už stál mladý malíř vedle ní, skoro jí to nemilé bylo, že tak kvapí; mohl ho snadno někdo z domácích zahlédnouti, a jakých tu pak potupných úsměšků musela poslouchati. — Šli spolu, a upřímně hovořili, neboť Baruška od včerejška malíři důvěřovala; když si řízení své odbyla, začalo pršeti a tím byla najednou radost jejich zkažená. Těšili se na pěkný večer, a nyní bylo po všem — deštníku také neměli, domů měla Baruška hezký kousek cesty — co dělat? — Tu projela duši malířovu myšlénka zrádná, ďábelská; — náhoda byla příznivá — nerozmýšlel dále a ihned lehkomyslně k vyvedení pokročil. „V dešti takovém domů jít nemůžete," řekl Barušce, „stát zde je též nepříjemné, líbo-li vám, zajdeme než přestane pršet, do nedaleké vínárny." Baruška neviděla v tomto nabídnutí pranic neslušného; tenť způsob byl i v jejím domovu; chas-

níci když se s děvčaty ve městě sešli, pokládali si to za čest, když směli je vínem neb jiným něčím počastovati. Napadlo jí jen co paní řekne, jestli dlouho nepřijde, ale honem si zase myslila: I nu vždyť ani ona by nežádala, abych pro chvíli naskrz promokla a šat si zkazila. Přijmula tedy bez upejpání malířovo pozvání a šla s ním. — Vedl ji do blízké uličky a zastavě se u nevelkého černého domu, zazvonil; Baruška myslila si: V tak velkém městě měla by vínárna trochu pěkněji vyhlížet! ale neřekla nic. — Dvéře se otevřely a žena pohledu velmi nepříjemného pustila je do vnitř, když si byla dříve pozorně na ně posvítila. „I totě hezky, že Vy veselý panáčku zase jednou k nám jste zavítal; a jakou to hezkou holubičku jste si chytl!“ smála se a svítila na Barušku. — Pekelný ten smích a pohled z těch hadích očí, jimiž ošklivá žena děvče od hlavy k patě měřila, byly tak zlomyslné, že Baruška zbledla a celá se zachvěla. Slýchala o lidech, kteří pohledem mohou uštknouti, a zdálo se jí, že ta žena takové oči má. Z blízkých dveří zaznívaly zvuky kytary, zpěv a hluk, a malíř ptal se ženy kdo tam? „Ostří hoší,“ řekla hospodská, a šeptla malíři cosi do ucha. „Nepůjdem tam, raději si necháme donést víno na horů!“ řekl na to a pohlídl na Barušku, jest-li i ona srozuměna. Baruška mlčela, bylo však na její tváři vidět, že jí to není vhod, když se však malíř, rozumně tomu výrazu, zeptal: „Či se bojíte se mnou být sama?“ — vztýčila hrdě hlavu a řekla: „Nebojím.“ „Tedy nám rychle přineste láhev vína a koláče; já si posvítím sám!“ to řka vzal svícen z rukou hospodské a svítil Ba-

rušce na úzké příkré schody.— Hospodská s ousměškem odešla, a Baruška kráčejíc po schodech na horů, opět si myslila: „Totě podivná vinárna.“ Zlého cos jí však nenapadlo posud; slyšela nejednou, jak milostpán ujišťoval milostpaní, že se v těch neouhledných malých krčmách nachází dosti vznešená společnost, poněvadž tam dobrého vína. Přijda do tmavé chodby, zastavil se malíř u jedněch dveří, otevřel a svítil Barušce do malého pokojíku; stála tam zcuchaná postel, stolek s umývadlem, špinavá pohovka, větší stůl a dvě židlice, nic více. Okamžení zůstala Baruška na prahu stát a s podivením se po pokoji rozhlížela — najednou však obrátila se k malíři a úzkostně zvolala: „Kam jste mne to pane Lesenský dovedl?“ Vojtěch Lesenský, toť jméno malířovo, nebyl zlý, jen lehkomyslný člověk; hlas ten úzkosti plný, zahřměl mu do svědomí, pohled nevinný ale přímý, jako blesk projel jeho duši; osvítil ji a očistil, a navrátil ho sobě samému. V tom okamžení zastyděv se sám před sebou, litoval svého hanebného úmyslu, a předsevzal si chovati se k Barušce tak, aby ani ta nejmenší myšlénka nedůvěry v ní nezůstala.

Co je vám? — snad nehledáte ve mně jakési špatnosti? řekl, jakoby se její důmínkou uražena cítil; pak doložil hlasem upřímným a opravdivým: „Nebojte se, zapřisahám se vám svou ctí, že jste zde bezpečna?“

Tato srdečná slova, a pohled na obrazy svatých patronův, které po stěnách zavěšeny, a za nimiž svěcené kočičky zastrčeny byly, upokojilo plachou dívku.

Vstoupila tedy do pokoje v domnění, že se přece nachází u hodných lidí. — Za chvílku přinesla hospodská víno a koláče, ale o málo byla by opět Barušku vyplašila svou úšklebnou řečí: — „Ať slouží ke zdraví!“ přála a jedovatě se usmívala, „ten veselý panáček má vždycky dobrý vkus, to se musí říci.“ Lesenský se nad touto řeči velmi mrzel, a stoje za Baruščinou židlí kýval jí, aby mlčela a odešla. „Rozumím, rozumím“ řekla, protivným svým okem na Barušku pohlédnouc, a odešla. „Co že rozumí ta žena?“ ptala se Baruška opět poplašená. „Nedbejte na její slova, vždyť je to pouhý nesmysl; což jste nepoznala, že jí myšlénkys padly?“ „Proto má tedy ten hrozný pohled, kterého jsem se pokaždé lekla; ale jak mohou bláznivou nechati sloužit hostům?“ „Je příbuzná hospodského, v službě pořádná je, a na její nesmyslné žvástání neberou hosté ohled.“ Po tomto vysvětlení byla Baruška zase upokojená, a brzy zmizela i všecka nedůvěra. Lesenský choval se k ní nenuceně, důvěrně, ale s největší šetrností a úctou; čím déle s ní mluvil, tím více obdivoval její vědochtivost, důvtip, jakýmž každou jeho myšlénku pojala, její jasné náhledy o všem, a klaněl se srdci tomu panenskému, nevinnému, plnému šlechetných citův. Čím výše však vstupovala jeho vážnost a láska, tím více litoval svého nešlechetného úmyslu, a tím více vstupoval strach, aby ten přenáhlený krok neměl pro Barušku zlých následkův. Věděl dobře, že opět zákony k prohledávání veřejných míst, kde nevěstky se zdržují, zostřeny jsou, nejednou byl svědkem, jak surově dohlídači s takovými děvčaty zachá-

zí, které začasto bezděky do takových míst se dostanou, a rády by hanbě utekly a se polepšily, kdyby se jim příležitost k tomu naskytla. Když si pomyslil, že je Baruška též v takovém místě, že by mohla přijíti stráž a nevinnou s vinnými sebrat, pošel ho mráz a rychle se chopil sklenice a pil, jakoby na znamení, že by rád odešel. Ale Baruška mu nerozuměla, a nezdálo se, že spěchá domů; bylo jí mílo, a chvíle v upřímném hovoru příjemně jí ubíhaly. — Také se vyjádřil Lesenský, že si její tvář tak jasně v paměť vštípil, že jí malovati bude, a obraz ten že pošlou otci: nad tím byla Baruška celá blažená, a už viděla v duchu, jak se bude i otec radovati, a obraz po městečku všem známým ukazovati. Ale v tom šátku na hlavě vás nebudu malovat Baruško; sundejte ho s hlavy, a já ovinu vám vrkoče pěkně kolem hlavy, aby vám k tváři slušely. Baruška uposlechla, sundala šátek s hlavy, a vrkoče tmavé, dlouhé, jako proudy po ramenou se vlnily. S rozkoši je Vojtěch vzal do rukou a rovnal tak, jak by nejlépe k obrazu jejímu slušely — a když se potom na ní podíval, nemohl se zdržeti a nepolíbiti bílé její čelo. Baruška se začervenala a káravě na Vojtěcha pohlídla, on ale přiklekl k jejím nohoum, vzal ji za obě ruce, a upřeně do oka jí hledě, řekl hlasem pohnutým: Baruško ty milá! viď že jsem nezavdal ti příčinu nedůvěřovati mně? ujišťuju tě opět, že ani jedné zrádné myšlénky není v duši mé proti tobě, ale tu neodepři mi vroucí žádost, dej mi jediné políbení. — Zasvět mne jim k milému dílu, které chci zejtra započíti, a spolu k lepšímu životu. Baruš-

ka se zarděla co růže, a nevěděla má-li dbáti více na hlas srdce, aneb na slušnost; okamžení byla v rozpacích, pak ale sehnula se k Vojtěchovi, a ústa jejich splynuly v dlouhém vroucím políbení.

Pohříženi v nepočitěné před tím rozkoší neslyšeli hřmot který se dole strhl, a už i na schodech se ozýval a ke dveřím se blížil; tu najednou dvéře se rozlítnou a na prahu se objeví úřední důstojník s pochopy. „Aj! ještě jedna holubička; chopte se jí!“ poručil hrubým hlasem. Už chtěl jeden ze stráže Barušky zbledlé se uchopiti, an tu Vojtěch jí zastoupil a obrate se ke důstojníkovi řekl: „Pane, já jsem malíř Vojtěch Lesenský, a zapřisahám Vás svou cti, že děvče to nevinné, a že po tu chvíli nevěděla ani, kde se nachází. Já ji jsem zavedl, a jsem hotov podrobiti se za ten hanebný čin trestu určenému, děvčeti tomu však ublížiti nedám.“ Důstojník na tu řeč pranic nedbal: „Od původu svědectví neplatí, na čem byla dostížena, z toho bude souzena,“ odsekl nevrle. — Nebylo s ním řeči. Byl on muž hrubý a úředník zkamenělý, jací někdy dobré zákony u obecenstva v nenávist uvádějí nevhodnou přílišností ve vykonávání jich. „Podej okem laskavým a osladíš i pelyněk!“ toho neznal. On myslil že čím krutěji slovo zákona vykonává, tím více si vážnost svých představených získá. Lesenský vida, že není s ním žádného pořízení, podával jednomu strážníku peníze, by došel pro drožku (kočár), že sám s děvčetem na úřad pojede; ale ani tomu důstojník nedopustil a hrubě se vyjádřil: „To by ještě scházelo, aby mojí lidé nevěstkám sloužili.“ — Mezi tímto hovorem přivedla stráž i ostatní

nevěstky, které byla v domě pochytala, před něho, a on poručil, aby je všechny vespolek odvedli; ukazuje přitom i na Barušku. Posud stála Baruška jako socha bez smyslu, slyšíc však že je připočtena k otstatním nevěstkám a že s nimi odvedena býti má — zalomila rukoma, a zoufale pohlédla na Lesenského, řkouc: „Jak ten skutek zodpovíte před Bohem!?“ a jako květina větrem zlomena sklesla na zem. Vojtěch se chvěl po celém těle, lítost, bolest a hněv rozrývali jeho prsa; zuby zaťaté očí divoce vyvalené stál tu jako rozdrážděný lev. „Když nikde pomoci se nedovolám, pomohu si sám!“ rozkřikl se najednou a skočiv k důstojníkovi, popadl ho jako děcko a hodil s ním na pohovku; jednou rukou ho pevně drže, druhou popadl na stole ležící dlouhý, ostrý, kuchyňský nůž a obrátil k jeho srdci. To vše stalo se tak v okamžení, že pochopové ani zpamatovat se nemohli, by představeného svého ubránili — a když to chtěli učinit, kynul jim sám „na zpátky“ — viděl totiž, že je mladík vzteklý, a kdyby ho více dráždili, že by v stavu byl, ostrý ocel do srdce mu vraziti. „V okamžení děvče pusťte!“ zahřměl Lesenský; „nežli bych dopustil byste ji zneuctili, přísámbůh! dříve umřete vy i já!“ Uleknutí upustili od děvčete. „A nyní rychle odtud!“ pobízel Lensenský Barušku, a ta ubohá sebravší se mocně, vzala šátek a jako pitomá se potácela se shodův dolů. Vojtěch naslouchal, až se dvéře u domu zavřely, ještě chvíli čekal, a ještě chvíli, a když se domníval, že je Baruška dost daleko, by dostížena nebyla, odhodil nůž do kouta řka odhodlaně: „Nyní jsem váš!“ Hned se

ho stráž zmocnila a ruce mu zpoutala; vůdce jejich pak trnul hněvem a studem. V tom ozval se z ulice hluk a křik; tu se potutelně usmál: „aha však nám neušla!“ řekl a s ďábelskou radostí se podíval na Vojtěcha. Ten se zachvěl po celém těle, a zoufale chtěl pouta svá přetrhati; ale to bylo marné namahání: „Ubohá, ubohá! tedy všecko darmo!“ zaúpěl a horká slza zalila mu oko. — Stávalo se, že některá těchto často politování hodných dívek, by ušla veřejné hanbě, raději život v útěku nasadila, a protož byli se rozestavili stráže i v okolních ulicích, aby žádná z těch zbloudilých oveček neušla. Také Baruška vběhla do rukou rozpostavené v ulici stráži; nic nebylo platno, — zatkli jí. — Lidé se sběhli. — Ach jak tu bylo ubohé nevinné Barušce před tím davem lidstva, který zvědavě, a opovržlivě na ní hleděl, neslyšela tu litostného slova z davu toho, jen káravá slova, jen úsudky přísné neli opovržlivé. Malé dcerušky ptaly se matek, co provinilo to hezké děvče, že je stráž odvádí, a matky s uzarděním řekly — lež; — mladí zhejřilcové skrze skla pohlíželi na vnadné děvče a necudně pokřikovali na ní, ba nejeden dával na srozuměnou, že doufá brzy s ní sejíti se jinde. — Baruška přála si, aby zem se otevřela a pohltila ji, ani tvář zakrýti nebylo jí popřáno — vždy jí šátek surový strážník strhl — konečně byla míra hanby a bolestí její plna — padla bez smyslů na dlažbu. Tu přistoupila paní z lidu blíže k omdlené, vzala šátek s krku a útrpně přikryla jí tvář; ona jediná rozuměla, co se v duši děvčete nešťastného míhá. Hrubý biřic ale strhl šátek s bledé tváře,

hodil ho paní nazpět, a nevrle ji odstrčil, broukaje na takovou nepotřebnou šetrnost. Zatím i ostatní nevěstky přivedli a když se přesvědčili, že mdloba Baruščina není přetvářka, vzali ji dva strážníci mezi sebe a s ostatními do vězení odvlekli. Muži, kteří při prohledávání veřejných domů, zastížení tam byli, žádných trestů ani hany neutrpěli, těm dovoleno bylo odebrati se domů, poněvadž ale Lesenský úřadním osobám se byl protivil se zbraní, byl v poutech veden za ostatními, mnohým štulcem pamatován na prchlost svou. To když lidé viděli, začali reptat, neboť se byla pověst o hrdinském zastávání-se milenky jeho, až na ulici dostala. Ženské mladika tajně obdivovaly a litovaly, že pro takovou osobu trpěti má — a mužští hlasitě se posmívali jeho rytířství. Lesenský však nevšímal si ani štulcův, ani litujících paní, ani posmívání mužův, on viděl jen zoufající děvče, na kterém se byl tak hrozně prohřešil.

*

Když přišla Baruška opět k sobě, viděla že leží na moráni*) v temném vězení; okolo ni stálo několik nevěstek, ježto byly pomohly ženě žalářníkově vzkřísiť ji. První její pohyb byl, že si zakryla bílá ňádra, jelikož jí byly ženské rozšněrovaly; sklenici s kořalkou, kterou jí žena na posilnění podávala, odšou-

---

*) Morané, z lati zbitá postel, pokryta slamou, tolik co Pritſche.)

pla s ošklivostí zpátky a prosila snažně o trochu vody. Žena odešla pro vodu a jedna z nevěstek chutě kořalku vypila, začež jí ale žalářníkova notně vyplísnila, neboť jen Barušce byla určena, s kterou měla žena zvláštní útrpnost. Baruška se i za vodu laskavě poděkovala a když žena odešla, ulehly nevěstky na určené moráně. Rána která z nenadání Barušku byla zasáhla, tak silně jí omráčila, že posud ještě nebyla přišla k jasnému vědomí, teprv když vše vůkol ní utichlo, obraz neštěstí svého v mysli rozvíjela, tu teprv proud horkých slzí z očí se vyhrnul: myslila že jí srdce bolestí rozpukne. Hluboké její štkání a křečovitý pláč probudilo některé z nevěstek, a začaly hubovati na ten hloupý pláč a že by té bolesti už mohlo býti dost; jedna však předce je zakřikla: „Mlčte a přejte jí ty slze, když si popláče od srdce ji odlehne; takovou bolest jsem také zkusila.“ Na to vstala, přistoupla k Barušce a utírajíc jí očí zastěrou, těšila ji řkouc: „Upokoj se milá, upokoj se už, čas raní, čas léčí. Když mně poprve sem přivedli, myslela jsem že tu hanbu nepřečkám; ale teď si už z toho nic nedělám, a po straně se tomu směju; však to je beztoho jen pouhá komedie, vždyť my to všecko známe. Když jsem z domova sem přišla, službu si hledat, byla jsem mladá, poctivá, hezká holka; neznala jsem zde ani dušičky; odkázali mne k dohazovačce. Neměla služby pro mne ani první, ani druhý, ani třetí den. Když jsem přišla do města, zbyl mi groš peněz; ten jsem první den utratila, potom jsem neměla ničeho. Žebrat jsem se styděla, hlad jsem měla, služba žádná, zastavila jsem šátek u dohazovačky, ona mi půj-

čila na něj pět grošů; víc nechtěla. Čtvrtý den přišla jakási paní, té jsem se tuze zalíbila, tak že mi hned dva zlaté stříbra na ruku dala a hned mne s sebou vzíti chtěla. Mně to bylo divné, a radila jsem se s dohazovačkou, co mám dělat, že se mi to zdá divné, že tak na mně ta paní doléhá a že se mi nelíbí; ale ta se mi vysmála, a řekla, abych jen šla, že se budu mít dobře, a že se mi ta služba jistě líbiti bude. Šla jsem tedy; co také dělat? — Přivedla mne do domu, kde bylo asi osm děvčat; ty mne hned obstoupily, uzlíček s šaty mi vzaly a byly tuze přívětivy. Potom mne dovedly do pokoje, kde byly lázně, a kde vykoupat a do panských šatů obléknout jsem se musela; na to mne vedly ke stolu, hostily jídlami, jakýchž jsem ani nikdy neviděla a pilně vína mi nalévaly. Byla jsem vyhladověna a nenechala jsem se tuze pobízeti; všecko to mi lahodilo a zdálo se mi nejinak, než že jsem začarována. — Opily mne a potom položily do zvláštního pokoje na pěkné lože. Ta noc rozhodla nad mým životem — ráno shledala jsem, že jsem obětí hanebné kuplířky a veta bylo po mé nevinnosti. Byla jsem v zoufalství a netroufala si jíti mezi lidi; a druhou noc přišli prohledávat, a na vzdor mým prosbám a slzám musela jsem s druhými; zde v tom samém vězení jsem plakala jako ty nyní. Když mně pustili, chodila jsem a prosila o službu jako žebrák o kus chleba; za stravu chtěla jsem sloužit — ale buď mně nepotřebovali, buď mně nevěřili, buď mně odstrčili s opovržením. Konečně i já zaklela jsem nelitostné lidi, a zoufale vrátila jsem se do místa, kde kynulo dobré živobytí; od té doby jsem ztracena na vždy.“ Dvě

velké slze kanuly po tváři nevěstky a padly na bílé rámě Baruščino; kdo ví, co je bolest, porozumí i bolesti jiných, a protož Baruška soucitně ruku stiskla padlému ale napravitelnému děvčeti. Bolest však u té nebyla tak hluboká; poplakala, požalovala a konečně se utišila a šla spat; jen Baruška bděla, bděla a plakala, pro ni nebylo nikde útěchy, nikde konce žalu, v srdci byla zoufalost. Jindy když nějaká bolest srdce tížila, hledala útěchu v modlitbě a čistá zbožná duše její vždy ji našla v důvěře k Bohu; i nyní klekla na studenou dlažbu a křečovitě sepiaté ruce k nebi pozdvihnouc, chtěla se modlit, ale trpce zněla z úst jejich slova: „Otče jak si to mohl dopustit!“ — a kotvice modlitby nenalezala půdy; neboť bolest zoufalá zaúpělá: Mohl-li toho Bůh, jsa spravedliv, dopustiti! —

Ráno byla Baruška odvedena k výslechu; nikdo by v ní nebyl poznal to veselé kvetoucí děvče; — jediná noc v hrozném trápení a zoufalství prožitá změnila tvář její. Vyslýchající úředník byl muž velmi vlídný a rozumný; na první pohled seznal že to není sprostá zhejřilá frejýřka, a z výslechu konečně viděl, že se jí stala křívda. Bylo mu jí velmi líto, a rád by byl napravil, co jiný pokazil, kdyby nebylo bývalo jiných důvodů, jež tomu nedaly učiniti jak mu srdce radilo. Propustil tedy Barušku na svobodu, dav jí pouze otcovské upřímné napomenutí. Vrátný dovedl jí ke dveřím, otevřel a pustil na ulici; několik lidí přicházelo po ulici nahorů: O Bože ty zajisté viděli včera moje zahanbení „pomyslila si Baruška, a s uzardělou tváří obrátila se rychle nazpět ke

dveřím by ve vězení se ukryla před světem. Ale klepání její bylo marné, tam se pouštěli jen ti, kteří tam nechtěli. Zoufale posadila se na lavici před dveře, a přemýšlela kam má nyní jíti; zpátky do služby? — paní by jí vyhnala, jinde službu hledati, nemohla se také odvážit bez vysvědčení; zpoměla si co jí řekla v noci nevěstka, jak se jí vedlo, když službu hledala. — Jíti domu k otci? — Bože jak směla před něho vstoupiti; byla otcovou jedinou rozkoší, jedinou chloubou, každý ji etil a jmenoval okrasou osady a nyní měla přijít domů veřejně zneuctěna, zhanobena. „Ne, ne! — domů ne!“ vzdychla ubohá, „ale kam? — Ještě jedna cesta mi zbývá“ řekla si odhodlaně a tu jedinou cestu rychle nastoupila. Lidé se ohlíželi kam spěchá ta bledá, prostovlasá dívka, ale ona si nikoho nevšímala, pospíchala skrze ulice sem tam, za bránu, okolo mostu v pravo na břeh a neohlídnouc se více na svět, skočila do řeky.

Na tom místě však nebyla řeka právě tuze hluboká, blízko byl přístav lodí, a právě stáli dva muži v loďce, někam se chystajíce; než tedy vlny Barušku do velkého proudu odnesly, muži s loďkou připlouli a ven ji vytáhli, a na vzdor jejímu zpečování na břeh vynesly. Okolojdoucí se zastavili, rybáři se zběhly, a tu jeden z nich povídá: Ah to jedna z nevěstek co včera sebrali. „Pro Bůh! vzkřikla Baruška tak mne nejmenujte, já jsem nevinná, a vytrhnouc se jim, obrátila se zase k řece; ale bolest ji přemohla, nohy jí klesly a ve mdlobách padla do náručí rybáře.

Poslední její zoufalé vykřiknutí zaslechla paní,

která právě okolo jela; poručila zastavit a ptala se co se tu stalo; slyšíc pak jak a co se přihodilo, slezla hned s vozu, a poručila rybářům, aby děvče šetrně do vozu položili, a když to učinili, poděkovala jim, vstoupla do vozu, a jela rychle k městu. „Když člověku nejhůř, Bůh je nejblíž“ do lepších rukou se ubohá dostati nemohla řekl starý rybář, dívaje se za vozem.

*

A kdo byla ta paní vznešené postavy a milého pohledu, v jejímž náručí se Baruška probudila ze mdloby? — Kdo by se v bohatších třídách obecenstva na ni ptal, byloby se mu řeklo: že je paní Milinská bohatá vdova, bez dětí, že je moudrá, neúhonné pověsti, že požívá ve městě všeobecné vážnosti, ale že je podivinka. Kdo by se ale odvážil vkročiti do těch chudobných chatrčí, a ptal se na ni, tomu by se řeklo: „My víme o ní tolik, že je naší matkou, a že ji denně sta srdcí žehná. Nikoho nepustí bez pomoci, bez rady, ona je náš anděl strážce.“ — To samé myslila si Baruška, když ze mdloby procitla a vedle sebe v kočáře paní viděla, jejž pohled pln něhoty a dobroty soucitně na ní spočíval; nevěděla jeli to skutečnost či pouze sen. Paní Milinská vzala ji za ruku a lahodným svým hlasem pravila: Utěš se ubohá; jsi-li v skutku nevinná, budu ti matkou a zastanu se tebe; jsi-li padlá a chceš se polepšit, chci ti podati ruku a být ti podporou ve všem. „O Bože!“ zvolala Baruška a padla na kolena „já po-

chybovala o tobě, že jsi spravedliv, a ty mi posíláš anděla svého! i líbala ruce dobré paní a kropila slzami. Paní shýbla se k ní, políbila ji v čelo a dvě slze padly na černé vrkoče Baruščiny. Kočár zastavil u pěkného domu.

Přiběhlo několik děvčat, pomohly Barušce přes schody, a na poručení panino hned ji dovedly do zvláštního pokoje, převlékly do čistého prádla a do lože položily. Paní také hned poslala pro svého domovního lékaře, neboť byla pozorovala, že Barušku horkost a zima drobí; potom odstranila děvčata z pokoje, posadila se u lože Baruščina, a vezmouc ruku její do svých, ptala se s laskavou šetrností, co zavdalo příčinu k činu, jakého se chtěla dopustit. — Baruška upřímně se vyzpovídala své dobroditelkyně ze všeho, ani tu nejtajnější myšlénku před ní ukryla, a paní Milinská byla příliš dobrá znatelka lidí, by neviděla že tvář ta nevinná nelže. Děkovala dvojnásobně Bohu, že se právě na břehu trefila; napomínala Barušku k pokoji, těšila slovy laskavými, že se to všecko zase dá napraviti, aby jen důvěřovala v Boha. Slova taková byla pro duši rozbolestněnou hojícím balsamem; ukrutná tíže, která srdce panenské ustavičně svírala, ulevila. Konečně umdlena na těle i na duši, usnula; ale spánek její byl pln divokých snů, a když lékař přišel viděl, že tu silná zimnice a že se co obávati by horká nemoc nenásledovala. Obávání lékařovo nebylo marné; Baruška v skutku padla do horké nemoci. Vlastní matka nemohla by ji lépe obsluhovati, než to paní Milinská činila. První dni přišla Barušku navštívit Kačenka; by-

la se dověděla jaké neštěstí přítelkyni potkalo, a tu hned pátrala kde je, až se doptala. Paní Milinská jí všecko vzpravovala, jak jí byla Baruška pověděla a Kačenka hrozně plakala a přiznala se, že vlastně ona původkyně všeho, poněvadž Barušku k tomu přemlouvala známého si najíti, a že ji k tomu Lesenskému říkajíc donutila; dělala si tak trpké předhůzky, že jí musela paní Milinská těšiti, ač by jí ráda byla také trochu pokárala. — Paní Milinská ráda by tomu bývala, kdyky Baruška, až by se zase uzdravila, na krátký čas opět do předešlé služby vstoupila; právě jen pro lidi. Šla tedy k paní Slavíčkové, by poznala její smýšlení, a zdali by i ona starati se chtěla o uhájení cti děvčete nevinně potupeného; domnívala se že to tím spíše udělá, že je Baruška příbuzna manželova. — Ale velmi se sklamala; paní tato o Barušce ani slyšet nechtěla a vyjádřila se krátce, ať je Baruška vinna nebo nevinna, že přece je veřejně zostuzena, a s takovou osobou, že ona svůj dům špiniti nechce.“ Paní Milinská viděla, že by marně se namáhala čeho dokazovati, mlčela tedy, a přijmouc Baruščiny věci a list, který byl Lesenský z vězení poslal, jela domů. Baruška ač byla volná, ve všem řídit se dle rady p. Milinské, nic méně přece jen s hrůzou pomýšlela na to, až zase přijde do společnosti té kojné a kuchařky a jejich úšklebky slyšeti bude; protož byla ráda když se p Milinská vrátila a řekla že nepůjde k tetě. Když list od Lesenského jí dávala, přelítl lehký růměnec bledé tváře, ale nevzala jej, nýbrž prosila p. Milinskou by ho sama přečetla, a tím dala nejlepší svědectví, že má čisté svědo-

mí. List zněl takto: „K tvému milostiplnému srdci ubohá, nešťastná panno, se utíkám, a na kolenou Té prosím: nezlořeč mně hříšníků nehodnému! Prohřešil jsem se velice proti Tobě, trpím však za to muka jakých Ty neznáš. Tvojí bolest oslazuje vědomí, že nevinně trpíš, mně však útěcha ta chybí, a červ zlého svědomí ustavičně mně hlodá.

Jediná utěšující myšlénka je ta, že jsem se všemožně přičinil, zachrániti tvou čest, že jsem hotov byl život nasadit. Nechci čin svůj jináč líčiti před tebou, přeju si jen bys i Ty dobrotivě na to pomýšlela, opovržení a nenávist, kterou v srdci svém jistě ku mně máš přemohla, a k návrhu mému laskavé přisvědčila. — Jediný prostředek čest tvoji Ti navrátit, zdá se mi být ten, když dovolíš, bych veřejně směl Tě za *moji nevěstu* prohlásit. Ačkoliv já sám sebou opovrhuju, vím přece, že u veřejnosti vážen jsem, a nikomu že nenapadne, děvče bezectné, že bych nevěstou nazvati chtěl veřejně. Protož neodvracuj se s opovržením a příjmi návrh můj. — Cítím to, že nejsem ruky tvé hoden, a protož dokládám, příjmutím návrhu toho, že nebudeš nikterak poutána; tys svobodná a v tvé moci jedině jest, zničiti aneb ustáliti svazek ten. Smím říci, co bych já si přál? — Věz tedy, že ustavičně, bdě, sně, před sebou vidím postavu andělskou, s jejíž tváře září čistota duše a nevyslovná něhota. Anděl ten ukazuje mi ráj; plný blaženosti a klidu a sotva zatoužím po něm, a chtěl bych vkročit, bránu přede mnou zavírá, a přísným hlasem volá: „„Zpátky! Drzá tvá ruka chtěla zničit ráj tento, protož nemáš jeho blaže-

nosti okusit!“ — A ten anděl jsi ty panno čistá! Prosím tě odpověz mi záhy; navrať poněkud jen pokoj rozbouřené duši mé, a řekni, že si neuzavřela srdce svého přede mnou na vždy, že budu moct časem odpuštění tvého dosáhnouti. S nejhlubší úctou a t. d.“ — Baruška plakala; sama psát ještě nemohla, ale p. Milinská se nabídla, že odpoví, a hned také sedla ke stolku a psala následující listek: Pane! Když jsem před několika dněmi okolo přístavu jela, rybáři právě z vln vytáhli děvče, které ze zoufalství svůj život ukončit chtělo. Není-li pravda že tušíte, kdo bylo to děvče? — proto také nechci podrobným vypravováním srdce Vaše rozrývat, jen to vězte, že jsem vzala ubohou k sobě, a že jí chci býti matkou. Následkem neštěstí svého padla do nemoci, z níž však doufám, brzy vyvázne pomocí své silné povahy, a lékařskou.*) Nemůže sama na Váš list odpověditi. Návrh Váš přijímá, což i za moudré uznávám; jestli však zasnoubení to časem v stálý sňatek proměniti by chtěla, to zodpověditi nyní nemůže, kde tolik rozličných a odporujících si citův duší její zmítá. Jest-li mne známost ženského srdce neklame, a myslím že dokonce u Barušky klamu se nemusím báti, jejíž tvář nejčistší zrcadlo duše — tedy mohu Vás ubezpečiti, že svazek ten blahodějně na poklid duše její působiti bude. Jen od Vás závisí

*) Ačkoliv dobré svědomí útěchou a podporou bývá v neštěstí, nicméně se stává, že vinný hanbu svou snáší, kdežto nevinný pod tíží její klesá.

konečné zapomenutí všeho, jedině, od Vás závisí proměna anděla přísného, kárajícího, v anděla míru a lásky. Rozmyslite si slova moje dobře, a setrváte-li úctu svojí Vám neodepřu. —

Odpověď Lesenského paní Milinské a Barušce byla plná litostí a vroucích díků; od toho dne dostávala Baruška denně list, a denně p. Milinská odpovídala. Listy ty účinkovaly lépe, než léky; Baruška se vůčihledě lepšila, a první den když vstala, obdržel Lesenský od ní lístek, kde mu takto píše: Pane Lesenský! — Nemějte za zlé, že Vám tak a nejinak píšu; jsme sice zasnoubení, ale ten náš stav je tak podivný, že si netroufám jinak Vás nazvat. Vy ovšem píšete, že mne milujete, ale já si to vykládám jen za zdvořilost a šetrnost, nechcete mně zrovna říci: „Já se s tebou sice zasnoubil, ale ženou mou být nemůžeš.“ Tak si to vykládám; nechť je tomu ale jakkoliv, Vy ste se po celý ten čas tak upřímně a přátelsky ke mně choval, že bych zlomyslná být musela, nesplatiti Vám stejným přátelstvím. Vímť to ze zkušenosti, jak milé opuštěnému bývá laskavé slovo; a Vy jste nyní opuštěn a trpíte a to pro mně, a přece nikdy ani slovíčkem se nezmíňujete o sobě; vždy jen o mně se staráte, a já bych přece tak ráda věděla, co děláte v tom vězení, a jak se Vám vede. — Prosím Vás vypište mi to všecko, jen o sobě pište. U mně Bohu dítky trápení pominulo, jsem zdravá už, lidé mně milujou a mají útrpnost se mnou, a hřeší jedině na surové bičiče a na Vás. Neráda to píšu, ale tajiti to také nechci; když to slyším, vždycky mně píchne v srdci, bolí mne, že se Vás nemo-

hu zastati; onehdy chtěla jsem již říct: „Nemluvte tak, on je můj ženich!“ ale zase hned jsem se zarazila, myslíc, že to přece není pravda. — Slyším paní Milinskou, musím přestati. —

Jaký to anděl ta matka moje, vždycky si myslím, že se dívám na obraz rodičky Boží v velkém chrámu Páně, když se jí do těch milostných očí podívám. Když jsem prve přestala bylo to ovšem ode mně neupřímné, ale bála jsem se, že by lecco namítala, že se to nesluší; neboť zde ve městě mají lidé mnoho za neslušné, co já mám za věc přírozenou; a tak naopak mám za neslušné, nač se zde nikdo neohlédá; ale můj Bože! já jsem sprosté děvče. — Ač je p. Milinská lepší než všechny ostatní, přece netroufala jsem si jí to říci, by mi nezabraňovala, a tenkráte bych jí byla nemohla poslechnouti. Já se jí ale tak lekla, že jsem v zmatenosti kalamář převrhla na podlahu, a tím do větších ještě rozpaků přišla; ale ona jakoby se nic nestalo, přívětivě se na mně podívala a ptala se: proč se lekáš? — Píšeš svému ženichu? — a když viděla, že jsem se začervenala, smála se a doložila: „pozdravuj ho ode mně, a že mu vzkazuju, proroctví mé že se uskutečňuje.“ — Já nevím co tím chtěla říci. — Začala jsem ji prositi aby odpustila, že jsem jí neřekla; ale ona řeč moji přetrhla slovy: „píš ty kdy, a co chceš; co si píše ženich a nevěsta, to nemá třetí věděti;“ „ale“ doložila s úsměchem — „nadpis toho listu bych ráda viděla, chcešli mi ho ukázat.“ — Co bych jí odepřít mohla? „Nadpis zní velmi chladně, řekla, prehlídnouc první slova, — přála bych, abys podpis

jinak napsala, tak asi: tvá tě milující nevěsta.“ — S pláčem padla jsem jí okolo krku a svěřila jsem jí, že nevěřím Vaší lásce. „Zdaž bych ti k tomu dcero radila, kdybych nebyla poznala, že tě Lesenský opravdu miluje; jen tak piš.“ Odešla, a já se cítím povinnována Vám rozhovor náš vypsati, a ptáti se Vás, jestli měla matka má pravdu, že mne milujete? — Jen si to dobře rozmyslete, a řekněte mi úmysl svůj beze všech ohledů a ostýchání, tolik bolestí neutrpím při tom, jako kdybych viděla později lásku Vaši prchati. Jestli ale v skutku myslíte, že Vás mohu učinit šťastného, tedy řeknu upřímným a vroucím citem chci být tvá B. —

Odpověď Lesenského byla výraz nejvroucnější lásky, a když po několika dnech paní Milinská s Baruškou do vězení šla Lesenského navštíviti, potvrdili milenci vroucnými slovy a ještě vroucnějším políbením svazek věrné lásky. Musila paní Milinská několikráte k odchodu napomínati, než se rozešli, a Baruška byla velmi smutná a zarmoucená, že musí Vojtěch ustavičně ještě ve vězení zůstati.

*

Paní Milinská nestarala se pouze o to, by dobré jméno Barušky jen ve městě ke cti opět došlo, ona psala i otci a vymohla Barušce odpuštění a smíření. — Jak mile se tedy uzdravila, pospíchala domů, ačkoliv ji loučení se od matky a milence dost bolestné bylo. Otec přijal ji sice dost srdečně, ale nemohl utajit výčitku trpkou, že se nepatrně chovala. — Vi-

da ale, že se Barušce oči zalily, mlčel a nic více neříkal; to však dobře pozorovala; že ho to bolí, nemoha ji nazývati svou jedinou chloubou. — I sousedé se chovali k ní zcela jinak, mnozí ovšem měli útrpnost s její mladostí a nezkušeností, mnozí měli nad jejím pokořením radost, přáli jí to, ale nejpohrdlivěji a nejúsklebněji chovali se k ní ti mladíci, kterým byla dala košem. — Kdyby se byla Baruška s některým sobě rovným vesničanem v skutku tobo dopustila, začež děvče svobodné od světa pohaněno bývá, nebyli by jí sprostí vesničané tak dokonce za zlé pokládali; za takový přestupek by byla dosáhla snad i odpuštění; ale čin, o němž se povídalo, že se ho dopustila, byl v očích každého zahození se, a takové děvče špatné je opovržení hodné. Jediný byl mezi všemi, který věřil na nevinnost Barušky; a právě nyní, kde byla ode všech zneuznaná a osamotnělá, lásku a úctu svou tím jí hleděl dokázati, že ji požádal za manželku. Byl to syn sousedův, který dávno už Barušku miloval, ale o lásku její se ucházeti nechtěl — z té příčiny, že byl chudší než ona. Baruška ale vždy ho vyznamenávala přede všemi jinými, poněvadž znala jeho dobré vlastnosti a šlechetné srdce. Její srdečná upřímnost a přívětivost dodala mu nyní smělosti; ale Baruška, ač uznávala šlechetnost jeho, přece návrh jeho nepřijala, pravíc, že je nevěstou jiného. Jaroše zabolelo srdce, ale přátelství dobré dívky ho potěšilo a brzy se jí podařilo, seznámiti ho s hezkou a hodnou děvčicí, o které jí dávno známo bylo, že Jaroše miluje. Tím získala si i přítelkyni upřímnou, a vidouc, že párek den ode dne více k

sobě lne a šťastnějším se stává, i to blažené vědomí, že učinila dobrý skutek. Tiše žila ve své domácnosti, nikam nechodila, a také se nestarala o úsudky světa; péče její jediná byla o dům a otce, těšila se, když byl spokojen, a každý srdečnější pohled přijímala s vděčností. Jediná však její blaženost spočívala v lásce Vojtěcha a bolest její byla ta, viděti ho posud uvězněného. Nejlépe když podáme dva listy milenců, by každý nahlédnouti mohl v tajné skrytosti jejich srdcí. Baruška odbyvší si domácí práci, sedá ke stolku, a když všecko vůkol ní spí, píše Vojtěchu svému takto: Vroucně milovaný můj Votěchu! — Já dávno už nepochybuju o tvé lásce, ale přece mně to těší, když mi to vždy a vždy opakuješ: to ujišťování, že mne věčně milovati budeš, by's ale neměl přidávat; mně se zdá, že to nestojí ani v tvé moci, a že já musím k tomu přispěti, by se tak stalo. — Když tak mylím, tu mne vždy pojímá strach, jestli kdy dostojím duchu tvému; ach vůli mám pevnou, jen jestli rozumu dostačí ke všemu tomu, čeho potřeba mi bude se naučiti. Co se však lásky týká o Vojtěchu, to si troufám směle říci, že tě tak nikdo nemůže milovati, jako já. Tys má jediná radost a v tvé lásce hledám blaženost celé své budoucnosti. — Nyní ti musím popsat, jakou radost si nám způsobil tvým milým darem, když jsem četla, že mi posel přinese „nástiny," myslila jsem si, co to asi bude, ačkoliv jsem od tebe neočekávala nic, co by krásné nebylo. — Nemohla jsem se posla druhý den dočkati a na hodinu cesty jsem mu běžela naproti; vy jste divní lidičky v tom městě, všemu dáváte jiná jména než my zde. Rozdě-

lám bedničku a hle, vidím, že ty nástiny jsou obrazy. Ale jaké to pěkné obrazy! Když jsem všechny ty děje svého posledního pobytí ve městě tak živě před sebou spatřila, nemohla jsem se zdržeti pláče, a honem zašla jsem dále do lesa, aby posel neviděl moje slze. Několik slzí uronila jsem bolestí, to je pravda, napadla mi opuštěnost moje a zoufalství; ale hned zase viděla jsem před sebou dobrou paní Milinskou, tebe a jak mi za to krátké utrpení ustavičnou nyní radost činíš a činiti zamýšlíš; a to jsem věru jen radostí plakala; prosím tě nehněvej se pro to na mne ale já jsem se nemohla přemoci. Když jsem přišla domů, tu nastala druhá radost s otcem! Ty Vojtěchu jsi ale také malíř, ty vmaluješ do každé té tváře i srdce, i všecky ty myšlénky! — To je zcela něco jiného, než obraz našeho rychtáře s bradavicí na nose, který maloval jeden Italian, za tři tolary. Sousedé sice vesměs obraz chválili, že prý podle té bradavice hned každý rychtáře pozná, ale mně by se byl právě lépe líbil, kdyby ho byl z druhé strany vymaloval, kde nemá bradavici, to by ho snad ale byl nikdo nepoznal! — Otec ukázal tvé obrazy naší paní hraběnce, která obrazům rozumí, a pomysli si, ona dávala za jeden 20 dukatův! — za ty peníze, řekl si otec, dostal bych nejpěknější krávu. Tu teprv on koukal, poznávaje cenu tvé umělosti, a láska k tobě zrůstala jako travička po teplém dešti. Paní hraběnka by mne ale mohla podávati celý statek, já bych jí ani jeden nedala! — Dar od tebe sebe menší má pro mne více ceny, než všecky ty šperky paní hraběnky. — Ten samý večer mne otec poprve co jsem doma vroucně

k sobě přivinul, a jaksi s radostí na mně se zahleděl — ach za tu radost jen tvým obrazům děkuju; — neboť ti to teď mohu povědít, že on se na mně ještě vždy hněval a rád by byl viděl, kdybych si vzala bohatého rychtáře syna — proto také s mrzutostí hledíval, když jsem tobě psávala. To ale povídal mi: Baruško až budeš psát panu Vojtěchovi, pozdravuj ho i ode mně srdečně a že i já mu odpouštím; neboť že i jinák musí být řádný hoch, je vidět. — Doložil a odešel. Já ale s radosti nevýslovnou ti to píšu. — Chtěl vzíti mermocí všecky ty obrazy do hospody, by se s tebou pochlubil, ale já to nemám ráda, když se ustavičně jen o nás mluví; pročež jsem mu to vymluvila. A ještě za jednu radost ti musím děkovati; tedy matku Milinskou maluješ, jak mne našla, — a sebe maluješ a mně, — ach já se těším ovšem, zvlášť na tvou podobiznu, ale ten první obraz bude mi nejmilejší. — Já dávno už přemýšlela, čím bych ji mohla vděčnou lásku svou nejlépe dokázati, a hle! tys myšlénky mé uhodl. Jen ji vymaluj hodně krásnou. Dostaneš za to políbení jaké nikdo ještě nedostal! Mne ale nepředstavuj si tuze hezkou; já si vždy myslím, že ty mně vidíš v duchu nějak krásnější, a potom že se zmýlíš. — Jaký to dlouhý list, a kdybych ti měla vypsati, jak často na tebe myslívám a jak tě miluju — nestačil by stokrát delší. Jen měj strpení s mou neumělostí, a odpusť ty chyby; — já si myslím až budu tvá, že hned budu míti více rozumu, mně se už teď zdá, že to s tím psaním jde lépe. Ach jenom kdybys už byl na svobodě, to mně nejvíce trápí. Buď mi zdráv! — Tvá

Baruška.

Na to jí Vojtěch odpověděl: „Ty milá, rozkošná, milenko má! Omlouváš se, že píšeš neuměle, prostě, a tvé písmo je jásné, jako tvé oko krystalové, skrze než vidět jako skrze hladinu vodní, až na dno srdce tvého, kde leží také poklady jako tam — láska, věrnost, něžnost, hluboký cit pro všecko krásné a dobré. Já dobydu těch pokladův, vystříbím to zlato a vyleštím ty drahé kameny, a ty budeš mojí chloubou, jako nyní už jsi mou blažeností. Viď že i tobě květina ta, kterou sama si vypěstuješ, milejší je, než ta, kterou od zahradníka si koupíš? Nuže jestli se muou se srovnáváš, nepochybuj déle na stálosti mé lásky a nemluv mi o své neumělosti; čím jsem se já kolik let namahal, to ty pochopíš za několik hodin. Spolu se budeme učit, spolu se více a více zdokonalovati a kráčeti za vzorem krásným. Má drahá, s tou učenosti je to někdy velmi liché, a ten nejučenější člověk, jeli poctivý, poví ti, že neví mnoho. — Obraz paní Milinské jsem dohotovil, a poslal do umělecké výstavy; i naše podobizný. — Ačkoliv jsem si myslel, že se líbiti budou, přece mi nikdy nenapadlo, že bych dostal první odměnu mezi tolika sty obrazův. A hle ono se to stalo, a nyní dostávám ve vězení práci za prací, že bych měl na dlouhý čas co dělati. Diví se také mnozí z mých známých, mému rychlému pokroku, ale já si myslím na tebe, a nechám je hádati. Tvé políbení mne zasvětilo teprv, tvá láska je mi podnětem k pilnosti. Jindy jsem se vymlouval, že nejsem v takovém rozpoložení ducha, kde bych s to byl, čeho vytvořiti, a v lenivé nečinnosti promarnil jsem celé dni, nyní ale nahlídl

jsem, že byť i nebyl člověk schopen v každé době k tvoření, předce ani chvíle zmařiti nemá zdokonalování-se, a to může jen prací a vytrvalostí. Tak se mi stalo vězení školou, a nestýská se mi v něm dokonce, co mi svou láskou každou hodinu mého živobytí oslazuješ; chtěl bych více trpěti, abych si tě úplně zasloužil! — Za obraz paní Milinské dostanu tedy to přislíbené divotvorné políbení? — Až otec uvidí tvůj obraz, zajisté zroste jeho láska ještě výše, z čehož se já nejvíce těšiti budu. — Myslím abychom mu své podobizny nechaly pro milé upamatování, až mu tě odvedu, ty má rozmilá! — Však já si tě ještě několikráte vyobrazím, a bude-li tě to těšit i sebe; co se týká slova „nástiny," říká se to proto, že to jsou obrazy jen v lehkých obrysech podané, jakoby nastíněné, ale obrazy ty co nyní dostaneš, jsou důkladně, a s pilností vypracované a promyšlené obrazy. — Moje pře je nyní odkázana k porotnímu soudu, a na nejdéle za měsíc příjde k vyjednání; můj zástupce myslí, že budu za nevinného uznán, a kdyby se tak nestalo, že dosáhnu svobodu v cestě milosti, zvlášť nyní, kde jsem si známějšího jména získal. Nejvíce mně bolí, že ty Barunko se budeš musiti postaviti před soud a tu u veřejnosti opakovati, co bych já rád z duše tvé na věky vymazal. Ach co jsi už pro mne utrpěla, a do jakých nesnází ještě i teď přicházíš k vůlí mně. Ale tys vtělená dobrota, duše tvá nezná, co to je nenávist, hněv; ty mne nehodného, který jsem ti tak ublížil, ještě lituješ, těšíš a vězení mé oslazuješ láskou. Kloním hluboce před tebou, ty

anděli, čelo své, a líbám vroucně dobrotivou tvou ruku. —

Vojtěch.

*

Pře Lesenského vzbudila u obyvatelstva všeobecného účastenství a na den soudu byla síň plna lidu; všech zraky obrácely se s soucitem na krásné postavy obou milenců, a každý přál jim dobrého zdaru. Když zástupce Vojtěchův mluviti začal, nastalo hluboké ticho; s celým ohněm šlechetného srdce zastával svého svěřence, a nejedno oko zalilo se při jeho řeči slzou soucitnou. Co se týkalo zpoury, kteréž se dopustil Vojtěch proti úřadníků, líčil zástupce ne co zpouru proti zákonu, nýbrž co nutné zastání, proti překročení zákonu a proti přechmatu, kterého se onen úředník proti děvčeti dopustil. Potom vzbudil cit porotcův, (mezi nimiž i několik venkovanův sedělo: kteří lépe než kdo jiný nezkušenost děvčete pochopovali) líčením stavu opuštěného, nezkušeného děvčete, a tklivými slovy dokazoval její nevinnost a čistotu duše, a na důkaz použil i listů, které Baruška Vojtěchovi psala. „A byťby“ končil svou řeč, „Vojtěch Lesenský posud ještě, kde už tolik utrpěl, spolu s milénkou, a dvojnásobně, neboť jej svědomí trápilo, žetě jeho lehkomyslnost vina všech bolestí — byť i posud viny té prost nebyl, tedy nesmíte pánové zapomenout, že ne pro tuto vinu zde stojí, nýbrž proto že chtěl hřích, kterého se proti nevinnosti děvčete dopustil, napraviti, že chtěl vinu zmýti

a čest i nevinnost obhájit. Mnohý z vás, pánové, je otcem, má snad též mladé, nezkušené dcery, které by snadno do takové případnosti přijíti mohly, jako tato panna; řekněte pánové zdali byste mohli nad mužem, který by čest dítěte vašeho životem bránil „vinnen“ vyříknouti? — Doufám a důvěřuju se, že spravedlivě souditi budete.“

Na to ještě rokovalo se a konečně předseda předložil porotě dvě otázky: „Předně: Jest-li Vojtěch Lesenský tím vinen, že zbraní v ruce úředníkovi se protivil. Za druhé pak: Jest-li tím vinen, že se mu protivil tím úmyslem, by mu u konání úřední povinnosti překazil. Odpovíli se na první otázku „Ne,“ odpadá druhá otázka sama sebou.“

Porota odstoupla do vedlejšího pokoje k usrozumění výroku; soud též odstoupil; stráž postavila se před dvéře. — Za nedlouho zazvoní porota, soud opět zasedne; hluboké ticho. První porotce předstoupí, položí pravici na srdce a oznamuje hlasem vážným výrok porotcův: Na mou ćest a svědomí, před Bohem a před lidmi výpověd porotcův jest na první otázku: „Ano!“ na druhou otázku! „Ne!“ Při pronešení první odpovědi: „Ano!“ vše úzkosti trnulo; při vyslovení však druhé odpovědi: „Ne!“ hluboké vzdychnutí v celém shromáždění srdcím odlevilo.

Hlasité jásání znělo síní až na ulici — a Baruška radostí div neomdlena. Předseda oznámil Vojtěchovi, že svoboden jest, zabrádlí se otevřelo, a milenci si byli v náručí.

*

Za několik měsíců slavila se v rodišti Baruš-

činém hlučná svatba — velmi hlučná, nikdo podobnou tam nepamatoval; Baruška a Vojtěch nepřáli tomu hřmotnému veselí, oni by raději byly sňatek svůj v svaté tichosti slavili; ale starý tatík tomu dokonce nechtěl připustiti; byl příliš marný, než aby se nebyl pochlubil s panem zetěm a krásnou svou dcerou. Paní Milinská byla ovšem první při svatbě; ale mnoho vznešených osob z města bylo přítomno zasnoubení tomu. Za několik dní po svatbě odebrali se mladí manželé do Říma. — Nezklamali se v sobě, Baruščin bystrý duch, vtip a vědomilství činili učení snadné. Den co den se více zdokonalovala a zušlechťovala; obapolná láska a úcta byla jim podnětem ke všemu co krásné a dobré. — Pak se stala záhy paní Lesenská okrasou těch nejvznešenějších společnostijako byla dříve okrasou venkovské osady, a co se každému na ní nejkrásnější zdálo, bylo to prostomilé, srdečné chování-se, ta něžnost a dobrotivost, která z tváře její zářila. — Jen ty hrdé bezsrdečné paničky nezvaly ji rády do svých spolků, a to proto, že nemohla tiše snésti zlořečení jejich na čeládku. Tu vždy řekla: Milujte je, ujměte se jich ubohých, nestavte se tak vysoko nad né, a nešlapte je nohama jako otroky; důvěřujte jim; poučujte je, a budete vidět, že dobrou budete míti čeládku. My se svou vždy žijem v dobrém srozumění; nepovažujem je ovšem za nižší sebe, u jednoho stolu jíme, hovoříme s nimi, ptáme se kde co chybí, vyslýcháme jich stesky a boly, pomáháme kde můžeme, a tím získáme více než Vy přísností. Ale tomu nechtěly paničky rozuměti, to že musí mít čeledín úctu před pánem, že by to bylo

proti všemu pořádku, ale tu odpovídala p. Lesenská: „Úcta nezíská se hrdostí, nýbrž láskou!“— Nejednou dávala příklad z vlastní zkušenosti, když i ona sloužila; nestyděla se nikdy za to, jako jiné hloupé to dělají, a přece si ji každý vážil a ctil jí. — Když se z Říma vrátili, přinesla Baruška dědečkovi k potěšení živý obrázek.

V zámku a v podzámčí.

I.

V zámku bylo práce a běhu o překot. — Klíčnice provětrávala pokoje, zahradník snášel květiny k ozdobení jich; rovnalo se, čistilo se po zámku i po dvoře, by vrchnost vše v nejlepším pořádku našla. — Čekali paní na druhý den.

„Bude veselejší život," těšil se zámecký lid. — „Dá pán Bůh, bude snad i více výdělků" povídali si chudí lidé a řemeslníci v podzámčí. — Druhý den ráno přijelo služebnictvo, pak vozy panské, na nichž naloženy byly vaky a bedny. — Odpoledne vyjížděl na vršek, na němž pěkný zámek ležel, pohodlný cestovný kočár, v němž seděla milost paní Skočdopolová ze Springenfeldu. — Naproti ní po koních seděla komorná její, mamsel Sára, na kozlíku u kočího panská, panna Klárka, a vedle milostpaní ležel miláček její. — Nebyl to manžel — ani bratr, ani přítel — byl to Jolianglický psíček nejmenšího druhu, s dlouhýma ušima, srsti jak aksamit jemné, bílé, černé a hnědé barvy, zvířátko to velmi roztomilé. — To byl panín mazánek!

Dokud býval ještě pan Skočdopole panem Skočdopolem, a lidé o něm více nevěděli, než že je bohatý, chodilo to v domě jinak; paní neměla mazlíč-

ka, ani komornou, nebylo zámku, nebylo tolik služebnictva, nebylo koní ani chrtů; pan Skočdopole nejezdíval na lovy, nezval hosti, a pánové nepřijížděli k nim ven, užít zdravého povětří. — Ale když se panu Skočdopolovi peníze hromadily, že nevěděl kam s nimi, aniž věděl mnoho-li jich má, znelíbilo se paní to sprosté jméno Skočdopole — naváděla pana manžela tak dlouho, až jí koupil přidavné jméno „von Springenfeld.“ — To se milostpaní velice líbilo, znělo to zcela jinak, a od té doby ji nikdo nesměl pojmenovat sprostým hlavním jménem, nechtěl-li se zbavit její milosti. — „Veliký pták i velikého hnízda potřebuje.“ — Titul byl, muselo být i panství. — Za peníze se všecko spraví. Koupilo se panství, koupili se koně, chrti, najalo a opremovalo se služebnictvo — jelo se do lázní, dávaly se hostiny, bály. — Kdo má koláč, najde i družbu — našlo se přátel dost a dost — zvlášť oněch cizopásků, kteří se živí z tuku jiných. — Pán ze Springenfeldu platil za honetního kavalíra, a panínu krásu, dobrý vkus, vtip, a Bůh zná co všecko, vychvalovali do nebes. — Paní ze Springenfeldu nebyla paní nehezká, ale že se zdála hezčí než byla, k tomu hlavně přispívala její komorná mamsel Sára. — Ale také jí mnoho platu dávat musela na rok, a mnoho darů, aby si ji udržela; — jen tímto lákadlem dostala ji od hraběnky jedné, která měla pověst nejelegantnější dámy hlavního města, — a u níž byla Sára jen druhou panskou, a ne velmi dobře placená, ale za to řeklo se „je u hraběnky,“ — a proto se zdráhala vstoupit do služby novopečené šlechtičně. — Peníze ale srdce její hrdé obměkčily. Mam-

sel Sára byla paninou důvěrnicí, a když řekla Sára: „Tak by to mělo být, tak jsme to měli v našem zámku, (to myslila svoji předešlou paní), tu to hned paní ze Springenfeldu nechala udělat, jak Sára řekla, aby vše bylo jako u hraběnky. — Jedenkráte řekla Sára: Psíčka by měla mít vaše milost. Měli jsme u nás (to jest u hraběnky) také jednoho, dostali jsme ho z Anglicka — ach rozkošný můj Joli! — nemohu naň zapomenout! — a tu začala o něm vypravovat, doložíc, že takové psísko mít patří k nóbl tónu. — Paní ze Springenfeldu hned se pídila po psíčku, a jeden dobrý přítel chtěje se bohaté paní zavděčit, objednal jí žádaného mazánka, a dal za něj osmdesáté dukátů. Myslil si, že mu budou dobře splaceny, a věru se nemejlil, neboť tím darem získal si panínu přízeň. — To bylo radosti, dokonce když mamsel Sára řekla, že je krásnější než hraběnčin. — Dali mu jméno Joli, — jako hraběnčinu, a ustanovil se pro jeho pohodlí a rozkoš jistý řád, který se přísně musel zachovávat. Dohled nad ním měla mamsel Sára. — V ložnici mamsel Sáry na měkounké lenošce ležel polštář hebký, aksamitem potažený a na tom Joli líhal. — Ráno, když mamsel Sára snídala, snídal i on, kávu neb smetánku a po snídaní donesla ho Sára k paní, aby se s ním trochu potěšila. Když se paní oblékala, dostal ho pod ochranu lokaj; jsouc se strojením paní hotová, vykoupala psíka, učesala, zaobalila do tenkého prostěradla, přikryla modrou atlasovou pokrývkou, která již k tomu určena byla, a nechala na polštáři uschnouti. Psísko navyklé mazlení, nechalo sebou dělat co chtěly. Potom šla s ním trochu na

procházku do zahrady, aneb když byli v hlavním městě, vyjeli s ním v kočáře. — V poledne měl k druhému snídaní trochu zadělávaného masa, a ve čtyry hodiny sekaninku z prsíček kůřích, koroptvých neb jiného lehko záživného masa. To se denně střídalo, aby se mu nepřejedlo. Lokaj vždy na porcelánovém talíři jídlo mu na stůl přinesl, a prostřel, jinak by se psísku bylo jídla ani netklo, a po obědě musel mu hubu utřít. — Ostatní hodiny dne uběhly mu hejčkáním, hraním, až ho zase Sára na lůžečko uložila. — Jest-li se trefilo, že nechtěl Jolinek hrát, ani žrát, tu se domnívaly, že je nemocen a hned se poslalo k lékaři. — Když byly na panství, nebylo tak lehko s předpisem, a měly již vždy recept sebou. — Lékař byl sice hodný a šikovný muž, ale psíka nikdy léčit nechtěl; mamsel Sára ovšem radila, aby mu paní z Springenfeldu vzala deputát, že to paní hraběnka také tak udelala lékaři, a že ještě rád přišel, anebo aby si vzala domácího lékaře, ale v tom ji paní poslechnout nemohla, na venku nebyl jiný lékař na zavolání, a domácího lékaře si vydržovat bylo jí přece trochu drahé. — V hlavním městě to bylo jinak, tam nebyli všickni lékaři tak pedantičtí, a našel se, který milostpaní za několik dukátů i pro psíčka prášek předepsal.

Jedenkráte se paní ze Springfeldu roznemohla — a Joli byl celé dny, co ležela, smuten, a u postele její ležel. — To paní pohnulo. — Mamsel Sára povídala, že hraběnčin Joli též tak smuten byl, když se hraběnka jednou roznemohla, a že hraběnka tenkráte tak pohnuta byla, že určila psíčkovi doživotní

pensi pěti set zlatých, když by ji přežít měl. — To se paní ze Springenfeldu velmi zalíbilo,—a za vznešeným příkladem hraběnčiným i ona taktéž ustanovila pět set zlatých stříbra pro psa, kdyby déle živ býti měl než ona, a pět set tomu, kdo ho chovat bude— a to vše písmem svým i pečetí dotvrdila.*) — Mamsel Sára jest-li psíka dříve si předcházela, potom ještě víc. — Když se pověst o tomto podivném závětu v kruzích přátel paní z Springenfeldu roznesla, všickni chválili nejen panskou štědrost její, ale i ušlechtilý cit, který v tomto ustanovení se jevil. — Přirovnali ji jedné kněžně, která dostavše koně krásného od svého miláčka, schvalně maštal pro něho samého vystavět dala, v níž byly dubové parkety, mramorový žlab, žebřiny i stojany polirované. — Měl i svého sluhu — a když se ji vrch koně jezdit znelíbilo, nesměl nikdo více naň sednout. — Jen ho na procházku vodili, žemlemi a otrubami krmili, každý den dostal kus cukru; a takové pohodlí by měl až do smrti, ustanoveno bylo též písemně.

Jen pan Skočdopole ustanovení to paní neschvaloval, ale jen v mysli. Choval se k ni více než šetrně a pražádných překážek v jejich marnostech ji klást si netroufal, z příčin, které nikdo nevěděl, a protož nechal i to být — mysle si: „do té doby než umře, kdo ví kde pes bude!“ — Pan Skočdopole měl též svých slabostí, ale přitom byl srdečný, dobrý a urozenost svou vysoko nestavěl, staré jeho jméno bylo mu přece jen milejší a ten přívěsek koupil jen proto

*) Žádná pohádka, úplná pravda.

aby měl v domě pokoj. — Jeho vášeň dříve již byl lov, a panství ho těšilo jen k vůli tomu. — Přátelé jeho byli sami lovci, a s těmi se vzájemně navštěvoval. — Nedbali tak přísně na tu etikettu, nebyli tak ulízaní, jako panáčkové okolo paní se kroužící, bylo v nich zdravějšího jádra, a proto pan Skočdopole raději v jich společnosti, po lesích těkal, anebo při poháru vína rozmlouval, než v Salónu vůní zapáchajícím své paní, kde nikdy volno mu nebylo. — Služebníci však i úředníci raději pána měli nežli paní. Mamsel Sáru ale nikdo rád neviděl, — ačkoliv se ji i Joli-ho dost předcházeli ti, kteří čeho od pána obdržeti chtěli, — každý se bál křivě se na ně podívat. — Jediní, kteří se ho nebáli, a z malého kavalíra pranic si nedělali, byli venkovští bisonové, řezničtí, ovčáčtí hlídací a ostatní hrubianští psové. Když mamsel Sára poprvé do zámku přijela a s ním na procházku si vyšla, tu se okolo něho sběhli, sápali se naň, zuby cenili, neslušně kolem něho se otírali, a na nejvýše jeho jemnost uráželi, — tak že mamsel nemohouc to snést do náruče ho vzala, a do zámku si nesla. Stěžovala si velmi důtklivě na tu sprostou lůzu psovskou paní, a navrhla že by nejlíp bylo, aby se nikdo s psem do zahrady vejít neopovážil. Rozkaz ten se i hned také na tabulkách napsaný okolo zahrady rozevěšel, a mimo to vodili Jolinka vždy na dlouhém stříbrném řetízku.

Mamsel Sára bylaby ráda více ještě vládla v domě celém i na panství, ale to ještě úplně se jí nedařilo, nebo měl také pán co říci, a na neštěstí její neměl ji pán příliš v lásce. — Kuchaři nepřála, po-

něvadž ji nechtěl kořiti se, a že jí neposílal mlsky, kdy si jich přála; — ale toho měl pán rád, a paní také mu přála, poněvadž jeho umělostí tabule její velmi rozhlášená byla, a mnozí oň se drali a protož mu přištívání její neuškodilo. — Pannu Klárku také vystát nemohla, ale ta byla dcera staré klíčnice, která již u paniny matky sloužila, a co vdova zase u paní mnoho let za hospodyni byla, když ještě nevedli panský dům. Klárinka byla hezké děvče, uměla pěkné i sprosté práce ženské, byla tichá a dobrá. Matka ovdověla, když Klárka ještě děcko byla — i dala si ji k sestře na vychování do venkovského městečka, sama pak šla k paní Skočdopolové do služby. Klárinka byla u tetky až vyrostla, a matka na ni jen pracovala, a pro ní střídala. — Když se stala z paní Skočdopolové vrchnost, a z paní Márinky klíčnice v zámku, tu si vzala Klárinku k sobě. — Paní se děvče ale zalíbilo, a poněvadž potřebovala panskou, řekla o ní matce a domlouvala jí, že to bude Klárčino štěstí, že se při Sáře vycvičí, že uvidí svět, a kdyby se neměla jinak zaopatřit, že může později Sářino místo obdržet. — Matce se to nelíbilo, ale co měla vrchnosti říci! — Neudělám to, myslila si, přijdu i já o službu, a pak bych těch pár zlatých co jsem pro to děvče nastřádala, aby měla lehčí výživu a sloužit nemusela, sama utratila. Nech jde tedy; pán Bůh bude nad ní všude bdít, když se ho neopustí — svolila tedy, a Klárka stala se panskou. Sára ji ale vystát nemohla, a sužovala ji kde mohla, a Klárinka, když byly v hlavním městě mnoho slzí prolila — k vůli ní, ale když přijely na panství, kde byla pod ochranou

matky, tu si přece na ni netroufala, ačkoliv matka o její zlomyslnosti nevěděla. Klárka si nežalovala. — Paní nebyla na Klárku zlá, jakož vůbec na žádného — ale co ona udělala nezdálo se jí tak pěkné, jako kdy to Sára udělala, ačkoliv si děvče fortele při strojení záhy přiosobilo a mnohdy si myslilo, že by lépe paní přistrojila než Sára. — Co však nejvíc Sáru proti Klárce popouzelo, byla mladost a sličnost její, čímž se ona chlubit nemohla, a poněvadž byla i zlá ještě a hrdá, neměl ji také nikdo v lásce, leda ji někteří na oko lichotili, kdy jim potřeba bylo přímluvy její u paní. — Klárku každý miloval, nejvíc však správcův písař: Klárka mu také přála, a matka její chválila ho, že je hodný člověk, ale mamsel Sára ho právě proto nenáviděla, chtěla aby jí se kořil. — Také ji velmi uráželo, že jí „panno“ říkal a ne mamsel. „A což ten písař hrubian, neví kterak mně říkat? Myslí že má před sebou sprosté děvče venkovské, že mne tituluje panno?“ schvalně jednou Klárince řekla, chtíc ji tím uraziti.“

„My sprostá venkovská děvčata,“ odpověděla ji Klára velmi vlídně, „nedáme si jinak říkat, to je naše nejkrásnější uctění, ale když vám to nesvědčí, zapovězte si, aby vám tak neříkal. — Však mamsel je chybné vyslovené francouzské slovo mademoiselle, a to znamená též panno.“

„Hleďme — vy mne budete chtít poučovat, co to znamená! Já dávno zapoměla, čemu vy se teprv učit musíte“ — hněvivě jí odsekla mamsel. — Podobné hádky byly často mezi nimi, ale Klára vždy v

pravý čas přestala, — a tím zavřela ústa i své odpůrnici.

Když paní do zámku přijela, čekali ji úředníci a tam ji vítali: tak ona to měla ráda; pan důchodní pomáhal jí z kočáru, pan zprávec chopil se šálu jejího, jejž v kočáře ležet nechala, a písař, jakkoli by nejraději byl Kláře k službám býval, uposlechl pokynutí správcova, a skočiv ke kočáru, chtěl vzít do náručí psíčka. Sára, myslíc že pro ni sahá, nahýbala se k němu, když ale po psíku sáhal, zlostně se ucukla, a sama po psíku sahala, ten ale oběma proklouznuv dolů s kočáru skočil. Písař se rychle po něm sehnul, pes ale pod kočár utekl. — Tu Sára vykřikla, paní se ohlédla, a vidouc psa pod kočárem také vykřikla, jakoby již po něm bylo. — Strhl se povyk pro nic za nic, neboť se psíku pranic nestalo; „ale kdyby koně byli trhli kočárem, jaké neštěstí by to bylo,“ opakovala Sára ustavičně, Jolinka k srdci tisknouc a přitom vždy na písaře jedovatým svým okem šlehla.

Ubohý písař dělal si naději, že se stane pojezdným, byl k tomu i oprávněn, myslil si již na hezkou hospodiňku, a tu mu pan správec, když bylo po vítání povídá: „No vy jste si to vyvedl, bude div, stanete-li se nyní pojezdným. Třeba abyste si psíčka udobřil, sice je po všem!“

„Když mám štěstí svoje psovi děkovat, raději je budu hledat jinde. — Já myslím ale, že bude pán dle zásluh a spravedlnosti jednat“ — řekl písař zkormoucen.

„Což je to platno — paní vládne pánem, a paní zase vládne mamsel a pes. — Jinou radu vám ne-

mohu dát, než abyste si mamsel zavděčil, a zase ni vládnul."

„Nikdy to neudělám, té zlé sám kořit se nebudu, aniž snad psovi tlapky líbat," — hrdě se ozval písař.

„Můj zlatý Kalino, někdy třeba i čertu svíčku zažehnout!" — usmál se správce, který písaři přál.

II.

Zámek stál na vršku, a pod ním leželo městečko. Řeka tekoucí okolo města u paty vršku, dělala hranice mezi majetností panskou a městskou a jedním pramenem jejím bylo město kol kolem obehnáno. — Obyvatelé městečka dělili se na tři třídy. Do první třídy počítali se zámožní hospodáři, co měli svůj dům, dvorec a hodně polí a jejichž paní a dcery klobouky nosily a v parádním pokoji kávové společnosti dávaly.

Z těch boháčů volila se obyčejně městská rada a starosta dle rady starého přísloví, „kde peníze tu i rozum!" — Do druhé třídy počítali se chudší řemeslníci, co měli jen kousek pole a domek; těch ženy nosily se v čepcích, a velmi za zlé jim to měla ta první třída, jest-li dovolili dcerám klobouky nosit, rovnajíce se jejich dcerám. — Třetí třída konečně byla tak zvaná lůza, podruhovina, která živa byla „z ruky do úst!" — Tuto by chtěl kdo přirovnat v čemkoli s třídou první, bylaby největší urážkou pro ně bývala; — když podruhyně milostpaní z první třídy ruku políbila, honem si ji utřela, aby se jí od po-

líbku nečistého nepoškvrnila, aneb jí nastrčila jen rukáv.

Dvorec boháčů a baráky chudších řemeslníků byly z většího dílu u vody, na valech. V každém tom dvoru bylo po několika komorách, schválně pro podruhy zřízených, komory ty byly tmavé, v každé bylo malinké okínko, podlaha žádná ani kamna nebo pec. Ohřívat se v zimě, a vařit svoji potravu, chodili tito podruzí do velké ratajny k nádvorníku. Za takovou komoru musel podruh platit dvanácte zlatých stříbra nájmu do roka; za tu lacinou činži ale byl zase zavázán, majiteli dvora, u něhož bydlel, pracovat po celý rok za jistou mzdu, a jinam do práce, byť se mu byla i výnosnější naskytla, najímat se nesměl. Ale který podruh měl četnou rodinu, přišel mu i ten zlatý stříbra měsíčně za těžko platit, zvlášť v zimě, kde práce málo bylo a měnší plat, protož si brali buď jen nocleháře, kteří v nich noc přespali, a jen za noc jim platili, neb soudruhy, kteří s nimi bydleli ustavičně, aby jim snadněji ta činže přišla. Někteří zase bydleli u chalupníků v komorách, kde také víc neplatili, a nikomu zavázání nebyli. V každé takové komoře měli podruzi i svoje sklady zimní poživy. Pod lůžkami byly vykopány jámy, a v těch měli zásoby bramborů.

Bylo to za pěkného rána, nedlouho po tom, když paní do zámku přijela, když ve dvorci z komory tmavé, stuchlinou zapáchající, žena vyšla s dvěma dětma. Jedno nesla v náručí, druhý chlapec asi sedmi neb osmiletý se jí vedl za sukně, nesa malý raneček v druhé ruce. — Oděv její i oděv dětí byl chatrný,

pln záplat, ale čistý. — Za ni v patách vycházela druhá žena a za tou několik dětí se vleklo.

„Jak vovídám milá Karásková“ hovořila tato, mileráda dopřála bych vám toho noclehu i dále, třebas jste mi nic dát nemohla, ale toť sama vidíte, že jsme jako v jíše. Já mám pět dětí, švakr tři, vy dvě, velkých osob je nás pět, pomyslete co tu lidu. — Vždyť víte, jak jsme těsně líhali. — V zimě je aspoň tepleji, ale v letě je dušno. Pán tu včera poroučel nádvorníkovi, aby nás nespalo mnoho pohromadě, že prý zase v Praze lidé mřou na choleru, aby to nepřišlo sem, jak povídám. A nádvorník také hřeší, když si bereme nocleháře, že prý je to peleš, a že mu kra[illegible]u! „I bože bože.“ vzdychla si žena, slovy těmi bolestně dotknutá, a bledá, vychudlá tvář se jí zbarvila studem.

„To si z toho nic nedělejte osobo, na vás nikdo nemyslí jak povídám, ale víte jak to chodí, musí trpět nevinný s vinným. Jsou lidé zlí i dobří, kdo lehce věří, snadno pochybí, proto dobře, když má člověk oči v před i v zad. Nádvorník musí za všecko stát, jemu se za zlé brát nesmí, neboť je pán zlý. Jak povídám, vy ste byla ale vždy poctivá a počestná osoba, na vás nikdo nemyslí, a ráda bych vás tu nechala, kdybych směla, — jak povidám. Ale snad se jinde obejdete. Tu máte na cestu.“ Při těch slovech vyndala podruhyně ze zástěry několik v popeli pečených bramborů, a ženě je podala.

„Zaplať vám to pán Bůh vše, co jste mi udělali, na stokrát — a dej vám stálé zdraví. S pánem Bohem!“ vzlíkala žena, vycházejíc ze dvorce.

„Už nebudeš u nás spát Vojtěchu?“ volaly děti za chlapcem, ten se ale neohlídl.

„Nechala bych ji tu“ řekla podruhyně — ale co, ona mi tu umře — je na shasnutí, a já bych ji pak musela nechat pohřbít. Jak povídám. Člověk má sám s sebou co dělat — vždyť ona najde někoho kdo se jí ujme.“ —

Zatím rychle co síla její stačila, pospíchala bledá žena po valech okolo dvorců k mostu. U prostřed mostu podepřela se o zábradlí. a oko její divě jaksi pohlíželo dolů na tiše plynoucí řeku. —

Mamičko, ozval se chlapec Vojtěch, uvažte mi Josífka na záda, já ho ponesu, vás bolejí ruce; pojďte tam ble u kříže na lukách svítí slunečko, tam se ohřejem — pojďte mamičko, nebuďte tak smutná — třebas nám nedali nocleh, můžeme psát venku, je už teplo! —

„Ach dítě, kdybychom raději všecky tři spali u tatinka v hrobě, byloby pro nás nejlíp“ vzdychla žena, přitiskla malé k srdci a dala se do pláče. Vojtěch plakal s ní a tak plačící kráčeli zvolna přes most na druhou stranu. V posledním dvorci u mostu vázalo několik dělnic povříslа, a ustavičně mezi sebou o všeličem hovořili. Když šla Karásková okolo vrat, viděly jí. Kam pak se ta s těmi dětmi vleče?— povídali si.

„Kam, něco si vydělat snad“ — řekla jiná.

„Ta by si vydělala, ani bez chleba na nuž“ — zasmála se jedna.

„Neobtěžuj si svědomí“ Kateřino okřikla ji stará jedna — Karásková byla živná osoba, dokud vlád-

la — ale nyní je chudák jako krucifix. Je ubohá k politování — muže ztratit, do bídy přijít, nemocná být a žádná pomoc, to je něco říci!“

„Trvám, už půl roku má tu zimnici?“

„Ba půl roku, ozvala se zase stará — a sbejt se jí nemůže, a přitom dítě kojí, a do úst nic než brambor. Ženy, ta je k politování. — Když si pomyslím, co to bylo za děvčici, krev a mléko, a jako čamrda, a čistá vždycky jako kvítí. To se paničky o ni draly, každá ji chtěla mít za panskou, umí ona také pěkně s jehlou zacházet.“

„Kdyby si byla jen s tím Karáskem svět nezkazila, to pochybila.“

„Inu ženy,“ ozvala se jiná, — vždyť jsme tu ženy — víme jak to chodí — když se mají dva rádi — a jsou mladí. — Já, — nu co bych to neřekla, také jsem to dokázala, na moji svatbě také věnce nevily.“ — „Bodejť bys zapírala, co je na bílé dni,“ ozvala se ta uštěpačná.

„Inu holečku, každý se k pravdě nepřizná — mohla bys říci slečně Staziče pravdu — ta by ti vycinkala — a je to také na bílé dní. — No každý musí odnést za své; však se já dost nařvala pro to. My bychom se byli vzali dříve, ale to pořád že nic nemáme, kterak živi budem, abych ho nechala, a začali ho zrazovat. Jednou k nám přišel a já brečela a žalovala si mu na tu chudobu. „I jdi mi Andulko, povídá mi, chudý člověk a neveselý, to je pravá bída: má dost bohatý se smutkem co dělat. — Jen ty buď veselá, a mějme se rádi, třeba bychom se nenajedli, přece se vyspíme! — „Já si to vzala také na

lehko, když jsem ho měla ráda, a padli jsme oba v lehkost.“

To je pravda, tvůj muž je vždycky vesel, ten srdce nezarmoutí.

„To je jeho“ opakovala, že se zasměje a zazpívá, říká že je to jeden plat, jakoby břečel. — Já ale se hanbila, a byla bych se ráda dala oddat — ale to jsme měli tolik platu, že jsme nemohli sehnat od oddavek — a Jiří říkal, my jsme svoji, můžem čekat, když nás zadarmo neoddají.“ — Mně to ale trápilo — když je člověk, kdyby i pán Bůh odpustil — a to nemluvně také — přece jen tak v opovržení u lidu. I dodala jsem si srdce — šla k panu kaplanovi, a prosila ho o radu, když jsem mu všecko řekla, povídal, abych k němu Jiříka poslala. Šel tam tedy a pan kaplan nám to zapravil všecko sám. Za tři neděle byli jsme svojí, a pak nám taky Vašíčka za darmo okřtil.“

„Ten pan kaplan je hodný k chudým, to je pravda. A co říkal Jiří?“

„Byl také rád, to on se jen tak dělal, jakoby mu to bylo jedno. On má také pana kaplana rád, a když něco potřebuje k dílu nebo nějakou posilku, to on kdyby noc nastavit měl, jinému to nepřepustí.“

„Inu, u tebe to bylo jinak,“ ozvala se zase stará, „ale u Karáskové to bylo také jinak, to víte že jeho máma bránila, že prý její syn je zedník, že si vydělá hezký groš, že si může vzít řemeslnickou dceru a ne podruhovu. Je už na věčnosti — ale byla to baba. — Ne a ne! a nechtěla dát dovolení, pan kaplan na ní, pan učitel; ale, pán Bůh chraň, hlava ja-

ko zeď. — A co z toho pošlo? Karásek přece Kateřinu nenechal—a obtížila si svědomí hříchem. — Už potom chtěla jít Kateřina zase s dítětem k ní prosit, aby jim dala požehnání, ale ona jí vykázala, že ji koštětem vyžene i s parchantem, a poctivý vlas na ní nenechala, až se Kateřina umořit mohla nad tím žalostí."

„To byla Jedubaba!" — přetrhly některé staré řeč.

„Ba, však on to syn také těžce nesl, a chtěl jít už odtud pryč, kdyby v tom byl pán Bůh prostředek neudělal, že starou k sobě vzal. Na smrtelném loži teprv se poznala, a dala jim požehnání."

„A měla ta baba peníze?" — ptala se Andula.

„I toto: trochu toho odění a co tak na ten pohřeb stačilo, nic více po ní nezůstalo."

„A nač byla tak pyšná?"

„Že byla její máma radního pána dcera, a strýc její že je kdesi děkanem. Nakašlat jí na to. Moje teta má prý kdesi mlejn, ale co je mi do toho — když mně nemele. — Taková příbuznost platná, jako stará plachta. — Ano, ano, proto si nechtěla stará Karásková ten svůj vznešený stav s podružským smíchat, a děti svoje sužovala. — Potom si ulehčili, a dobře se jim vedlo, Josef si hezký groš vydělal, a Kateřina měla od paníček díla dost, a toho chlapce Vojtécha si pěkně šatila. Já je ráda viděla, když šli z kostela spolu, a toho chlapce si vedli, pěkně jim to slušelo.— Ty můj bože, jak jim to dlouho trvalo; když se nynčko na ni podívám, je mi do pláče. Také jsem jednou od ní sukni dostala, a hrnéček polívky ne jednou; kdy-

by nebyl člověk starý a tak chudý, že sám co do úst dát nemá, a kam hlavu položit, já bych se s ní rozdělila. — Dokud byla v sednici, chodila jsem k ni, posloužila ji leckdy, ale když musela do komory, přestalo všecko a ona také nic přijmout ode mne nechtěla, řkouc že sama nic nemám."

„Bože začala jedna zase, když přestala, až mne zima pochází, když si zpomenu, jak to lešení s Karáskem spadlo. Byla jsem zrovna pro něco tam v ulici a tu křičí lidé: Ježíš Maria, lešení u Opršálků spadlo, Karásek je zabit! — Já ji vidím, ona byla jako křída, když tam běžela. — Kdyby ho byl pán Bůh raději hned k sobě vzal, než to dlouhé trápení — byloby jí alespoň těch pár zlatých zůstalo, a nemusela by žebrat."

Ale prosím vás, pravila ona stařena — ono se vám to řekne, ale kdo koho rád má, dá poslední krůpěj krve. — Ona byla ráda, že ji ho živého přinesli, a jak pak ráda mu sloužila, a dnem a nocí pracovala, jen aby mu všecko pohodlí zaopatřit mohla. Vždy říkala, i třebas mrzák byl, že by si nežalovala, jen kdyby jí ho pán Bůh nechal. V tom čase pomohl jí pán Bůh s tím malým, ale ani to jí ještě nezklátilo. — Když ale po desetí týhodnech muž přece umřel, jakoby ji žíly podťal. Ulehla, a od té doby leda se vlékla.

Ale pomáhali jí prý dost; paní Opršálková, co se při jejím domě Karásek poranil, prý jí ustavičně posílala?

„Moje ženy, kdo z darův se šatí, bez sukně chodí. — Dlouho štědrým být, věc obtížná. — A do-

prošovat se, k tomu Kateřina není. Už prodala mnoho, když ještě on žil; vytrhněte komáru nohu, jsou hned i střeva venku, to víte. — Pak její nemoc, nevládnost — a tu to máte."

„Ale přece měla šití mnoho od paní."

„Měla, měla, dokud zůstávala v hezké sednici; když ale musela do komory, tu jí nechtěly svěřit šití, leda nějakou správku, nebo pletení punčoch, co pak si přitom vydělá?" — Konečně se takový smutný nemocný člověk s dvěma dětmi stane každému obtížným. Chtěli si vzít Vojtěcha za pasáka hus, a že ho nechtěla dát, začali ji nadávat, že co si myslí o sobě — a že nezasluhuje dobrodiní. A co by si chudák bez toho chlapce počala, on jedině ji to dítě opatruje, když sama nemůže. — Inu, co je to platno, teď je jí už dokonce zle — kdo pak se tak chudého člověka ujme: jen pán Bůh — jen ten jí pomůže. Kdo neví co je zle, ten neuvěří!

„Ba ani nebude mít pomalu kde hlavu skrýt, kdo nemá svou komoru; vždyť prý dnes pán tu byl, abychom nebrali nocleháře, a mnoho nás pohromadě nespalo, že prý se zase ukazuje ta morová nemoc?"

„Já tu byla sama" odpověděla ta uštěpačná, když pán ráno přišel, přivstal si — povídal, abychom nebrali nocleháře, abychom si komory provětrávaly, abychom prý všecku neřešt nesnědli. — Ale já jsem vám ho zlaté ženy spražila. — I já řku: milostpane my budem raději jíst kus masa a knedlík, než kopřivy, lebedu a brambor, jen nám račte tolik platit, abychom si to mohli koupit, bohatý jí co chce, chudý co má. — Komory bychom provětrávali, nemůžem ale

otevřít okna, protože jak ráčite vědět, jedna tabulka jen je, ta je v rámci zadělaná, rámec přibytý ke zdi. Dvéře otevřeny nechat nemůžem, aby nám někdo tu trochu, co máme, nevzal, když celý den doma nejsme. A ty brambory bychom neměly v komoře, kdybychom je směly jinde mít. — Také si nebudem držet nocleháře milostpane, když se nám sleví z činže. Ani vám neřekl my, tvy, pěkně šel, jako když ho pes kousne. — Mně se ale odlehčilo, myslila jsem si, teď to víš!“

„Ono se žádnému umříti nechce, ani chudému, neřku-li bohatému; ale smrti neuteče, ani ji křížem neodžehná, ani neodmodlí, pán Bůh-li na něho spomene. Pročpak nám tedy nepomohou, když se o nás bojí!“ — řekla stará.

„I což myslíte, že štěká pes pro ves, i ne — to pro sebe. Mají strach o svou kůži. K čemu by nám ale pomáhali, dokud ještě hladem nemřeme, potom bude dost času“ — prohodila zase ta uštěpačná.

„No vidíme“ začala zase stará, „lonského roku jak se ta kometa ukazovala, povídali lidé, že to neznamená nic dobrého. Tu to máme. Ženy zlaté čím dále, tím hůř; pán Bůh nás chraň, a neopouštěj.“

„Ba kdybychom neměli doufat v pána Boha, kam bychom se poděly v té bídě a psotě. Ty můj pane, vždy se o chudého každý otře.“

„A kdyby nebylo chudobných, ani by slunce nehřálo,“ prohodila zase ta ostrá.

„Tyť si ještě od prvějška jakási rozkvašená?“ — řekly ji druhé.

„O já mám svrchu na našeho pána a je to pravda třicet rynských za tu komoru, je to láce. Když nám chtěji nějakou milost prokázat, aby nám alespoň spravili byt jako pro lidi, a ne pro dobytek, za ty peníze. My nebudem tu dlouho, ať se o jiného děluíka stará; — půjdem na panské. — Člověk tam také mnoho nedostane, ale za takového ošlapka přece není jako zde, — alespoň kdo hodně dělá, dostane pořádný plat, a můj muž zastane kus díla, i přitom že se má špatně, a kdyby nic jiného nebylo, nebude mi nikdo vyčítat děti, to já mu nemohu ani odpustit, — a proto jsem mu dala dnes sama výpověd, aniž jsem na muže čekala; však on mi to schválí."

„I prosím tě!" divily se všechny.

„Kdo pak si to nechá líbit, aby člověku i děti vyčítal, toť je proti pánu Bohu. — Víte ale, co jsem mu řekla?"

„Nevíme, povídej co — ty máš Doroto šlakovitou kuráž!"

„Když mně vám o té čistotě začal, a já mu pověděla, šel, ale nejspíše ho to mrzelo, i vrátil se zase, a že se prý ztratilo kůře, že budem vědět, kdo je vzal. — Pomyslite; já bych mu byla s chutí do té jeho pazdrny vjela. Povídám, že to nemáme my na starosti, že o něm nevíme, a nechť jsem nehodna svého jména, vím-li."

„Ale vždyť ho včera nádvorníkova uvařila, viděla jsem to," — ozvala se jedna.

„No tuto máte— ale kdyby mu to i řekl, on to nevěří. No já řekla že nevím. I tu on začne klít, a že máme každý půl kopy dětí, že se beztoho jen pe-

lešíme — a pak že nemáme tomu co dát, že krademe, a oni by nás živili. I já řku — a přitom si Dorota, odhodivše povříslo, boky podepřela, a oči jí jen sršely — já řku: „vždyť on pán Bůh ví, proč nám více dětí svěřuje, než pánům, — na nás na chudobných svět stojí“ — a ještě jsem mu hodně vyčtla, a konec koncem bylo, že jsem mu vypověděla.

„Dobře jsi udělala, však my to asi co nejdřív také uděláme. — Ty můj Bože, — i těch dětí nám nepřejou — a kdo by na ně pracoval, kdyby nás nebylo?“

„No to — z našich mozolů tyjou. A našinec ani se nenají, neohřeje, neoděje, — a ještě mu to má být vyčteno. — Můj Bože kdy pak se na nás dostane.“

„Jen nechte ženy — i k nám přijde království nebeské; za chudými jde pán Bůh!“ — ozvala se stará.

„No vy tam, zapomněly jste na práci, a držíte sněm? co máte k vyjednávání?“ ozval se ode vrat nádvorníkův hlas.

„Práce je hotová, a sněm je ukončen; — škoda že jste nepřišel dříve, mohl jste poslouchat, co jsme vyjednávaly!“ odsekla mu Dorota, odhodivši poslední povříslo na hromadu k ostatním.

III.

Co zatím ženy ve dvorci o Karáskové si povídaly, ubírala se ona s dětmi cestou na louku; pak se daly okolo sadu, a u kříže si sedly do trávy. — Voj-

těch byl již přestal plakat, a jedl brambory, od matky mu podané. Byl to pěkný hoch, podoben k matce. — Na jeho tváři nebyl ale růžový nádech zdravoty, jejžto již drsná ruka bídy byla setřela a ve velkých modrých očích nejevila se také ona bezstarostná dětská mysl, veselost, jarost, která nás dívající-se do očí dítěte, tak milé dojímá, — mdlé byly, a smutné, zvlášť když je na utrápenou tvář matčinu upřel; ale jevila se v nich veliká dobrota, a rozum, v tom stáří neobyčejný. — Dítě bohaté dlouho zůstává dítětem, ono užije blahé doby krásné mladosti v radosti; — nezná jiných bolestí, leda když se mu hračka nedá, nebo nepodaří, nebo pokárání rodičů, nezná jiných starostí, leda o své učení. — Slabé jsou to mráčky, co nebe jeho kalí. Chudé dítě nezná takových radostí. V nejútlejším věku již život se všemi trpkostmi a bolestmi se před ně staví v celé své nahotě. Chladným ostrým dechem sestře s něžného květu dětské duše útlý pel i skvoucí barvitost, jako mráz kdy spálí sotvy rozvité poupě.

Vojtěch byl ještě mladičký hoch, a již musel bývat matčinou podporou — byl jejím jediným přítelem. Sotva byl s to chleba si ukrojit, a musel pomáhat již, na něj si vydělávat. — Sám ještě dítě, musel když matka pracovat ještě mohla, bratříčka opatrovat, jako statná chůva. A Vojtěch dobře ho obstaral; nemoha ho nosit, sedl s ním před komoru na prah, hejčkal ho, zpíval mu, jak to od matky vídal i slýchal, tak dlouho, až chlapec usnul. Když se pak probudil, hrál s ním, těšil ho, že maminka hned si ho vezme, rozmlouval s ním, ač bledé, choré dítě nero-

zumělo, co mu povídá, přece oči po něm obracelo, a na řeč poslouchalo. Vojtěch těšil i sám sebe vypravováním o tatínkovi a lepších časích: „Milý Josífku,“ vypravoval dítěti, „kdyby tatínek živ byl, ten by nám často přinesl dalamánek, jablka, a měli bychom se lépe. Holečku, tatínek nás měl tuze rád. Jednou mne koupil na jarmarku koně a trubku; ale Honzík Holubovic mně ji zkazil — tu trubku. Holečku — to mne posadil tatínek na koleno, a houpal, a já jsem troubil, a zpíval mi „jede, jede poštovský pacholík.“ — I kdyby tatínek živ byl, to bychom nebyli v komoře; holečku, to jsme měli hezkou sedničku — zůstávali jsme u Zafonků — počkej až budeš větší, já ti ukážu ty okna. — Tam měla maminka květiny — a já jsem tam u ní seděl, když šila, a díval jsem se ven. Holečku, měli jsme také stolice a stůl, a obrázky, a já jsem měl malou postýlku a peřiny. — To bys byl spal se mnou, kdybys býval tenkráte na světě byl. K snídaní měli jsme polívku, k obědu také polívku a ještě něco — a v nedělí maso. V nedělí šel jsem s maminkou a tatínkem do kostela, a odpoledne šli jsme do báje, tatínek pil pivo, a mně koupil žemličku a hrála tam muzika. — Oh holečku to byly časy! — Ale teď nemáme nic! „To byly ty utěšené zpomínky chlapcova mládí — a i ty mu příliš záhy zanikly, a vždy je oplakal!

Když se u kříže rozložili, položila matka Josífka do trávy, přikryvši ho sukní, co v ranečku schovanou měla. Kromě té bylo tam jen několik kousků prádla chatrného, a malý dřevěný koník, památka to

Vojtěcha od otce, již si chovával, že jí dá zase Josífkovi, až si bude umět hrát.

„Co si počneme děti?“ smutně tázala se Karásková pohlížejíc na bledé dítě, nad jehož tváří držel Vojtěch široký list lopuchu co stínidlo. „Kam se podějem, kterak mohu doufat pomoci u cizích lidí, když jsem břemenem těm, kteří mne znají, a jimž jsem pracovala, dokud síla stačila?“

„Mlčte mamičko mlčte, půjdeme do vsi — víte že nám radila stará Dorotka, abychom šli, že ve vsi almužnu neodepřou, a že nás nechají vyspat na seně. Počkejte, já poprosím některého sedláka, aby vás u sebe nechali, že jim budu za darmo husy pást, a oni tak udělají, uvidíte, a pak vám bude hned lépe.“

„Ach synku, já věřím, snad by nám bylo ve vsi líp; když by mně pán Bůh trochu pomohl, selkám bych šila, ale už je pozdě. Kterak se kam dovleku, nemám žádné síly v nohou, mám je oteklé těžké.“

„Půjdeme zvolilinka mamičko, já ponesu Josífka celou cestu sám, a můžete se na mne opírat, mamičko.“

„Ach dítě moje!“ vzdychla matka a vezmouc chlapce za ruku, dala se do pláče. — Chlapcovi se zalili oči nad matkou. Josífek se trochu probouzel, a tvář jeho svraštělá, zesinavělá stahovala se jako k pláči.

„Co je ti broučku? máš hlad a žížeň, viď? Pystičky máš okoralé! Bože, a já ti nemám co dát“ naříkala matka, a vezmouc studené ruce dítěte do svých dýchala na ně.

„Maminko, já poběhnu do zámku, snad si tam

něco vyprosím. a koupíme Josífkovi trochu mléka, počkejte zde“ vzchopil se Vojtěch, a hned se měl k činu.

„Ne Vojtěchu, nechoď do zámku, víš že tě tam odtud onehdy vyštvali— nechoď tam třebas by tě bili.“

„I to byl ten lokaj, co mne vyhnal, vodil tam psíka, a ten na mně tolik štěkal; — stará Dorotka povídala, že když půjdu, abych šel ke kuchyni, kuchař že je dobrý, dá když přijde žebrák, aneb stará klíčnice, ta že dá každému žebrákovi po krejcaru. — Jen se neboj mamičko, já dám pozor, aby mně neviděl lokaj.“

„Co pak je ti to platno, jak přijdeš k zámku, musíš do kuchyně a kam koli chceš, okolo vrátnice. a kdyby tam i vrátný nestál, jsou tam uvázány velici psové, kteří na každého štěkají, a to vrátný vyjde.“

„Projdu zahradou, plot je nizoučký, lehko přeskočím, a skrze kře se nějak do kuchyně provleku.“

„Oh hochu takových cest nikdy nehledej; jen vždycky přímo. — Lidé všude jsou; hlídaći viděli by tě, chytli, a ptali by se, kudy to chodíš; přišel bys do hanby. — Chraň se toho dítě.“

„Nepůjdu maminko, půjdu tedy přímo — dá pán Bůh, že nikoho nepotkám a do kuchyně se dostanu“ řekl chlapec a odhodlaně se od matky obrátiv, pospíchal k zámku; matka zůstala sedět u dítěte.

Slunce hodně pálilo, ale dítě bylo studené, ač mělo pod sebou i peřinku ještě, a v sukni zaobalené bylo; ani dýchání matčino nebylo s to, ručky mu zahřát. — Oči jeho byly obráceny k modré obloze, a

neobracely se po matce — okolo úst svaly pohrávaly, celý obličej dostával jinou podobu, — a dech byl těžký. — Matka se strachem naň hleděla; vždyť se na ni smávalo vždy, hladilo ji, a rádo rámě kolem krku jí otáčelo a to poprvé, že se na ni neohlídlo.— Od narození byl Josífek již chorý, slabý, tak že bez mála rok starý, ani nemluvil, ani sedět neuměl. Tělo jeho bylo vychudlé, a když matka ruce a nohy mu líbala, vždy nad ním plakala, a myslila si: bylo by ti lépe kdyby si tě pán Bůh vzal, ale v nejbližším okamžení je vroucně k srdci vinula, a poslední krůpěj krve, byla by dala za jeho zdraví a život. — Vidouc dítě tak zcela změněné, projelo bolestné tušení její duši, a s hlasitým pláčem ruce lomíc vrhla se pod kříž na kolena. — „Tatíčku nebeský — smiluj se — u lidu není slitování — povolej nás k sobě — Josefe, oroduj za svoje nevinně trpící děti — za svoji Kateřinu — před trůnem božským! — Smilování — sice si musím zoufat!“ — naříkala srdce pronikajícím hlasem. — Dlouhou chvíli se tak modlila a plakala, tu jí vytrhl Vojtěchův hlas, který běžel cestou od zámku, zdaleka na matku radostně volaje.— Matka ohlédla se po dítěti, a vidouc že očka zavřelo, a tišeji dýchá, kynula přicházejícímu chlapci, aby tich byl.

Chlapec přiběhl, všecek uchvácen radosti a během.

„Ma — ma — maminko — podívejte se co mám!“ — zadychoval se, a vytáhna z jedné kapsy kus pečeně z druhé krajíc chleba, buchtu, drobky rozličného masa a pečiva, všecko to matce do klína kladl, dívaje se s radostí na její udivenou tvář. „Viďte

to se divíte, ale počkejte ještě něco — zavřete ale oči prosím vás, a neotvírejte je, až řeknu „už.“

Matka skoro mechanicky udělala jak chlapec chtěl; ten ale sáhl do nohavic, vytáhl z papírku stříbrný dvacetník, vzal matčinu ruku, obrátil vzhůru dlaň, a na dlaň položiv dvacetník, pravil tiše „už!“ — Matka otevřela oči a uvidivše dvacetník, až se lekla. „Pro Bůh, kdo ti to dal chlapče — šel jsi?“

„Přímo k vrátnici mamičko, ale modlil jsem se celou cestou, aby mi pán Bůh dal potkat se s dobrým člověkem. — Přijdu k vratům, stál tam ten tlustý vrátný a zpíval si; myslel jsem: to je dobře, když si zpívá, nebude na mně zlý, — prosím ho, aby mně pustil do kuchyně, že si chci u pana kuchaře kousek jídla vyprosit. Milý hochu povídá, tam já nesmím žádného žebráka pustit; a pan kuchař by ti sotva co dal. — Jdi do dvoru, tam spíše co dostaneš.“ — „I povidám — tam jsem byl nedávno — oni by mně hřešili, když bych přišel zase.“ — Ty si nějaký nezbeda viď, a co dostaneš promarníš? — ostře se na mně obořil, — až mě to bylo líto. — Povídám mu čí jsem, a že jste nemocná i Josífek.— Obrátil se, a přinesl mi ze stavení tuten krajíc chleba — a povídal mi abych si přišel třebas každý den pro takový, — ale k němu do vrátnice. — Chtěl jsem ho prosit o krejcar, abyste mohla koupit mléka, ale styděl jsem se. — Když jsem chtěl odcházet, přišla k nám od zámku nějaká panička. Vrátný jí hned řekl: „Nemáte panno Klárinko, pro toho malého chlapce něco k snědku? a hned jí vypravoval o tatinkovi, a že ho dobře znal. Panna Klárinka se mně ptala na

vás, a když jsem jí všecko pověděl, plakala, a to mi všecko přinesla i ten dvacetník. — Ta musí být hodná maminko. Povídala, abych si každý den asi ve dvě hodiny s poledne přišel do vrátnice, že mi pan Kohout—to je ten tlustý vrátný — vždy něco k jídlu dá pro všecky, a kdyby tam on nebyl, že se dovím kde jídlo hledat. — Ještě mně pohladila, a tak se na mne pěkně podívala, jako vy. Viďte maminko, to mi pán Bůh dal, že jsem tam šel, mně už ráno, jakoby něco šeptalo: jdi do zámku."

Matka neřekla nic, ale odloživši jídlo do trávy, klekla pod kříž a pomodlila se, a chlapec klekl vedle ní.

Když byla pánu Bohu poděkovala, že jí dobrodince seslal, začala jídlo rozdělovat, když ale největší a nejlepší sousta Vojtěchu dávala, nechtěl takovému dělení chlapec nikterak přivolit. — „Ale mamičko" řekl, „vždyť já mám dobré zuby — dejte mi to tvrdší; to měkké si nechte — a ty sladké dobroty a buchtu Josífkovi, ten se bude dívat, a mléko až dostane, ale mamičko já pro ně dříve doběhnu?"

„Ne, najez se dříve, on spí ještě. — Dojdeš pro ně k Hájkové; je to blízko. — Ta ti dá dobrou míru, je hodná žena, mnohdy mi dala na kaši, ale já se pak styděla k ní chodit, má také dost starosti se svými. Posilni se hochu, pak půjdeš. — Bože jakých to věcí!" — a matka s chutí pustila se do jídla i s chlapcem.

Nějaký pán z první třídy obyvatelstva městského šel mimo po cestě; vida že jedí maso, myslil si: ta žebrotina, naříká to, jakoby hladem mřeli, a zatím

se to má dobře. I co pak těm je nejlíp, nemusejí se o nic starat.

Matce i chlapci dobře chutnalo. — „Ti páni se mají dobře. Bože a takové jídlo má prý ten psíček panín každý den, a ještě lepší.“

„Inu chlapče, kdo čeho dost má, rád tím plýtvá.“

„Proč to raději nedají chudým?“

„Sytý lačnému nevěří; a kdyby věděli, jak je zle mezi lidem, přece by snad dali, ale to oni nevědí, milý hochu. — Až zase tu dobrou pannu uvidíš, řekni ji, kdyby měla nějakou práci pro mne, až dáli Bůh, se trochu posilním, že jí budu ráda pracovat, ať je to cokoli. — Pán Bůh ji to zaplatí všecko,“ řekla matka, odkládajíc jídlo co zbylo do uzlíčku, buchtu ale položila vedle dítěte, — a drobečky zanesla na mraveneční hromádku. — „Aby měly také posvícení“ povídala. — Vojtěch vzal buchtu a položil ji na sukni, níž byl bratříček přikryt, aby ji hned viděl jak se probudí. — „A teď doběhnu pro mléko, — aby se Josífek také radoval, on beztoho asi od hladu tak smutný — viďte maminko? Už se kolik dní ani nezasmál na mne, a je tak tuze bledý — a studený.“

„Ach já se bojím, že Josífkovi nebude žádná pomoc“ smutně řekla matka, sedajíc zase vedle dítěte.

„I bude mamičko, neplačte, počkejte jen až se bude mít teď dobře; víte že vám jednou řekl pan doktor, že mu jen to pomůže. — Tak mi dejte ten dvacetník a povězte jak mám říct?“

Tu máš dvacetník, dej ho paní Hajkové, ona ti dá mléka žejdlík a drobných nazpátek; dobře ty pe-

níze schovej, a — řekni jí, kde nám je pán Bůh naděliI!“

Vojtěch vzal od matky peníz, strčil do kapsy, a byl již na obrátu, an tu náhle Josífek oči otevře — a naň je opře.

„Josífku!“ zvolal Vojtěch, a vezma buchtu, chtěl ho ještě potěšit než odběhne, ale matčin hlas ho zalekl. — „Nech“ zvolala — a položivši dítěti ruku na čelo, studené jako led, úzkostlivě volala: „Josífku, Josífku! — Neznáš mne? — Dítě! Pan Bůh s tebou!“ — Nahnula se nad jeho obličej, aby mu byla v zraku — dítěti se ale oko obracelo pomalu v sloup — kalilo se. — Matka třesoucí rukou sáhla po srdéčku — zdálo se jí že bije. — „Josífku!“ zalkala — „Josífku!“ volal plačícím hlasem Vojtěch. — Dítě pootevřelo ústa jako k úsměchu — a oddechlo si zlehka jako ptáče ve spánku. — Byl to poslední zdech.

„Co pak je mu maminko?“ — ptal se Vojtěch polekán.

„Umřel“ odpověděla matka bezzvučným hlasem, a bolestí přemožena sklesla na zem vedle mrtvoly dítěte.

IV.

Krejčí Sýkora měl malý domeček, bez polí, měl pět děti, — a výdělky šly špatně. — Když přišel z vandru domů, tu měl práce, sotva stíhl; každý chtěl mít oděv od nového, který přišel z Vídně, a podle módy šil; držel si kolik tovaryšů, oženil se, a tak se mu dobře vedlo, že si pomalu i domek zakoupil. Ale

přišli jiní synkové z Vídně, stali se mistry, a byli vyhlášenější než Sýkora, ne že by on špatnější dílo byl snad odváděl, ale proto že noví mistři vysoko se nesli, paním ruce líbaly na potkání, a jen o samých knížatech a hrabatech mluvili, pro něž ve Vídni pracovali. — Přinesli s sebou krásné módní obrázky, podle nichž šili — a každý myslil, když bude mít kabát od toho nového krejčího, že bude hned tak krásný, jako ten pán na tom obrázku. Sýkora nepotřeboval záhy kolik tovaryšů, ba konečně ani jednoho; jen ti staří mu zůstali věrní, kteří měli rádi šat pohodlný, třeba ne právě dle módy, důkladně ušitý, a nerádi mnoho od něho platili. Ale nebylo jich mnoho, neboť mimo Sýkoru bylo ve městečku ještě přes dvacet krejčovských mistrů. — Na štěstí šil Sýkora také pro pana správčího do zámku oděv, co tak pro domácnost potřeboval — sváteční dal si z Prahy přivést, aby podlé módy byl, obyčejně se v něm ale na pohodlí zvyklý pán nemohl ani sehnout ani pohnout, a Sýkora musel ho předělat tak, jak to pan správce chtěl, aby mu to nikde nevadilo. — Sýkora kabát rozpáral, přešil, a když se pak správce před zrcadlem v něm zatočil, ruce vzhůru zdvihl, kolem sebe mácbnul na oba boky se přehnul, a kabát nikde nevadil ani nepraskl, liboval si: „No teď jsme tomu trefili na zub!“ — Zaplatil Sýkorovi tři, čtyry zlaté od přešití, a měl pražský kabát podle žurnalu. — Ale nové kabáty nebyly tak zhusta — kdo si ho jednou pořídil, tomu kolik let vytrvat musel, a pak se teprv obrátil, a od obracení nechtěli lidé tolik platit, ačkoliv to více práce stálo. — Proto byl Sýkora přinucen, chopiti se

konečně ještě jiného výdělku. — Byl poctivý, hodný člověk, v platu nikoho nepřetáhl, a proto také mnoho neměl. — Pro sebe on mnoho nepotřeboval, a ženu měl také hodnou a skromnou; ale děti by byli rádi dali vycvičit. — Jednoho dali do Prahy na zámečnictví, rok za rok ale Sýkora vždy o sv. Janě a o sv. Václavu do Prahy šel se podívat, jak se chlapec chová; máma mu vždy hleděla poslat prádlo a tatík strádal aby mu kus oděvu „spíchl" jak říkal. — Dvě děvčata, dvojčata, chodily do šití, aby pak do pořádné služby šly, aneb šitím se živily; dvanáctiletý chlapec končil školní léta, by též na řemeslo šel, a děvčátko šestileté batolilo se ještě u matky. — Štěstí že šil Sýkora pro pana správce, ten mu dal na ruku, aby si najmul panský sad pod zámkem, a když Sýkora poslechna peníze k té potřebě na domek si vypůjčil, pomohl mu k tomu, aby jej za slušný peníz najal. — Sýkora byl rád, že se mu to podařilo; třešně se již hezky zapalovaly, a ostatní ovoce se pěkně ukazovalo, byla čáka, že bude na ně úrodný rok; Sýkora prosil vstávaje, léhaje, pána Boha, jen aby chránil je od pohromy. — Postavil si pod zámkem v sadu boudu — a poněvadž ještě česáním ani prodáváním ovoce práci neměl, mohl si ještě i šít, což také dělal. Žena neb dcerky nosily mu jíst. — Na noc přicházel k němu synek, a ten mu pomáhal hlídat.— Od kříže k sadu nebylo daleko. — Sýkora sedě před boudou na stoličce, viděl, když se Karásková s dětmi tam usadila, viděl i když odběhl Vojtěch, a slyšel radostné výsknutí, když se vracel. — „Chudák, zajisté dostal hezkou almužnu; inu tam by mohli dát; —

kopa raků!“ povídal. — (To bylo Sýkorovo přísloví.) — Když viděl že se modlili a jedli, začal zpívat nábožnou píseň, a dále spravoval, neohlížeje se kolem sebe. — Hlasitý pláč a křik ho vytrhl z tohoto poklidu; první jeho kouknutí bylo, když hlavu uleknut od práce pozvedl ke kříži, a tu viděl Karáskovou ležet v trávě, a Vojtěcha nad ni naříkat: „Toť se musím podívat — bodejťže, co se té osobě stalo — je jako stín!“ — a dořekna, rychle práci odloživ, pospíchal ku kříži. — „Co se stalo?“ — ptal se zdaleka.

„Ach pane Sýkoro, Josífek nám umřel,“ s pláčem chlapec odpověděl.

„No to snad ne?“

„I ano, je studený, a nehýbá se ani trošičku.“

„Kopa raků!“ přisvědčil krejčí, podívaje se na mrtvé dítě, jež matka vždy ještě za ručku držela.

„No potěš vás pán Bůh, Karásková; přejte mu radost věčnou, kopa raků! — Co byste mu lepšího mohla přát? — Pán Bůh vám chtěl ulehčit; on nejlepší ví, co nám poslouží! — Kdyby mně bylo všech deset zůstalo — kopa raků! co bych tu měl starostí. — Upokojte se, — musíme donést holečka do města a oznámit to. — Pojďte, pojďte zatím do sadu. — Ty chlapče — kterak ti říkají?“

„Vojtěch.“

„Kopa raků — Vojtěch, — měli jsme také Vojtěcha; zaběhni k nám, víš kde zůstáváme?“

„I vím.“

„Běž a řekni, aby Dorotka a Johanko sem přišli hned, rozumíš?“

Vojtěch hned běžel, podívaje se dříve na matku, která se dala Sýkorovi pozvednout. Neplakala ani nemluvila — a mlčky chtěla se zase pro dítě shýbnout.

„Jen nechte, to já ponesu, bodejťže“ to řka, opatrně mrtvolu zvedl i s zaobalením, a šel k sadu. Karásková šla s ním. Za nedlouho přiběhly děvčata s Vojtěchem.

„Zůstaňte zde zatím, musíme tomu holečkovi rakvičku zaopatřit, dojít k panu doktorovi, aby se na něj podíval, a k panu kaplanovi dojdeme. Pak doneseme holečka do kaple na svaté pole.“

„Ale z čeho pak já zapravím, — Bože, vždyť ničehož nemám!“ pravila žena smutně.

„Máme dvacetník, mamičko, tu ho máte“ řekl Vojtěch.

„Jen si ho nech, kopa raků, kam pak to stačí,“ řekl Sýkora, „však se to nějak zapraví, dá pán Bůh. — Zůstaňte tu, já přijdu záhy.“

Odešel. — Děvčata smutně se dívaly na nešťastnou rodinu. Vojtěch dal se do pláče, když se podíval na Josífka, ale matka neplakala — jen si chvílemi sáhla k srdci a hluboce si vzdychla.

Bylo již odpoledne, když se Sýkora vrátil do sadu; Vavřinek, syn jeho šel s ním, a nesl rakvičku.

„No, matko, máte vše zapraveno. Rakvička je zde — pan doktor přijde se na ně podívat, a pan kaplan je vykropí. Hrobaři také nějak stlučeme — bodejť že.“

„Kterak se já vám kdy odsloužím?“ pravila ubohá matka.

„I vždyť on ví svatý Martin, zač dává plášť," usmál se dobrý krejčí.

Matka si dítě sama převlekla, a s pomoci děvčat je pak do rakvičky uložila. Přinesly kvítí z louky, vyložily jím rakvičku a dítě jím obložily. Johanka běžela domů pro obrázky, a Dorotka sundavši na krku zavěšený mosazný křížek, dítěti jej do sepiatých ručiček uložila. Sto slzí matčiných skropilo tělo, než je víkem zaklopili. Několik dětí a žen z valů přišlo se podívat, a večerem odnesl Sýkora sám dítě do umrlčí kaple na hřbitov. Karásková s Vojtěchem šli s ním. — Na hřbitově při zdi byl hrob, na němž zelenal se muškat, a fiala květla — to byl hrob jejího muže. — Někdy v blaženějších pro ni dobách krášlívaly ty květiny její okénko, — pak je postavila co pomník na hrob svých zašlých radostí. — Tam se obrátila ubohá žena, když dítě v kapli uložila, a přemožená bolestí tělesnou i duševní sklesla u hrobu na zem. — Sýkora odešel s Vavřínkem nazpět do sadu, Sýkorová ale, která též za nimi byla přišla, přistoupla k naříkající ženě, řkouc velmi laskavě: Pojďte matko, pojďte se mnou — odpočiňte si u nás, je vám toho třeba. — Vidíte tamto v koutku tu zahrádku — to je mých pět hrobečků — já vím také co to je — ale jak pán Bůh chce. — Pojďte! — Vojtěchu vezmi matku za ruku!

Vojtěch poslechl, a Karásková nechala se mimovolně od nich odvést ze hřbitova na valy, do Sýkorovic domku. — Jak přišli domů, hned vařila krejčová polívku jim k večeři. Karásková jíst nemohla, a naříkala si na bolesti v žaludku.

„To máte od lítosti; počkejte já vám uvařím matečního koření, a potom vás přestane bolest. — A pojďte si raději hned lehnout.“ — Karásková udělala hned jak jí raděno. Vypila si koření a Krejčová dovedla ji do komory, kde bylo na morání*) čistě ustláno; — ubohá žena ani nevěděla, kterak má dobré krejčové děkovat. — Ulehla. Vojtěch ale jedl polivky, a přitom vypravoval ostatním o Josífkovi jak byl v zámku, a co dostal.

„No vidíš hochu, když je nejhůř, pomoc nejblíž“ — řeklamu Sykorová. — Všude dobrých lidi, ale jen že jich musí člověk hledat, na potkání jich nenajde. — Noclehy mohli jste u mne mít, kdyby jen bylo matce napadlo přijít — ty můj Bože, já nikam nejdu, nedovím se. — No nynčko dá pán Bůh, že se vám ulehčí, když byste měli ten kousek jídla, — posilnili byste se zány.“

Potěšen odešel Vojtěch také spat; když se byl pomodlil, ulehl vedle matky na čisté lůžko, a vroucně se k ní přitulil. — Liboval si lože. — Dávno nespali na takovém; peřinu na přikrytí nemívali, jen pro Josífka měla matka chatrnou peřinku; Vojtěch i ona líhali obyčejně ustrojeni, dílem by jim tepleji bylo, dílem že spali obyčejně mezi více lidmi. Karáskovou to nejvíc trápívalo, že nemůže ani ranní a večerní pobožnost v tichosti vykonat, a že rozličným lidem na světlosti být musí.

„Mně je nejvíc líto maminko, řekl Vojtěch, „že

*) t. palanda, palata.

Josífek už nic z toho dobrého jídla nezakusil, a snad chudáček hlady umřel.

„Už se těší v lepších radostech, a nezávidí nám hochu“ odpověděla matka tiše. — Je u tatínka v nebi; snad si zavolá maminku za sebou, měl pravé očko otevřené jako tatínek, a to se říká, že nekoho za sebou volá.

„Ach maminko, to bych já také umřel s vámi, co pak bych si tu počal bez vás“ dal se Vojtěch do pláče, a vezma matku okolo krku tiskl ji k sobě.

„Jak pán Bůh chce Vojtíšku — kdybych ti měla umřít, bude se pán Bůh o tebe starat, a pošle ti lidi, kteří by tě rádi měli jako já.

„Oh maminko, já nechci — já umru s vámi, když vy umřete, tak mne žádný nebude mít rád jako vy.“

„Mlč hochu, nesmíme se proti pánu Bohu prohřešovat. — já se už dost prohřešila, že jsem sama na sebe smrt volala. — Pán Bůh tě neopustí, když ho nespustíš — a jednou se všecky v radosti věčné shledáme“ — řekla matka, a polibivši chlapce na čelo po líci ho pohladila.—Vojtěch se ale upokojít nemohl — ptal se matky, co jí bolí, a když řekla že je dobře — aby jen spal — nemohl přece ještě spát, musel dříve povědít, čim ho byla Sýkorová pošila — a on zase chtěl těšit matku, i doložil, aby jen nestarala, že jim nastanou lepší dnové, a že bude i ona zdráva. — Ubohý nevěděl ještě, že se vždy neděje, jak se člověk naděje.

Ráno, sotva se rozbřeskovalo, šel Sýkora zbudit dřinka, aby vstal a hlídal, by on si zase odpoči-

nout mohl, neboť tu noc hlídal on. — Synek vstal a
otec ještě nelehl, když tu přiběhne Johanka z města,
všecka udychaná. „Tatínku“ volala zdaleka už, „pojď-
te domů rychle, Karásková nám umírá, a maminka
si neví rady!“

„I kopa raků! — co se jí stalo?“ — ulekl se
starý, a svléknutý kabát rychle obleknuv, pospíchal s
dcerou domů. Na cestě vypravovala mu dcerka, že
přišel v půlnoci Vojtěch do sednice s pláčem, že je
mamince tuze zle, a že neví, co je jí. — Sýkorová
že hned k ní do komory šla, ale že ji našla všecku
studenou a bez mluvu, — že poslala pro pana patera
a když pan pater přišel, že hned museli pro doktora.“
„A co říkal doktor?“ dychtivě se ptal krejčí.—
„Že jí není pomoci, že má tu zlou nemoc, co teď
panuje!“

„Ohraň nás pán Bůh!“— vzdychl si Sýkora. —
Když přišli k stavení, vycházel právě doktor z něho;
Sýkorová mu provázela.

„Jak je pane?“ — ptal se krejčí.

„Už je v pánu ubohá!“ — vyřkla rychle Sýko-
rová místo doktora.

„Přetrpěla své! — Jen hleďte ať se mrtvol
záhy odnese do umrlčí komory — hodně stavení pro
větrejte, a několik nocí možná-li v komoře nespěť
Karásková měla choleru — proto se ale bát nemus
te, že byste i vy ji dostali“ doložil doktor.

„Vždyť jsme v ruce Boží, pane“ — řekl S
kora.

V tom vyšly ze sednice děti, a Vojtěch chtěl
vkrást do komory. — Sýkorová mu ale bránila, řk

že matka spí. Chlapec poslechl, a přistoupiv k doktoru, zkroušeně ptal se ho, jest-li maminka neumře. — Doktor se na něho obrátil, položil mu ruku na hlavu, řka útrpně: „Chudáku.“ S jednoho na druhého podíval se chlapec — a s nářkem a pláčem že chce maminku vidět, hnal se do komory; — Sýkorová ale pojmula ho v náruč: — „Mlč, Vojtíšku, přej mamince, že má konec trápení, ona by nikdy nebyla zdráva. Nyní je v nebi. Mlč, a když mne budeš tak poslouchat jako maminku, budu tě tak ráda mít, jako ona tě měla“ — těšila ho dobrá krejčova.

„Kam ho dáte?“ — ptal se doktor Sýkory.

„Stará má pravdu — kopa laků! když uživíme pět, uživíme dá pán Bůh i šesté. Necháme si ho, pane.“

„Přijďte, prosím vás, zítra ke mně“ řekl doktor a hluboce před krejčím smeknuv, odešel pryč.

Druhý den k večeru pochovali Karáskovou i dítě její do jednoho hrobu, vedle Karáska. Pohřeb chudého bývá tichý. — Kněz vykropil hrob, hrobář se Sýkorou spustili ji do hrobu, a krejčovic rodina a několik podruhyní okolo hrobu se modlilo. — Jakoby mu klíny do srdce vráželi, tak bylo ubohému Vojtěchu, když musel sám první tři hrstky hlíny do matčina hrobu hodit, a tvrdé hrudy duté od rakve odrážet slyšel. — Ach on by se byl raději vrhl sám do hrobu, nechat se i s matkou zasypat, tak mu bylo bez ní na světě teskno.

Že mohl Sýkora Karáskovou pochovat, k tomu dopomohl mu pan pater a doktor. Mimo to slíbil mu doktor, když k němu přišel, že mu bude měsíčně na

chlapce připlácet, aby ho mohli pořádně vychovat. — „Sám bych si ho vzal, ale jsem svoboden, a málo se stavím doma; u vás bude lepší schován," doložil ještě dobrosrdečný doktor, který při vší své šikovnosti nebyl u paní první třídy obyvatelstva velmi oblíben, a sice proto, že jim nelichotil, že jim ruce nelíbal, a každé pravdu přímo do očí řekl. Nazývaly ho: hrubiánem.

V.

Druhý den po pohřbu Karáskové roznášela se po městečku strašná zvěst: „Cholera je tu!" — „Kdo umřel?" — „Kdo umřel?" — „Kolik jich umřelo?" — ptal se jeden druhého.

„Karásková a její dítě včera měli pohřeb, Šafránková stará byla na pohřbu, už je dnes na prkně — a stará Dorota se rozstonala. V Zavrtalovém dvorci lehly dnes dvě podruhyně." — Tak se povídalo.— Boháči dostávali strach. — „Vždyť jsem já to povídal." pravil jeden pán z první třídy druhému—„jestli nám ta nemoc přijde, že toho vinna bude ta podružská spřež. — Kažte jim co kažte, neposlechne to. Co jim pod ruku přijde, to snědí, komory si to nevětrá, nečistota kam se člověk ohlídne, kterak to může jinak být."

„Jen jim něco řekněte, hned máte na míse: „plaťte nám lépe — budem se lépe mít." — To je rota hrubiánská, prohnaná, ani se to neostýchá, říci člověku takové slovo do očí. — Já dělám co mohu, i v zimě dal jsem jim výdělek, aby to hlady neu-

mřelo — a to máte za to dík. — Podejte jim prst, chytí vás hned za celou ruku.“ —

„Známe to pane Čmuchálku — čiňte čertu dobře, peklem se vám odslouží. — To je bezedná pec; nedosype se té, kdyby nepřestal sypat. — A nejde to, časy jsou špatné, mnoho platu, a obilí — místo co by mělo připlácet, padá. — Šlakovitá věc, já čekal na lepší ceny, a myslím že jsem prohloupil.“

„To nemůže tak zůstat, pane Vydřihoste, nemůže — povídali mi v Praze, že půjdou ceny zase nahoru — kterak pak by to bylo. Já mám dvě stě korců ležet přihotově, čekám také na lepší trhy.“

„Já také doufám. Včera stálo v novinách, v Budějovicku že potlouklo, šlo prý to od Prahy, jednou čárou až do Rakous. A to máme teprv při počátku, bude ono toho víc. Jen nás pán Bůh chraň.“

„Ba, člověk žije beztobo v samé starosti. Dokud je to na poli, je o to strach, a když to konečně sklidí, pak to neplatí. — A pak ještě taková trampota, že není člověk jist, když večer lehne, jest-li ráno vstane, to je už to nejhorší.“

„Oh já si hned šel pro ně!“ — řekl pan Vydřihost, vytáhna z kapsy láhvičku kapek. — „Člověk musí být na vše přichystán. Řekl jsem také paní, ať mi nepříjde na stůl zelenina, ať se pilně vykuřuje, a všecko dělá, jak to doktor poroučí. Snad se přece uchráníme.“ — „Jen kdyby nemusel člověk okolo těch dvorců a s těmi lidmi zacházet; ale co dělat, kdybych nedohlídl, všecko mi pokradou. — Jen kdyby se mohl člověk bez těch lidí obejít, to je metla na nás!“ — vzdychl si pan Čmuchálek.

Jest-li měli pánové strach, tím větší paní. — Žádná podruhyně nesměla přes práh, a když je potkaly a chtěly jim ruce líbat, zdaleka kývaly — „jen aby nechaly být!“ — Uvolily se vařit jim polívky, dávat mimo to týdně almužny, dokud by nemoc trvala, aby měli na posilněnou, a mimo to dávaly na modlení. — Pánvice s otcem nepřicházely z pokojů, heřmánek, kapky vždy byly při ruce — a hrubiánský pan doktor stal se najednou nejvítanějším hostem i bez poklon a lichocení. — Jen umíráček byl jim protivný, a když zacinkal, bledly a mráz je pocházel. — Paní Zavrtalová chtěla jeti do Prahy dát si dělat šaty podle nové módy, paní Opršálková nashromáždila si již sto zlatých stříbra na zlatý řetěz a sto na hodinky. Ona byla paní prvního radního; — paní starostová, čili jak se paní mezi sebou jmenovaly, „paní z pürgermeistru“ — měla řetěz i hodinky, a ona ještě ne — což ji velmi hnětlo, an se počítala být po ní první osobou ve městě. — Chtěla tedy jít s paní Zavrtalovou do Prahy koupit si hodinky a řetěz. — Paní Nemastová chtěla kupovat dceři věno, třetí pani se chtěla s nimi svést, aby jim bylo veseleji a čtvrtá tam měla bratrance. — Ale všecky ty krásné plány zůstaly prozatím pohádkou, žádná si netroufala paty z domu vytáhnout, ba ani v kostele dlouho nepobyly, aby se na studených dlažicích od nohou nenastudily, a pak i proto že se tam všelikého lidu sejde, a nečistý vzduch bývá.

Jen ta třetí třída obyvatelstva pra nic v svém živobytí nezměnila. — Byli sice pánům vděčni za ten žejdlík polívky každý den, proto ale byli rádi,

když jim mlynář za laciný peníz prodal otruby a prach, na knedlík neb placku, a lebedu vařili přece za přívar, aby se zasytili. — Na kterého se několik grošů peněžité almužny za týden dostalo, měl pro ně deset míst. — Při práci neměli kdy na smrt myslit, aniž je strašila když na ni zpomněli, vždyť neměli čeho ztratit. Když slyšeli umíráček, pomodlili se za nebožtíka, přejíce mu radost věčnou. Veselý Jirka si vždy ještě při práci zpíval zamilovanou svoji: „Blaze tomu kdo nic nemá, nestará se, kam co schová“ — a když ho Andula kárala, by vesel nebyl, říkal: „A proč bych nebyl vesel, když mi pán Bůh přeje, na světě dal mi tebe, po smrti mi dá nebe.“

„Ale pomyslí, jaké máme smutné časy, na obrátku člověka smrt skosí!“

„Ty blázne, což pak to nebývalo od jakživa — či si kdy slýchala, že se dala smrt dříve do hlasu, než na lidi přišla? — Člověk živ, neví dlouho-li, umře, neví brzo-li — doma nebo na poli. Pobudem, nebudem, světa nepřebudem!“ — zazpíval Jirka ženě, a ona konečně byla radší, že jí zazpíval, než kdyby ji byl rozsmutnil ještě více.

Důvěrná modlitba byla chudému lidu jediným lékem. Po práci scházívali se pod večer u kříže za mostem a tam zpívali a modlili se, aby je Bůh uchránil od náhlé a nenadálé smrti.

Také do zámku zvěst o choleře záhy se donesla. Paní ze Springenfeldu velmi smrti se bála, i hned si dala doktora zavolat a měl ji stát za živobytí, dát jí prostředek jistý proti té nemoci, poradit ji zdali by raději ze zámku odjeti neměla. Doktor nenadělal

mnoho řeči, ani nebyl dryáčník, řekl jí krátce ať jede nebo nejede, že není nikde života jistá, aniž jí za ně kdo ručit může. — Ale domluvil jí, aby se nebála že není tak zle. — I ptala se, z čeho ta nemoc povstala, a doktor začal jí vypravovat o životu chudého lidu.

Poživa, byt, všeliké jiné potřeby, že čím dále, tím výše v ceně stojí, mzda za práce však nezvýšuje se v té míře, aby se to vyrovnalo a tudy čím více jedna část obyvatelstva drahotou bohatne, tím více druhá část chudne a do bídy upadá, a následek bídy a strasti bývá konečně úmor, kterého se pak boháči lekají. — Proč neotevřou boháči svoje zásobárny, a neprodávají chudým lidem obilí za levnou cenu, aby se mohli pořádnou stravou posilnit, proč nevystaví dům, kde by měli za levnější činži zdravé byti, — proč nezřízují opatrovny pro děti chudých, aby, když pro ně rodiče pracujou, nemusely je přenechat náhodě, — proč nezřídí nemocnice, aby chudý člověk ochuravě měl patřičného dohledu a opatrování, a tolik pracujícího lidu z nedostatku toho do roka nemřelo, aneb nezmrzačilo? — Proč smlouvají s chudým dělníkem o denní mzdu, a toho do práce berou, kdo jim donucen nouzí za nejlevnější cenu pracovat se uvolí? — Kdyby na to vše se dbalo, nebylo by tolik nouze, bídy a hladu, nebylo by tolik nemocí, nebyloby žebroty — a co nejhlavnější — nemuselo by se naříkat na mravní zkázu lidu — která vždy pochází z nouze a nevědomosti lidu.“

„Oh doktore, kam pak myslíte, k tomu je mnoho třeba!“ — pravila paní ze Springenfeldu.

„K tomu milostpaní jen potřeba obecnomyslnosti a pravé lásky, kde ta je, tu nebývá nic nemožného, ani nejtěžší obět. Bohužel, mezi námi je ale mnoho lásky na jazyku, v srdcích však pra málo!“

„Tomu není tak,“ řekla paní skoro trochu uraženým hlasem; neboť se domnívala, že má srdce láskyplné. Ano, ona měla v skutku dobré srdce, ale slabé, a tak snadno dala se svést k dobrému jako k zlému. Nouzi nikdy neznala, a pravdu ji nikdo nepověděl, aniž ji na pravou cestu poukázal, a nemajíc děti, a žijíc proto v nespokojenosti vrhla se se vší živostí na cestu prázné marnosti, a to dusilo vše co v ní dobrého bylo. — „Tomu není tak. — Co se mne dotýče, já bych třebas všechno přání vaše splnila, kdyby to v mé moci stálo, a co jsem mohla, vždy jsem pro chudý lid učinila, — ale letošní zimu bylo v domácnosti velmi mnoho vydání, nemohu tedy takového cos podniknout. Co se obilí týče, to má správec pod mocí, a já se do těch věcí nemíchám. Ale přijede ty dni můj manžel, promluvím s ním, a budeme bledět, aby se něco k ulehčení bídy stalo. Prozatím vezměte, a rozdejte dle vlastního uznání.“ — S těmi slovy vyndala ze psacího stolu dvé pětizlatové bankovky a doktorovi je podavši uklonila se na znamení, že je propuštěn. — Doktor políbil ji ruku, a odešel, jda ze zámku přímo k Sýkorovi do sadu. Tomu dal obdržené peníze, aby mohl Vojtěchovi zaopatřit čistý oblek, a posýlat ho do školy.

Pán přijel do zámku, a s ním přijelo mnoho hostí, samých to milovníků lovu jako on. Bylo tu hluku, radovánek, jedna druhou střídala, paní ze

Springenfeldu měla plnou hlavu jiných věcí, a zapomněla do čista na chudý lid, i na choleru, a žádný neměl kdy, ji na ní pamatovat. Nepřišla nemoc ta ještě mezi první třídu obyvatelstva, jen mezi chudým lidem na valech se potloukala, a jednoho za druhým ve vší tichosti ze světa provázela. Chudý člověk tiše odbývá křest i pohřeb, nenadělaly tedy pohřby jejich žádného dívání, a v zámku dokonce málo všímali si, co se v podzámčí děje. —

Vojtěch byl by všecek šťasten býval, krejčí i žena jeho měli ho co své dítě, děti dobře se s ním rovnaly, dostal čistý oděv, lože i jídlo, nic mu nechybělo jen matka, kdyby mu živa bývala. Po té se mu nevýslovně stýskalo, a každý podvečer chodíval se na její hrob modlit a poplakat si. Klárka stála mu v slovu, každý den ve dvě hodiny s poledne měl Vojtěch uchystané jídlo, všeličeho, mnohdy velmi vzácné kusy pečeně a pečiva moučného. On ale nikdy do úst nevzal z toho, pokud Sýkorové neodevzdal a pokud ona i svým dětem po stejném díle nedala, a pro sebe a pantátu z nejlepších kousků na stranu neodložila. Upřímnost jeho tím více je těšila, a jak on jim, tak přáli i oni jemu.

Že Klárinka jídlo svoje s chlapcem dělí a k tomu i ještě všelicos od kuchaře vyprošuje, toho všímla si matka, vrátný i někteří ze sloužících ji vidívali každý den do vrátnice chodit, ale nemluvilo se o tom dále a sice z té příčiny, že měl každý sám s sebou a svými pány co dělat. — Ani Sára nestíhala, Klárinčiny kroky tak jako jindy, měla co dělat s paní která se kolikrát za den jinak a jinak převlékala, a sama

s sebou, poněvadž bylo v zámku četné družiny mužské, z nichž by si byla mamsel Sára ráda některého ulovila. — Proto se šperkovala a líčila, a zvala je k sobě, častujíc je vybranými lahůdkami. — Klárka se k ní nedružila, což jí bylo velmi milé — neboť Klárčina sličnost pánům velmi do oči píchala. — a kde ona byla, tu neviděli mamsel Sáru. — Klárka byla ke všemu zdvořilá, ale výše toho nevšímala si pána ani nepána, a nejmilejší jí bylo, když večer mohla posedět v matčině pokojíku, neb s ní vyjít do sadu neb do polí, kde je vždy náhodou či nenáhodou potkával písař Kalina, a domů doprovázel.

Poštěstilo se přece mamsel Sáře, že se jeden z těch cizích sluhů — pan komorník Jaques — do ní — ne zamiloval, ne! — ale že její marnosti lichotil a jí používal k svému prospěchu. — Byl u jednoho barona, ale neměl se tak dobře, jako starý Josef pana Skočdopole, a proto dělali s mamsel Sárou plán, kdyby on pan Janques mohl do domu, že by to lépe chodilo, že by se pak o vládu v domě podělili s mamsel Sárou. Mamsel Sára sice nezapírala těžkosti, s jakými by se odstranění starého Josefa potkalo, ale nezoufala — a byla také pevného úmyslu vše vynaložiti, aby se Jaques když ne k pánovi, alespoň k paní do služby dostal. — To byly ty myšlénky, které jí daly pozapomenouti na všelijaké řeči, kterých si jindy rádu všímala, ač do jejího oboru nepatřily, ba pro které i na svého miláčka Jolynka zapomínala, ani ho nehejčkajíc, ani s ním se nemazlíc. — Když i Klárku viděla s písařem jít, a s ním mluvit, nepopudilo ji to k takovému hněvu, jako dříve, s opovr-

žením jen po nich mrštila okem, myslíc si: „Ty sprosťáku v té plátěné halenč, ani nejsi hoden mé milosti — ani by si ke mně se nehodil!“ — Zajisté: pan Jaques se celý rok z černého fraku a bílé vesty nevyloupl, a na suchém těle mamsel Sáry viselo vždy hedbáví, od hlavy mašle, na prstech leskly se prsteny. On páchnul pačulí a ona „mille de fleurs“.

Klárinka vždy jednoduše, čistě přistrojená, žádný šperk než svoji krásu, žádnou jinou vůní, než co vydychovala zdravá čistá její duše. — Kalina písař měl také frak, měl i bílou vestu, dal si to dělat Sýkorovi než vrchnost přijela, aby se mohl slušně představit. — Pan správec mu také k tomu radil, aby si dal frak ušit, tu všeobecnou livrej prý panského světa. — Všední den ale chodil Kalina po hospodářství, a tu nosil jen plátěnou halenu. Nechodě jen po parketách a kobercích přišel mnohdy k pání klíčnici i v juchtových botách, a jak do dveří vcházel, zavíle to v pokoji lesem a polem. Tvář měl opálenou jak cikán a ruce nebyly ani bílé ani měkké. — Ale Kalina se mohl zabalit do cuckového plátna, a povříslami povázat, Klárka do povučin se zabalit, předce by se byli jeden druhému líbili. Co pak je to platno, „kdo komu miloučký, i neumyt hezoučký.“ — Klárce a Kalinovi nechybělo pranic jiného, než „služba pajezdného,“ všecko ostatní byloby pak přišlo samo sebou. Oni to předobře věděli, ačkoli o tom ještě nemluvili, ale když Kalina na psisko, skrze něž u paní do nemilosti padl, a na Sáru od srdce si zaklel, Klárka si vždy vzdychla.

Kalina doufal na pána, také správec šel stranu té věci hned druhý den jak přišel k pánu svému, dát za Kalinu dobré slovo, ale Sára první den již poštvala paní, a paní za tepla žalovala pánu, že by ji nešika písař byl o málo Jolinka se světa sprovodil, a nejenom nešikovným byl v jejích očích písař, ale byl zlomslný, i hloupý a hrubý! Pan Skočdopole ji trpělivě vyslechl, neřekl, ani be ani ce, a paní také více neřekla; byla uvykla, že manžel její vše co se jí nelíbilo odstranil, co se jí líbilo jí zaopatřil, a protož myslela i tenkráte, že je dost těch několik slov, více že netřeba o tom mluvit.

Když správec druhý den na to k pánu přišel a za Kalinu prosil, řekl mu tento: „Můj milý správčí — já vím že toho místa nikdo více hoden není než Kalina, přeju mu, ale moje paní se na něho velice mrzí, že prý by jí byl psíka zbavil, a protož mu nemohu nyní dát žádnou naději — nechci mít v domě hněv.“

Správec začal pánovi vypravovat, jak to bylo, a že jen mamsel Sára milostpaní popudila, a všecko to upřímě vypověděl. Pan Skočdopole nebyl tak hloupý, jak se zdál, on dobře věděl, jak to chodí v domě.

„No, ať prozatím Kalina je písařem, jakož býval, ale pojezdného — neuděláme jiného až se to trochu utiší, rozumíte mi?“

„I rozumím milostpane, to je tak, koně nebij, a ženy nepopouzej, chcešli s nimi dobře vyjít,“ usmál se správec.

„Ano trefil to můj milý spravčí“ poklepal mu na rameno se smíchem pan Skočdopole. Rozuměli si.

Nic méně byl nad touto malou potěchou Kalina přece velice zaražen, a kdyby byl věděl kam jít, i by o Klárku mu tu nebylo, byl by se hned ze služby poděkoval, ale správec ho těšíval říkaje mu: „Inu buďte trpěliv Kalino, pomine trýzeň, a nastane přízeň.“ — Ale Kalinu ty sliby a trošty nic nepotěšovaly — a co pán přijel, byl skoro ustavičně smuten a zamyšlen, a byl by snad ještě dlouho v tom stavu byl zůstal, kdyby se nebylo něco přihodilo, čímž se poněkud okolnosti jeho a jiných změnily.

VI.

Jak již povědíno, mamsel Sára sedící při panu Jaquovi, nebo v myšlénkách o budoucnosti pobřížena, zapomínala na všecko i na svého mazílka. — Měla jiného lepšího. — Bylo to nedlouho po pánově příjezdu — den byl parný, společnost bavila se dílem ve chladném salónu při zemi, aneb se procházeli v zahradě v stínu. Služebnictvo následovalo příkladu svých pánů, dílem spali, dílem lenošili, dílem se zabavovali dle svých chutí. — V pokojíku mamsel Sáry byl chládek; ona šila, Jaques seděl vedle ní a pohrával si tu s náprstkem, tu s voskem, rozstřihoval pohozené kousky přišeplávaje mamsel Sáře přitom náromně mnoho vášnivých a krásných slov, které mu ale ze srdce neplynula; ale mamsel Sára věřila, byla všecka u vytržení, neboť slova jeho, marnosti její líchotíce, zdály se jí sladší nad med. — Lokaj přinesl Jolinkovi druhé snídaní, bažantí prsíčka sekané, na porcelanovém talíři. — Jindy vše Sára prohlížela,

není-li jídlo staré, jeli talíř dost čistý, nejsou-li křupavky neb kostky v masu — a j. v. — ten den ani nešpetla, byla ráda, že lokaj hned odešel, — to ani si nevšimla, že dvéře za sebou pořádně nezavřel, ani u Jolínka nestála, ač se na ni psík obracel, jest-li k němu půjde. Nešla, a pes se pustil do snídaní.—Když byl s tím hotov, šel k mamsel, a zůstal před ní stát; čekal že mu jako vždy utře čumák servitkem, ale ona si ho nevšímala, až jí prackou poškrábl.

„Jdi mrcho, ani chvilku nemá člověk pokoje“ uškubla se na něho, a nechajíc jednu ruku v ruce Jacquové, druhou psísko od sebe odstrčila. Pes začal vrčet, očima svítit, a zalezl pod sesli — to se mu ještě nepřihodilo, ačkoliv poslední čas všeliké zanedbání od své druhé paní snášeti musel. — Chvíli stál pod seslí; čekal, že ho bude volat; ale ani nešpetla, nýbrž sehnula se k panu Jacquovi, a nechala se obejmout. Tu se psík rozzlobil, žárlivě začal vrčet, vyskočil na stůl, chtěl k Sáře na klín, a na pana Jacquesa štěkal. Ten mu ale po sprostu řekl „kuš“ — a shodil ho se stolu. A Sára ani jedinkého slova neřekla, ani se po něm neohlédla. — Na nejvýše zaražen a vzteknut touto surovostí, otřásl se Jolinek, a tiše kradl se pod sesli, po chvíli pak, vida že si chranitelka hledí svého, bylo mu v pokoji úzko a vykradl se pomalu skrze pootevřené dvéře. — Ti dva si toho nevšimli. — Tu najednou skoro za čtvrt hodiny je z rozkošného láskání křik a hluk ze zahrady. Poslouchali — vyskočili — Sára rozevřela okno. — „Co se stalo?“ — mimoběžícího zahradníka se ptala.

„Vzteklý pes je v zahradě!“ — odpověděl zahradník, pospíchaje dále.

„Joli!“ vykřikla Sára, obrátíc se rychle do pokoje; ale Joli se neozval. Všecka třesoucí shýbla se pod sesle, protřásala lože, do všech koutečků se podívala.

Joli byl ten tam — a teprv ji Jacques upozornil, že jsou dvéře pootevřené.

„Rychle — pryč odtud jděte, ať vás nevidí, sbánějte se po něm — bylo by všecko zkaženo!“ — třesoucím hlasem jektala Sára, a milána svého ze dveří vytlačila. — Sama pak ještě jednou pokoj prohledala, a pak teprv běžela podívat se do ostatných. — Zatím byl již celý zámek poplašen. — Dvéře se zavírali — pán vyběhl ven s ručnici, křičel, ať psi se svolají — vrátný stál u bud svých psů též s nabitou ručnicí, správce kázal pozavírat chlévy a psy uvázat — ženské se schovávaly, a které byly v práci, křičely na sebe — „kdyby ste ho viděly, vyhněte mu na pravou stranu, on je každý vzteklý pes na pravé oko slepý!“ — Odvážnější muži běhali po zahradě s kyjemi neb zbraní střelnou, co kdo popadl. — Jeden křičel: Tu je ve kříchl! — druhý: Ne, do dvora běžel! — třetí — že pod zámkem! — a takto běhalo sem tam, jen písař dal se od vrátnice rovnou cestou okolo sadu k městu. „Joli, Joli, přineste mi Joli!“ — volala milostpaní hned jak se stal křik a když vyrozuměla co se děje. — Lokaj, který mu byl snídaní přinesl, skočil do Sářina pokoje, ale nebylo tam ani jí, našel ji v jiném pokoji, všecku zmatenou hledající psa.

„Toho vy jste vinen, nechal jste mi dvéře otevřené — a vyběhl mi!“ — lomila ruce Sára.

„I jakpak mamselko, tomu je hodná chvíle co jsem mu nesl snídaní, od té doby mohla jste to pozorovat — kdybyste byla neměla oči pro jiného.“

„Držte hubu — vy jste toho vinen, kdybyste byl zavřel, nebyl by mohl vyběhnout, — jen vy a vy!“

Lokaj chtěl jí pořádně odseknout, ale v tom přišla paní a ještě jiná dáma, poněvadž se nemohla Jolinka dočkat.

„Kde je pes?“ ptala se rychle Sáry.

„Odpusťte milosti — on mi vyběhl z pokoje, ale musí být zde někde v pokojích — hledám ho. Franc mu přinesl snídaní, a při odchodu nezavřel dvéře, čehož jsem si nevšimla. Když se najedl, utřela jsem mu hubičku, on si šel lehnout na polštář, a já se zabrala do práce. — Jista, že leží na polštáři, neohlédla jsem se, až povstal křik! — Ach já nemohu ani leknutím mluvit — ach můj miláček — já se všecka třesu, jest-li se mu něco stane — to bude moje smrt!“ — zakryla si oči, a pustila se do pláče a štkání. — Paní stála jako omráčená — a oči divě se točily tu po Sáře, zase po lokaji.

„Milosti, řekl lokaj odhodlaně — mamsel lže. Nebyla zabraná do práce, seděl u ní pana barona komorník Jaques, a kdyby na něho byla tolik nedbala, byl by pes, byť jsem i nechal dvéře otevřené, neutekl. Je to tak, nemračte se na mne mamsel, já si vinu na sobě nenechám. — Teprv nyní od vás Jaques utíkal a vy jste se po psu sháněla,“ tak řekl Franc,

který mamsel nenáviděl, a čul, co ona s Jaquem obmýšlí, neboť na něho vždy přištívala u paní.

„Hanebnice!“ zvolala paní soptícím od hněvu hlasem, a chtěla se po ní rozpřáhnout, — ale Sára se významně na ní podívala, a zapomenouc na předešlou žalostnou tvář — posměšně a drze odsekla: „o hanebnice? nevěděla bych proč, milosti; to by se muselo dříve dokázat!“

Paní se drzou její řeči zarazila, ruka jí sklesla — na kterou s úšklebkem Sára se podívala a jen tolik ji bylo možno ze sebe vypravit — aby hledala psa, a jest-li se mu dost málo stalo, že tu chvíli musí z domu. — Po těch slovech jako bez sebe padla do sesle — a lokaj běžel pro vodu. Sára ale lítalá z pokoje do pokoje — ono jí tu nebylo o paní ani o psa, ale bylo jí tu o těch pět set zlatých stříbra na něho, pět set jeho pensí, a o to dobré živobytí a dobré výdělky v domě.— A však o psíku nebylo v celém zámku ani vidu. — Jako střela prolítla ta zpráva zámkem — kde kdo byl hledal Jolinka, už na vzteklého psa nezpomněli — jen Joli! znělo to ze všech úst, a hledali ho v křoví a v rybníčku, na zavřených půdách, v pecích a v almarách, poněvadž prý, jak stará klíčnice povídala když chce čert člověka pokoušet věc někdy přeschová, že by ji ani pán Bůh nenašel.“

Co v zámku všecko zvrub na vrub obracely, běžel Kalina písař s ručnici okolo vrátnice po silnici dolů, okolo sadů, a slyšel již také z louky křik: „Vztekly pes! Zabte ho! — K městu utíká!“ — Kalina chtěl se dát za ním k městu, v tom ale volá a

kývá na něho Sýkora od své boudy, aby k němu šel. Držel svého špicla v náručí a Vojtěch stál u něho, a také držel cosi. —

Počkejte Sýkoro, hned přijdu, jen co bych ho zklál, ať se nestane neštěstí.

„I pane Kalino — jak přijde do města, Havel ho hned zastřelí — kopa raků — zastřelí, jen pojďte na slovíčko!“ — volal zase Sýkora; Kalina tedy šel k boudě — a Vojtěch pokročil proti němu a podával mu Jolinka.

„Kde se tu vzal!“ — s náramným podivením ptal se Kalina, a pověsiv si ručnici přes plece, vzal třesoucího se psíka do náručí.

„Poslal jsem ho k panu s dílem, a na cestě ho chytil — a teď boji se ho nést do zámku“ — řekl Sýkora — ukazuje na Vojtěcha.

„Chlapče, proč pak jsi ho chytil, a kde jsi ho chytil?

„Vždyť já bych se ho pane Kalino nebyl ani dotkl, ale bylo to tak: Když jsem šel od pana správce, potkala mne panna Klárinka, „jdeš snad pro oběd, nejsou ještě dvě hodiny“ povídá mi, já ale hned jí pověděl, kde jsem byl. — „Pojď se mnou Vojtěchu, něco pro tě mám“ řekla. Šel jsem s ní k paní klíčnici, a tam mi dala pěknou novou košili.

„Co pak tě Klárinka zná? — A jaké jsou to obědy?“ ptal se Kalina zvědavě. Vojtěch se zamlčel, nevěděl má-li to říci nebo ne — ale Sýkora mínil, že je pan Kalina hodný člověk, že mu to může říci. Vojtěch tedy povídal, jak se s Klárkou seznal, a že s ním dělí svoje jídlo od té doby. Kalinovi tvář vyš-

ším rumělcem se zbarvila, a v pohnutí přitiskl Jolinka k srdci. „A co dále kterak jsi chytl Joli!“

„Inu — tak mi Klárinka povídala, abych šel podzámeckou cestou, že tam nikdo v poledne nechodí, jinady že bych mohl někoho z panstva potkat nebo mamsel Sáru — a že by se mne darmo vyptávali, co jsem v zámku dělal. Vyvedla mne okolo panské kuchyně a ukázala mi cestu. — Šel jsem podzámkem, kde jsou v kole ty krásné lípy a sedátka, sedl jsem si jen minutečku, co bych se podíval na tu košili. — Ještě jsem ji nesložil, slyším zaštěknout a jak jsem se ohlídl, stál nedaleko ode mne ten psíček milostpanin, štěkal a vrčel na mne. Já se lekl, jakoby do mne střelil, myslil jsem že jde už za ním ten zlý lokaj, nebo ta suchá mamsel, co mne taky jednou s matkou ze zahrady vyhnala, když jsme na milost paní chtěli počkat. — Sebral jsem se a chci utéct, ale psísko mne chytlo za kalhoty. Já na něj, pěkně, hladím ho, ale on vrčel a očima svítil. — Žádný nešel za ním, a neměl obojek; jak ho tu vidíte. — Nevěděl jsem co mám dělat, bál jsem se utéct, aby mi neroztrhl kalhoty, a bál jsem se, aby někdo nepřišel. — A tu přišel po cestě kudy jsem já šel, ten vzteklý pes; já nevěděl, že je to vzteklý pes, zůstal jsem stát, ale ten psíček přestal vrčet, a začal se ke mně krčit, a tu mi to napadlo, protože nesl hlavu sehnutou, jazyk vyplazený měl a ohon pod sebe stáhnutý. — Popadl jsem psíčka a uhnul jsem stranou -- a on okolo nás. — Nevěděl jsem co mám dělat, psíčka jsem se bál pustit samotného, a do zámku jsem se také bál s ním jít, a tu už křičeli „vzteklý pes,

vzteklý pes!“ — Tak jsem utekl s ním k pantátovi. — Věřte mné pane Kalino, kdybych ho byl nechytil a se neschoval, že by ho byl pokousal.

„To já rád věřím — divno je mi ale, že pes sám po zahradě běhal.“ — Kalinovi napadlo, že by si nyní mohl nejlépe získat přízeň paninu, kdyby řekl, že on psa ochránil, vždyť chlapec mu ho sám dával; — ale to byla jen okamžitá myšlénka. Kalina hodil hlavou a dal jí výhost. „Pojď chlapče se mnou, doneseme psíka k paní, budou ho snad již hledat. Neboj se, zajisté že dostaneš odměnu. Já sám vše povím, jak se stalo.“ — Sýkora ho také pobídl a Vojtěch šel. — V tom zaznéla střelna rána z městské strany.

„Co jsem řekl? Už je po něm. To si Havel houkl — kopa raků to je dobrý střelec!“ řekl Sýkora. — Kalina šel tedy s Vojtěchem do zámku. — Tam panoval pravý zmatek, a pánové běhali po zahradě, hledat panina miláčka; jediný milostpán nehledal, ale byl v pokoji u paní, a těšil ji.

„Ať žádá co chce, kdo mi ho přinese, všecko mu udělám!“ — zvolala naříkajíc, — a tu otevřel lokaj dvéře a oznamoval: Písař Kalina nese musje Joli!“ — Jen tak zhola ho nechtěl jmenovat, a proto mu dal titul, jaký mu někdy paní a mamsel dávaly. — Pán se tomu zasmál, a rozradován že nebude nalezený Jolinek třebas celé jmění stát, řekl: „Drž i písaři slovo paní!“

Kalina vešel a Vojtěch s ním, a někteří z hostů, aby slyšeli co se dělo, neboť měli z celé té komedie veliké vyražení.

„Joli, můj Joli!“ vykřikla paní, rozevírajíc náruč. Psík slyše její hlas, chtěl z náruči písařovy vyskočit, ten ale pamětliv jaké následky také skočení pro něho mělo, nepustil ho, ale opatrně do klína paní ho položil.

„Kde jste ho našel Kalino?“ — ptal se milostpán.

„Já ho nenašel milostpane, tuten chlapec mi ho dal poněvadž se bál, a styděl do zámku vejít“ — odpověděl Kalina a vypravoval dále, jak Vojtěch jda skrze zahradu a odpočívaje si u líp pod zámkem s psíkem se sešel, a jak ho od neštěstí uchránil, nezmíniv se o Klárince ani slovem.

„Čí je ten chlapec?“ ptal se milostpán.

„Je sirotek; matka jeho byla první co umřela na choleru před čtrnácti dny, a Sýkora krejčí vzal si ho za vlastního. Má sám pět dětí, a je chudý ale dobrý člověk.“

„Bláznovství, mít pět dětí a vzít si ještě jedno, když je chudý!“ — řekl jeden z pánů francouzsky— Kalina tomu ale rozuměl.

Pan Skočdopole přistoupil k chlapci, vzal ho za bradu a dívaje se s zalíbením na jeho pěknou uzardělou tvář — pravil německý: „Pěkný hoch!“

„To by byl krásný exemplár Gróma. Kdybych věděl, že ke mně půjde, vzal bych ho hned k sobě. Jednoho takového kluka mám, je ale veliký nezbeda“ — ozval se hrabě Rosignol.

To bylo dobré pokynutí pro paní. Chtěla chlapce odbýt nějakou odměnou, ale tak myslela, že skvěleji svoji vděčnost ukáže.

„Co pak musíš dělat u tvých pěstounů?“ ptala se pojednou paní.

„Pantáta mne posýlá do školy; mimo školu pomáhám hlídat, česám třešně, a co mi kážou“ — dopověděl chlapec, nevěda kam oči studem podít.

„Já myslím, že se nebudou tvoji pěstounové hněvat, ani ty, kdybych si tě vzala do zámku,“ řekla paní.

„Až co řekne pantáta,“ mínil chlapec prostosrdečně.

„Zeptej se ho tedy, a zítra sem přijď. Vám pane Kalino, zatím děkuju“ — řekla paní, dávajíc tím znamení, že je propouští. Kalina jí polibil ruku, poklonil se společnosti a odešel s Vojtěchem, nevěda smí-li si panínou přívětivost na dobré vykládat, čili nic.

Po odchodu jejich poručila hned paní, aby Jolinka vykoupali a prášek mu dali, sama pak také jeden vzala na tu velikou alterací.

Událost tato měla velikých následků. — Druhého dne poslal si pán pro správce. — Nejdříve řekl mu, že si paní přeje, aby celý park kol kolem se ohradil, aby budoucně nemusela starost mít o svého mazánka. „Nechte tedy dříví navozit, sjednejte dělníky, aby co možná nejdříve byl kolem celého parku týčkový plot. Osekané tříšky ať si odnese chudý lid, rozumíte. Pak mi řekl doktor, že je velká bída mezi lidem; zásob obilí je dost, dejte tedy namlít obilí, žita i pšenice, a podělte dle uznání, kdo to opravdu potřebuje; můžete i hrachu přidat. Já vím, že jste člověk hodný; žádného rámusu nenadělejte, ať si to

každý v tichosti sni. Na krejčího Sýkoru nezapomeňte. — A ten list dejte Kalinovi."

Správce byl jako u vidění, nevěděl co to do pána vlezlo; ackoliv věděl, že má dobré srdce, že je lepší než paní, přece se nikdy o chudý lid nestaral, mají-li co jíst, nebo ne, a tu najednou taková velikomyslnost. — Netušil správce, že se pán v duchu před chudým krejčím cítil zahanben, a že chtěl také poněkud povinnosti své zadost učinit. Paní též podobný měla úmysl, když ji tenkrát doktor o bídě chudého lidu vypravoval, ale zapomněla zase v radovánkách na vše. List co pán správci dal, obsahoval povolání Kaliny za „pojezdného." Kalina se ovšem těšil z toho, přece ale prohodil: že to trpké, když ne tak pro svoje provinění, jako skrze protekci psíka službu dostal.

„Člověče, ať přivedl kdo přivedl koně, buďte rád, že ho máte v stáji, je to přece lépe, než hejno vrabců na střeše" — řekl mu správce, a Kalina uznával, že má starý pán pravdu, ustrojil se do černého fraku, a šel se vrchnosti poděkovat. Pak šel přímo k paní klíčnici, aby nabyl jistoty, smí-li se úplně ze svého štěstí těšit, čili nic. Když asi za hodinu domů se vracel, zdál se mu svět krásnější, a byl by lidi na potkání líbal — také Klárka celý den po zámku jen plynula, oko jí zářilo, a okolo úst pohrával jí blažený úsměv, stará klíčnice pustila se ale ten den několikrát z ničeho nic do pláče. — Když se rozneslo, že je Kalina panem pojezdným, tušili lidé, která postoupí za paní pojezdnou — ale ti, jichž se to týkalo, nezmínili se nikomu, schovávali tajemství svoje až na pravý čas, tak tomu Klárinka chtěla.

Druhého dne Sýkora s Vojtěchem do zámku přišel, a byli k paní dovedeni. Ještě jednou si paní chlapce prohlídla, vyptala se Sýkory na všechny jeho okolnosti a je-li zdráv. —

„Inu Milosti, je slabý, ale to jinak není. když neměl pořádnou stravu — ale již nyní se trochu sebral — a dále doufám v pána Boha že bude z něho chlapík“ — odpověděl krejčí, dívaje se s zalíbením na svého chovance, dávaje si pozor na řeč, neboť ho manželka doma napomenula, aby před milostpaní nevykládal „raky.“

Paní ze Springenfeldu byla spokojena, a oznámila krejčímu, že si Vojtěcha vezme do zámku; myslila, že budou nesmírné potěšení tím; ale jeden ani druhý se neradoval. Sýkora si Vojtěcha zamiloval, a Vojtěch měl Sýkorovic rád víc než koho koliv jiného. Krejčí ale myslil, že ho paní nechá učit, že si ho chce vzít jako svého, a proto utlačil pohnutí svoje, děkoval paní za její dobrotu, a chlapci přál, že se mu takového štěstí dostalo. — Vojtěch ale nemohl se udržet pláče, raději byl by zase odešel se Sýkorou domu. Strast a bída naučili ho ale před časem rozumu, a protož uměl považit, že by nehodné bylo, zůstati chudému krejčímu břemenem, když se o něho starat chtějí lidé bohatí.

Pan Škočdopole nechtěl, aby dělala paní z chlapce opici, ale ona se ani dočkat nemohla, mít malého groma v livraji, jakou jí jeden ze známých schválil. — Sýkora ji dostal k ušití, a musel spěchat.— Když chlapce oblékli, pustil se do pláče, a stydel se před kým ukázat v bílých punčoškách při nichž lýtka vy-

cpaná měl, ve fráčku premovaném a kalhotách krátkých aksamitových. — Zdálo se mu, že není Vojtěch Karáskovic, neuměl se v tom ani zatočit ani chodit. Ba ani ty vlasy zdálo se mu že nejsou ty samé, co matka tak ráda hladívala; přistřihli mu je, a ještě mu dali jméno Albert.

Sýkora si také myslil, že to bude jinaké s chlapcem, nelíbilo se mu to, ale mlčel — co měl říci proti vrchnosti. Chlapci domlouval, aby byl poslušen, věren, mlčenliv, by nedošel v ničem hanby. „Kdyby se ti však jednou přece lépe líbilo, učit se něčemu jinému, a neměl bys nikoho, kdo by se tě ujal, přijď ke mně, kopa raků, já ti zůstanu otcem!“ — řekl mu a chlapec s pláčem všecko slíbil.

Také doktorovi nebylo vhod, když slyšel o chlapcovu zaopatření; takového on si proň nepřál, ale také to prozatím nechal za ňadrama, až se příhodná chvíle k řeči našla.

Vojtěch dostal na starost Jolinka, milostpaní sama mu všecko nařídila, jak a co s ním dělat; a poněvadž psík k němu hned přilnul, byl mu vykázán pokojík, by i v noci spolu být mohli. Mimo tu práci stál při tabuli za paninou seslí; když chtěla někde v zahradě pracovat, nesl za ní skřínku neb košík s prací; když by si zamanula jit do kostela, měl za ní nést modlitební knihu; zkrátka měl na starosti všechny ty drobné posluźky, ku kterým takové malé pažátko čipernější a obratnější bývá, než velcí. Vojtěch také byl velmi poslušen všeho, co se mu řeklo, i čiperný; ale byl by v svém obyčejném šatu a při svém domácím jméně čipernějším i obratnějším bý-

val. Jeho nemotorný poněkud pohyb v nezvyklém šatu zdál se však právě pánům velmi komický, tak že ho paní proto nelála, ba těšila se již, jaké furore svým malým pážetem dělat bude v hlavním městě!

A co Sára, kterak pak snesla, že ji vzat byl mazánek její? — Nikomu nepověděla, kterak ji to hněte, dělala spíše přede všemi mimo paní, jakoby jí bylo velké břemeno tím odpadlo. — Kdyby jí byla ta služba velkého užitku nepřinášela, a většího ještě neslibovala, nebyla by se podvolila, ale o to jí tu šlo, a proto se také paní podvolila a toto pokárání její snesla. Paní zase, myslíc, že má v ní nenahraditelný poklad výborné komorné, přemohla svůj hněv, prominula jí nedohlednost na zamilovaného Jolinka, a když ho chlapec dostal na starost, pravila jí: že to dělá proto, aby měl Jolinek více vyražení, an prý chlapec s ním může celý den hrát, k čemuž mamsel Sára přece dost času nemá. — Mamsel Sára pravila na to: „že se jí bude sice stýskat po Jolinkovi, ale že ona si ten trest zasloužila, že musí tedy být spokojena.“ — Přiznala se také milostpaní po několika dnech při frisirování, neboť to obyčejně paní sebrané klepy a noviny vypravovala, že se ráda baví s komorníkem Jaquem, že by on jediný muž byl, kterého by mohla milovat — poněvadž je velice slušný, vzdělaný člověk, pravou okrasou prý domu, kde slouží. Vypravovala, že byl i u dvoru císařského, ale že princ, jeho pán umřel, a tu že si ho vzal barón, který byl princův společník. U toho že se mu také velmi dobře vede, že má celý dům pod mocí, a že by

ho barón od sebe nedal za velké peníze. „Takové vlastnosti, a takový vkus ve všem kdyby měl náš Franc neb Josef, přála bych vaši Milosti; ale není divu, Jaques byl u dvoru."

„A což by v skutku nechtěl od barónа vystoupit?" — ptala se paní! — Sára věděla dobře, jak mluvit.

„Jen pod jednou výminkou myslím že by to učinil. On má i tu dobrou vlastnost, že je pánu svému velmi oddán, ale ovšem najdou se lidé, ku kterým se cítí člověk ještě více nakloněný. — Hraběnka ho také chtěla, a již tenkráte slyšela jsem jeho chválu, aniž jsem ho znala, on mně — ale on k ní nešel. — Povídal mi ale nyní, kdyby mne byl již tehdáž znal, že by to byl k vůli mně udělal. — Člověk ovšem nesmí všecko věřit těm mužským, ale myslím, že jemu věřit mohu."

„Domníváš se tedy, že by k vůli tobě i do našeho domu šel?"

„Vaše Milost ovšem na to nemyslí, vzít ho; neboť Josef je hodný a Franc — ach toho od pána nikdo nedostane; to ne jednou řekl, že ho s pánem nikdo nerozloučí, kdyby se na hlavu postavili všichni — ale domnívám se, že kdyby k tomu přijít mělo, abych od Jaqua něco žádala, k vůli mne by mnoho udělal, neboť to on ví, že bych já Vaši Milost těžko opustila!"

„Jak pozoruju, chce tě odloudit?" — usmála se paní.

Sára sklopila oči, jakoby se styděla, upejpala se trochu a pak zašeptala: „Rád by, abych si ho vzala!"

Ještě ten samý den pozoroval pan Jaques, že si ho při potkání paní ze Springenfeldu pátravě prohlídla; její lokaj Josef dostal několikrát zbytečné huby, a pan Skočdopole slyšel ten den od své paní, co ještě nikdy „že má proti jeho komorníku Francovi jakousi antiphatii a že je velice neobrabaný chlap!"

„Milá Kateřino!"

„Já nevím," skočila mu paní do řeči, „že si nemůžeš odvyknout říkat mi Kateřino — to je tak sprosté."

„To se mejlíš, paní — tak musel pan Skočdopole manželku svoji ctít před lidmi — mezi panstvem způsob, vyslovit plné jméno, ať je již pěkné neb nepěkné. Vždyť víš císařovny, Alžběta — Kateřina — kdož pak jim říká Bětuška, Lizinka, Kattinka, Kattrin nebo Caton či Catot, jak se tobě líbí. — Kdybych říkal po prostu, řekl bych Kačenko, Kačička. — Já ti ale v společnosti neřeknu tak ani tak; ale mezi čtyrmi očmi jmenuju tě rád tak jako kdy jindy!"

„Co jindy bývalo, není nyní, musíme nyní tak se chovat, aby nebylo na posměch našemu stavu."

„Paní, ty víš, že mezi námi tak ujednáno, každý dle svého svědomí ať jedná; já nechávám tobě úplnou svobodu, ty nech ji mně. Já se vyrážím dle své chuti, ty též tak děláš. — V ničem ti nepřekážím, vyhovím všem tvým žádostem, abys neměla nač si naříkat, ale nemíchej se do záležitostí mých. Můj Franc je mi zcela vhod tak jak je, já si ho jinak nepřeju. Je starý služebník, sloužil nám již dříve, jak víš, a poněvadž jsi nikdy antipathii proti němu neměla, myslím že i ta dnešní přejde. Po obědě doufám

že budeš zase při dobré chuti," ušklebil se pan Skočdopole. Paní ale uražená se obrátila a odešla, vědouc, že by škodné bylo, kdyby dále mluvila. Ale proto od plánu svého neupustila, již proto ne, aby nemyslil hloupý komorník, že by nikdo nad ním nezvítězil.

Vojtěch se s Jolim záhy spřátelil; byl ještě dětínský, rád si hrál, a psík též, a proto se měli rádi. — Všecko mu tak udělal, jak to paní poručila, nikdy mu ani dost málo neujmul, ač si vždy myslil, když mu jíst dával, když ho na lůžko kladl, a všecky výlohy co se k vůli němu děly pozoroval: „Bože, kdyby to byla měla moje maminka, Josífek! — nebyliby snad umřeli!" a tu mu vždy bylo do pláče. — On sám se měl také dobře, a na jeho prosbu, jest-li by, co nesní, směl dát dětem Sýkorovým, neb jiným chudým, mu to bylo od paní dovoleno, z toho měl velkou radost. — Paní s ním nemluvila mimo rozkaz, pán byl vlídný naň ale málo aby s ním byl mluvil; jinší měli z něho buď smích buď si ho nevšimli, jak páni tak služebníci; mamsel Sára byla k němu plná úlisnosti a útrpnosti, ale on se jí bál, a nic s ní nemluvil. Jediná Klárka a matka její byly mu v tom domě angelé, ti ho jmenovaly poctivým jménem Vojtěchu, a když Klárinka se na něj podívala, vždy se mu srdce otřáslo; viděl matčino modré oko. S Kalinou také mluvíval u paní klíčnice; neboť nebyl ještě na svém dvoře, a měl tam jít teprv v jeseni. Nejraději byl ale, když směl večer na chvilku odběhnout k Sýkorovic; to byl jeho domov. Děti ho vždy s radostí vítaly; musel jim vypravovat, jak se má Aninka nejmenší ohledávala mu lesklé knoflíky u fráčku,

matka ptávala se ho, jaké nahoře hospodářství, a otec napomínal ho, aby se jen dobře choval. — Když ho městští lidé viděli, zvlášť z první třídy, říkali: „Vidíme žebrotina, jaké to má štěstí!“

Doktor také často chodíval do zámku, a když se Vojtěch s ním setkal, vždy se ho ptal, jak se má, jeli zdráv, napomenul ho aby zůstal hodným, a pohladil ho po hlavě. Vojtěch stával se co den hezčí, zdravější a šilnější; žlutá barva choroby zcela z tváří zmizela; jinak ale zůstal ten samý dobrý hodný chlapec, nevšimal si řečí aniž co se okolo něho děje, aniž to uměl posoudit — a když nepotřebovala paní ani jeho ani psíka, šli spolu do pokoje, a tu Vojtěch Jolinkovi rád vypravoval co někdy Josífkovi, dokládaje vždy: „Jo holečku, co pak ty víš, ty se máš dobře jako pán, ty nic nevíš,“ — a psík na něho moudré oči obrácel a poslouchal ho, jako někdy nerozumný bratříček.

VII.

Byly již as tři týdnové co Vojtěch v zámku byl. Městské paničky ještě nevařily zeleniny, nejedly ovoce, a vykuřovaly; ale chudí již přestávali mřít na choleru. Nevařili si již přívar z lebedy, ale z hrachu a z mouky, a chválili přitom vrchnost, že má přece jen dobré svědomí, pan správec také. Když tesaři dřeva osekávat začali, dal jim správec vědět. Sběhlo se hned mnoho lidí i bohatí měšťané přišli, chtěli třísky koupit, jeden druhého chtěl přeplácet, chtěli i správce podmazat; ale když jim správec vyložil, že

to nejde, že to patří jen chudým lidem, tu se rozešli v duchu si říkajíce, že tu spřež kazí, že ji dopomáhá k lenosti a hrdosti, a že budou vidět, jak se jím za to odslouží. — Mnozí i ze zámožnějších poslali služky s nůšemi pro třísky, chtějíce pana správce ošidit; ale ten byl stará liška a nedal se, ani když mouku rozdával, nechal se ošidit, jak se to děje, aby z protekcí dával tomu, koho mu pan starosta neb radní páni odporučili; on šel sám se přesvědčit, nebo Kalinu poslal. V tom ohledu měl dobré svědomí, a proto se dostala pomoc, kde jí třeba bylo. Kdyby byl pan správce chtěl, mohl si co vrchnostenský almužník hezkých par grošů vydělat, a pak u některých lidí získat si dobreho oka. — Jeden pán — ano byl pán, a počítal se mezi první třídu, byl něčím při rathúze, — nadal správci bláznů, a vypočítal na groš, mnoho-li z toho mohl mít užitku pro svoji kapsu. — Ten pán věděl ze vlastní zkušenosti, jak to chodí; — on byl vykonávatel podobných milosrdných skutků; u něho se také vařila polívka — rumfordská prý — jíž se chudý lid poděloval. — Ta rumfordská polívka byla také na tři třídy rozdělena. V menším hrnci byla hustá, silná, mnoho masa, mnoho rejže — ve větším hrnci také dost dobrá — v kotle odpadky, trhané krupky, a tak ledacos a když pán v poledne přišel a zkoušel polívku v kotle, říkal své ženě: „Dost dobrá pro tu lůzu — nač pak potřebujou silnou; darmo by si zkazily žaludky“ a ženám, které přišli pro polívku vylál, jestli přinesli větší hrnky než žejdlíkové.“ Přijdete s takovými džbery; co pak myslíte že toho vařime po vědrách? Taková silná po-

lívka jako malvaz; té zahřeje lžíčka více než jiné plný talíř, a vy jí dostáváte žejdlík.“ Když chudé ženy odešly se svými porcemi, přišli děti rozlíčného stáří, malé velké, chlapci i děvčata s hrnkami, a ti říkali tomu pánovi a jeho ženě, „pane kmotříčku“ aneb strejčinku a tetičko, a těm se dávalo z většího hrnku, z té lepší polívky. — Konečně když bylo vše poděleno, zbyl hrnek té nejsilnější polívky, toho malvazu a pán se svou rodinou k ní zasedli, chválili si jí, a bylo každý den maso i nějaký přívar, co od té rumfordské odpadlo. Ale staré přísloví: Když nemůžeš kovat, nedýmej! — a proto nechme podzámčí a jděme do zámku.

Tam se jedlo, pilo, spalo, hrálo a zívalo a to jmenovali: „rozkošně žít!“ Když se ozývala pod večer hudba v parku, když se okna v zámku osvítili, povídali si ti blahové lidičky dole na valech: „Bože ti tam nahoře mají nebe!“ Co se vše nezdá být člověku na světě nebem!

Byl parný letní den. Panstvo bavilo se v letohrádku asi hodinu od zámku vzdáleném; v březovém háji byl rozbitý stan, kde se po třetí hodině obědvat mělo, a večer chtěla společnost po řece na loďkách domů se vrátit. Pro dámy byly zvláštní gondoly dvě, ale byly tam i kočáry, kdyby se jim znechtělo na vodě jeti. Domáci mužské služebnictvo i několik cizích sluhů bylo tam k posluze; ale Jaques u pana barónа zůstal v zámku a paním lokaj Josef a ženské byly též doma. Mamsel Sára těšila se již na ten den, že bude sama; aby jí nikdo podvečerní chvíli nekazil, řekla ostatním, že jí není dobře, a zůsta-

la po obědě, jenž se držel ke čtvrté hodině, ve svém pokoji. Klárinka šla po odbyté práci k matce, a Vojtěch se svým svěřencem k ní se přidružil, neboť se paní o psíka bála a s sebou ho nevzala. Ticho bylo v zámku, jakby vymřelo. — Podívejme se jak se mamsel Sára vynachází. Mamsel Sára měla velmi pěkný pokoj pro sebe, zrovna nad paniným, v kterém se odívala. V jednom rohu pokoje bylo vidět žlutý knoflík, na ten když se zatlačilo, otevřely se ve zdi dvířka, skrze něž se šlo točenými schodami nahoru do Sářina pokoje, kde ve zdi též takové jednoduché dvéře byly. — Když paní ve své ložnici zatáhla skvostnou rukověti zvonce, ozval se nahoře v Sářině pokoji zrovna u jejího měkkého, bílými záclonami zastřeného lože stříbrný zvoneček, a Sára v okamžení sběhla dolů. — Mamsel Sára měla mnohem pěknější a krásněji zřízený pokoj než Klárka, ale u Klárky se i ten jednoduchý nábytek leskl, což u Sáry nebývalo. — Když Sára do svého pokoje vešla, zamkla za sebou, a pustila se do pořádání, zastrkajíc kde co nehezkého. Konečně také z jedné strany lože záclonu jako mhlu dolů spustila, na druhé straně ji založila, tak aby na lože vidět bylo. — Když se vším hotova byla, pokryla stůl před divanem, otevřela prádelník, a vyndavši z jedné příhrady láhev vína, na talířích přichystané lahůdky a pečivo, z druhé dva šálky a čajovní stroj, se vším příslušenstvím, vše na stůl vkusně spořádala; do prostřed pak postavila dvouramenný svícen, v němž dvě svíce zadělány byly. Přehlídnouc vše byla spokojena. Pak záclony u otevřeného okna spustivši, rozsvítila na stolku nedaleko lože lam-

pu, pokryla růžovým skleněným poklopem, a u zrcadla na toiletním stolku z každé strany jednu svíci, na to hotovila se k oblékání. Nejdříve shodila se sebe hnědý hedbávný šat, přehodila přes se bílý pláštík — a sednouc k strojnímu stolku, vlasy černé, jediné co v skutku krásné měla, si pořádala. Upletla třipramenové vrkoče, a v týle si je sepjala stříbrnými jehlicemi, á la grecque, vědouc že při této jednoduché ale krásné frisuře bohatost svých vlasů nejvíce ukáže. Učesána jsouc, rozevřela několik nádobek, v nichž bylo líčení. V jedné byla tuš, do té namočila štětičku, načernala si obočí, do druhé v níž bylo drahé růžové líčidlo — smočila chumel nepředené bavlny, a líce si natřela, — a v třetí byl pudr bílý — ten si naprášila labutím chmýřem po tváři, čele, hrdle i rukou, a pak pozorujíc že to na černé její pleti příliš vidět, odprášila si ho čistým chmýřem. Pak vybrala z mnoha láhviček jednu, na níž byl nápis „Eau de mille fleurs," polila si ňádra, a z mnoho voňavých mýdel vyberouc nejvonnější mandlové, šla si k jinému stolku, v němž porcelánové umývadlo zaděláno bylo, ruce umýt. Umyta jsouc, obula atlasové střevíce, stáhla si ještě více šněrovačku okolo pasu, aby byla k přeštípnutí, pak na se oblékla lehké hedbávné šaty světlé barvy. Na hrdlo uvázala černou aksamitku, na níž visel zlatý šperk, na prsa připjala si drahou jehlici, na stranu k boku pověsila zlaté hodinky, na ruce navlékla zlaté náramky a ušité z pentli ještě k tomu, na prsty mnoho prstenů. Pak uvázala před sebe zástěrku z těžké hedbávné látky, otočila se několikrát v zrcadle, a jsouc sama sebou ve-

lice spokojena, přikryla láhvičky, nádobky, mydla i všecko to náčiní bílou záclonkou, rozžehla lípovou dračku o hořící svíce a rozsvítíc ní svíčky na stole, ty u zrcadla shasla. A když všecko ještě jednou přehlídla, jest-li by nikde čeho nechybělo, vzala do ruky romám, sedla na divan a čekala. Netrvalo to dlouho a na dvéře třikrát z polchounka se zaklepalo; Sára nevstala, ale usmála se radostně — ještě třikrát se zaklepalo — ale to byla již Sára u dvéří, závorku rychle odšoupla a do dvéří vešel v černém fraku Jaques; Sára pak zase závorku zastrčila a klíč otočila.

„Ah!“ zvolal Jaques překvapen, dívaje se nejdříve na stůl pak na Sáru, „jak delikat!“

„Kterak ne, když čekám tak milého hosta,“ usmála se Sára, a černé pichlavé její očka zamilovaně se na něho obrátily. On si toho hrubě nevšimnul, sedl na divan, a Sára zapálila líh pod samovarem a postavila si k přiručí skřínku s čajem, pomalovanou čínskými panáky. Pozvala si pana Jaquesa na čaj, poněvadž jí jednou se zmínil, že ho rád pije, když je dobrý.

„Spravedlivý čínský, karavanský,“ řekl Jaques, prohlížeje skřínku, „eh bien, jamaiský rum, sardíny, vestfalská uzená kýta, spravedlivé šampaňské, bon, mamsel! to všecko rád, o ty sladkosti však nestojím, ty přenechám vám. Ale musíte jak vidím dobrou známost mít s kuchařem, že to vše máte?“

„Ah, to je mrzout starý, s ním není řeči, to si musí člověk na jiný způsob dobýt. Však vy pane Jaques to víte jak.“

„Hm, jak bych nevěděl? kdo pak by čekal vždy

s jídlem až se zvoní k stolu, a pak jedl co se uráčí kuchaři nám dát, takové věci já vždy nám ve skříni pohotově, abych jedl, kdy se mi zlíbí a co mi chutná. Ale řekla jste mamsel prvé, že Vám není dobře, nechtěla jste ani jíst, jak pak jest-li sem nyní někdo vstoupí?“

„Nestarejte se, na vše jsem pomyslila, a když není stará doma, jsem jistá, že nás nikdo vytrhovat nebude, a také nesmí. Řekla jsem, že mi není dobře, a nikomu neotevřu. Neviděl vás nikdo ke mně jít?“

„Ne; řekl jsem ostatním, že jdu do městečka, a když se vše rozešlo, vešel jsem skrze hlavní síň.“

„Ani Klárku jste neviděl, ani Josefa, ani toho kluka malého? Ten diblík chodí tak tiše po pokojích a člověk ho vidí brzy tu brzy onde sedět, aniž by se nadál. No však se ho záhy budem hledět sprostit! A ta (mínila Klárku) a stará její matka mají oči všude, a mne by utopily na lžíčce vody, kdybych se jim dala.“

„Nu, těšte se tedy, že tomu bude brzy konec, ale škoda je jí tomu hrubiánu pisaři, chlap je to, ani člověka nepozdraví. Klára je hezké děvče.“

„Hm,“ prohodila Sára, „krása její dlouho nepotrvá, a není zdráva. On je sprosťák, neví jak se chovat, ale ona ho vytrestá. Já jemu i jí toho štěstí přeju!“ zasmála se Šára, ale jak se říká, byl to smích z plíc, a Jaques dobře pozoroval utajený její hněv a závist. „Pro vás by to ovšem štěstím nebylo, vy jste k něčemu lepšímu stvořená, než být paní pojezdnou“, chlácholil ji Jaques a vezma si z talíře kus pečiva a ukousnuv pokračoval: „Klára zdá se mi také hloupá,

mnoho si zakládá na sobě. Mému baronu se líbí; chtěl s ní již několikrát promluvit, ale ona ho tak hrdě odbývá, jako by nějaký pacholek byl. Žádný takt nemá. Já myslím, že bude mít ještě někoho jiného za lubem než toho hloupého písáka. Což váš starý?“

„Kdož pak ví,“ uchytla se Sára té myšlénky, „já nerada pomlouvám, ale zdá se, že něco v tom vězí. Ona je tichá voda, ale ty břehy berou. Já jsem již také o tom přemejšlela, a jest-li není jedno pravda, bude druhé.“

„Co myslíte?“

„No vám to mohu svěřit. Já myslím, že bude Klára starého dcera. Stará kličnice sloužila v domě, když naši ještě panstvem nebyli; starý prý si vždy přál děti, to víte, jak ti sprostáci na to drží, a když je neměli, hleděl si prý jiných rozkoší, ačkoliv k staré vždy velmi hezky se chová. Kličnice nemusela bývat právě nehezká, nu, a kdo pak ví. Klára byla vždy na venku chovaná, dala ji učit; kde by to byla mohla matka vysloužit. Ona ovšem vždy zpomíná na nebožtíka muže, ale kdo ví, který to byl. A proč by staří na kličnici tak drželi? A naše stará ač nemá Kláru tak ráda jako mne, přece ji ještě ani jednou hrubě nenadala, a starý do konce na ni drží, a kdyby jeho nebylo, zajisté by Kalina pojezdným se nebyl stal!“ „Nechci se přít, žeby to nemohlo být jak vy myslíte, ale myslím že to bude spíše takové jak povídám já.“ Nepozoroval jste žádnou podobnost mezi nimi?

„Nevšímal jsem si, to vím ale že mají oba nos mezi očima.“

„Vy jste čtverák; no, Klára je ale ovšem více k matce podobná," řekla Sára, a že se začala voda hřát, nasypala z skříně do dlaně čaje, vzala ho hezké přehrští, hodila do sklenice, nalila naň studené vody a nechala chvíli stát, pak hodně proprala. Propraný pak dala do čajovníku porcelanového.

„Proč pak čaj propíráte dříve?" ptal se Jaques.

„Tím se ujme listu ta první přihořklá chuť, kterou mívá, a je tím lahodnější i mívá také jasnější barvu. Tak mne to učil jeden Rus, který k hraběnce chodil."

„Znal jsem ho — starý vousáč, ale vaše hraběnka mu přála, alespoň se tak povídalo, to ale jisto, že se tenkráte v domě u vás pilo celý den čaje. Vůbec jste to měli krásné hospodářství v tom domě — už má sekvestora."

„Bylo náramně dluhu, a nebylo divu, když oba rozhazovali; ale proto my přece živi byly jako psi. Byla jsem ráda, že jsem dostala to místo zde, tak dobře se málo která má v knížecím domě, a já jsem si již hezkých pár set zachovala, a bohdá ještě zachovám."

Voda vřela, Sára nalila na čaj, pak sedla na divan vedle Jaquesa, dala si do šálku cukr, a čekala.

„Divím se, že ta příhoda s psem neměla žádných zlých následků, já se o vás bál," řekl Jaques, dobře si všimna, co Sára prohodila o uspořených penězích.

„Lekla jsem se z prvu; žádný rád o dobré živobytí nepřijde, ale když jsem viděla, že je zle, byla

jsem na vše odhodlaná, a chtěla k svému prospěchu všeho použít, zlého i dobrého. Já se tak snadno z brku vyrazit nedám.“

„Povídali, že byla vaše stará náramně rozdurděná,“ ozval se zase komorník, bera si druhý kus pečiva.

„Čepejřila se dost, a jako zlá saň na mne vylítla, ale myslím, že jí pojednou napadlo, kdybych já také začala, že by hůř bylo — a umlkla, jakby jí žíly zatal. Já jí druhý den dala dobré slovo, myslila jsem, že to bude lepší, znám jí, a dělala jsem to také skrze vás. Bylo dobře. Vzala ovšem toho kluka žebráckého k psíkovi, co mne mrzí, ale není se co bát, toho snadno vystrnadím, až mi bude překážet, a stojím za to, že s námi do města nepojede, ačkoliv se stará těší, že s ním bude dělat fuky. To ji zase nasadil pan Rosignol.“

„Však si to s naším barónem povídali, jaká hloupá husa je vaše stará.“

„Ale to se jim přece líbí, že je krmíme, a že jim půjčujeme peníze, pan Rosignol nemá bez toho nic svého, než tělo a duši, a váš barón myslím že také vysoko skákat nemůže. Až budete u nás, pane Jaques, můžete se všem vysmát. Ono je konečně přece lepší být u takových jako jsou naši, u nich přece našinec více platí než u vyššího panstva, tu musíme držet jazyk za zuby, a nesmíme se opovážit nimi vládnouť. Ale u takových jako je naše stará — u bývalých kupcových — to chodí, ti jsou rádi, když se mohou o někoho z panského domu otřít. Zde prosím je čaj, rumem si poslužte, a líbo-li smetanové pěny,

tamto je na místce," pravila Sára, podávajíc hostu šálek se zlatobarevným nápojem."

„Ah, pah, pěna, to není pro muže, rum jen. Zdá se být dobrý, má příjemné aroma, a též jako olej. Není to z Prahy od Halánků?"

„Ah prosím, co pak myslíte z Prahy, to je vzácný, drahý, cizozemský; v našem domě se nesmí nic sprostého koupit. Vždyť vidíte že má francouzský nápis."

„Pardon mamsel, tenkráte jste se ošidila — hahaha" — zasmál se Jaques, prohlížeje nápis na láhvi" — par honneur, madame — a tu to máte: Halánek a Betlemský plácek. Vždyť my ho tam také bereme, je dobrý a není tak nestydatě drahý, jako jinde."

„Hm, to má paní vědět, zavrtěla Sára hlavou, ona chce mít vždy všecko z ciziny, vzácné a drahé, a kdyby měla co laciného koupit, myslela by, že tím urážka se stane jejímu šlechtictví.

„Sacre Dieu, to je nesmysl— můj barón drží na kavalírskou čest, ale rád lacino koupí, nestydí se smlouvat, a rád se nají i zadarmo.

„Hraběnka dost peněz vyházela, ale přece bylo zle, když dlouhý počet kuchař přinesl, aneb komorná, a nestyděla se poslat a přesvědčit se, jest-li se to tak platilo. To se u nás neděje. Kuchař napočítá co chce, a já také dělám notné počty, a proč bychom nedělali, když to chce mít drahé. Dobře že vím i kuchař že není lepší, on se přede mnou vždy tají."

„Vy jste byla, mamsel, jen panskou u hraběnky simple domestique?"

„Ano," řekla Sára, nerozumíc francouzským prosám pana Jaquesa, který je od barona pochytil, ale naše stará myslí, že jsem byla komornou, proto mne hned přijala, dobře mne platí a proto mnoho na můj vkus drží. Uměla jsem si to zaonačit. A což pak, kdo má zdravé oči a vtip, tomu strojení se záhy přiučí. Ať ji ustrojím tak nebo onak, přece ji bude každý do oči chválit, že je krásná; kdybych ji přistrojila jako harlekina, budou ji chválit — protože se mají u nás dobře. Myslím ale že se mnou může být spokojena, kdyby mne nebylo, vyhlížela by o deset let starší."

„Vaše gusto je superbe, mamsel ve všem — já vás obdivuju!" řekl Jaques, srkaje s velikou chutí čaj, a brzy uzeninu, brzy zase máslem mazané žemle s sardinkami nakládané přikusuje. Přitom se chvílemi na Sáru zamilovaně podíval více si však hleděl jídla. Když tři šálky vysrkal, a tvář mu zčervenala, obejmul Sáru okolo pasu, políbil ji, pak sahl na talíř, kde byly cigara přichystány, ptal se, jsou-li havanské, že jiné nekouří, a když Sára přisvědčila, rozžehl si filibusem a když si jednou zabafl, teprv se k Sáře obrátil s otázkou: „Avec permission!"

„I jen kuřte, já tyto cigara ráda cítím."

„Ale vaše stará, nebude se mrzet, když ucítí tabák ve vašem pokoji?"

„Ah, co by řekla, to je můj pokoj, vždyť u ní v pokoji také pánové kouří, dokonce hrabě Rosignol."

„Apropos, ma chere, je hrabě opravdu vaší madam chevalier servant?"

„Já nevím co tím myslíte, že je jejím milovní-

kem, to já nejlépe vím. V loni jak jsme to byli v Italii, byl s námi, ale chytře ji ošidil. V Meranu jsme to trefili, a byl všecek zoufalý, že ho v noci okradli na jedné štací, a tak ji obalamutil, že mu všecko věřila, a peníze mu dala, aby s námi dále cestoval, ba ještě byla ráda, myslila že z lásky k ní cestuje. A jeho Jan mi povídal, jaké kousky tropí, že je dareba, a že mu tu jde jen o peníze."

„Vždyť on má několik takových amoursů."

„Však on i se mnou chtěl začít — jakkoli nejsem dáma" — stydlivě sklopíc řekla pološeptem Sára, „ale já se chráním kavalírů, — člověk si zkazí život, a nic více. Nejlepší zůstat při svém stavu."

„Par dieu, mamsel, o tom mi nemluvte, já jsem hned jaloux, a byl bych capable — mého rival-a zabit."

„Toho se nikdy nebojte, za mou věrnost vám stojím. Jen kdybych směla na vaši tak doufat?" — a Sára udělala ztrápenou tvář, a jak dalece šněrovačka dovolila, tak hluboce si vzdychla. — Pan Jaques ji ale k sobě přivinul, řka: Na to nemyslí, a věř na moji parolu, že jsem fidelní chlapík. Jen hleď, abych se dostal k vám co attaché de chambre, a pak bude všecko dobře. Máš naději, že se to stane?"

„Již jsem se starou mluvila, řekla jsem jí, že jsi byl u dvoru císařského, jaký jsi jonák, a že by tě baron nepustil za veliké peníze — to vím že jí to nyní nedá ani pokoje — bude na to doléhat, až to provede. — France dá starý sotva pryč, ale ona si tě spíše vezme k sobě, a to mi je milejší. Starý

je vždy po lovech a ty bys musel s ním, a málo bych tě měla. — A on nedá s sebou vládnout jako ona, a je sprostak, udělal prý to jen k vůli ní, že si koupil titul a panství, u něho by nebylo tak dobré místo, a nezalíbil bys se mu tak snadno jako jí."

„Když má člověk trochu esprit a capacitu, zalíbí se snadno, ušklíbl se Jaques, a jak je to s tou pensí s tím psem?"

„Toho já jsem původem. Slyšela jsem jednou u hraběnky v domě o jedné dámě, která takový blázen byla a naší jsem to pověděla, a ona hned jako opice je následovala. — Já přitom mám nejlepší, a kdyby dnes umřela, dostanu psíka já i pensí, a postaráme se o to, aby ta mrcha měla dlouhý věk."

„Ale, ma chere, tvá paní vyhlíží jako pivoňka, ta ještě hned tak neumře, a to může pes stokrát dříve pojít, a nemáš z plánu nic, aneb i ty můžeš dříve umřít."

„Kdyby pošel, zaopatří se jiný, pro kterého to bude zase platit; ale nevěř že je ona zdráva, ona má srdeční neduh, a v Praze mi řekl její lékař, když stonala — že jednou bude hned pryč, aby se chránila všech affectů."

„Ah paprlap — to vás chtěl zastrašit, dělal si jen tak flause."

„Vždyť ona často stůně, a není tak zdráva jak se zdá, já bych s ní měnit nechtěla."

„A jak to chceš udělat s tím klukem?"

„Jen přenech vše mně, já se postarám o vše. Ale nyní si nalejem sklénku Šampanského. To alespoň bude spravedlivé, to zbylo od tabule jak oneh-

dy stará s hrabětem a barónem sami stolovali. — Poštěstilo se mi, ho vzít. — Však kdo ví kdy budem zase spolu, jestli barón brzy odjede, jak jsi pravil. Dnes se to poštěstilo. Ach až odjedete, budu tu osamotněla po tobě vzdychat; ale snad stará také dlouho zde nezůstane a zatím to vyjednám, abys přišel k nám.“ — Sára postavivši poháry na Šampanské na stůl, vzala Jaquesa velmi něžně okolo krku.

„Ty jsi charmantní!“ — řekl jí Jaques, obejmuv ji též. Ale kolik je hodin joli enfant?“

„Sedm minulo!“ — podívala se Sára na hodinky.

„No, to už dlouho nesmíme conversirovat. — Ještě se napiju na tvoje zdraví — chvílku se pobavíme a pak ti dám „bon soir“ — aby na nás nepřišli staří.“ — Těmi slovy Jaques Sáru něžně od sebe odstrknuv vzal láhev s vínem, a v okamžení zátka s buchnutím vylítla ke stropu, a Šampanské šumilo v poháru, a v okamžení tom ozval se také lehký šust přede dveřmi, které vedly dolů do panína pokoje, ale jeden ani druhý si toho nevšimli, zaměstnání sami sebou.

VIII.

Co se za pár hodin všecko nezmění, a co jsou ty plány lidské, které se dělají do daleké budoucnosti; pouhé bubliny! — Jak zcela jinak to vyhlíželo ráno po onom večeru, kde se všickni tak rozkošně bavili v zámku. — Služebníci chodili po špičkách nebylo šumu ani hlaholu jako jindy. Po Jolinkovi se

také nikdo nesháněl. Hosté rozmýšleli, na kterou stranu, ke komu ze zámku rozprchnout by se měli; bylo jim ouzko.

Mamsel Sára chodila jako vyděšená po pokoji, skládajíc si svoje věci do kufru, a Josef byl hned ráno ve městě na poště objednat místo pro jednu osobu do Prahy. Co se stalo? Paní ze Springenfeldu byla na smrt nemocná. Když se společnost večer z letohrádku vrátila, ptal se pán panína lokaje Josefa, který u vchodu síně zámecké stál, neví-li jak se paní vynachází, neboť jí po obědě nebylo dobře, a bojíc se že by jí mohlo být hůře, řekla pánovi, že pojede domů, aby společnost jen zůstala pospolu.

Pan Skočdopole zvyklý na paníny stonky a rozmary, neměl ničehož proti tomu, dal zapřáhnout a paní odjela domů.

„Milosti museli jsme pro doktora, právě přišel," odpověděl Josef: „Je zle?"

„Já nemohu říci Milosti. Když milostpaní přijela, slezla u vrátnice, šla pěšky skrze zahradu, já stál zde; ptala se mne, jeli mamsel Sára doma, já řekl že bude ve svém pokoji, že jsem tam viděl jít právě pana Jaquesa. Milostpaní neřekla nic, šla do pokojů, a dlouho bylo ticho, jakoby tam nikdo nebyl, až najednou silně na mne zazvonila; když jsem vešel, byla na smrt bledá, a kázala mi, abych zavolal Kláru a poslal pro doktora a to jsem také hned vykonal."

Pan Skočdopole vešel rychle do pokojů. V knihovně seděl doktor a psal recept. „Jak je doktore, opravdu je nemocná, že píšete recept?"

„Nehezky se to ukazuje a bojím se, aby to nebylo horší — Milostpaní se musila nastydnout, a co horšího, musela mít silné pohnutí mysle, je posud jako u vytržení a má silnou horečku.“

„Ale cholera to snad není doktore?“

„Hm, proč se právě toho jména tak lekáte, což nejsou jiné choroby též smrtelné“ řekl doktor, hledě si svého receptu. Dopsal, pán zazvonil, a hned letěl sluha s lístkem do města. — Doktor ale zase vešel s pánem do pokoje panina. — Paní ležela na loži, Klára všecka bleda byla samojediná s ní v pokoji.

„Kde je Sára?“ ptal se pan Skočdopole Klárky, neboť měla paní tvář odvrácenou, a on myslil že spí.

„Nevím co se stalo, Její milost ji ani vidět nechce,“ odpověděla Klárka, pokrčíc rameny.

„Jsi ty to Václave?“ — obrátila se paní rychle.

„Jsem,“ odpověděl pan Skočdopole překvapen, že ho jmenuje paní jménem, jakéž nenáviděla co nanejvýše sprosté.

„Vezmi tuten list, přečti a potvrď. a hleď, aby se moje vůle stranu té věci hned ráno vyplnila. Viď že mi to uděláš?“

„To víš beztoho, že ti vše udělám. Ale co se ti stalo najednou, co tě pohnulo tak tuze?“

Ale paní neodpovídala, a doktor potáhl pána, aby ji nechal. „Já jdu tedy, a hned vůli tvoji vyplním,“ řekl pan Skočdopole a odešel do prvnějšího pokoje. Rozdělal velký silný list, bylo to vysvědčení Sářino, že u paní Skočdopolové co panská sloužila, že je šikovná, a že ji může co takovou odporučit.

Mimo to bylo přitom poukázka na 100 zl. stříbra, jež paní Sáře co půl roční službu napřed dávala.“ Pan Skočdopole zavrtěl hlavou, zamyslil se, pak odešel ale rychle do svého psacího pokoje, poukázku podepsal i svým jménem, připsal ještě zvláštní lístek, zabalil vše, zapečetil a nadepsal na svého právního do Prahy. — Odkládaje péro, padlo jeho oko na podobiznu paní ze Springenfeldu, která v skvostném rámci na stole podepřena stála. — Dlouhou chvíli se na ní díval až se mu oči slzami podlily. „To byly jiné doby, když jsem si tě dal malovat Kateřino!“ šeptal si, „věřili jsme ještě v sebe. — Mohli jsme být šťastni, ale chybili jsme oba. Odpustiž nám Bůh!“ a setřev zvlhlé oči, rychle vstal, zazvonil, a vstupujícímu komorníku Francovi kázal přivést Sáru.

Sára přišla, ale neměla bělavé hedbávné šaty, ani zlaté jehlice ani náramky, a na tváři nebylo památky po růměnci.

„Sáro“ řekl pán přísně, do rána mějte svoje věci složené a ráno odjedete po poště do Prahy. Jste ze služby propuštěná. Tuto máte adressu mého právního a peníze na cestu — zároveň s vámi dojde to poukázání, aby vám tolik co vaše půlroční služba obnášela, vyplatil. Dokud byste jinou službu neměla, může vám i domovní v našem domě dát pokojíček.— Tak to paní chce, a já vám to ve jménu jejím rozkazuju.“

Sára kypěla zlostí a vztekem, nutila se ale k pláči, a mezi tím začala stěžovat si na panínu nespravedlivost ba chtěla začnout všelicos i povídat na

paní: Pán ale ukázal na dvéře, řka přísným hlasem: „Ani slova více — jděte a učte se poctivě sloužit!“ Rozvzteklená Sára vyběhla, a Franc v předpokoji pravil jako pro sebe: „Tak to bývá, tak dlouho se chodí se žbánkem pro vodu, až se ucho utrhne. Za tebou, Megéro, udělám kříž.“ Sára to slyšela, ale neřekla nic, jako zlá saň letěla do pokoje, válela se vztekem po zemi, plakala — a kdyby byla měla tolik odvahy, byla by snad tu noc půl zámku pobila a zámek zapálila. — Ona dobře věděla, co se paní stalo, vždyť ji leknutí z náručí Jaquova vytrhlo, div neomdlela, když slyšela paní prudce zazvonit, kdežto si ji myslila v lese ještě. Když se Jaques vykradl, ona vše uklidila, šaty se sebe sházela a do předešlých se ustrojila, a k paní dolů přiběhla, chtíc se vymluvit, že nebyla doma a paní jí zrakem jiskřicím, bledá až po pysk, řekla: Jdi a nechoď mi na oči — já vím vše! — tu teprv byla omráčena, a hned jí napadlo: Ona poslouchala!“ — Josef, když se ho ptala, kdy paní přišla, domnění její potvrdil, řka špatně tajeným úsměškem: Sotva že se visita u vás ohřála!“ — Všecko ji zlobilo, dopalovalo, a pomoci tu nebylo. Co jí nejvíc těšilo, bylo, když slyšela v noci běhání a šeptání, že je paní zle, že má choleru. — Tu si teprv tleskla radostně do rukou, a dalu se do skládání věcí, přiberouc sebou všelicos, co jí neříkalo paní. — Než odjela navštivila pana Jaquesa, by se s ním rozloučila; byl také se skládáním šatů zaměstnán, a rozmrzelý nad zklamáním plánů, jež mu přislibovaly dobré živobytí. Dal to Sáře notně cítit, a to ji nade všecko rmoutilo; slyše jaké propuštění Sára dostala,

byl zase vlídnější, a slíbil jak se do Prahy navrátí, že ji vyhledá, aby mu jen zůstala věrná. — Chladně rozloučila se Sára s domem, kde jen pro pohoršení byla, a kde nebylo mimo paní ani jediného člověka, který by ji byl náviděl; a té pani se špatným vděkem odsloužila.

Hosté slyšíce, že má paní choleru, také se rozprášili jakby do hejna holubů na hrachu se pasoucích střelna rána padla. — Jen dva přátelé pana Skočdopole zůstali, starý major a jeden nadlesní, a chtěli při svém příteli setrvat, ostatní odjeli jeden po druhém, berouce si rozličných výmluv, pan Skočdopole ale žádného nezdržoval.

Paní bylo zle, měla v skutku choleru, a z cholery padla do horké nemoce. Klárka a matka její se ustavičně u její postele střídaly v posluze, nechtíce paní nikomu cizímu svěřit.

Kalina viděl svoji nevěstu málo který den, a jen na krátce, Vojtěch ho ale často s Jolinkem navštěvoval na polích, nikdo mu v tom nebránil, a Jolinek si proběhával rád venku, a byl vesel, a nikdy se mu nic nestalo, poněvadž ho Vojtěch pásl jako oko v hlavě; bylo mu jaksi psíčka líto, že tak najednou jakoby osiřil, proto také tím více s ním hrával, a psík bez něho ani minutu být nemohl. I k Sýkorovům ho brával, a tu se vždy sběhly celé valy, podívat se na toho vzácného pejska; mínili ale, že to přece jen pes. Sýkorovic děti přirovnávaly ho k domácímu špiclu, a tu Aninka říkala: „Jdi špic jdi, ty nejsi tak hezký, nemáš takové krásné ouška, ani tak

krásnou srst.“ „Řekni jí špic, že Jolinek neumí zase tak dobře hlídat jako ty“ — naváděl Vojtěch, který špiclovi také přál, vždyť se nejednou v boudě spolu vyspali.

Doktor byl kolikráte za den v zámku, a všecku svoji zkušenost i vědomost upotřeboval, aby paní ulehčil, ale kdykoliv se ho pán ptal je-li naděje, pokrčil rameny. Pán ač chodil se svými starými přátely na procházky, vyjížděl, v šachy a kostky hrál — rozprávěl, přece byl velmi roztržitý; kolikráte za den slyšela Klárka, jsa u paní ve vedlejším pokoji, jeho krok, a to ona vždy vyšla ven, povědít pánovi, jak se paní vede. Ale ono se to dlouho nelepšilo ani patrně nezhoršilo, a paní ležela bez vědomí, až jednoho dne jako z těžkého sna se probouzela. Než víčka měla těžká, nemohla je otevřít, údy jako olověné, ani pohnouti se nemohla, jen vědomí se jí vracelo; slyšela hlasy, rozumněla jim a čím dále naslouchala, tím pevněji všemu rozuměla. Byly to hlasy Klárčiny a její matky.

„Jdi na procházku dítě, já tu zůstanu, jsi bledá, ať se nerozstůněš; Kalina má také o tebe strach.“

„Nebojte se maminko, vždyť se já vyspím co mi třeba, jíst mi chutná, a čerstvá jsem dost, ta bledost není nic. Vy jste stará, a víc bdíte než já.“

„Moje tělo je tomu navyklé, holka, a nepřichází mi to za těžké. Nuž, jen kdyby se pán Bůh smiloval a té paní ulehčil. Tu černou (mínila Sáru) byl ancikrist do domů dlužen. Muselo se mnoho mezi nimi přihodit, že to tu paní tak pohnulo, ani když psíka pustila, se tak nehněvala. Inu, ono všelicos nemělo

se stát, ale člověk si není nikdy dost moudrý — a každý musí se svým svědomím se spořádat sám. — Já říkaje odchovala tu paní — a mám ji ráda; a také se modlím za ní, aby pán Bůh ji pozdravil.“

„Já také matko — a je mi líto pána, také chodí všecek zaražen, a ten chlapec s tím psíkem kolikrát za den přijde, a tak mi připadá, jakoby nevěděli komu patří. Je to dobrý hoch, a toho Jolinka tak opatruje jako dítě.“

„Ten psík — s tím se nemělo přece jen dít jak se děje — na takovou hříšnou lásku se pán Bůh nerad dívá, a já se vždy bála trestu. Nu, jen dej pán Bůh paní zdraví, však se ona pozná jednou, že nejsou všickni přátelé, co se jí staví. Vidíš, jak se rozprchli, když se rozstonala — a ten barón a hrabě Rosol.“

„I ne matko Rosignol,“ opravila Klárka.

„Nu, to je jedno; ti byli nejprvnější pryč, a co užili v domě. A jen ti dva staří páni zůstali věrní pánovi. Ten svět, ten svět! Ale kdy pak přijde doktor?“

„Hned matko, to víš že v tu hodinu chodívá. To je hodný člověk matko — a tuze se o paní stará a není tak divný, ani hrubý, jak lidé o něm soudí.“

„Na světský úsudek nesmíš dát dítě, to bys špatně mnohdy pochodila.“

„Tak řekl onehdy pan správce, že lidé mnohdy na člověku to zavrhujou, co je na něm nejkrásnějšího.“

„Ba pravda, pan správce je poctivý muž.“ Tu

se ozval třetí hlas, a paní nemohla hned poznat, čí to je. Byl to Vojtěch.

„Milostpán mne posílá, jak je milostpaní," šeptal polotajemným hlasem.

„Řekni že tiše spí, a lehčeji dýchá od noci" — pravila klíčnice.

„I to jsem rád, poslouchej Jolinku, milostpaní je lepší, vidíš co jsem ti říkal, když jsi plakal."

„Ale co to mluvíš chlapče, co pak psi pláčou?"

„A jo, panímámo, pláčou; pantáta Sýkora to povídal, že pláčou. Jednou prý stonal, a špicl nic nežral, a ležel u postele, a pořád plakal. A Jolinek, když mu povídám o Milostpaní, a když tu někdy jsme v pokoji, a slyší Milostpaní ze spaní mluvit, chce k ní, a když ho nepustím, lehne si mně na klín a pláče; — tekou mu slze jako člověku. Pan Kalina také povídal, že mají psi rozum, a že jsou věrnější než mnohý člověk."

„To je pravda. — Nyní jdi ale s vyřízenou, a já jdu k paní" — po těch slovech rozhrnula těžkou záclonu, jenž byla místo dvéří a vešla do pokoje. — Vojtěch chtěl odejít, ale ještě nebyl u dvéří, již se záclona zase rozhrnula a klíčnice zavolala. — „Pojď sem s tím psíkem!" Chlapec se začervenal, podivil se, ale vešel s psíkem do pokoje, zůstal však u dvéří stát. — Byl zvyklý vidět paní našperkovanou, zarazil se vida jí bledou, bílou, jako jeho matka bývala, a pes se díval brzy na něho, zas na postel, a nehnul se od něho, až paní trochu hlasitěji zavolala: „Joli!" tu teprv skočil mu z rukou a rozběhl se k posteli, vyskočil na horu, a lízal paní ruce, a bylo vidět na

něm neobyčejnou radost, ale spolu i ostýchavost, protože paní zase mlčela; teprv když ho začala slabounká hladit, začal metat ohonem, a tulil se jí pod ruku.

„Jak se jmenuješ?“ zeptala se ho paní, „nemohu se na jeho jméno pamatovat.“

„Já nevím,“ šeptal hoch uleknut, a opravdu v tu chvíli nevěděl, kterak odpovědít. Věděl že nechce paní, aby se jmenoval Vojtěch, co ale paní stonala, neříkal mu žádný Alberte, a on v té chvíli nemohl si zpomenout na to jméno nové.

„Nebuď hloupý Vojtěchu,“ řekla klíčnice, „co pak nevíš, jak se jmenuješ?“

„Vojtěch,“ řekl chlapec tiše, že to paní sotva slyšela.

„Pojď sem blíž Vojtěchu,“ kázala mu paní, a když chlapec přistoupil, povídala: „dobře si hlídal Jolinka?“

„Milosti, jako oko v hlavě, všecko jsem dělal, jak jste řekli, pranic se mu nestalo, jsme vždy spolu.“

„Tedy ho hlídej jen dále ještě Vojtěchu, až budu zdravější, pak ti něco povím,“ a pohladíc psíčka po úškách kynula, aby s ním chlapec odešel.

„Panno Klárinko, milostpaní mi řekla Vojtěchu a ne Albert,“ to jsem rád, už se nebudu jmenovat Albert,“ radostně oznamoval chlapec Klárince, která v prvním pokoji cosi chystala.

„Jdi jen tedy, a oznam to milostpánu záhy,“ šeptala Klárka, a Vojtěch i s psem zmizeli ve dveřích.

„Už dlouho stůnu Marjanko?“ ptala se nemocná staré klíčnice.

„Už je to hezky dlouho milostivá paní, na třetí týden; — ale dá pánbůh teď to půjde rychle ku konci s nemocí“ — odpověděla stará.

„A ty jsi mi tak věrně sloužila i Klárka, však já se vám pokud možná odsloužím.“

„Ale Milosti, což pak by se o tom mluvilo, vždyť to je přece naše povinnost a rády to děláme.“

„Kde je Klárka?“

„Chystá milostivé paní nápoj, pan doktor poručil, bychom jej nedali dělat do kuchyně, že by se tak neudělal, jak je potřebí. — Mám ji zavolat?“

„Zavolej!“ Klárka hned přišla.

„Klárko, děkuju ti, jsi hodna. — Jsi nevěstou, viď?“ Obě se divily, jak to paní ví, ony ničehož neřekly — ale paní to na nich pozorujíc i povídala: „Já nespala vždy, a slyšela jsem, co si povídáte — nemohla jsem se ale probudit. Není tomu tak, že si vezmeš Kalinu?“

„Je,“ odpověděla matka i dcera.

„Nu, tedy mi jen doslouž, já se ti o slušné věno postarám.“ Ozvaly se kroky v předpokoji, a Klárka pravila: „To je milostpán!“

„Řekni, ať vejde“ — pokynula pani Klárce, a ta vyběhla z pokoje, do pokoje vešel pán a obě ženský se odstranily. — Dlouhou chvíli byl pán u paní, a když vyšel, byl veselejší. — Od toho dne se paní pomalu lepšila, doktor ale říkal: „není vyhráno,“ a mluvil o tom, že musí paní do teplejší krajiny, jen jak bude trochu silnější. — Ale síla se pomalu vracela, dlouho nemohla z lože vstát, a když vstala, museli ji do zahrady v sesli nosit, a z pokoje do po-

koje nemohla přejít bez podpory Marjanky. Ale byla tichá a trpělivá, jako nikdy dříve, a se vším byla spokojena, co jí Klárka udělala ba ku podivu, když chtěla kunštů Sářiných užívat při strojení, řekla paní: „Zahoď to“ — a vždy spokojila se, svou od přírody jí danou barvou i zrůstem, a nosila šaty tmavých barev. — Když Vojtěch s psíkem náhodou se jí trefil, hrála s ním, ale to hejčkání a mazlání jako dříve přestalo. — K pánu byla srdečnější, a když ji jmenoval Kateřino, neřekla nic, ba zdálo se, jako by jí to bylo milejší než paní. — S doktorem ráda rozmlouvala, vyptávala se ho na nemocné, a když líčil obyvatelstvo městečka, a z městečka přeskočil na společnost lidskou, a když to vše líčil živými barvami, když ostrou satyrou tepal marnost a předsudky světa, proti ješitnosti horlil, a vroucím citem zastával cnost utlačenou, když mluvil, jak by to a ono být mělo, tu mnohé slovo projelo ji jak ostrý šíp, ale vždy ho přece k podobným řečím pobádala, — a když odešel, sedávala dlouho zamyšlená.

Jednoho dne poprosila k sobě svého manžela, a dlouho spolu rozmlouvali, a když od ní odcházel, byl velmi pohnut, šel rychle k nadlesnýmu a majóru, a ten první ještě téhož dne odejel. — Také Sýkora přišel téhož ještě dne do zámku, nesa v ruce náruč šatů, paní si je nechala ukázat, rozmlouvala chvíli s Sýkorou, pak ho poslala k Vojtěchovi, a když Sýkora ze zámku zase odcházel, nesl v uzlíčku Vojtěchovu livraj. Vojtěch pak měl velmi slušný oděv, jak se vůbec nosil. Sýkorová jeho livraj v domácnosti spotřebovala, mimo fráčky, ty měl Sýkora dlouho scho-

vané, až jednou komedianti městem šli, ti mu je odkoupili.

Oděv ten Vojtěcha náramně těšil, ale jak když mu livraj oblekli se na sebe podívaje myslil: „Kdyby mne tak maminka viděla!“ — a tak to i ten den byla jeho první myšlénka, s tím jen rozdílem, že se za livraj styděl, a z šedého kabátku se radoval. Joli ho obskakoval, a on se mu ze všech stran obracel, a v tom přišel do dvéři Josef, aby přišel k milostpaní. Vešel k milostpaní. Jolinek k ní skočil, v pokoji nebyl nikdo než Marjanka. Paní seděla v lenošce opřena, na tváři neměla ani barvičky, ale byla přívětiva, a Vojtěchovi se mnohem hezčí zdála být, než kdy dříve, když se leskla, a oděv okolo ní jen tak šuměl. —

„Jak se ti líbí Vojtěchu tvůj nový šat?“ — ptala se ho nejprvé. — Vojtěch přisvědčil, že tuze, šel a políbil jí ruku a děkoval se. — Dříve ji nesměl nikdo sprostší ruku políbit. —

„Nemrzí tě služba u mne a hlídání Jolinka?“ —

„Oh ne Milosti, my se máme rádi.“ —

„Tedy bys ho dobře choval, i kdybych tu já nebyla a kdyby se ti neporučilo?“ —

„To by byl hřích, kdyby mu měl někdo ublížit, on je dobrý. Dříve vrčíval na každého žebráka, ale já jsem ho vždycky vyhuboval, a to on pak když jsme někoho potkali, se na mne podíval, jako jestli ho poštvu, a když jsem mu řekl „dej pokoj,“ dal pokoj, a teď je hodný ani kuřeti neublíží, jen kdyby mně někdo chtěl něco udělat, to by mne bránil. Já bych s ním poslední sousto rozdělil. Však on žere už také

brambory a pije z hlíněné mísky třebas mu neprotřel.“ —

„A kdo ho tomu naučil?“ —

„A to tak Milosti, samo sebou, když jsme na procházce, on se hodně ucape, a pak se stavíme u Sýkorů, neb ve dvoře, a tu mu dá šafářka na mísku trochu mléka, a nebo mu Aninka Sýkorovic dá kousek bramboru, a když je hlad, tak se sní všecko. Viď Jolinku?“ — Psík běžel k němu, několikrát se okolo něho zatočil a zase zarejdil k paní. —

„Jestli pak by jsi se rád učil, do školy chodil?“ — ptala se zase paní, jeho prvnější řeči se usmějíc. —

„To bych rád“ — ozval se živě chlapec.“

„Jestli pak ti někdy napadlo, čím bys rád byl, až vyrosteš?“ —

„To mi napadlo kolikrát,“ řekl chlapec, a oči sklopiv, začal mačkat u kabátu šos.

„Čím pak tedy, pověz mi to?“ řekla paní vlídně. Chlapec ale mlčel a přešlapoval z nohy na nohu. — Marjanka aby nezaháléla, chodila s perovým smetáčkem a osmetávala rozličné hračky a sošky po pokoji rozestavené, ač nebylo na nich prachu. Vidouc chlapcovu rozpačitost, usmála se, řka: „Co pak ti huba zamrzla Vojtěchu, mluv pak, čím by si rád byl, krejčím, zedníkem jako tatinek, ševcem, nebo kominíkem snad?“ —

Chlapec se začervenal, ještě níže ji sklopil hlavu, vjel rukou do kapsy, a vyrazil ze sebe: „já bych rád byl panem doktorem!“ — pak mu ale vyhrkly slze a zatřpytily se na květovaném koberci. —

„Nuže tedy přičiň se k tomu, uč se, a budeš panem doktorem, hleď jen, abys byl tak hodným, jako je náš doktor“ — řekla paní. — A v tom jmenovaný vešel, a slyše co se stalo, a vida chlapcovu radostí ozářenou tvář, spočinulo oko jeho okamžení s vroucností na bledých tazích paní Skočdopolové. —

Vojtěch maje dovolení odejít, běžel k Klárince, povídat jí, že bude panem doktorem, pak ale rovnou cestou letěl k Sýkorovic, ale sotva do dvéří vrazil křičel: „Pantáto, panímámo, Aninko, Johanko, Dorotko, Vavřinku!“ —

„Co pak chceš, Vavřinek je v sadu, kopa raků!“ — zvolal Sýkora. —

„No poslouchejte — milostivá paní povídala, že se budu učit a že budu panem doktorem. Už se nic nebojte, že budete stonat, já vám všem pomohu!“ zvolal.

„Vidíš chlapče, vidíš, jak tě má panbůh rád, to ta matka za tebe oroduje!“ zvolala Sýkorová, a slze radosti jí vstoupily do oči. To chlapce rozplakalo. —

„No to budeš ale pánem, kopa raků!“ —

„To nebudeš pak s námi ani mluvit“ — mínila Johanka. —

„A však ne, — pan doktor je také pán, a mluví s každým, a já budu zrovna jako pan doktor, budu chudým pomáhat, a jen od bohatých si dám platit, a všecko budu dělat jako on, milostpaní mi to také povidala.“ A od Sýkorů nešel Vojtěch ještě do zámku, měl srdce přeplněné radosti, rád by byl někoho hodně vroucně obejmul, ale srdce jež by citu

jeho rozumělo, lokte, jež by ho byly stejnou vroucnosti k sobě přivinuly — kryla zem — a na světě mu je nemohl nikdo, nikdo vynahradit.

„Jen jediné slovíčko kdybych vám mohl říci mamičko, jen jednou kdyby se mohla na mne podívat, oh když přece nikdo na světě není jako vy!“ naříkal Vojtěch, objímaje hrob své matky, a slze jeho tokem valily se na zelenou trávu a drobné kvítí. — A jedno kvítko se na něho dívalo utěšeným modrým očkem, a chlapcovi se zdálo, že to jsou oči jeho matky — a když za dlouhou chvíli hlavu pozdvihl, třpytila se nad ním jediná krásná hvězda, s věže zaznělo klekání, a chlapec sejma ruce, a zrak obrátě k hvězdě, modlil se: „anděle boží, strážce můj!“ a jako bývalo, tak zdálo se mu, že je matka, že u něho stojí, mu předříkává, a pak požehnavši ho, říka: „Jdi nyní spat.“ Udělal kříž a šel do zámku. — A když šel spat, přistavil ložisko Jolinkovo až k samému loži svému, a když psík k němu skočil, byl rád, položil si hlavu vedle jeho hlavy, a přišeptával mu všecky svoje stesky a touhy, také mu řekl: „počkej až budu panem doktorem, když ti něco bude, to já ti také pomohu, protože jsi takový dobrý psíček.“ Mezi šeptáním a pláčem sirotek usnul, a Jolinek opatrně vedle něho do koutečku se svinuv, usnul též!

XI.

Druhý den na to přibyli do zámku hosté, pan nadlesný se vrátil, a s ním přijela obstarožná již paní a chlapec o něco málo mladší než Vojtěch. — Pan

Skočdopole je velmi srdečně přijal, chlapce ale s velikým pohnutím k srdci přitisk, chlapec pak jmenoval ho „strejčku“ — a také ho s radostí objímal. Pan nadlesný šel do svého pokoje, paní s chlapcem vedl pan Skočdopole sám do přichystaných pro ně pokojů, by je mohli vést k paní, která za čas choroby pozdě teprv návštěv přijímala. — Když později domácí paní vzkázala, že hosti očekává, řekla paní k chlapci: „Nyní půjdeme k nové tetičce Emilku, chovej se k ní tak jako ke mně, aby tě i ona tak ráda mít mohla. — Ona je hodná a dobrá, a budeš se tu dobře mít.“ — Chlapec neřekl hned nic, pak vzal ale starou paní za ruku, řka: „Ale jak? jestli se mne nebude tetička líbit tak jako ty? to ji nemohu mít také tak rád?“ řekl chlapec.

„Nu budeš vidět,“ usmála se stará teta a šli k nové tetě, pan nadlesný je provázel.

Paní Skočdopolová je očekávala; doktor stál ve výklenku u okna, a pan Skočdopole, když Josef dvéře otvíral, prosebně na paní pohledl, ta chtěla se zvednout ale nemohla — slabost a pohnutí ji nedaly. — Velmi přátelsky se pozdravily, co dávné známé, delší čas rozloučené, když ale paní chlapce za ruku vezmouc, paní Skočdopolové ho představovala „to je Emil!“ a chlapec oči na ni obrátil, oči to podobné těm, které se byly před okamžením prosebně k ní obrátily, když tu viděla příbuzné tahy, přelítl úsměv jakéhos upokojení její tvář, a chlapce k sobě přitulíc, pravila tíše: „Ode dneška náš syn!“ Hlubokým vzdechnutím odlehčil si pan Skočdopole, a vezma

chlapce za ruku pravil: „Musíš mít ale maminku také hodně rád!“

„To je ale moje nová tetička?“ ozval se chlapec. „Já ale chci, abys mi říkal maminko a strejčkovi otče, když si náš synek.“

„Budu tak říkat, a budu vás mít rád, ale vy mne také musíte mít rádi, tetička to povídala,“ mínil chlapec, a vida stát na příhradě pěkného koně z bronzu, přišel hned na myšlénky; „Podej mi, prosím tě otče toho koně dolů, abych se na něj podíval, ano?“ pravil. „To je matčin!“ odpověděl pán.

„Prosím tě maminko dovolíš?“

„Ano, a vezmi si ho do tvého pokoje, ale dej pozor, aby zůstal vždy tak pěkný!“ laskavě řekla paní Skočdopolová!

„Nesmím si ho obarvit na černo?“ mínil chlapec. „K čemu pak?“ namítala teta a pan nadlesný. „Ale vždyť zelený kůň žádný není, a to je zelený.“ Pan strýc a stará teta chtěli ho kárat, aby nechtěl hned všecko na vrub obracet — ale panu Skočdopolovi oči zářily a paní se usmívala. Tu si ho vzal na starost doktor, vymluvil mu barvířství, a řekl mu o Vojtěchu, Jolinkovi, a Emil hned se vyprosil k ním, a doktor sám ho vedl. Ostatní zůstali ještě dlouhou dobu pohromadě, v důležité rozmluvě pohříženi. Když odešli cízí, sehnul se pan Skočdopole na ruku své manželky, řka pohnutým hlasem: „Nikdy ti to nezapomenu, Kateřino, poroučej se mnou, jsem tvůj sluha!“

„Ne tak Václave, můj neupřímnější příteli!“ odpověděla paní, stisknouc mu ruku. — Tak se skon-

čila ona první návštěva, na niž se pan Skočdopole kolik let byl chystal, a již paní přijmout nechtěla, ač vše pro ni podstoupil.

Emil a Vojtěch a k tomu Jolinek záhy se spřátelili, jen že psík Emila tak rád neměl, jako Vojtěcha, a Vojtěch zase si netroufal být k němu více než uctivý, neboť se hned rozneslo po celém zámku, že je Emil syn z pánovy přízně, a že bude někdy pánovým dědičem. — Byl ho plný dům, ale každý ho měl rád, a říkali mezi sebou: „Nu, ten nezapře Skočdopolovic rod, jakby pánovi z oka vypadl.“ Stará klíčnice to dobře znala, ona mohla povědít, je-li od bratra či od sestry — ale ona nechtěla. Jen když se jí Vojtěch jednou ptal: nemá-li Emil také maminku, řekla: „ta mu umřela, jak ho porodila.“

„A tatinek?“

„Jak se narodil,“ odpověděla krátce klíčnice.

„Jo, myslil si Vojtěch, to se mu nemusí stýskat po mamičce, když ji neznal.“

Paní Skočdopolová přece pomalu sílila, a byla již doba k odjetí do Italie určena. — Pan Skočdopole s Emilem měli jeti sebou, a k své posluze chtěla vzíti paní Marjanku, na niž se velmi zvykla, a která tomu ráda svolila, vidouc, že je paní potřebná. Než ale odjeli, všelicos se ještě stalo.

Nejprvé písemně potvrdila dostatečnou sumu, která by se měla na vychování a další studování Vojtěcha každý rok vyplácet, a kdyby ona mezi tím časem zemřít měla, od její dědičů. — To položila do rukou doktora. — Sumu tu, kterou jednou v marnivosti určila na chování psa a co pensí jeho, těch ti-

sic zlatých, položila co nadání pro vychování študenta z chudší třídy obyvatelstva na panství.

Pak položili s panem Skočdopolem spolu základní jistinu k založení opatrovny pro malé děti — a nemocnici o šesti postelích a plán k stavení i ostatnímu zřízení dal se též do vůle doktora, a pan správec zase měl rozkaz jeho vykonat.

Poněvadž klíčnice s paní odjeti měla, a později klíčnicí být nemusela, ustanovila se nová; stala se ní Sýkorová, a paní Marjanka ji svědomitě do všech tajemství úřadu zasvětila, a mínila, že se do toho hračkou vpraví. Přičinlivá dobrá žena nelitovala své chalupy, pronajala ji lacino, a do zámku se odstěhovala, čemuž se nejvíc radoval Vojtěch, neboť se již obával, že tam zůstane sám. — A Sýkorová považujíc ne svoji dobrotu ale chlapce, co původa všeho dobrobytu — obsluhovala ho, a šetřila vždy jako oko v hlavě, a Jolinek, který zůstal u Vojtěcha, měl napotom vždy zvláštního cos, — a když ji sám Vojtěch z toho kárał, že to milostpaní neporučila, říkala: „Jen nech hochu — musíme mu pomalinku odnaučit, co bylo příliš, on nemá z toho rozum, proč včera bylo tak, a dnes jinak být má, ale zvykne všemu“ — což se i stalo. — Paní Skočdopolová sama chtěla, aby zůstal Jolinek u Vojtěcha. „Ten nevinný původce tolika pohoršení.“

„A tolik dobrého“ — pravil jí na to doktor.— A kde zůstala Klárinka? — Ta strojila a sloužila paní věrně a neunavně, ale jednoho dne strojily ji a česaly a vpletly ji do vlasů zelený věnec, pak stála před matkou s ženichem, plakala, a matka ji žehnala

a paní ji žehnala, a všickni ji přáli štěstí, a toho dne nebylo ji rovně. Jelo se do kostela, pak byla hostina a při ní samí dobří přátelé; a chasa na dvoře vejskala a pila na zdraví nového pana pojezdného a paní pojezdné. — Každý byl vesel, i paní zdála se být, a pan správec, který měl z brusu nový kabát, od Sýkory šitý, neboť se zařekl, že nedá do Prahy více šít, když ze zámku do svého bytu šel, nemohl trefit, což se mu přece málo kdy stalo. — Jen nevěsta a ženich málo jedli a pili, a přece hladu nepocítily.

A co ty městské paničky? Ten den všickni muži večer v hospodě si stěžovali, že měli připálený oběd, — paní pak jejich přály si mít desatero očí a dvanáctero jazyků, aby všechny ty noviny postíhnout mohly. — Ale byl to vrch novin — než ten se sebe svalily, kolik se tu důlků u kostela vystálo, a kolik kávových společností obešlo!“ — A což pak ty noviny, kteréto jak předeno příze před nimi ležely, ježto se dala soukat, motat a zmodrchat — ku příkladu Klářina svatba, panína nemoc, Vojtěchův příběh, panín odjezd a stavění plotu, to všecko bylo na bílé dni — ale ty klubka svinuté, k jichž rozvinutí nemohly najít pravou nit, to jim nedalo spát. A to nebylo jedno! Hlavně Emil — čí je — proč Sára odešla — proč se hosté nevrátili — proč je ten divný doktor tak oblíben — a proč a zač a nač a k čemu že dostal písemnosti do rukou. Konečně jim také záleželo mnoho na tom, dovědět se, mnoholi košil, podvleček, lajblíků a podobných věcí Klárka od hraběnky věnem dostala, a jestli také nějaké stříbro a porcelánu — a jestli byly košile napřed vyšity, a

jaké bude mít záclony u oken, od kterého truhláře bude mít nábytek, jestli umí vařit, jakou bude mít děvečku, a jestli se nebude za týden s mužem vadit? to byly otázky na denním pořádku u nich, běda že nepřišly k jistému rozluštění. Ovšem doktor, ten to věděl, ten jim mohl kámen se srdce svalit; mnohá se o to pokoušela, byla by si třebas přední zub dala za to vytrhnout, ale s doktorem nebyla pořízená, „Je hrubian," říkaly zase bez ostychu, poněvadž už cholera přestala.

A za krásného jitra stál velmi pohodlný cestovní kočár před zámkem, a v jednom pokoji u okna stála paní v pocestném obleku, a oko její smutně hledělo do krajiny. — Vedle ní stál doktor čelem zasmušilým. — „Doktore, uvidím to vše jednou, shledáme se zase?"

„Budete-li tak pokračovat, jak jste začala, doufám pevně — a těším se na to," dodal.

„Jste tedy se mnou spokojen — ve všem?"

„Úplně."

Franc přišel oznámit, že kočár před zámkem.

„S Bohem tedy na šťastné shledání!" — řekla paní podavši mu ruku. On ji políbil vřele, a když hlavu zvedl, viděl v oku jejím slzu.

Před zámkem okolo kočáru panína i pánova byla polovic zámeckého obyvatelstva. Pán ještě správci rozkazy dával, Kalina byl smuten, Klárka držela matku za ruce, plačíc, Vojtěch držel Joli v náručí, plakal též, a Emil chtěl ho těšit, že mu bude psát, a byl též smuten. Paní vyjdouc ven, všem přívětivě přikynula; Klárinku políbila na čelo, Vojtěcha též,

Jolinka pohladila, řkouc: „měj ho rád Vojtěchu, buď hodný a uč se.“ — Pak nechala se od doktora do kočáru vysadit, ještě jednou naň pohlédla a vtlačila se do měkkých polštářů. — Za chvíli seděl i pán, i Emil vedle ní, i služebnictvo bylo na svých místech, a zároveň se zpěvným ptactvem opouštěli podzimní krajinu, hledajíce modřejší nebe, teplejšího slunce.

„Jak mnoho tisíců duší, jako ty úpí v poutech ješitnosti, marnosti a předsudků, nemajíce síly dost, střásti je!“ — povídal si doktor, dívaje se za odjíždějícími.

„A doufáte pane doktore, že jí bude pomoc, že se vám ta kúra podaří?“ ptal se Kalina.

„Doufám; srdce její je zdravo a vůle dobrá“ — odpověděl doktor více sám svým myšlénkám a vezmuv Vojtěcha za ruku, obrátil se do zámku, řka: „Nyní k učení, chceš-li být doktorem.“

Doslov.

Spisovatel a čtenář.

Č. „Ale jak pak jste to udělal — ta povídka nemá konec.“

„Odpuste, já ji nedělal, lidé ji dělali, a já ji jen opsal, a poněvadž nejsou ještě u konce, a já planetář nejsem, abych jej napřed věděl — nemohu nic více říci.“

Č. „Což pak se to opravdu stalo?“

Sp. „Stalo.“

Č. „A kde?“

Sp. „Leckdes.“

Č. „Hm. A Skočdopolovic, vrátili se z Italie?“

Sp. „Vrátili. Žijou posud a mají se dobře.“

Č. „A paní se uzdravila?“

Sp. „Na těle i na duši.“

Č. „A Emil, kdo to byl?“

Sp. „Sirotek, jakých tisíce na světě; jen že nenajdou vždy tak dobrého otce a že se nestanou dědiči.“

Č. „Hm. A Vojtěch?“

Sp. „Študuje na doktora, a máme naděje, že jím bude.“

Č. „A doktor?“

Sp. „Chodí do zámku, jako kdy jindy, těší se, že je v městečku epatrovna a nemocnice, doufá, že bude časem i více — druhá a třetí třída ho zbožňuje, a panička první třídy — mu ještě nadávají „hrubiánů,“ poněvadž nelíbá kromě zámecké paní žádné jiné ruku.“

Č. „A Klárka?“

Sp. „Nevadila se s mužem ani za týden, ani za čtrnácte dní, umí vařit, a strojily již křtiny — a městské paní nevěděly, co vrchnost dítěti zavázala až — jim to bába pověděla.“

Č. „A Sára?“

Sp. „Měla špatnou službu, pan Jaques jí dal „adieu,“ a když se dověděla, že to v Skočdopolovic domě bez ni tak dobře chodí, a že metlice co zasela, Boží dar nezkazila, dostala černou žloutenku, a od té prý není žádná pomoc, jak jí to jeden doktor tvrdil.“

Č. „A Joli?“

Sp. „Je živ a zdrav, naučil se již hovězí maso jíst nesekané, a ležet na starém koženém polštáři.

Viktorka.

Ve vesnici jedné stál domek vdovy Fialové; spořádán byl kol kolem, čistý, bílý, že se mu žádný nevyrovnal ve vsi, a před okny rostla mladá košatá vrba. Ač ty útlé proutky skoro celá okna zastiňovaly, přece se jich nikdy nůž nedotkl; jak rostly tak rostly. Na jaře mívali chlapci laskomíny na ty štíhlé proutky a zdálo se jim, že by z nich byly zvláštní píšťalky. A však přece ani jeden z chlapců nedovolil si který uříznout, by dobrou vdovu nerozhněval; jen jedenkráte prý si jeden smělý chlapec na vrbu vylezl, ale když řízl do proutku, slyšel bolestné vzdechnutí a cítil, jak se celá vrba zachvěla. Hrůza ho obešla a když pověděl o tom divu ostatním, báli se a nižádný více neublížil vrbě. — Kdo šel vesnicí s libostí povšíml si bílého domku, ale s podivením se zastavil, jestli se mu objevila Viktorka, dcera vdovy Fialové, okrasa a chlouba to celé vesnice. Bylo to ale také děvče tak krásné, spanilé, že nemožno vypsat; kdo jí viděl v kole ostatních děvčat, nejinak se mu zdálo, než že vidí ušlechtilou vzácnou květinu v kytici polních kvítků. Tak jak druhá děvčata byla i ona celičký den na božím slunci a přece zůstala pleť její bílá jak peří labutino, jak ony pracovala i ona a vždy se obdivovali chlapci té mekké ruce jak aksamit. Všecko na tom děvčeti bylo ku podivu krásné; a ne-

jen krásná, i dobrá byla, přívětivá, tichá, laskavá ke každému. Nebylo nikoho v celé vsi, kdo by říci mohl: „Viktorka mi ukřivdila, aneb: Viktorka mi ještě neprokázala nic dobrého.“ — Muži, ženy, staří, mladí všickni ji milovali! — Každá matka byla by jí ráda co dceru do domu přijala, ale přání své ji vyjevit, žádná si netroufala; každý z mladíků byl by pro ni duši dal, ale lásku svou vyjevit jí žádný se neopovážil. — Přišla-li někdy pobavit se s nimi v kole, hádali se vespolek o přednost zaprosit ji k tanci, nedovolil si však ani jediný upřímně v náruč ji pojmout, aneb dokonce políbit, což s druhými děvčaty bez ostychu si dovolovali.

I děvčata ač ji milovaly co svoji nejmilejší družku, přece se k ní chovaly vždy uctivěji, a říkaly často mezi sebou: „to Bůh ví jak to je, naše je a přece jakby mezi nás nepatřila.“ — Přišla-li Viktorka do přástvy, zaradovali se všickni; věděli, že bude povídat i zpívat, a ona uměla nejkrásnějších a a nejrozmanitějších pohádek a písní, nikdo neznal podobných. Když jí ty rozmanité zvuky tak lahodně z úst plynuly, ptávali se s podivením jeden druhého, kdo ji as tomu učil! — „Nedivte se,“ říkaly staré zkušené babičky, „Viktorka je vyvolený miláček Boží.“ A ten úsudek platil.

Když byla Viktorka ještě malé děvčátko, byl jejím nejmilejším, jejím nerozdílným spoludruhem Vítek, mladý pasák v službě matčině. Všechny ty dětské radosti sdíleli spolu; kam šel Vítek, šla i Viktorka. Byl-li na pastvě, pletával Vítek košíky, v čemž měl neobyčejnou šikovnost, a Viktorka zase chystala

a rovnala mu proutky; buď sbírali jahody a jiné lesní ovoce co právě na čase bylo; když lezl Vítek po stráních a skalinách by trhal nejkrásnějších květin na věnce, to Viktorka zatím místo něho pásávala. Potom pletli věnce, zpívali, povídali si a nikdy neměli dlouhé chvíle. Ale všecko má svůj konec, tak i ty dětské radosti! — Vítek rostl, sílel, a matka uznávala za dobré by šel k některému sedláku sloužit za pacholka, an sousedka koně nedrží, by déle u ní zůstat mohl, a pasákem déle již zůstat nemůže.

Zarmoucen byl Vítek nad takovýmto výrokem, líto bylo mu opustit dobrou hospodyni, milé děvče, ale sloužit u jiného nechtěl; řekl matce, že nebude sloužit, že půjde do světa na zkušenou.

Ulekla se matka toho slova, plíznila ho, vymlouvala mu to, představovala všecko zlé co ho ve světě potkat může, on ale zůstal na svém předsevzetí; nechala ho tedy jít. — Zaplakala Viktorka velice, když se s ní milý Vítek loučil, to byla první její bolest; i Fialová želela dobrého věrného hocha, zaopatřila ho na cestu mnohým potřebným a slzíc žehnala ho co vlastní matka. Tam za vesnici rozloučil se konečně i s matkou, a když s posledního vršku ještě jednou zpátky se ohlédl, a vrubem modré kazajky, uplakané oči si byl usušil, kráčel statně do cízého mu světa.

Nepohřešili ve vesnici nepatrného hocha; jakby ho nebylo. Jen matka se denně zaň modlívala a Viktorka, když sama věnce vila, sama pod večer v zahrádce pracovala, sama po lese chodívala, zpomínala: „Kde as Vítek ubohý po světě bloudí?“

Po roce asi dostaly vzkázání, že se Vítek pustil na moře, podívat se dále ještě do světa širého, dalekého; tu plakala poznovu matka, plakala i Viktorka i Fialová, soudíc na jisto, že se Vítek více nevrátí. Oželely ho! — Od té doby uplynulo mnoho let, z malé Viktorky stala se krásná vysoká panna, matky sestárly a mnoho se ve vesnici změnilo.

Jednoho dne pod večer seděly obě matky v zahrádce předouce a Viktorka pozpěvujíc si zalívala květiny; tu přiklusá k zahrádce jezdec neznámý, skočí s koně a když ho byl u plotu uvázal, vešel do zahrádky. „Bůh vás pozdrav milé paní; zdaž byste popřály krátkého odpočinku a občerstvení mně i koni mému? Jedu dlouho již a bez odpočinku nemohu dále", tak prosil vlídně hlasem lahodným.

„Jakž bychom nepopřály" řekla i hned hospodyně, odpočiňte dle libosti; Viktorko ty ucti hosta a chlapci rozkaž, ať napojí a nakrmí koníka."

Okamžení zahleděl se cizinec do tváře Viktorčiny, potom sedaje vedlé staré sousedky pravil hlasem pohnutým: „Sednu si vedlé vás matičko; mám právě tak starou matku doma, a mnoho let co jsem ji neviděl; ani mne nepozná."

„Jakž by nepoznala své dítě; Bože já si myslím vždycky, že bych svého Vítka hned poznala, kdyby se vrátil, ale toho víc už neuvidím" vzdychla si a oči se jí zalily.

„Což je mrtev?"

„Nevíme" přejala řeč Fialová. „Vítek odešel co mladý chlapec do světa, po roce vzkázal, že jde na

moře, a od té doby uplynulo mnoho let, aniž jsme o něm čeho se dověděli. Oplakáváme ho co mrtvého."

„O samotě žijícím zdá se čas vždy delší býti, než těm, kteří v živém víru světa žijou; kdo se potlouká brzy na zemi brzy na moři, tomu těžko zpráv zasílat! I mně se tak vedlo, že nemohl jsem dát o sobě vědět, neb jsem se octnul brzy tu a zase jinde. Někdy nás vítr na moři zahnal daleko od pravé cesty, někdy nás jiné neštěstí třebas na kolik měsíců zdrželo, že jsme nepřišli k cíli žádoucímu. Provázel mne na všech mých cestách věrný spoludruh, který se též Vítek jmenuje."

„Bože jest-li to můj syn!" vzdychla si stará matka.

„Povězte mi matičko, jak vyhlížel váš Vítek?"

I nu ošklivý nebyl; měl jasnou tvář, červené líce, černé oči a vlasy; tenkráte když odcházel nebyl tuze veliký, ale já si ho vždy jen tak představuju, i v té modré kamizolce, těch pláteňkách a kulatém klobouce."

„Ale od té doby se naskrze změnil matko, a vy byste ho tedy přece nepoznala" řekl cizinec a blažený úsměch pohrával mu kolem rtů.

V tom vcházela do zahrádky Viktorka se služkou nesouce pro hosta večeři; bílý chléb, mléko, pomazánku, med i ovoce čerstvé. Přemejšlela ještě v komůrce, jestli by něco v špižírně bylo, co by hostu zachutnalo k občerstvení, ale neměla tu chvíli ničehož. Než odešla z komůrky, pokročila k okénku, z kterého bylo vidět do zahrady, ale jen okamženíčko tam postála tak dlouho asi, co sama sobě pošeptala:

Kdo je asi? jeho hlas zaznívá mi v duši jako dávno známá milá píseň — a nemohu se zpamatovat, kde jsem ji slyšela, — i ta tvář jakoby nebyla cizí a neznám přece jemu podobného, podivno.“ —

Když byla napotom do zahrádky vešla, urovnala krmí úhledně na stolek, a hosta k jídlu zvala; i řekl ji cizinec:

„S vděčnosti přijímám panno, co mi podáváš: dříve však než duši svoji občerstvím, chci povědět vlídným hospodyním několik slov o svém příteli Vítkovi.“

„O Vítkovi?“ zadivila se Viktorka, s radostnou tváří pohlédši na cizince.

„Přítel můj Vítek je vysoký jak já, tvář jeho žarem slunce tak temnou stala se, jak moje; šat nosí podobný mému. Říkával mi, že sloužil za pastýře u jedné velmi dobré hospodyně a s potěšením zpomínával na její malou dcerušku.“ — Pozorně poslouchaly ženy a Viktorce ozářil vyšší růměnec bělostnou tvář. — „Rádi poslouchali lodníci pod večer jeho pastýřské písně, buď když zpíval, buď když na pastýřskou píšťalu pískal; Píšťalu tu dal mi, a já znám několik písní co on pískával; poslechněte.

To řka přiložil píšťalu k ústům a pohledna temným okem na Viktorku, začal pastýřskou. Sotva zavzněly ty táhlé vábivé zvuky, poslouchala pozorně Viktorka, a vždy pozorněji, zpytavě chvílkami pohlédajíc do tváře cizincovy, náhle však pokročivši k němu, zvolala radostně: „Tys Vítek a nikdo jiný!“—

„Ano jsem Vítek, ty jediná si mne poznala“ přisvědčil tváří blaženosti ozářenou, podávaje jednu

ruku Viktorce, druhou objímaje radostí klesající matku. Nesnadno vypsat potěšení, jaké měly všecky nad tímto šťastným shledáním! — Matka nemohla se nasitit pohledu na svého statného syna; nebyl to ovšem už ten červenolící hoch v modré kazajce, jak si ho vždy představovala, ale dospělý krásný muž; a byla s ním spokojena. I Fialová s libostí naň pohlédala; a Viktorka? — Jak by se nyní netěšila, když byla dříve pro něho plakala! — Sousedé vraceli se z pole a to byl už tak zvyk, že se každý, kdo šel kolem zahrady Fialovic, vida tam hospodyni neb dceru, zastavil a několik slov pohovořil; tak se stalo i ten večer. Každý se pozastavil u zeleného plotu, a jak jinak, než že se každému i hned sdělilo, kdo je ten cizí host. Bylo vítání a pozdravování se všech stran; jeden pověděl druhému, a než obyvatelé vesničtí uleh-li, věděl každý, že se Vítek vrátil, že je hezký, že přijel na koni, že je bohatý pán z něho, a ještě všelicos věděli, co ani Vítek sám nevěděl. — Noc se více a více schylovala a hospodyně napomínala k odpočinku; Vítek se svou matkou odebrali se do své chaloupky a brzo bylo ticho v bílém domku. —

Každé ráno sotva se růžová záře na obloze ukázala, zvěstujíc příchod jasné nebes královny, byla už Viktorka v zahradě a když si byla krásnou tvář i bílé nohy v blízkém potoce umyla, plétávala si dlouhé vlasy v úhledné vrkoče a kvítím okrašlovala, zpívajíc s ptactvem o závod. To ráno po příchodu Vítkově chodila jaksi zamyšlená po zahradě, ani nezpívala; divno, o čem to přemýšlela? — To by také byl asi rád Vítek věděl, neboť sotva ji z vedlejší za-

hrádky zhledl, přeskočil hbitě živý plot a stál vedlé ní. „Dobré jitro Viktorko, proč tak zamyšlená chodíš mezi květinami?“

„Přemejšlím, které z těch kvítků bych dnes do vlasů utrhnout si měla; jedno krásnější než druhé, skoro mi líto trhat jich.“

Pamatuješ se Viktorko, když jsme spolu ještě po lesích a polích chodívali, to vždy já sám ti hlavinku okytil. Popřej mi i dnes té radosti,“ a vida svolení v její tváři, trhal Vítek kvítí barev nejkrásnějších a když kytici hotovou měl, podal ji Viktorce. Ona kvítí srovnávala, by se v barvách k sobě hodilo, a on okrášlil ním tmavé vrkoče její. „Krásná jsi, krásná!“ zvolal, s rozkoší na ni pohlížeje, „a nic bych si jiného nepřál, než aby tys byla má.“

Viktorka mlčela, neřekla tak ani tak, ale kdo umí číst v tváři lidské, byl by řekl, že v jejich jasných očích zřejmě napsáno stálo: „To není nemožné“ — Vítek tomu též tak rozuměl, a srdce mu zaplesalo. Nebylo potřeba mnoho slov, by si rozuměli; blažen odešel Vítek ze zahrádky, jíst štěstí svého.

Ve vesnici bylo živo, byl právě svátek; děti si již po návsi hrály, mladí junáci a hospodáři stáli v hromádkách a rozprávěli, když i Vítek z chaloupky vyšel a k nim se přidružil. Mnoho se změnilo od té doby co opustil domov; to teprv pozoroval!

Ti, kteří byli za jeho času v spolku junáků zrostlých, sluli staršími hospodáři, z těch pak co s ním zároveň rostli, mnozí už počítali se mezi mladší hospodáře; děvčata staly se hospodyněmi. Z těch pak, které sem a tam ze stavení vybíhali, stydlivě po očku

na něho pokukujíc, neznal žádné, a to malé pokolení, co se tam v trávě batolilo a si hrálo, to bylo mu zcela cizé, jen z některé tváře byl by mohl uhodnout, kterého rodu to podoba. — Mnohého také ze známých nenalezl už; spali tam na vršku pod zeleným rovem, a ti stařečkové a babičky co vždy před staveními sedávali, na slunéčku vyhřívajíce se, ti všickni odebrali se na věčné odpočinutí, postoupivše místo jiným. — Poznenáhla obstoupili všickni kde kdo byl Vítka, každý ho chtěl z blízka vidět, každý chtěl ho přivítat, každý měl se co ptát, i hospodyně ze stavení k němu přicházely; jen děvčata s okytěnými hlavami pozdaleka obdivovaly se jeho slíčnosti a jeho pěknému cizímu kroji. Konečně když byl Vítek hospodářům dost se napovídal, a i svého vraníka jim provedl, rozešli se k jídlu, to však jednohlasně tvrdili, že nebyl Vítek nadarmo ve světě, že umí víc než chleba jíst. Odpoledne pak, když se ukázal s Viktorkou v kole, držely ženské soud a každá chválila ho, jak umí pěkně mluvit, zpívat i tančit, a jak veselý je to junák. Každý však, kdo viděl krásný párek pospolu, tvrdil na jisto, že jsou pro sebe jen zrození a že musí být svoji. — A bylo to tak a nejinak. I matky jejich milenců záhy poznaly, že se jich děti milujou, a když v kratičkém čase Vítek za ženu Viktorku požádal, s radostí jim požehnání daly. — Nebylo nikoho v celé vsi, kdo by nebyl přál zasnoubencům štěstí; i dárek každý dle své možnosti nevěstě přinesl na důkaz lásky své! — Byla veselá svatba, a všeho bylo v hojnosti, tak že se nejen ten

bohatý ale i ten nejchudší pasáček podělil.— Všecko se to radovalo! —

Nyní se chopil Vítek hospodářství; on měl peněz dost, že mohl i v městě žít, ale Viktorka si toho nepřála a musel jí i matce její před svatbou slíbit, že dokud budou ony žít, z bílého domku se neodstěhuje; slibu toho splnit nepřišlo mu za těžko, ježto Viktorku nade všecko miloval a po rozkoších světa netoužil. — I zdokonaloval, rozšiřoval a krášlil statek svůj, dle vlastního důvtipu i dle skušenosti mezi cizími národy nabyté, a brzy šla pověst o jeho spořádaném hospodářství v celém kraji, a starší hospodáři přicházeli s ním se poradit. Když nebylo polní práce, tu vyřezával pěkné všeliké domácí nářadí, síťoval k lovení ryb sítě, aneb pletl košíky vkusné, s kterými dělal hospodyním dárky.

Již byli manžele čas spolu, když se jednou v noci — měsíc svítil jako ve dne — Vítek probudil; s nevýslovnou rozkoší hleděl na svoji ženu, která tiše spala, a zlehounka sehnul se, by políbil ty černé vrkoče, které porůznu od hlavy dolů po ramenou a bílých poduškách se vinuly. Díval se do té krásné spící tváře, ale najednou sehnul se blíže — zdálo se mu, že nedýchá — s úzkosti položí ruku na srdce, — nebije — ruka studená — bez života leží milená žena, jako když spadne s jabloně květ. — Zoufale vyskočí Vítek s postele a k pomoci přivolat šel tchýni. „Nenaříkej synu,“ pokojila ho tato „zajistě jen marně jsi polekal se.“ —

Vešli do komůrky, a hle, Viktorka byla zase obživla a s podivením ptala se, co se bylo stalo;

pln radostí sevřel jí Vítek v náruč a povídal, proč se byl ulekl. I řekla tiše Viktorka: „Poslechni Vítku, povím ti o svých snech: v jasných nocech zdá se mi vždy, že slyším vábný hlas z té zelené vrby, který mne k sobě volá. Okénko se otevírá, vrba se ke mne kloní a já musím vrhnout se do jejího náručí; ale to není již vrba, paní je to krásy vznešené a s ní kráčím do jejího palácu k trůnu ozářenému, zlatoskvoucímu. Vůkol něho, kam oka zhled dosáhne, všude jediná krásná zahrada a vůní líbeznou vzduch je naplněn. — Všecko to žije, všude rozkoš a radost! Strom sklání se k stromu, květina ku květině, i povídají si tajné báje, a já rozumím jim. Tam z řek a pramenů, ze skal a hor vystupují víly bělorouché, provozují tance milostné, zpívají, plesají a těmi kouzelnými zvuky k sobě mne vábí. Rozumím jim, spěchám do jich objetí, zpívám, raduji se s nimi, a ta vždy mladá, jasná královna a matka naše, má z nás dětí svých radost. Když musím je opustit, zaznívají mi ty vábivé zvuky neustále v duši a líto mi, když dlouho matka ta k sobě mne nevolá“ tak dokončila Viktorka.

„Nelíbí se mi tvé sny Viktorko, bojím se, abys na mne v té krásné říši nezapomněla a na vždy tam nezůstala“ řekl Vítek.

„Neboj se Vítku, jen na krátký čas mi vždy dopřáno, podívat se do palácu jasné naší královny, a vždy se opět vrátit musím.

Vítkovi se ty sny nicméně přece nelíbily, zvlášť když se od té noci ještě několikrát opakovaly. Bál se o svou milenou ženu, a chtěl ji stůj co stůj spro-

stit tajné nad ní moci: a toho myslil, že nejspíše docílí tím, když zelenou vrbu zničí. Nechtěl to však přece bez vědomí Viktorčina učinit, proto když jednoho dne košíky u okna pletl, řekl Viktorce: „ta vrba přece příliš do okna stíní, nemám dost světla k práci — potřeba jí podtít.“

„Nikoli Vítku“ ozvala se prosebným hlasem Viktorka „milá mi ta vrba ty víš, nečiň toho tedy mně k vůli. Kdybys neuposlechl, možná že bys želel toho.“

„Tys dětinská Viktorko, sadím ti jinou, ale na jiné místo a v krátkém čase dočkáš se, že bude krásnější, než je tato.“

Ale Viktorka nechtěla tak, a prosila dojemně, by neubližoval milému jí stromu; až konečně jí to Vítek slíbil. Ale nerad to udělal a od té doby často byl zamyšlen; přemýšlel, jak si na jiný spůsob pomoci, ale ničeho nemohl vymysliti kromě odstranění vrby. I viděla matka jeho, že syn není taký, jaký bývával, a jednou ptala se ho co by mu scházelo; Vítek mysle si, že by snad matka, jakožto stará zkušená žena rady nějaké věděti měla, svěřil jí, co ho mrzí. „Divná to věc synu“ řekla na to „ale ačkoliv já ti rady a pomoci nevím,u jakby si Viktorku těch snů sprostil, vím někoho, k o ti jistě pomůže. Je to stará Virgula, v lese co přebývá; ona zná byliny, které každý neduh zhojí, zná tajné věci všeliké, kterých náš rozum nepochopuje, a rozumí řeči ptáků a zvířat. To je moudrá žena a k té půjdu.“

„Nechoď matko, nevěřím já ženám takovým, hledal jsem rady jen u tebe, nač mi jednat s čaro-

dějkami. Když nevíš ty rady, nechme toho, štěstí mému to nepřekáží.“

Tak to chtěl Vítek matce vymluvit, aby nebylo o tom dlouhých pověstí; ale ta si nedala říci, uznávala, že to bude nejmoudřejší, když přece jen k staré Virgule do lesa zajde. A to také učinila; neřekla nikomu slova, a zašla do lesa, kde moudrá žena v tmavém háji bydlela v domku, do kterého nikdo přistoupiti nesměl.

Když ji byla stará matka zavolala, přišla a vyslyševši její žádost, odešla na chvíli do háje; když opět vyšla, řekla staré matce: vyřiď svému synu, že je žena jeho s vrbou zelenou srostlá, a jestli vrbu podtne, že zničí i život ženy své,“ tak řekla a odešla.

Matka celá omámená nad tímto výrokem odešla domů, a jak mile s Vítkem o samotě byla pověděla, co byla slyšela. Hněviv řekl Vítek: „Lež to, nevěřím čarodějce a neuposlechnu její rady.“ Matka domlouvala, prosila, ale to bylo darmo.

Myšlénka, aby přece jen zelenou vrbu odstranil, ustavičně Vítka pronásledovala, a přece zase kdž to chtěl učiniti, zněla mu v uších slova staré Virguly, a na Viktorku pohledna, nemohl toho učinit. — Ale neměl pokoje. — Jednoho rána, když byla Viktorka v noci zase tak bez známky života ležela, vyšel s pevným úmyslem ven, vzal ostrou sekeru a rozpřáh se jedním rázem roztal zelenou vrbu. Bolestné vykřiknutí projelo mu v tom okamžení duší, i odhodil sekeru a uleknut pospíchal do domu; — hle stará z lesa mluvila pravdu! — Tam v ná-

ručí matčině viděl ležet svou milenou Viktorku mrtvou. — Ostrá sekera zničila jedním rázem život zelené vrby a sličné Viktorky. — Líbal Vítek bledá její líce a hořce zaplakal; pak dal s Bohem naříkajícím matkám, odešel zoufale ven, a vyšvihnuv se na svého bujného vraníka, zmizel z vesnice. — Nikdo více ho nespatřil. —

PG
5038
N4
1862
díl.3

Němcová, Božena
Sebrané spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY